

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

148475

**1800-1843 YILLARINDA EREĞLİ'DE ASKERİ GEMİ
İNŞAATI MÜTEAHHİTLİĞİ YAPAN A'YÂNLAR VE
EREĞLİ'DE GEMİ İNŞAATLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sinan YAKAY

**Enstitü Ana Bilim Dalı: TARİH
Enstitü Bilim Dalı: YAKINÇAĞ TARİHİ**

Tez Danışmanı :Prof. Dr. Atilla ÇETİN

NİSAN 2004

148475

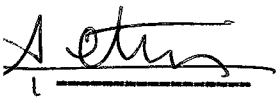
T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**1800-1843 YILLARINDA EREĞLİ'DE ASKERİ GEMİ
İNŞAATI MÜTEAHHİTLİĞİ YAPAN A'YÂNLAR VE
EREĞLİ'DE GEMİ İNŞAATLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Sinan YAKAY

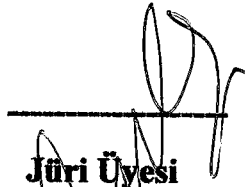
Enstitü Ana Bilim Dalı: TARİH
Enstitü Bilim Dalı: YAKINÇAĞ TARİHİ

Bu tez 7/5/2004 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

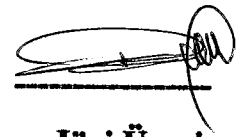
Jüri Başkanı

Dr. Atilla Şetin

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Sert Döğen

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Turgut SUBAŞI

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanmasında bir tez danışmanından çok daha fazlasını yaparak gerçek bir ustanın çırağına gösterdiği (üstâz-şâkird ilişkisi) ilgi, sabır, şefkatle çalışmanın inşasında her aşamada engin bilgi ve tecrübesini esirgemeyen ve mükemmellik standartları ile araştırmacılığın gerçek niteliğini anlamama yardım etmek yanında sosyal ve yerel tarih araştırmalarının genel tarih araştırmalarına göre daha zevkli ve daha derin olduğunu bana fark ettiren, beni bu alanda çalışmaya yüreklendiren, Osmanlı arşiv kaynakları konusundaki en önemli uzmanlardan biri olarak klasik kaynakların yanında alternatif kaynakların kullanımını ve metodolojisini gösteren, ayrıca Kınalızâde'nin Mustafa Ali'ye söylediği “Gerçek dostları bir kişinin eserini bir düşman gözüyle okuyanlardır.” sözündeki gerçeğe uygun olarak dikkatli ve titiz bir okuma yaparak eleştirilerini esirgemeyen, her zaman hocam olmasıyla övüneceğim Sayın Prof.Dr. Atillâ ÇETİN'e en içten teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	III
TABLolar LİSTESİ.....	V
ÖZET.....	VI
SUMMARY.....	VII

GİRİŞ.....	1

1. ANADOLU'DA A'YÂNLARIN GÜÇ KAZANMALARI.....11

1.1. 13. Yüzyıldan 17. Yüzyıla Kadar Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkileri.....	11
1.2. Eski Düzendən Uzaklaşmalar.....	16
1.3. A'yân'ın Tanımı.....	18
1.4. A'yânlığı Anlamayı Kolaylaştıracak Basit Bir Model.....	20
1.5. A'yânların Ekonomik Güçleri.....	28
1.6. A'yânlara Devletin Bakışı.....	32
1.7. Devletin A'yânlarla Mücadeleleri ve A'yânların Aldığı Önlemler.....	34
1.8. A'yânların Anadolu'da Faydalı Etkileri.....	37

2. EREĞLİ'DE A'YÂNLARIN MÜTEAHHİTLİKLERİ VE GEMİ

İNŞASI.....	39
2.1. Taşra Tersaneleri.....	39
2.2. Devletin A'yânlara Gemi İnşaatlarını Yaptırması.....	46
2.2.1. Devletin Gemi Yapımını İhale Etmesi.....	46
2.2.2. Gemi İnşasının Önemi Üzerine.....	53
2.2.3. Devletin A'yânlara Gemi İnşası İçin Yaptığı Ödemeler.....	54
2.2.4. Devletin A'yânlara Gemi İnşası İçin Malzeme Temin Etmesi.....	61
2.2.5. Tersane Çalışanlarının Maaşları.....	67
2.2.6. Gemi Defterlerinde İnşaat Masraflarının Gösterimi.....	81

2.2.7. Gemilerin Teslimi.....	85
2.3. Devletin A'yânları Taltif Etmesi.....	87
2.4. Necm-i Şevket (Büyüklük Yıldızı) Kalyonu Örneğinde Gemi İnşası ve Teslimi.....	89
3. İNŞAATLARDA VE GEMİLERİN TESLİMİNDE YAŞANAN SORUNLAR.....	95
3.1. Ereğli'de Gemi İnşasına İç Engellemeler.....	95
3.1.1. Ali Molla Olayları.....	96
3.1.2. Tanzimat Düzenlemelerine ve Vergilere Karşı A'yân İhtilâli.....	112
3.1.3. A'yânların Gemi İnşasında Suistimalleri.....	123
3.2. Ereğli'de Gemi Yapımına Dış Engellemeler.....	128
SONUÇ.....	134
KAYNAKÇA.....	138
EKLER.....	149
ÖZGEÇMİŞ.....	208

KISALTMALAR

A.AMD.	Sadaret Âmedî Kalemi Belgeleri
A.DVN.	Sadaret Divân (Beylikçi) Kalemi Belgeleri
A.MKT.MHM.	Sadaret Mektubî Kalemi Mühimme Odası Belgeleri
A.MKT.NZD.	Sadaret Mektubî Kalemi Nezaret ve Devâir Kataloğu Belgeleri
B.	Hicrî Receb ayı
B.O.A.	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	Cevdet Tasnifi / Hicrî Cemâziyelâhir ayı / Cilt
Ca.	Hicrî Cemâziyelevvel ayı
Çev.	Çeviren
D.BŞM.TRE.	Başmuhâsebe Kalemi Tersâne Emîni Defterleri
D.İ.A.	Diyanet İslam Ansiklopedisi
Derg.	Dergisi
Ed.	Editörü / Editörleri
Enst.	Enstitüsü
HAT.	Hatt-ı Hümâyûn Tasnifi Belgeleri
Haz.	Hazırlayan
HR.MKT.	Hariciye Mektubî Kalemi Belgeleri
İ.	İrâdeler Tasnifi
İ.A.	Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
İ.MVL.	İradeler Tasnifi Meclis-i Vâlâ Belgeleri
İ.Ü.K.N.E.B.F.A.	İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Nadir Eserler Bölümü, Fotoğraf Albümleri
Kdz. Ereğli	Karadeniz Ereğli
L.	Hicrî Şevval ayı
M.	Hicrî Muharrem ayı
mad.	Maddesi
M.E.B.	Milli Eğitim Bakanlığı
N.	Hicrî Ramazan ayı
Nr.	Numara / Numaralar

R.	Hicrî Rebûlâhir ayı
Ra.	Hicrî Rebiulevvel ayı
S.	Hicrî Safer ayı / Sayı
s.	Sayfa
Sa.	Saat
Sd.	Sadeleştiren
Ş.	Hicrî Şaban ayı
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
T.D.V.	Türkiye Diyanet Vakfı
T.T.K.	Türk Tarih Kurumu
yay.	Yayınları / Yayınevi / Yayına
Y.K.Y.	Yapı Kredi Yayınları
Z.	Hicrî Zilhicce ayı
Za.	Hicrî Zilkâde ayı

TABLolar VE ŐEMALAR LİSTESİ

Şema 1: Devlet–Toplum Bağlamında A’yânlık	21
Tablo 1 : Ereğli’de 1800–1850 Yıllarında İnşa Edilen Gemilerin Listesi	39
Tablo 2 : 13 Mayıs 1826 – 6 Mayıs 1827 Arası Ereğli’de İnşa Edilen Korvet İnşaatında alıőanların Sayısı	71
Tablo 3 : Maaş Sütunlarında Ara Toplam	72
Tablo 4 : Ara Topamlarda Farklı Gruplar	73
Tablo 5 : Maaş Farkları	74
Tablo 6 : 27 Şubat 1831–15 Temmuz 1836 Arasında Ereğli’de İnşa Edilen Kalyonun İnşaatında alıőanların Sayısı ve Aldıkları Maaşlar	78
Tablo 7 : Hesap Kontrolü İçin Ara Topamların Kullanımı	79
Tablo 8 : Tabloların Farklı Okunması	80
Tablo 9 : Korvet İnşaatında Harcama Kalemleri	82
Tablo 10 : Kalyon İnşaatında Harcama Kalemleri	83

ÖZET

1800–1843 Yıllarında Ereğli’de Askeri Gemi İnşaatı Müteahhitliği Yapan A’yânlar ve Ereğli’de Gemi İnşası

Anahtar Kelimeler: A’yânlık, Donanma, Tersane, Müteahhitlik, Ereğli

Tersanelerin, Osmanlı deniz gücünün oluşturulmasında, bu gücün korunmasında ve geliştirilmesinde büyük etkileri olmuştur. Bu çalışmada 19. yüzyıl başlarında Ereğli Tersanesindeki askeri gemi inşaatları örneğiyle Osmanlı Taşra Tersaneleri incelenmeye çalışılmıştır. Buradaki gemi inşaatlarının a’yân adı verilen yerel güçlerin müteahhitliğinde yapıldığı bilinmektedir.

Tezin birinci bölümünde Osmanlı’da a’yânlar ve a’yânlık hakkında genel bilgiler verilmek istenmiştir. Bu toplumsal katmanın Osmanlı içindeki siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel etkileri anlaşılmaya ve anlatılmaya çalışılmıştır. Özellikle devlet-toplum ikileminde a’yânların aldığı ve onlara karşı alınan tavırlar modellenmiştir. İkinci bölümde Ereğli Tersanesindeki müteahhit a’yânların çalışmaları anlatılmıştır. Burada gemi inşasının a’yânlara nasıl ihale edildiği, inşaat malzemelerinin nereden ve nasıl temin edildiği, gemilerin teslimi, gemilerin maliyetlerinin ne kadar olduğu ve mali denetimin nasıl yapıldığı, devletin müteahhitlere ödemeleri ne şekilde yaptığı anlatılmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise gemi inşaatlarına yapılan engellemeler iç engellemeler ve dış engellemeler olmak üzere ikiye ayrılarak anlatılmak istenmiştir. İç engellemelerde Ereğli’deki toplumsal, siyasal ve ekonomik nedenlerle ortaya çıkan halk ayaklanmaları ile a’yânların gemi inşasındaki suistimalleri üzerinde durulmuştur. Dış engellemeler kısmında Rus Donanması’nın Ereğli Limanı’na yaptığı çeşitli tarihlerdeki baskınlar anlatılmaya çalışılmıştır.

Bugüne kadar Osmanlı Taşra Tersaneleri üzerine ayrı bir araştırmaya rastlanılamamıştır. A’yânların çok farklı mesleki, sosyal gruplardan oldukları bilinmektedir. Bu çalışmada gemi inşaatı müteahhitliği yapan a’yânlar hakkında ayrıntılı bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Hem Taşra Tersaneleri hakkında, hem de müteahhit a’yânlar hakkında bilgi verilmeye çalışılmasının tezi dikkate değer kıldığı düşünülmektedir. Çalışmada ikincil kaynakların yetersizliği nedeniyle birincil kaynaklara daha fazla ağırlık verilmiştir. Birincil kaynaklar olarak özellikle Başbakanlık Osmanlı Arşivi’ndeki Hatt-ı Hümayûn, Cevdet ve İradeler tasnifindeki ilgili belgeler ile Başmuhassebe kalemi Tersâne Emîni defterlerinden araştırma kapsamında olanları kullanılmaya çalışılmıştır.

SUMMARY

A'yân that built naval ships at Ereğli naval shipyard and naval ship construction contractor A'yâns in Ereğli between the years of 1800 – 1843.

Key words: A'yânlık, Navy, Shipyard, Contractors, Ereğli

Shipyards had great effects on the constitution of the Ottoman naval force, and the protection and improvement of that force. With this study, Ottoman provinces naval shipyards are studied with the example of naval constructions at Ereğli naval shipyards in the early 19th century. Those naval constructions are known to have been carried out by local powers known as A'yân.

In the first part of the thesis, principal information about A'yân and A'yânlık in Ottoman Empire is given. The social, politic, economic, cultural effects of that social class in Ottoman Empire are tried to be made understood. Particularly the attitudes of and towards A'yâns in the state-society dilemma are tried to be modelled. In the second part Ereğli naval shipyard and the contractor A'yâns' works are explained. In the section, how ship construction was adjudicated to A'yâns, where the construction supplies were provided from and how, ships handing over, what the cost of ships was and how the financial inspections were made, how the payment from state to contractors was, are tried to be explained. In the third part, the obstructions the ship constructions faced are classified as inner and outer ones. The inner obstructions are explained with the people revolts due to social, politic and economic matters in Ereğli, and A'yâns swindles in ship constructions. Outer ones are tried to be explained with the Russian navy raids to Ereğli harbour on several dates.

Ottoman Provinces Naval shipyards has not been studied till nowadays. A'yâns are known to have had very different occupations and have been from different social groups. And this is the first study that gives detailed information about naval ship contractor A'yâns. This information makes the study remarkable. In the study, primary sources are used more than secondary ones because of their inadequacy. In Prime Ministry archives, Hatt-ı Hümayun, related documents in Cevdet and İradeler classification, and Kalemi Tersane Emini records which are allowed to be studied are used as primary sources.

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı

Osmanlı Devleti, XIX. yüzyılda siyasi, ekonomik, toplumsal ve zihinsel olarak önemli değişimleri ve kendi geleneklerinden önemli kopuşları yaşamıştır. Bu dönemde devlet içeride; milliyetçilik akımları sonucu ortaya çıkan ulusal ayaklanmalarla uğraşmak zorunda kalmıştır. Devletin çok uluslu yapısının ve bu yapının öğelerinin birbirine çok zayıf bağlarla bağlı olmasının yaptığı baskı ile dışarıdan gelen taleplerin örtüşmesi sonucu devlet hemen her alanda yeni düzenlemelere gitmek zorunda kalmıştır. Bunun yanında yenilik çabalarının önünde yer alan yereldeki (a'yânlar) ve merkezdeki (başta Yeniçeriler) siyasi, askeri, toplumsal güçlerin tasviyesiyle ve taşrada çok zayıf olan siyasi, mali otoritesini yeniden inşa etmek işleriyle de uğraşmak zorunda kalmıştır. Tüm bu çabalar, özellikle Tanzimat döneminde daha fazla olmak üzere çoğunluğu eski düzenden gelme yetenekleri, bilgileri ve istekleri sınırlı alt bürokratlarla yapılmaya çalışılmıştır. Bu yüzden bugün söylenen hukuki düzenlemelerin uygulama alanına yansımaları sorunları o dönemde çok açık biçimde yaşanmıştır. Hemen her toplumsal katmanda eski hukuki düzenin değişmesi ile kaybedilen çıkarların acısı hissedilmiş ve bunun sonucunda Osmanlı toplumunda da modernleşme çoğunlukla tepkiyle karşılanmıştır. Devlet içinden ve toplumdan gelen direnmeler sonucu yeniliklerden istenilenler tam olarak elde edilememiştir. Yine bu dönemde devlet emperyalist Batı Avrupa ülkelerinin baskıları sonucu pazar kontrolünü ve ticaret dengesini tamamen kaybetmiştir. Böylece Osmanlı ülkesi, Dünya'nın geri kalanı gibi, Batı Avrupa'nın bir periferi haline gelmiştir.

Dışarıda ise Rusya'ya karşı ölüm kalım mücadelesine varan büyük savaşlar yapılmıştır. Devlet bunda sadece kendi gücünü değil ortak düşmana karşı savaştıklarını vurgulayarak başta İngiltere olmak üzere büyük devletlerin desteğini çekmeye çalışmıştır. Osmanlı diplomatları devletlerinin toprak kayıplarının sadece savaş meydanlarında olmadığını görerek denge politikası oynunu jeopolitik ve konjektürel dengelerin sağladığı imkanları kullanarak masa başında oynamaya çalışmışlardır.

Askeri güçsüzlüğün görülmeye başladığı çok eski dönemlerden itibaren devlet askeri modernleşmeye özel önem vermiş olmasına rağmen en iddialı adımları yine bu yüzyılda atmayı başaramamıştır. Yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla peşinden oluşturulan bu ordulara, toplumdan gelecek tepkiyi engellemek için olduğu düşünülecek biçimde, “Asâkir-i Mansûre-yi Muhammediyye” ve “Asâkir-i Muallem-i Bostanîyân-ı Hâssa” adları verilmiştir [Şahin, 2003]. Zorunlu askerlik ile vatandaşlık ordusunun temelleri atılmıştır. Tüm bu yenilik hareketleri devletin parçalanmasını önlemeye yetmediyse de bugünkü modern Türk hukuk düzeninin, bürokrasisinin, diplomasisinin, askeri bürokrasisinin kısaca Türkiye Cumhuriyeti’nin temellerini atmıştır.

Yine de Osmanlı Devleti’nde tüm modernleşme hareketlerine ve değişime rağmen devletin yıkılışına kadar değişmeden kalan yapılar da olmuştur. Bunlar içinde en önemli toplumsal yapı a’yânlıktır. Osmanlı’da, XVIII .yüzyıla gelinceye kadar her şehir ve kasabada bulunan nüfuzlu ailelere eşrâf veya a’yân denilirdi. Bundan önceki devirlerde çok güçlü olmayan a’yânlar Osmanlı toprak ve askeri sisteminin bir dönem en önemli parçası olan tımar sisteminin bozulması sonucu ortaya çıkan bunalımların etkisiyle güçlenmişlerdir. XVIII. yüzyıldan sonra bunlar taşrada etkinliklerini arttırarak taşra bürokratlarının bazı görevlerini de alarak devlet içindeki en önemli siyasi, mali, askeri ve sosyal güçlerden biri haline gelmişlerdir. A’yânlar, 19. yüzyılda devletin merkezileşme politikaları sonucu güçleri önemli ölçüde törpülenmiş olsa da değişime uyarak taşrada etkinliklerini sürdürebilmişlerdir. Son dönemde a’yânlar üzerine araştırmalar artmış olmakla birlikte yapılanların a’yânlık üzerine genel bir tablonun oluşmasına yetecek seviyede olmadığı hemen belirtilmelidir.

A’yânlar ile devlet arasındaki ilişkilerin her zaman gergin olmadığı ifade edilebilir. A’yânlar içerisinde devlete önemli hizmetlerde bulunanları hatta devlet tarafından çok takdir edilip paşalık alanlarının da olduğu belirtilmelidir. Devlete hizmet eden a’yânlar içerisinde devletin taşradaki tersanelerinde müteahhitlik yapanlarının da olduğu bilinmektedir. Çalışmada taşra tersaneleri diyebileceğimiz tersanelerde faaliyette bulunan bu müteahhit a’yânlar da anlatılacaktır. 19. yüzyılda Osmanlı taşrasındaki tersanelerde bütün savaş gemisi üretiminin bunlar tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. Bu şekilde devletin taşra tersanelerinde müteahhitlik yapan a’yânlar arasında en

ünlülerinin, Sinop'taki Kavîzâdeler, Gemlik'te faaliyet gösteren Bilecik voyvodası Kalyoncu Ali Ağa ve İnegöllü Numan Bey (daha sonraları paşa), Bodrum'daki Tavaslı Osman Ağa ve Ereğli'deki Hacı İsmail Ağa ve oğlu Mustafa Ağa olduğu ifade edilebilir [HAT.: Nr. 4485; 4578; 11025; 28012]. Bu çalışmayla; Osmanlı taşrasındaki askeri gemi inşaatları ve bu gemi inşaatlarını yapan müteahhit a'yânlar, Ereğli yerelinde ele alınmak istenmiştir.

Çalışmanın Önemi

Tersaneler, Osmanlı donanmasının oluşmasında ve gücünü korumasında çok büyük öneme sahiptiler. Bugüne kadar Osmanlı tersaneciliği hakkında çok fazla araştırma yapılmadığı ifade edilebilir. Bu nedenle bu kurumlar üzerine çok fazla bilgi sahibi değiliz. Hala tersane kelimesinin nereden geldiği konusunda dahi tartışmalar bulunmaktadır.¹

---

¹ Osmanlı'da tersâne, gemi ve gemiciliğe ait alet ve araçların olduğu, gemilerin ihtiyaçlarının karşılandığı, bakımlarının yapıldığı ve deniz askerlerinin eğitildiği yerlerdi [Pakalın, 1993c: 462]. Tersâne kelimesinin kökeni konusunda çeşitli iddialar vardır.

Birinci iddiaya göre "tersâne" kelimesi, Osmanlıca'ya İtalyanca'dan aynı anlamda kullanılan "darsena" kelimesinden girmiştir [Pakalın, 1993c: 462; Bostan, 1992: 1-2]. Türkler'in denizci bir millet olmaması nedeniyle Osmanlıca'da ve günümüz Türkçe'sinde denizcilikle ilgili kullanılan tabirlerin büyük çoğunluğunun İtalyanca ve Yunanca'dan geldiğini iddia edilebilir. Bu anlamda "tersâne"nin de İspanyolca ya da İtalyanca'daki benzer kelimelerden Osmanlıca'ya girdiği düşünülebilir. İkinci iddiaya göre ise kelime; Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra, Hristiyan savaş esirleri için "Tersâne-yi Âmire'den" önce onun bulunduğu yerde, kurduğu "tersâhâne" (Hristiyan Evi) hapisanelerinden ,zindanlarından gelmektedir [Bostan, 1992: 1]. 16.yüzyıla gelinceye kadar Osmanlı donanmasının ihtiyacı olan gemiler büyük oranda Gelibolu'daki tesislerden karşılandığı halde, burası için Osmanlı tersâne tabirini kullanmamıştır. Yine aynı şekilde Kocaeli Karamürsel'deki Osmanlı Devleti'nin ilk gemi inşa tesisleri için de tersâne ifadesi kullanılmamıştır. Tersâne tabiri ilk kez Fatih'in kurduğu zindanların (tersâhâne) bulunduğu yerde, sonradan kurulan Galata tersânesi için kullanılmıştır. Bu durumun "tersâne" tabirinin, Fatih'in kurduğu "tersâhâne" zindanlarından geldiği iddiasını desteklediği düşünülmektedir.

Osmanlı deniz gücünün oluşmasında yalnızca İstanbul'daki Tersâne-yi Âmire değil taşra tersanelerinin de önemli rolleri olduğu bilinmektedir. 1571'deki ünlü İnebahtı yenilgisinden sonra bir sene gibi çok kısa sürede hazırlanan yeni donanmanın gemilerinin yarısına yakını taşra tersanelerinde inşa edilmiştir [Bostan, 1992: 25]. Bu durumun, daha çok erken dönemlerde bile taşra tersanelerinin önemli merkezler olduğunu gösterdiği düşünülmektedir. Osmanlı Devleti'nin taşra tersaneleri için “Destgâh”, “Sâha”, “Tezgâh” ve “Tersâne” tabirlerini kullandığı belirlenmiştir.

Üçüncü iddiaya göre ise kelime, Arapça'da aynı anlamda kullanılan “Dârü's-sinâ'a” kelimesinin Osmanlıca'ya girmiş halidir. Dârü's-sinâ'a birleşik bir kelimedir ve sadece tercümesi dikkate alındığında “sanat ya da zanaatkarlık, sanayi yeri” anlamına gelmektedir. Arapların dârü's-sinâ'a'sının Osmanlılardaki tersânedeki ve günümüzdeki tersaneden çok farklı olmadığı bilinmektedir. 20-29 Ocak 1692 (Evail-i cemaziyelevvel 1103) tarihli kaptan paşaya ve Kalyon Kaptanı Memi'ye hitaben yazılmış hükümlerde Tersâne-yi Âmire yerine “Dârü's-sinâ'a-yı Âmire” tabirinin kullanıldığı görülmüştür. Bu durum, Osmanlıların tersâne kelimesinin dâr'üs-sinâ'adan geldiğini düşündüklerini göstermektedir [Bostan, 1992: 2]. İlk iddia ile üçüncüsü arasında bir bağ kurularak “dârü's-sinâ'a” kelimesinin İtalyanca'ya “darsena” olarak geçtiği oradan Osmanlıca'ya “tersâne” olarak alındığı da ifade edilmektedir. Buna göre “dârü's-sinâ'a” kelimesinin İspanya, Portekiz, İtalya ve Malta gibi birçok Akdeniz ülkesinde farklı kullanımı bulunmaktadır. Bazı kaynaklarda dârü's-sinâ'a'nın İspanyollar tarafından “ataruzana, arsenal, darsena”, Portekizliler tarafından “darsenale, drasena”, İtalyanlar tarafından “arsenale, darsena”, Maltalılar tarafından “tarzna, tarznar” şeklinde kullanıldığı ifade edilmiştir [Pakalın, 1993c: 462; Bostan, 1992: 1-2]. Gerçekten de Araplar, daha 7. yüzyıldan itibaren Avrupa'yı etkileyen önemli bir güç olmuşlardı. Ortaçağda doğu (İslam Dünyası)-batı (Avrupa) arasındaki karşılıklı siyasi, askeri ve ekonomik ilişkilerin kültürel etkileşime neden olduğu ve bu etkileşim sonucu biri tarafından kullanılan pekçok kelime ve kavramın diğeri tarafından da kullanılmaya başlandığı düşünülebilir. Buna rağmen tersâne kelimesinin kaynağı konusundaki iddialardan hiçbirinin kesin olarak ispat edilememiş olmasının bu konudaki tartışmaların devam etmesine neden olduğu da hemen belirtilmelidir.

Tersâne kelimesi Osmanlı'da ilk defa İstanbul'daki Galata Tersânesi için kullanılmıştır. Bilinen “Galata Tersânesi” şeklindeki ilk ifade 1527/1528 (H.933-934) tarihli Galata Harcı Hassa Defteri'nde yer almaktadır [Bostan, 1992: 2]. Osmanlı'da daha sonraları Galata Tersânesi için “Tersâne-yi Âmire” denmeye başlanmıştır. Bu şekilde bilinen ilk ifade ise 21 Mayıs 1552 (27 Ca. 959) tarihinde İstanbul Hassa Harcı Emîni'ne gönderilen bir hükümde rastlanmıştır [Bostan, 1992: 2]. Tersâne-yi Âmire ifadesi sadece Galata tersânesi ve bir süre sonrada onun etrafında yapılan mahzenler, kârhaneler, resmi odalar, divanhâne, cami, zindan gibi çeşitli yapıların oluşturduğu kompleks için kullanılmaya başlanmıştır. Tersâne-yi Âmire'nin masraflarını karşılamak amacıyla çeşitli sancakların gelirleri de bağlanmıştır. Bazı sancakların yönetiminin de buraya bağlı olduğu bilinmektedir [Bostan, 1992: 2-3].

Çalışmada taşra tersaneleri, 19. yüzyılın ilk yarısında Karadeniz Ereğlisi tersanesi modelinde ele alınmaya çalışılacaktır. Ereğli'deki müteahhit a'yânların burada inşa ettikleri savaş gemilerinin Osmanlı donanmasına önemli bir güç kattığı iddia edilebilir. Bu konu ele alınırken zaman zaman orjinal belgelerden aynen alıntılar da yapılmıştır. Bu kaynaklarda Karadeniz Ereğli'si için Osmanlı Devleti'nin kullandığı ifadeler de geçmektedir. Osmanlı'nın Ereğli için "Bendereğli" kelimesini kullandığı düşünülmektedir.² Ereğli kelimesinin, ilçenin antik dönemlerdeki adı olan "Herakleia"dan geldiği ileri sürülmektedir. "Herakleia"nın Yunan tanrısı ve mitoloji kahramanı Herkül (Herakles)'den kaynaklandığı iddia edilmektedir. Yine eski dönemlerde de Karadeniz'deki Herakleia'yı diğerlerinden ayırmak için "Herakleia

2 Bendereğli Kelimesi Üzerine

بند رکی kelimesinin arşiv belgelerinde bugünkü Karadeniz Ereğlisi için kullanıldığı anlaşılmıştır. Aynı olay hakkındaki yazışmaların bir kısmında "رکی" Ereğli [HAT.: Nr. 12665; 16846; 25075; 43007/D; 47882/C] ya da "رکلو" Ereğli [HAT.: Nr. 41269; 41269/A; 47882/B; 47884/A], bir kısmında "بند رکی" [HAT.: Nr. 16623; 23079; 24849; 25075/A; 25757; 27896; 27916] ya da "بند رکی" [HAT.: Nr. 18016; 47883/A] ifadesinin geçtiği tespit edilmiştir. Ancak, bu kelimenin (بند رکی) telaffuzunun nasıl olduğu konusunda bir görüş birliği bulunmamaktadır. Arşiv kataloglarındaki özetlerde ve çeşitli eserlerde kelimenin; "Benderkili", "Benderekli", "Bender-i Ereğli", "Bendereğli" şeklinde okumalarının olduğu görülmüştür [Vak'anüvîs, 1999: 40, 374; Faroqhi, 1996: 442; Çıladı, 1994: 26].

"بند رکی"nin doğru okunuşunun "Bendereğli" olduğu iddia edilebilir. "Bendereğli" bu okunuşta ifadenin birleşik bir kelime (Bend ve Ereğli kelimelerinin) olduğu kabul edilmektedir. "Bend", bağ, yular, râbita, bağlama, birini emri altına alma, boğum, makale, fıkra, madde, set, baraj anlamlarına gelmektedir [Develiöğlu, 1993: 83]. Osmanlı'da 19. yüzyılda bile hala deniz ulaşımında yelkenli tekneler kullanılmaktaydı. Deniz yolculukları, değişen hava şartları, akıntılar ve rüzgarlardan etkilenmekteydi. Donald Quataert'in belirttiği üzere ana ticaret yollarında biri olan İstanbul-Venedik arası dokuz yüz millik yolculuk, 18. yüzyıldaki yelkenlilerle, rüzgar uygunsa on beş günde tamamlanabiliyordu. Ancak aynı yolculuk uygun olmayan hava koşullarında seksen bir gün sürebiliyordu [Quataert, 2002: 180-181]. Ereğli'de yer alan "Baba Burnu"nın Anadolu'nun Karadeniz kıyıları açıklarındaki hakim rüzgarların değiştiği bir yer olduğu düşünülmektedir. Bu konuda Devlet Meteoroloji Enstitüsü'nden yardım istenmişse de herhangi bir bilgi alınamaması kesin bir bilgi vermeyi güçleştirmiştir. Baba Burnu açıklarında hakim rüzgar yönlerindeki değişimin yelkenli teknelerin kullanıldığı dönemlerde Ereğli'nin doğusu ve batısındaki yerler arasındaki deniz ulaşımını olumsuz etkileyen, zorlaştıran bir faktör olduğu iddia edilebilir. Bunun bir doğal "bend" gibi algılamasının Ereğli'ye "Bendereğli" denmesine neden olabileceği iddia edilebilir. O yüzden "بند رکی" kelimesinin doğru okunuşunun "Bendereğli" olarak düşünüldüğü belirtilebilir.

Pontika” (Karadeniz Ereğlisi) ismi kullanıldığı düşünülmüştür [Sâmi, 1306: 837; Aygün, 1960: 13]. Tarihte Ereğli, birçok büyük devletin idaresinde kalmıştır. Bizans döneminden sonra Anadolu’ya doğru başlayan Türk akınlarından Ereğli’de etkilenmiş ve Anadolu Selçuklu idaresine girmiştir. Ereğli’nin Osmanlı Devleti’ne bağlanması da çok erken dönemlerde olduğu bilinmekte ama tam tarihler tespit edilememektedir. Buna göre Ereğli’nin, Orhan Bey ya da onun oğlu I.Murat döneminde alındığı (1327’de Orhan Bey ve ya 1374’de I.Murat devirlerinde) ileri sürülmektedir [Aygün, 1960: 33–37].

Ereğli, 19.yüzyılda Osmanlı’da idarenin sol koluna³ bağlı Kastamonu eyaletinin, Bolu sancağının bir kazasıydı [Çıladır, 1994: 26; Özkaya, 1994: 16–17; Ubcini, 1998: 47; C.Bahriye: 5447]. Ancak Ereğli’nin Osmanlı Devleti’nde yapılan çeşitli idari düzenlemelerle, bağlı olduğu vilayet ve eyaletlerin zaman zaman değiştiği tespit edilmiştir. Buna göre Ereğli’nin bir dönem Viranşehir⁴ (Bolu,Gerede,Örencik Köyü) sancağına bağlı olduğu belirlenmiştir [C.Dahiliye: 6125]. Yine bazı vesikalardan da Ereğli’nin bağlı olduğu Bolu sancağının bir dönem Hüdavendigâr (Bursa) eyaleti idaresine dahil edildiği anlaşılmaktadır [İ.MVL.: 411-5]. Ereğli; Tanzimat’tan sonra kurulan muhassıllıklar sırasında mali bakımdan Safranbolu (Zağferanbolu) muhassıllığı idaresi altında kalmıştır [İ.MVL.: 411-12].

Ünlü Osmanlı ansiklopedisti Şemseddin Sâmi’nin önemli eserlerinden 1889 (1306) baskılı Kamûs-ı Alâm’da Ereğli’nin Osmanlı’nın son dönemlerindeki durumu ile ilgili ilginç bilgiler bulunmaktadır. Burada Ereğli’nin öneminin altı yerden çıkarılan maden

---

3 **Osmanlı Devleti’nde Anadolu’daki İdari Kollar:** Sağ Kol, Kütahya, Karahisar-ı Sahib (Afyon Karahisar), Hamid (Isparta), Konya, Niğde, Maraş, Adana, Payas (Hatay, Dörtöl, Yakacık), Halep, Trablusşam , Beyrut, Karesi (Bahkesir), Saruhan (Aydın, Saruhan), Aydın, Menteşe (Muğla), Teke (Antalya), İçel; Sol Kol, Bolu, Sinob, Kastamonu, Çankırı, Amasya, Canik (Samsun), Sivas, Malatya, Harput, Diyarbakır, Mardin, Musul, Şehrizar (Musul, Şehr-i zül), Bağdad, Basra, Van, Erzurum; Orta Kol, Ankara, Kırşehir, Bozok (Yozgat), Çankırı, Şebın Karahisar (Giresun, Şebinkarahisar), Kozan (Adana, Kozan), Trabzon, Lazistan (Rize), Çıldır (Kars,Ardahan), Kars, Bayazid (Ağrı, Doğu Beyazıt) sancaklarından oluşmaktaydı [Özkaya, 1994: 16–17].

⁴ Yer adlarının tespitinde Nuri Akbayar’ın “Osmanlı Yer Adları Sözlüğü” kullanılmıştır. Bundan sonraki yerlerin günümüzdeki isimleri bu kaynaktan yararlanılarak belirtilirken ayrıca kaynak gösterilmeyecektir.

kömüründen kaynaklandığı ifade edilmektedir. Şemseddin Sâmî kendi ifadeleriyle ayrıca şunları da belirtmektedir;

“Bu kasaba gerek bu madeni ve gerek Karadeniz’deki mevkii ve Dersa’âdet’e kurbiyeti cihetiyle, Anadolu’nun en işlek bir iskelesi olmak isti’dâdını ha’iz olup, biri Bolu’dan diğeri Gerede’den Ankara’ya doğru iki yolu var ise de bu yolların henüz tesviye olunamamasından ve limanı olmamasından dolayı, bu isti’dâd-ı tabi’iyesinden istifâde olunamamaktadır. Evleri bağçeler ortalarında olup, denizden manzarası gayet güzeldir. 7000 kadar ahâlisi olup hemen cümlesi müslimdir. Sanayi ve ticareti halat, kereste, sahtîyân, keten bezi gibi şeylerden ibâret olup, hayli mikdâr balmumu, tütün ve pirinç dahi ihraç olunur. Bir rüşdiye mektebiyle bir menâfi’ sandığı vardır. İki redif taburunun merkezidir...arazisinin ekser tarafları dağlık ve ormanlıdır. Merkez kazanın yarım saat cenûbunda bahre mensub olan Güblüc nehrinden harklar vasıtasıyla etrafındaki arazi sâki olunarak külliyyetli sebze ve sâ’ire yetiştirildiği gibi, derûn-ı kazâda hubûbât-ı mütenevvi’a ile pirinç, tütün, ipek kozası, bal ve sâ’ire hâsıl olmaktadır. Kaza dahilinde 9 orman olup, mecmû’-ı mesahâları 1.256.000 dönüme bâliğ olur, ağaçlar kara ve sarı çam, meşe, kestane, gürgen ve ıhlamurdan ibaretdir. Bu ormanlardan hayli kereste ve tahta kesülüb, civâr iskelelere indirilmektedir.”
[Sâmî, 1306: 837]

Burada Ereğli’nin sanayisi anlatılırken tersaneden bahsedilmemesinin daha 1889’dan önce tersanenin önemini kaybetmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Taşra tersanelerinin belirli bir dönemden itibaren Osmanlı’da önemlerini kaybettikleri anlaşılmaktadır. Bunda ilerleyen teknoloji sonucu makina gücüyle hareket eden gemilerin ortaya çıkmasıyla, taşra tersanelerinin teknolojiyi takip edememesinin önemli rol oynadığı düşünülmektedir. Böylece, Osmanlı Devleti’nde Tersâne-yi Âmire’nin merkezileşmesinin ortaya çıktığı, gemilerin ya burada ya da dışarıda inşa edilmeye başlandığı iddia edilebilir. Halbuki Ereğli tersanesi daha 19.yüzyılın başlarında Osmanlı’daki önemli savaş gemisi inşa merkezlerinden biri olduğu tespit edilmiştir. Daha önce müstakil olarak taşra tersaneleri ve gemi inşa müteahhiti a’yânlar hakkında bilgi veren bir esere rastlanılamamıştır. Bu çalışmada Osmanlı Taşra Tersaneleri’ndeki

faaliyetler, Ereğli yerelinde ele alınarak askeri gemi inşaatları ve gemi inşa müteahhitliği yapan a'yânlar değerlendirilmek istenmiştir. Bunların tezi ilginç kıldığı düşünülmektedir.

Çalışmanın Metodolojisi

Tarihin geçmiş hayat, tarih araştırmalarının bunun anlatımı olduğu düşünüldüğünde, zaman ve uzay kavramlarının nasıl algılandığının büyük önem taşıdığı iddia edilebilir. Zamanın ve uzayın çeşitli birimlerle ölçülmeye çalışıldığı bilinmektedir. Ancak bunlara dair kullanılan birimlerin insanlar tarafından çok da önemli görülmediği değerlendirilmektedir. İmmanuel Wallerstein'ın ifadeleriyle; "...çoğumuz için daha eski ve daha kaba ölçümleri kullanmak genelde tatmin edicidir. Saatlerimizin, etrafımızdakilerin saatleriyle saniyesi saniyesine hatta dakikası dakikasına tamamen aynı zamanı göstermesini nadiren bekleriz. Yaşam sürelerini çocukluk, yetişkinlik ve yaşlılık gibi daha şekilsiz ve belirsiz kategorilerle tarif ederiz. Büyük şehirler ve küçük kasabalar gibi terimler kullanırız ve verili bir şehrin rakamsal olarak kaç milkare alan kapladığından bahsetmek bir tarafa, çoğu durumda nüfus sayısını bile vermekte zorlanırız. Bu tür yaklaşımları kullanmakla kendimizi entellektüel olarak sakatlanmış hissetmeyiz genelde...". Bu bağlamda tarih araştırmalarında önemli olan şeyin; hangi uzay/zamanın ve ya uzay/zamanların ve bunun/bunların hangi amaçlar için kullanılacağı olduğu düşünülmektedir [Wallerstein, 2003: 12-14]. Çalışmanın ele alınması sırasında, bu pragmatik yaklaşım çerçevesinde, en fazla araştırmayı derinleştirmeye ve olgusal durumların yakalamaya yarayacak uzay/zamanlar kullanılmaya gayret edilmiştir. Çalışma; bir yerel tarih çalışması olduğundan ve 19. yüzyıl sınırları içerisinde tutulduğundan (konu, hem zaman hem uzay bakımından kısa bağlamda ele alındığından), olayların içinde bulundukları ve gerçekleştikleri yakın bağlam tarafından onlara yüklenen anlamalara bağlı (Wallerstein'in Episodik jeopolitik zaman/uzay dediği şey) oldukları dikkate alınmak zorunda kalmıştır. Diğer taraftan daha uzun zaman dilimi içerisinde, tikel grupların zaman ve uzay içerisindeki konumlarının anlamının değerlendirilmesi ve tercihlerinin daha uzun zaman dilimi içerisinde nasıl sonuçlar

verdiğinin ele alınması (bu yöntemle olayları olgulara bağlamaya çalışılmıştır) gerekmiştir. Çalışma, bu iki uzay/zamana göre inşa edilmeye çalışılmıştır.

Doğruluğun temel güvencesinin, kavramların sağladığı güvence olduğu ve kavramların gerçekliği ortaya koyan en temel taşları olduğu düşünüldüğünden, tezde kavramların doğru açıklanması ve kullanılmasına dikkat edilmeye çalışıldığı ifade edilmelidir. Bu nedenle birçok kavramın; günümüz Türkçesi'ndeki ifadeleri yerine orjinal ifadelerinden düz transkriptlerinin verilmesi tercih edilmiştir. Çalışmada birincil kaynaklar ağırlıklı olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Birincil kaynaklar olarak özellikle Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki ilgili kaynaklar değerlendirilmek istenmiştir. Bu kapsamda Cevdet tasnifi Bahriye, Dahiliye, Zaptiye kataloglarındaki belgelerin, İrâdeler tasnifindeki Meclis-i Vâlâ, Dahiliye kataloglarındaki belgelerin, Hatt-ı Hümâyûn tasnifindeki belgelerin ve Başmuhâsebe Tersâne Emîni Defterleri'nden konuyla ilgili olanları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Tezin karakteri bakımından bir yerel ve sosyal tarih çalışması olduğu belirtilmelidir. Özellikle şehir ve şehirli kimliğinin geliştirilmesinde, bireyin yaşadığı çevreyle duygusal ve kültürel bağlar kurmasında, moral değerlerin geliştirilmesinde sosyal tarihin etkisinin büyük olduğu düşünülmektedir. Sosyal tarihin, geçmişte yaşamış insanların günümüzde yaşayan insanlardan çok da farklı olmadıklarının, pratik veya temelli çözümler üretme konusunda ne kadar benzerlikler gösterdiklerinin anlaşılmasının tarihe olan ilgiyi arttırdığı düşünülmektedir. Diğer bazı çalışmalarda fark edilen insanların seslerinin ve ifadelerinin belgeler arasından günümüze ulaşmasının sıradan bir okuyucu olarak çalışmanın yazarında heyecana neden olduğu belirtilmelidir. Bu nedenle belgelerden aynen ifadelerin seçiminde insanların seslerinin yakalanması kriteri dikkate alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın İçeriği

Çalışmanın birinci bölümünde a'yânlar hakkında genel bilgiler verilmeye çalışılacaktır. Bu bölümde başlangıçta a'yânların güç kazanmasında etkili olan devlet ve toplum yapısındaki değişiklikler ve daha başka çeşitli faktörler hakkında bilgiler verilmeye

çalışılmıştır. Daha sonra da bunların ekonomik, siyasi, toplumsal güçlerinin dayanaklarının neler olduğu. Bölümde bunlarla birlikte a'yânların devlet (siyasal toplum) ve halk (toplum) arasında bir konumda oldukları kabulünden hareketle, bunlarla bu iki düzlem arasındaki karşılıklı ilişkiler modelleştirilerek anlatılmak istenmiştir.

Araştırmalar a'yânlardan bazılarının devlet otoritesiyle karşı karşıya gelmek yerine devlet işlerinin yürütülmesinde taşrada devlete yardımcı bürokratlar gibi çalıştıklarını ortaya koymuştur. Taşrada gemi inşa müteahhitliği yapanlarının da bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde Osmanlı taşra tersaneleri 19. yüzyılın ilk yarısında Ereğli tersanesi örneğinde incelenmeye çalışılacaktır. Burada ilk olarak, gemi inşa müteahhiti a'yânların gemi inşa ihalelerini almaları, bu görevin veriliş şekli ve niteliği hakkında bilgi verilmek istenmiştir. Ayrıca, Ereğli tersanesinde araştırma kapsamı içinde (1800–1843 yıllarında) ne tipte, ne kadar, hangi müteahhitler tarafından gemi inşa edildiği sorularına cevaplar aranmıştır. İkinci olarak gemi inşası için gerekli malzemeler, inşaat masrafları hakkında bilgi verilmeye çalışılarak bunların nasıl temin edildiği bulunmak istenmiştir. Üçüncü olarak gemi inşasında çalışan işçiler ve diğer çalışanlar hakkında da bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Tezin son bölümünde tersanedeki faaliyetlere yapılan engellemeler hakkında bilgi verilmek istenmiştir. Bu engellemeler iç ve dış şeklinde gruplandırılarak bunların neler olduğu ayrıntılı biçimde anlatılmaya çalışılmıştır. Ereğli'de gemi inşasına iç engellemeler olarak Ereğli'de çıkan çeşitli ayaklanmaları ve gemi inşa müteahhiti a'yânların dolandırıcılıkları belirlenmiştir. Dış engellemeler olarak Rus Donanmasının Ereğli'ye yaptığı saldırılar değerlendirilmiştir.

1. ANADOLU'DA A'YÂNLARIN GÜÇ KAZANMASI

1. 1. 13. Yüzyıldan 17. Yüzyıla Kadar Osmanlı'da Devlet–Toplum İlişkileri

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren farklı sosyal grupları bünyesinde barındırdığı bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nin bu sosyal gruplar ile olan ilişkilerini kendi yönetim felsefesine göre düzenlediği iddia edilebilir. Osmanlı yönetim felsefesinin oluşumunda çeşitli medeniyetlerin yönetim usulleri ve felsefe akımları rol oynamışlardır. Buna göre Eski Türk (Orta Asya) siyasi anlayışları, İran, Hint ve Arap felsefeleri ve devlet gelenekleri, Bizans ve Arap devletleri üzerinden Eski Yunan felsefeleri ve yönetim usulleri ile İlhanlı'lar üzerinden Moğol devlet anlayışları, Osmanlı'yı etkilemişlerdir [Ocak, 1999a: 164-165].

Tüm bunlar sonucunda Osmanlı siyasi düşüncesi; yöneten–yönetilen ilişkisi çerçevesinde çeşitli kurumların (hükümdar, bürokrasi, ordu, hazine ve reâyâ) konumları, karşılıklı sorumluluk ve görevleri üzerinde yoğunlaşmış ve kendine çok genel bir model bulabilmiştir. Bu model “Dâire-yi Adliye” (adalet dairesi, hakkaniyet çemberi) olarak ifade edilmiştir. Modelin geçmişi Sasanilere (İran) kadar uzandığı halde Yusuf Has Hacib, Nizamülmülk ve Gazzâlî'nin eserlerinde yorumlanmış ve Osmanlı'da Kınalı zâde Ali Efendi'nin Ahlâk-ı Alâî'si ve Naîma'nın Tarih'i de dahil bir çok eserde tekrar edilmiş ve açıklanmıştır [Ocak, 1999a: 169].⁵

Ahlâk-ı Alâî'de bu model şu şekilde ifade edilmiştir: “Dünya barışı adaletle sağlanabilir; Dünya, duvarı devlet olan bir bahçedir; devletin düzenleyicisi şeriattır; şeriatın koruyucusu hükümdardır; hükümdarlık kurmak için ordu gerekir; ordu için servete ihtiyaç vardır; servet sağlamak için huzur ve güven içinde yaşayan halk (reâyâ) gereklidir; halkın bolluk ve huzur içinde yaşaması, adaletle yönetilmesine bağlıdır.”

⁵ Sasanilerde I.Hüsrev (531-579) “Adalet ve denge olursa halk daha çok üretir, vergi geliri artar,devlet de zenginleşip güçlenir.” demiştir [İnalçık, 2003: 51].

[Yediyıldız, 1999b: 443–444] denmektedir.⁶ Bu model elbette çok genel olduğu için Osmanlı yönetimi ile ilgili kuşatıcı ve açıklayıcı bir bilgi vermemektedir. Fakat bu modelden Osmanlı devlet–toplum ilişkisinin en temel özelliği olan devletin halka adaletle davranarak halkın huzur ve refahını sağlaması gerektiği ideali çıkarılabilmektedir. Bunun gerekçeleri de yine aynı yerde görülebilmektedir. Buna göre reâyâ olmadan saltanatın da ayakta kalamayacağı modelin mantığı içinde okunabilmektedir.

Böylece Osmanlı devlet adamları için en önemli sorunun; halkın rahatının devlet otoritesini etkisizleştirmeyecek ölçüde, halk üzerindeki devlet otoritesinin de halkı bıktırmayacak ölçüde nasıl sağlanabileceği, dengenin nasıl kurulacağı olduğu iddia edilebilir. Osmanlı Devleti, halkın huzurunun ve rahatının sağlanması için ondan keyfi ve aşırı vergi almamayı, fazla angarya yüklememeyi, din ve inanç serbestliğini cemaatlere sağlamayı başlangıçta yeterli bulduğu iddia edilebilir [Karpas, 2002: 12–14; İnalçık, 2000a: 51–52]. Bunların dışında devletin, yeni aldığı yerlerde eski sahiplerinin uyguladığı ancak halkın memnun olduğu ve alıştığı kanunları ve uygulamaları devam ettirerek halkın düzenini bozmamaya gayret gösterdiği de ifade edilebilir. Buna karşılık insanları mensup oldukları dinin cemaatleri içerisine konumlandırarak cemaat liderleri yoluyla denetleyip, kontrol altında tutarak ve dirlik sistemi içerisinde timâr sahibine ve taşrada devlet otoritesini temsil eden kadı gibi devlet görevlilerine tabi kılarak kendi otoritesini sağlamaya çalıştığı iddia edilebilir [Karpas, 2002: 15–16].

Ayrıca Osmanlı’da, uzun süre halkın rahatının ve geçimliliğinin sağlanması anlamında topraksız köylüye mîrî arazi (devlet toprakları) içerisinden toprak dağıtımını uygulamasına da gidilmiştir. Mîrî arazi üzerinde tarımsal üretim, “Çifhâne” denilebilecek birimlerde yapılmaktaydı. Bu birimler geç dönem Roma İmparatorluğu’ndan başlayarak İran, Bizans ve Osmanlı’da da görülmüştür. Eski Mezopotamya uygarlıklarından beri, yarı kurak iklimin kuru tarım kuşağında tarımsal üretim kuru ziraat ile buğday ve arpa ekimi ile yapılmaktaydı. Çifhânelerde üretim de

---

⁶ Ahlâk-ı Alâî’de orjinal ifadeleriyle: “Adldir mûcib-i salâh-ı cihân; cihân bir bağıdır dîvârı devlet; devletin nâzımı şerîattır; şerîata hâris olamaz illâ melik; melik zapteylemez illâ leşker; leşkeri cem’ edemez illâ mal; malı cem’ eyleyen reâyâdır; reâyâyı kul eder padişâh-ı âleme adl” [Ocak, 1999a: 169].

aynı karakteri taşıyordu. Osmanlı'da çiftâne bir çift öküzün ve aile emeğinin temel olduğu küçük köylü işletmeleri idi. Toprağın verimliliğine göre bu küçük aile çiftliklerinin boyutları da değişmekteydi. Buna göre çiftâne altmış dört bin ile yüz otuz sekiz bin metrekare arasında olabilmekteydi. Devlet bir ailenin tasarruf edebileceği en küçük toprak birimini yarım çift (nîm çift) olarak görmekte ve bunun altında büyüklükte araziye sahip olanları fakir kabul edilmekteydi. Hem yarım çift hem onun altındaki büyüklüklerdeki araziler Osmanlı'da istisna teşkil etmekteydi. Osmanlı Devleti'nde taşrada çiftâne birimleri tapu rejiminin, zirai rejimin ve vergi rejiminin ana ünitesi olarak da görülmekteydi. Bu yüzden asla bölünemez, satılamaz, devredilemez, kiralanamaz ve üretim yapılmadan boş bırakılamazdı. Devlet toprağın sahibi olduğundan üretimini aksatan köylüden çiftini alıp başkasına verebilirdi. Toprağı tasarruf yetkisine sahip köylü buna karşılık devlete kira ve üretim bedeli olarak "Çift resmi" adıyla bir vergi öderdi [İnalcık, 2000a: 187-199; İnalcık, 1996: 1-14]. Devlet, köylünün topraktan yararlanma hakkını titizlikle korumaya gayret etmiştir. 1840 gibi oldukça geç bir dönemde dahi Musul'da yürürlüğe giren Arazi Kanunnâmesi'nde köylü hane biriminin korunması ve kendi toprağını tasarruf edebilmesi için mîrî verginin ödenmesinde çiftçinin öküzlerini ve tarım araç gereçlerini satması yasaklanmıştır. Devlet, eğer mîrî vergiyi çiftçi sadece bu araçları satarak ödeyebilecek güçteyse mîrî verginin alınmamasını emretmekteydi [Khoury, 2003: 119]. Devletin, köylünün toprak üzerindeki haklarını koruma yoluyla toplumsal adaleti yerine getirerek meşruiyetini sağladığı düşünülmektedir [Khoury, 2003: 110-111].

Timâr sistemi Osmanlı Devletinde taşra idaresinin önemli unsurlarından biriydi. Taşrada halka karşı devlet otoritesini temsil eden en önemli iki görevli timâr sahibi ve kadıydı [İnalcık, 1996: 13-14; İslamoğlu-İnan, 1991: 33-37]. Timâr kelimesi Farsça'dan Osmanlıca'ya geçmiştir. Farsça'da timâr, "ihtimam, ihsan, ve inayet, bu maksatla verilen para, zahire, maaş, veya ikta" manalarına gelmektedir [Pakalın, 1993c: 498]. Ancak kelime Farsça'da hiç bir zaman askeri ikta' manasında kullanılmamıştır. Osmanlı timârının Selçuklu askeri ikta'sı örnek alınarak uygulamaya konulduğu düşünülmektedir. Ayrıca Bizans "Pronia"sı arasındaki benzerlikleri de ifade eden tarihçiler vardır [İnalcık, 2003: 111-112; Barkan, 1979k: 287]. Ancak Ömer Lütfi Barkan'ın belirttiği gibi, timâr sisteminin çeşitli bölgelerde ortaya çıkması mümkün ve

belli bir topluma veya medeniyete ait olmayan sosyal bir olgu olarak değerlendirilmesi doğru olacaktır [Barkan, 1979k: 293].

Osmanlı terminolojisinde timâr geçimlerine veya hizmetlerine ait masrafları karşılamak üzere bir kısım asker ve memurlara, belirli bölgelerden kendi hesaplarına tahsili hakkı ile birlikte tahsis edilmiş olan vergi kaynaklarına ve bu arada özellikle defterlerde senelik geliri yirmi bin akçeye kadar olan askeri dirliklere verilen isimdir. Timâr sahibinin devlete verdiği hizmetin önemi arttıkça, toplama hakkına sahip olduğu vergi geliri de artardı. Timâr gelirinin temel birimi bir sipahiyi (atlı asker) bir yıl geçindirecek para miktarıydı. Timâr arazisi ve üzerindeki halkın sahibi hükümdardı. Timâr sahibine verilen toprak veya gelir kaynağının kendisi değil, sadece vergi geliri idi.

Timâr sahibi kendisine verilen bu haklara karşılık, genelde ilkbahar ve yaz mevsiminde, çağrıldığında sipahileriyle savaflara katılmak zorundaydı. Ayrıca timâr topraklarının köylülerce devamlı işletilmesini gözetmeliydi. Timâr sahipleri bazı vergilerin toplanması ve merkeze gönderilmesiyle yükümlüydüler. Onlar, isterlerse toprağını üç yıl üst üste ekmeyen köylülerin çiftlerini ellerinden alıp başkalarına verebilirlerdi. Bu uygulamayla timâr sahiplerinin ve devletin gelirlerinin korunumu sağlanıyordu. Timâr sahibi keyfi olarak köylünün çiftine el koyamazdı. Timâr sahibi taşrada güvenliğin sağlanmasından, suçluların yakalanıp kadı önüne çıkarılmasından da sorumluydu [İnalcık, 2003: 111–123].

Bu görevleri gerçekleştirirken timâr sahibi sürekli halkla muhatap olmaktaydı. Bu yüzden de devlet–toplum ilişkisinin gerçekleştirildiği kritik görevlilerden biriydi. En genel anlamda timâr sahibi taşrada halkın huzur ve rahatını sağlardı. Timâr sahibinin halka karşı suiistimallerini önleyebilecek en önemli devlet memuru ise kadıydı.

Kadılık, Ortaçağda İslam Dünyasında ortaya çıkmış, idari ve adli bir görevdi. Kadılık, İslam hukuk tarihinin en önemli unsurlarından biriydi. Osmanlı Devleti’nde kadıların görev ve yetkileri oldukça fazlaydı. Bu görevler hukuki, askeri, beledi ve örfi olmak üzere gruplara ayrılabilir. Ancak İlber Ortaylı, kadının beledi,mülki,... diye tasnif edilen görevlerinin de hukukçu fonksiyonunun içinde düşünülmesi gerektiğini belirtmiştir

[Ortaylı, 1994: 28]. Kadının yargıçlık görevi dışında cami, vakıf gibi kurumların yönetim ve denetimi, şehir ve kaza idaresinde asayişin sağlanması, bulunduğu yerde devlet karşısında İslam cemaatinin reisliği, sanatkar ve esnafın kontrolü, lonca düzeninin, yönetiminin ve onlarla ilgili kuralların gözetimi, fiyat tespiti ve kontrolü, kaza ve şehirlerin altyapı tesislerinin denetimi, imar düzeninin korunmasının sağlanması, her türlü noterlik görevleri, yetim mallarının idaresi, nafaka tayini, alacak ve kefalet senedi tanzimi, tapu sicil muhafızlığı, ayrıca mülki görevler olarak da vüzera haslarının kontrolü, iâşe düzenine yardım, kale dizdarlarının kontrolü, mukâta'a işlerinin kontrol ve kaydı, ordunun iâşe ve lojistiğinin sağlanması gibi görevleri vardı [Ortaylı, 1994: 28–29].

Elbette bunların yanında kadı yukarıda belirtildiği gibi timâr sahiplerinin suiistimalleri olmuşsa bunların tespiti ve giderilmesinden de sorumluydu. Eğer timâr sahibi halka karşı kanunlara ve geleneklere aykırı isteklerde bulunursa halk onu kadıya şikayet etme hakkına sahipti. Kadı bu şikayetleri kendi raporlarıyla beraber merkeze gönderip timâr sahibini görevden, timârını elinden aldırabiliyordu. Yine herhangi bir davada davalı tarafların dava sonuçlarını beğenmezlerse temyize götürebilme hakları da vardı. Buna göre davalı taraflardan herhangi biri davayı İstanbul'daki büyük divana kadar götürebiliyordu [İnalcık, 2003: 116]. Kadılar görevlerinde suiistimaller yaptıklarında bu defa halk beylerbeyleri gibi devlet memurlarını kullanarak kadıyı görevinden aldırabiliyorlardı [İnalcık, 2003: 122–123]. Bu durumda önce kadının denetlenmesi için İstanbul'dan beylerbeyi veya sancakbeyi rütbesinde bir görevli “müfettiş” paşa olarak; onlar da olmazsa Dergâh-ı Âlî çavuşlarından biri “mübâşir müfettiş” olarak gönderilirdi. Bunlar şikayetleri haklı bulurlarsa kadıyı görevden alabilirlerdi [Ortaylı, 1994: 46–47]. En genel ifadesiyle Osmanlı Devleti, insanları bulundukları cemaatler içerisinde konumlandırarak, cemaat liderleri yoluyla denetleyip, kontrol altında tutarak ve timâr (dirlik) sistemi içerisinde timâr sahibine ve taşrada adaleti sağlayan kadıya tabi kılarak kendi otoritesini sağlamaya çalışmıştır. Buraya kadar kısaca anlatılanları aynı zamanda klasik dönemde Osmanlı devlet–toplum ilişkisi olarak da ifade edebiliriz.

1. 2. Eski Düzenden Uzaklaşmalar

Yukarıda ifade edildiği gibi Osmanlı'da devlet-toplum ilişkilerini belirleyen genel bir düzen bulunmaktaydı. Ancak bu düzene dışarıdan ve içeriden tehditler ortaya çıkınca devletin temel taşra yönetim sistemleri olan timâr ve kadılık da aksaklıklar görülmeye başlandı. Bu sistemlerde sorunların artmasından sonra bile Osmanlı devlet adamları bunların alternatiflerinin neler olacağı konusunu tartışmak yerine eski sistemlerin, değişen şartları dikkate almadan, yeniden Kanuni döneminden önceki yapılarına kavuşturulmasını tavsiye etmişlerdir [İnalcık, 2003: 52-53; Koçi Bey, 1997: X-XI]. Elbette bu tavsiyeler sonucu takip edilen politikalar başarılı olmamıştır. Böylece klasik taşra düzeni ya da devlet-toplum ilişkisinin genelde sorunlu ve kontrolsüz bir biçimde değişmesi sürecinin başladığı iddia edilebilir.

Taşrada değişim, 1550'lerden itibaren hem Osmanlı içinden hem Osmanlı dışından çeşitli faktörlerin etkisiyle başlamıştır. Bu faktörler öylesine iç içe geçmiş ve karşılıklı birbirlerini etkilemişlerdir ki bunları tek tek belirtmek sorunların doğru anlaşılmasını zorlaştıracaktır. Bu yüzden genel hatlarıyla aralarındaki bağları da gösterecek şekilde bir anlatım tarzı izlenecektir.

Avrupalıların coğrafi keşiflere yönelmesi Osmanlı üzerinden geçen doğu-batı ticari akışını olumsuz şekilde etkilemiştir. Aşamalı olarak Osmanlı ticaret gelirleri düşerken Avrupalı devletlerde ticari gelirlerin artması yanında sosyal refah da yükselmiştir. Coğrafi keşifler sonucu ortaya çıkan sömürgeciliğin etkisiyle Avrupa'da altın ve gümüş miktarı da artınca Osmanlı'daki altın ve gümüş paralar değer kaybına uğramış, bu durum Osmanlı ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Halkın elindeki paranın değer kaybına uğraması reel vergi gelirlerinde düşüş şeklinde Osmanlı Devleti'ne de yansımıştır. Devletin zenginleşen Avrupalı rakiplerine karşı rekabeti masraflarını arttırmış bunu karşılamak için devlet halkın vergi yükünü ağırlaştırmak zorunda kalmıştır. Halkın daha da fakirleşmesi ve bunun sorumlusu olarak devleti görmesi devlet-toplum ilişkilerinin zedelenmesine ve bu ilişkilerin klasik düzendekinden farklılaşmasına neden olmuştur [İnalcık, 2003: 48-51; Barkey, 1999: 51-56].

Yine Avrupalı devletlerin zenginleşmesi, askeri harcamalarının da artmasına ve Osmanlı'ya karşı daha iyi ordular kurmalarına, askeri teknoloji çalışmalarını daha rahat desteklemelerine neden olmuştur. Böylece Osmanlı ordularının askeri teknolojisi de göreceli olarak Avrupa'nın gerisinde kalmaya başlamıştır. Askeri teknolojideki ilerlemeler klasik silahlarla donatılmış ve klasik askeri taktiklerle savaşan atlı askerlerin (timârlı sipahilerin) önemini kaybetmesine de neden olmuştur. Onların yerine tüfekli piyadeler (yeniçerililer ve taşrada leventler) savaşların gözdesi haline gelmişlerdir. 1596'da bazı timârlılar topraklarına dönmek için savaş meydanından kaçmaları devleti ilk defa toplu olarak timârlıların timârlarını ellerinden almasına neden olmuştur. Zamanla devlet artan ekonomik sorunlarını çözmek için timâr arazilerini mukâta'alaştırarak iltizâma vermeye başlamıştır [İnalcık, 2003: 52–53]. Timârlıların aşamalı olarak ortadan kalkmasına karşılık devlet, taşrada onların görevlerini yerine getirebilecek, halkın huzur ve rahatını sağlayacak yeni kurumları oluşturamamıştır.

16.yy.da Anadolu'da nüfus artışı da taşra düzeninde değişime neden olmuştur. 1523–1550 döneminde Kayseri, Amasya, Trabzon, Karaman ve Erzurum'da nüfus %45-%57 oranında arttığı araştırmacılarca tespit edilmiştir. Bundan sonraki 35 yılda Anadolu'da çok büyük nüfus artışları yaşanmıştır. Kayseri'de %134'lerden, Karaman'da %194'lere varan artışlar yine tespit edilmiştir. Artan nüfusun istihdam edilememesi yeni siyasal, sosyal ve ekonomik sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur [Karpat, 2002: 49]. Artan nüfus, timârları ellerinden alınan yeni işsiz timârlılar, Anadolu'da anarşi ortamının ortaya çıkmasına neden olmuşlardır. Bu durum zaten topraklarını işleyen köylülerin de güvenliklerini ortadan kaldırdığından ya şehirlere göç etmelerine ya da eşkıya (levent ve suhtevât taifesi) haline gelmelerine neden olmuştur. Topraksız kalan timârlılar bu insanları toplayıp, kitlelerin başına geçerek Celâlî isyanlarına neden olmuşlardır [İnalcık, 2003: 55; Houry, 2003: 42–46; Barkey, 1999: 51–56].

Böylece taşra düzeninin çözülmeye başlamasının bir komplmanı olan isyancılar bu yapının daha hızlı ortadan kalkmasına yol açmışlardır denilebilir. Devletin tüm bunlar olurken bu sorunlara bulduğu çözümlerin de faydadan çok zarar verdiği söylenebilir. Tüm bunlar, özellikle timâr sisteminin ortadan kalkması süreci, aynı zamanda a'yânlığın ortaya çıkma sürecini de başlatmıştır.

Bu kargaşa atmosferini dönemin ünlü tarihçisi Selânikî şöyle anlatmıştır:

“Reâyâ padişahın buyruklarına artık itaat etmiyor, askerler sultana karşı geliyordu. Yetkililer hiç saygı görmüyor ve sözlerin değil yumrukların hedefi oluyordu. İstibdad ve adaletsizlik artarken eyaletlerdeki halk İstanbul’a akın etmeye başladı. Eski düzen ve uyum yok oldu. Bunlar yıkılınca arkadan felaketin geleceği kesindir.” [İnalcık, 2003: 51]

1. 3. A’yân’ın Tanımı

“A’yân; Arapça ve Farsça edebi metinlerde, herhangi bir şehir, bir zümre veya bir devrin ileri gelenleri, belli başlıları ve büyükleri manasında olarak daima kullanılır” bir tabirdir [Uzunçarşılı, 1979b: 40–41].

“Vücûh, Emâsil, Eşrâf, Erkân, Uzemâ’, Ma’ârif (mârûflar) ve Ekâbir” kelimeleri de bununla eşanlamlıdır. Osmanlı terminolojisinde XVIII .yüzyıla gelinceye kadar her şehir ve kasabada bulunan nüfuzlu ailelere eşrâf veya a’yân denilirdi [Uzunçarşılı, 1979b: 40–41]. Devlet ve devlet görevlileri (valiler, kadılar) tarafından görevi resmen kabul edilen, bir takım yetkilere haiz, halk ile devlet arasında aracı olan kişilere denilirdi. Şehirlerde devlete asker, zahire, vergi dağıtımı ve toplanması ile diğer önemli görevleri yapması karşılığında resmî a’yânlar “a’yân caizesi”, “a’yân ücreti”, “caize” ve ya “a’yâniye” adıyla ücretler almaktaydılar [Özkaya, 1994: IX; Mert, 1991: 196]. Başa’yânlar Osmanlı klasik düzeninde halk tarafından seçilirlerdi [Uzunçarşılı, 1979b: 41]. A’yânlar XVI. yüzyıldan itibaren kadı mahkeme heyetlerinin üyeleri arasındaydılar [Karpas, 2002: 70].

A’yânlar bulundukları yerlerin ihtiyaçlarını karşılamak, vakıfların tevliyet ve nezaret işlerini yürütmek, satılacak malların fiyatlarını tespit etmek, bilirkişilik yapmak, bazı vergilerin tahsil edilme zamanını belirlemek, kötü idarecilerin azledilmelerini ve yerlerine yenilerinin atanmalarını talep etmek; şeklinde bulundukları bölgelerin

sorunlarının çözümünde etkiliydiler [Mert, 1991: 196]. Kemal H. Karpat, devletten özerklikleri ve etki alanlarının büyüklüğüne kısaca güçlerine göre a'yânları üç kategoriye ayırmaktadır. Buna göre, Derebeyleri'nin bulunduğu en üst düzey ardından orta katmanda vergi toplayıcıları (mültezimler, voyvodalar) ve en alt düzeyde de küçük kırsal kasaba veya köylerde yaşayan a'yânların olduğunu belirtmiştir. İlk iki alt gruptakilerin nadiren devlet tarafından tanındığını ama kendi toplumlarının lideri olarak kabul edildiklerini ve bunların bir sınıfın çekirdeğini oluşturabilecek özellikler gösterdiklerini ifade etmiştir [Karpat, 2002: 72]. Derebeyleri; 18. yüzyıldan itibaren Anadolu'da kendi başlarına hareket eden ve devlet memuruyken aşamalı olarak vassalı haline gelen nüfuz ve güç sahibi kimselerdi [Kuran, 1997: 143]. Bunlara örnek olarak Irak'ta Babanları ve Celîlîleri, Anadolu'da Caniklizâdeleri, Çapanoğullarını ve Karaosmanoğullarını, Rumeli'de Pazvandoğlu Osman'ı, Tirsinikli İsmail'i, Alemdar Mustafa Paşa'yı ve Tepedelenli Ali Paşa'yı göstermiştir [Karpat, 2002: 72]. II.Mahmud dönemindeki ünlü Ekim 1808 tarihli Sened-i İttifak'ın derebeyleri ile yapıldığı düşünülmektedir. Bu belgeyle devlet a'yân-derebeylerin varlığını ve gücünü resmen tanımak, onlara bir takım haklar vermek zorunda kaldı [Kuran, 1997: 150]. Daha sonra yine II.Mahmud tarafından başlatılan merkezileşme çabaları sonucu a'yânların taşradaki siyasi güçleri önemli ölçüde törpülense de ekonomik ve sosyal güçleri devam etmiştir. Bu durumdan en fazla etkilenenlerin bu bağlamda derebeyleri olduğu düşünülmektedir. Bu konuda Halil İnalcık şunları belirtmektedir:

“Ağaların ve âyanın taşra hayatında ve siyasî tarihimizdeki ehemmiyetli rolleri II.Mahmud'dan sonra da başka şekiller altında devam etmiş ve bu temel içtimai yapı, menfaatleri ve hayat görüşü ile,ad değişikliklerine rağmen, yakın zamana kadar Türk siyasî hayatının alt yapısını teşkil edegelmiş, ön planda görünmemekle beraber siyasî hayatta kitlelere dayanan ağırlığını daima hissettirmiştir.” [İnalcık, 1996: 348].

1. 4. A'yânlığın Anlamayı Kolaylaştıracak Basit Bir Model⁷

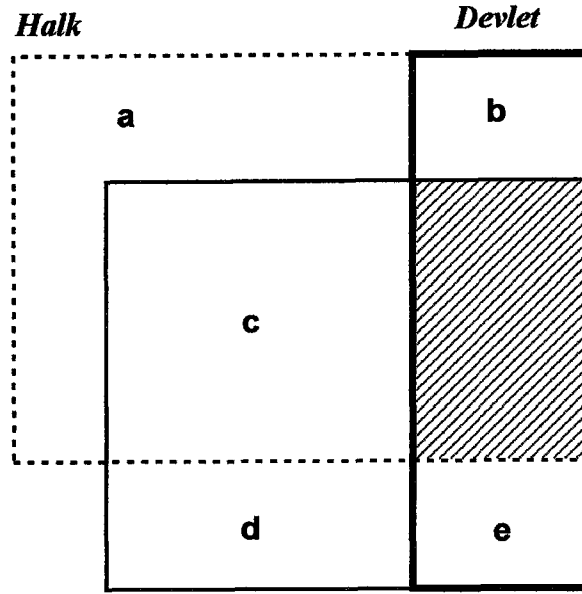
A'yânlığın anlaşılmasını zorlaştıran çeşitli faktörler vardır. Bunlara ilk olarak; hemen her çeşit meslekten insanın a'yân olarak görülmesi gösterilebilir. Kadılar, müderrisler, timâr sahipleri, mültezimler, voyvodalar,...gibi idari, adli, iktisadi, sosyal güçleri ve yetkileri olan herkes Osmanlı taşrasında a'yân olabilmektedirler. İkinci olarak; a'yânlarla ilgili yerel araştırmaların tüm a'yânlar için genel bir model oluşturacak ölçüde fazla olmaması, son olarak da a'yânların farklı bölgelerin yerel şartları ve o bölgelerin özellikleri nispetinde benzer durumlara her zaman aynı araçlarla, aynı stratejileri kullanarak, aynı şekilde cevap vermemeleri olgusu gösterilebilir. Osmanlı Devleti'nin daha erken döneminde bile ele geçirdiği yerlerin yerel uygulamalarını uzun süre devam ettirdiği ve buraların devletin bütününe entegrasyonunu belirli geçiş sürelerine yayarak yaptığı göz ardı edilmemelidir. Bazı eski uygulamaların entegrasyondan sonra bile devam ettirildiği düşünülürse bunların a'yânlığın türdeş olmayan niteliklere sahip olmalarına etkisi bu bağlamda daha doğru anlaşılabilir.⁸ Yerel şartların sadece siyasetin ve hukukun tayin ediciliği dışında var olmayan ve yerel siyaseti, kuralları ve uygulamaları belirleyen özgül sosyal ve ekonomik olguları da içerdiği dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda oldukça basit ve her yerel belirleyiciler için geçerli olabilecek bir model oluşturulabilmiştir. Buna göre a'yânlar, halk ve devlet arasındaki ilişki de herhangi bir an ve zemin için devletin ve halkın a'yân tanımı ve a'yânlara bakışı ,a'yânların tavırlarına göre, aşağıdaki şekilde modellenenebilir.

---

⁷ Sayfa 11'deki şemaya bakılabilir.

⁸ Khoury; "16. yüzyılda Osmanlı yönetim yapılanmasının ne denli yaygın ve ne denli tek merkezi olduğu hala tartışma konusu. 16. yüzyılda ve 17. yüzyılın başında, Orta ve Aşağı Irak gibi bölgelere ne Osmanlı toprak rejimi etkili biçimde girmişti, ne de Osmanlı kurumsal yapıları" demektedir [Khoury, 2003: 42].

Şema-1: Devlet–Toplum Bağlamında A'yânlık

İstenmeyenler

- Devlet Kümesi
- Halk Kümesi
- İstenmeyenler Kümesi
- /////// Boş küme

- a - Halk Tarafından İstenen ama Devlet Tarafından Tanınmayanlar
- b - Hem Halk Hem Devlet Tarafından Kabul Edilenler
- c - Halk Tarafından Kabul Edilen ama Devlet Tarafından İstenmeyenler
- d - Hem Halk Hem Devlet Tarafından İstenmeyenler
- e - Devlet Tarafından Kabul Edilen Halk Tarafından İstenmeyenler
- * Bunların Dışında;
- f - Halkın Bir Kısmı Tarafından Kabul Edilen Bir Kısmı Tarafından İstenmeyenler
- g - Devletten Bazı Kesimler Tarafından Tanınan Bazı Kesimler Tarafından İstenmeyenler

a- Halk tarafından a'yân kabul edilenler ama devlet tarafından tanınmayanlar:

Genelde taşradaki önemli kimselerin çoğunun halkın gözünde a'yân olarak görüldükleri kabul edilebilir. Devlet tarafından a'yân olarak kabul edilen kimseler yani “A'yân” unvanına sahip kimseler (resmî a'yân), a'yân zümresinin sadece bir kısmını oluşturmaktadırlar. Yukarıdaki Karpat'ın açıklamasıyla en alt kategoride yer alan a'yânlar bu anlamda değerlendirilebilir. Osmanlı taşrasında bunların dışında halkın gözünde a'yân kabul edilen, güçlü ve önemli pek çok kimse ya da yerel hanedan vardır [Nagata, 1997: 1].

b- Hem halk hem de devlet tarafından a'yân olarak kabul edilenler:

Hem halk tarafından eşraftan güçlü kimseler olarak, hem de devlet tarafından “resmî a'yân” olarak kabul edilen ve ya daha başka taşra bürokrasilerinde görevlendirilen kimseler bulunabilmekteydi. Buna dair tarihimizde pek çok örnek vardır. Sivas Divriği'de Vezir Köse Mustafa Paşa da buna örnek gösterilebilir. Mustafa Paşa; yaşadığı dönemde hem halk hem de devlet tarafından saygı duyulan bir insandı. Kendisi Gümüşhane Maden Emînlîği, Halep Mutasarrıflığı, Rakka Valiliği, Anadolu Sürücülüğü ve Sivas Valiliği yaparak devlete büyük hizmetlerde bulunmuştu. Ayrıca geçimleri tarıma dayalı Divriği halkının su sıkıntısını gidermek amacıyla yaptığı su bentleri ve kanalları nedeniyle halk tarafından da “Hayırlar Babası” olarak anılmış bir a'yân olmuştur [Sakaoğlu, 1998: 67–142].

c- Halk tarafından a'yân olarak kabul edilen ama devlet tarafından istenmeyenler:

A'yânların halkla çıkarları örtüştüğünde, a'yânların ya da halkın devlete karşı çıkışlarının diğer tarafça desteklendiği görülmüştür. Bu tür durumlarda devlete karşı a'yân-halk ittifaklarının oluştuğu ifade edilebilir. Ayrıca devlete karşı veya devlet için a'yân-a'yân ittifaklarının oluştuğu durumlar da olabilmekteydi.

c- I - Devlete karşı a'yânların halka yardım etmesi:

Osmanlı'da her koşulda devlet politikalarının halk tarafından kabul edildiği ve bunlara uyulduğu görülmemiştir. Devlet politikalarının halk tarafından kabul edilmediği durumlarda halk devletin çeşitli uygulamalarına karşı a'yânlara sığınabilmekteydi. Örneğin Bursa'da 1783–1784 yıllarında cizye ödemek istemeyen halk a'yân-ı vilayet ve serdara sığınmışlardır [Özkaya, 1994: 54]. Devletin tepkisini çekeceğini bildikleri halde a'yânlar halkı neden kabul etmiş olabilirler? Buna benzer olaylar için devletin gönderdiği ferman ve hükümlerde vilayet halkından bazı güçlü kimselerin, bağ, bahçe, çiftlik, değirmen ve mandıralarında çoban, kul-köle adı ve diğer bahanelerle ehli-zimmeti korumaları ve vergi vermelerini önlemelerinden şikayet edilmektedir [Özkaya, 1994: 54]. Bu durumun a'yânın halkı devlete karşı korumasından, devletten kaçan halk kadar, çıkarı bulunduğunu gösterdiği düşünülmektedir. Bazen a'yânların devlete karşı halkı maddeten karşılıksız destekledikleri de görülmüştür.

c- II – Devlete karşı halkın a'yânlara yardım etmesi:

Halkın, a'yânları devlete karşı korudukları durumlar da vardır. Buna; Adapazarı a'yânı Kara Osman Ağa'nın durumu örnek gösterilebilir. Adapazarı a'yânı Kara Osman Ağa ile devletin arası 1804'te açıldığında; ağayı yakalamakla görevlendirilen Kocaeli mutasarrıfı vezir Esseyid Ahmed Paşa, Adapazarı'nda bir ay kalmasına rağmen Kara Osman'ı bulamamıştı. Kara Osman on yedi gün bir reayanın evinde kaldıktan sonra firar etmiş, ama kimse onu paşaya ihbar etmemişti [Çetin, 2000: 47]. Bu durumun bazen halkın devlete karşı a'yânlara yardım ettiğini gösterdiği düşünülmektedir.

c- III – Devlete karşı a'yânların a'yânlara yardım etmesi:

Devlete karşı a'yânlar arasında da ittifaklar olabilmektedir. Bir a'yânın bir başka a'yâna/a'yânlara, devlete veya halka karşı hareketlerinde yanına başka a'yânları da aldığı oluyordu. Bu tür durumlarda da ittifakların karşılıklı çıkarlar üstüne kurulduğu iddia edilebilir. Yine Adapazarı a'yânı Kara Osman Ağa'yı yakalamakla görevlendirilen bir başka Kocaeli sancağı mutasarrıfı Kasım Ağa, merkeze yazdığı bir yazıda Akhisar, Hendek, Kaymas a'yânlarının Kara Osman Ağa'ya yardım ettiklerini bildirmekteydi. Daha sonraları Kara Osman, devletin kendisiyle uğraşmasından bıkmış olacak ki ünlü ve güçlü a'yânlardan Bilecik voyvodası Kalyoncu Ali Ağa aracılığıyla affını istemiş ve devlet tarafından affedilmiştir [Çetin, 2000: 47–48]. Her iki durum, Adapazarı a'yânına diğer a'yânların yardım ettiklerini göstermekte ve devlete karşı a'yân- a'yân ittifaklarına örnek oluşturduğu düşünülmektedir.

A'yânlar arasındaki akrabalık bağlarının da a'yânların yardımlaşmalarına etkisinin olduğu söylenebilir. Manisa'da a'yân hanedanlarından Karaosmanoğulları'nın muhallefât defterleri incelendiğinde hem muhallefât bedellerinin ödenmesi hem de iltizâm hakkının elde edilmesi için aile fertlerinin birbirlerine kredi sağlayarak dayanışmaya girdikleri görülmektedir [Nagata, 1997: 178–179]. Yine de akrabalık ilişkilerinin her durumda faydasının olduğunu söylemek güçtür. Yukarıda ifade edildiği gibi a'yânların birbirlerine yardımdan önce genelde kendi pozisyonlarını ve çıkarlarını dikkate aldıkları düşünülmektedir. Köse Mustafa Paşa'nın ismi daha önce geçmişti, kendisi gibi Divriği a'yânı olan oğlu Veli Paşa devlete isyan etmişti. Bu isyanın bastırılmasında görevlendirilen Pehlivan İbrahim Paşa'ya isyanın bastırılmasında yardım edenlerden bazılarının Veli Paşa'nın akrabası olduğu görülmüştür. Bunlardan Cebbarzâde Süleyman Bey onun kayınpederi, Sivas valisi Celâleddin Paşa ise kayınbiraderiydi [Sakaoğlu, 1998: 186].

A'yânların birbirlerine yardımda aralarındaki hiyerarşinin etkisinden de bahsedilebilir. Daha zengin, daha fazla adamı olan ya da İstanbul'la daha kuvvetli politik bağları olan; kısaca daha güçlü olan a'yân etrafındaki a'yânları da kendisine bağlayabiliyordu. Onların önemli mevkilere gelmelerine yardımcı olabiliyor ya da daha başka faydalar

sağlayabiliyor ve onlar da çeşitli şekillerde güçlü a'yâna hizmetlerde bulunuyorlardı. Daha önce bahsedilen Kara Osman olayında kendisinin kaçmasına yardım eden Akhisar, Hendek ve Kaymas a'yânlarından; onu yakalamakla görevlendirilen Kocaeli mutasarrıfı Kasım Paşa, Kara Osman'ın "çırakları" olarak söz etmektedir [Çetin, 2000: 47]. Yine büyük ve ünlü a'yânlardan Yeğen Osman Paşa Engurus seferi sırasında dayısı Deli Veli'ye Karahisar-ı Sahib sancağını, kethüdası Kara Mehmet'e Karaman eyaleti teftişçiliğini, küçük dayısı Kara Hasan Bey'e Konya müsellimliğini vermiş, daha sonra küçük dayısını azlederek yerine Ahmed Bey'i atadığı bilinmektedir [Özkaya, 1994: 69–70].

Büyük a'yân ile küçük a'yânlar arasındaki hiyerarşi ilişkilerine daha farklı örnekler de verilebilir. Manisa'da Karaosmanoğulları'ndan Hüseyin Ağa, devletten iltizâmını aldığı yerleri yerel ailelere daha küçük parçalara bölüp tekrar iltizâm satışını yapmaktaydı. Ağa, bunları SadıkHzâdeler, Bakırlı Hacı Musazâdeler ve Müderriszâdeler gibi bölgenin ünlü ve güçlü ailelerine tekrar iltizâma vermektedir. Bu aileler de aldıkları parçaları daha da küçük parçalara bölüp başka ailelere tekrar iltizâm satışını yapmaktaydılar. Böylece, Yuzo Nagata'nın tespit ettiği gibi "Hüseyin Ağa, hisse sahiplerinden oluşan insan ilişkileri piramidinin zirvesinde yer almaktaydı." [Nagata, 1997: 76].

Hüseyin Ağa'nın devletten iltizâm almak için müzayedeye katılmadan önce kendi bölgesindeki tüm a'yânların ve ailelerin sermayelerini topladığı düşünülebilir. Buna göre iltizâmı aldıktan sonra da sermaye sahiplerine ödedikleri bedel oranında iltizâmı paylaştırmış olmalıdır. Bu kabulden hareket edilirse, a'yânlar arasında karın ve sermayenin ortaklaşa yapılacak işten sonra geri döndüğü aktif bir iş ortaklığından bahsedilebilir. Bu yorumların yapılabilmesinin nedeni çok daha erken dönemlerde daha XV.yy.da iltizâm'da "Müdârebe" tipi pasif iş ortaklıklarının olduğunun iddia edilmesidir [Çizakça, 1999: 130–131].

Bütün bu iş ortaklıklarının, hiyerarşi sisteminin, şu anda tespit edilememiş daha farklı çıkarların bileşkelerinin ve çeşitli ilişkilerin a'yânların birbirlerine yardım etmelerine neden olduğu düşünülmektedir.

d- Hem halk hem de devlet tarafından istenmeyenler:

A'yânların hem devletle hem de halkla arasının bozulduğu durumlar da olmuştur. Bu tip durumlarda a'yânların eğer yeterince güçlü değillerse daha kolay ortadan kaldırıldıkları düşünülmektedir. Niksar kasabasında Zeynelabidin; kasabada yeniçeri serdari olmuş, daha sonra serdarlık mektubunun süresi dolduğu halde yenilememiş, zorla serdarlığa el koymuş ve tayin olduğu sefere gitmemiş ve o bölgedeki eşkıyaları da toplayıp halka eziyet etmişti [Özkaya, 1994: 41]. Zeynelabidin'in bundan sonra ne yaptığı bilinmiyor ancak hem halk hem de devlet tarafından meşru görülmeyen a'yânların genelde ya tavırlarını değiştirdikleri ya da bu tavırlarına devam ettiklerinde ortadan kaldırıldıkları tespit edilmiştir.

Bu şekilde ortadan kaldırılan a'yânlardan biri de Divriğili Köse Paşa hanedanından Veli Paşa'dır. Veli Paşa; köylere zorla fazladan vergi koymak ve toplamak, haksız yere idamlar yapıp öldürdüklerinin mallarına el koymak, çiftliklerinde baruthaneler kurup barut imal ettirmek, palanga ve kale inşa ettirmek (böylece isyana hazırlanmak) suçları nedeniyle devlet tarafından idama mahkum edilmişti. İdamı işine ilkin Madenler Emîni Ahmed Paşa görevlendirilmişti. Aynı zamanda devlet, Ahmed Paşa'ya yardım edilmesi için civardaki diğer a'yânlara da emirler çıkarmıştı. Çıkan çatışmalarda Ahmed Paşa başarısız olunca, II.Mahmud Pehlivan İbrahim Paşa'yı aynı göreve atamıştı. Kendisine yardım etmeleri konusunda Cebbarzâde Süleyman Bey, Sivas valisi Celâleddin Paşa, Ahmed Paşa ve Besni kaymakamı Rışvanzâde Abdurrahman Paşa'ya da emirler gönderilmişti. Bu sırada Veli Paşa Akçadağ'a ve oradaki aşiretlere sığınmıştı. Dağa yürüten İbrahim Paşa, Veli Paşa'nın ve Kürt aşiretlerinin adamlarını Kurt Lapa boğazında yenmiş ve öldürülen aşiret erlerinin kellelerini aşiretlere göndermişti. Bunun üzerine Kürt kadınları öldürülen yakınlarının sorumlusu olarak Veli Paşa'yı gördüklerinden onun çadırını basıp Veli Paşa'yı öldürmüşlerdir. Aşiret beyleri kesik başı Pehlivan İbrahim Paşa'ya göndermişler, böylece hem Divriğililer hem Kürt aşiretleri hem de devlet sorunlarından kurtulmuşlardır [Sakaoğlu, 1998: 67–142]. Bu örneğin, hem halk hem de devlet tarafından istenmeyen a'yânların geçici durumlarını (yok edilmeden önceki) gösterdiği düşünülmektedir.

e- Halk tarafından istenmeyen ama devlet tarafından a'yân olarak kabul edilenler:

Devlet, bazen halkı ve kendi otoritesini koruyabilmek için “Mütagallibeleri”(zorbaları) a'yân olarak tanıyıp onlara çeşitli idari, askeri görevler vermiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti onların askeri güçlerinden savaşlarda yararlanmak için de onlara göz yummak ve çeşitli görevler vermek zorunda kalabilmiştir. Genelde bu tür durumların devletin a'yânlarla sertlikle başa çıkamadığı ya da başa çıkamayacağını düşündüğü durumlarda gerçekleştiği iddia edilebilir. Tarihte buna dair birçok örnek bulunabilmektedir.

Bu mütegalibe ve eşkiya reislerinden belki de en ünlüsü ve daha önce de adı geçen Yeğen Osman Paşa'dır. Osman Paşa 1684–1685 (1096)'te Engurus seferi sırasında serasker İbrahim Paşa'nın bölükbaşı olduğu halde seferden kaçıp Anadolu'ya geçmiş ve eşkiyadan Yedigâröğlü ile anlaşmıştı. Yanlarında topladıkları leventlerle eşkiyalığa başlamışlardı. Devlet seferde askere ihtiyacı olduğundan yanındaki çok sayıdaki leventle Osman Paşa'nın orduya katılmasını sağlamak için kendisine Karahisar-ı Sahib sancakbeyliği ve serçeşmelik unvanını vermişti. Osman Paşa 28 Ağustos 1685'te Orduyu Hümâyûna katıldı. Bir süre sonra kendisine Rumeli eyaleti tevcih edildi. Ancak Rumeli'ye geçtikten sonra buradan İstanbul'a sürekli şikayetler gelmeye başladı. Osman Paşa oralarda da mütegalibeliğe devam ediyordu. Osmanlı Devleti, uzun süre Yeğen Osman meselesini askeri güce ihtiyacı olduğu için halledemedi ve halka yaptıklarına karşı etkili tedbirler alamadı [Özkaya, 1994: 68–70].

Son olarak; yukarıda modelleştirilmeye çalışılan a'yân–devlet–halk ilişkisi türleri dışında daha girift olanlarının da mümkün olabileceği iddia edilebilir. Buna göre devlet içerisinde bir kısım güçler tarafından desteklenmesine rağmen yine devlet içinde diğeriyle mücadele halindeki karşı güçler tarafından retedilen ve istenmeyen a'yânların da olduğu iddia edilebilir. Bu duruma Ereğli'de uzun süre faaliyet göstermiş olan Ali Molla'nın durumu örnek gösterilebilir.⁹ Yine halk içinden bir grubun desteklediği, diğer bir grubun istemediği a'yânların da olabileceği düşünülmektedir.

⁹ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. III. Bölüm

1. 5. A'yânların Ekonomik Güçleri

A'yânların güçlenmelerinin ya da etkilerini kaybetmelerinin nedenlerinin her yerde aynı olmadığı iddia edilebilir. Ancak a'yânlarla ilgili bazı genellemeler yine de yapılabilmektedir.

Buna göre, 1559'dan sonra Anadolu'ya geçen merkez bürokratları, askerler ve onların emeklilerinin a'yân haline gelmeleri taşrada a'yânlığın etkisini arttırmıştır. Zamanla a'yânlar halka borç verip murâbahacılık (tefecilik) yaparak, borcunu ödeyemeyenlerin topraklarını alarak, devletten iltizâm hakkı elde ederek, mîrî arazini statüsünü değiştirip topraklarını genişleterek ve çiftlikler kurarak zenginliklerini arttırmışlardır. Anadolu'da sûhte ve levent isyanlarının ortaya çıktığı dönemde halkı himaye edebilmek, kendi çıkarlarını isyancılara ve devlete karşı koruyabilmek için leventlerden ordular oluşturmuşlardır. Böylece askeri ve siyasi etkinliklerini arttırmışlardır [Uzunçarşılı, 1979b: 41; Mert, 1991d: 196–197; Faroqhi, 1998: 65–66].

Osmanlı tarihinde tartışmalı konulardan biri de Osmanlı'da çiftlikleşmenin olup olmadığıdır. Bazı tarihçiler a'yânların halkın elindeki toprakları alarak buralarda ticari tarım işletmeleri yani “Çiftlikler” kurduklarını böylece halkı karın tokluğuna çalışmaya mecbur ettiklerini ispat etmişlerdir. Balkanlar, Suriye ve Çukurova'da Osmanlı yönetimi ve a'yânlarla ilgili yerel araştırmalarda a'yânların halkın elindeki toprakları çeşitli yollarla alarak büyük çiftlikler kurdukları ispat edilmiştir [İnalcık, 1992: 83–107; Quataert, 2002: 199–200].¹⁰ Özellikle 1858 Arazi Kanunnamesi'nin a'yânların ele geçirdikleri topraklar üzerindeki mülkiyetlerini meşrulaştırmada araç olduğu belirtilmiştir [Kuran, 1997: 146]. Ancak bunun aksini ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır. Bu araştırmaları yapan tarihçilere göre Osmanlı'da çiftlikler istisnai ve yaygın değildi [İnalcık, 1998: 24; Quataert, 2002: 199]. Yuzo Nagata, B.McGowan'dan naklen, Orta ve Batı Avrupa'ya yakınlığı nedeniyle a'yânların topraklarını genişleterek ticari çiftlikler kurmalarının daha müsait olduğu Balkanlar'da, çiftliklerin a'yânlar için başlıca servet kaynağı olmadığını söylemektedir. A'yânlar

¹⁰ İnalcık'ın çalışmasında Bulgaristan'da Vidin isyanının çıkmasında, Bulgar köylülerinin topraksızlaştırılması ve bu anlamda “Gospodarlık” rejiminin etkisinden söz edilmektedir.

üzerindeki araştırmasında McGowan, iltizâm hakkını almak için İstanbul'la a'yânlar arasındaki çekişmelerin, çiftlik üretiminden daha önemli olduğu sonucuna varmıştır [Nagata, 1997: 3] Halil İnalçık'ta, Gilles Veinstein'ın Fransız elçilik raporlarından yararlanarak Karaosmanoğulları'ndan Mustafa hakkında yazdığı makaleyi inceledikten sonra son söz olarak:

“Şüphesiz, a'yâna tarımsal üretimin dış satımında denetim olanağı kazandıran esas mekanizma, mukâta'a-iltizâm sistemi idi...A'yân arasındaki asıl çekişme, belli bir bölgedeki mukâta'ayı kimin alacağı üzerinde döndüyordu.” [İnalçık, 1998: 35], demektedir.

Kısaca birbirinden bağımsız farklı bölgelerde, farklı zamanlarda varolmuş a'yânları inceleyen bazı tarihçiler a'yân-a'yân, a'yân-devlet mücadelesinin çiftlikleşmede değil, iltizâm sisteminde olduğunu söylemektedirler. Osmanlı'da çiftlikleşmenin yaygın olmamasının nedenleri olarak sermaye ve emek yetersizliği [Quataert, 2002: 199; Veinstein, 1998: 49-56], a'yânların dış piyasalara güvenememeleri, devletin koyduğu ihraç yasakları ve yine devletin a'yânlardan belli ürünleri talep etmesi [Nagata, 1997: 135] , şehirler, yerel pazarlar ve bölgesel ticaretin öneminin azalmaması [Keyder, 1998: 8] ve Osmanlı'da mülkiyet hukukundaki belirsizlikler [Keyder, 1998: 3] (müsâderenin uygulanması) ifade edilmiştir. Müsâderede hakkında geniş bilgi, 1.7. Devletin A'yânlarla Mücadeleleri ve A'yânların Aldığı Önlemler bölümünde bilgi verilmiştir.

Osmanlı'da çiftlikleşme yaygın değilse, a'yânların her zaman köylü işletmelerine doğrudan müdahaleleri olmadığı iddia edilebilir. Bu durum Osmanlı'da temel köylü işletmesi olan “Çifhâne”nin a'yânlar döneminde de varlığını sürdürdüğü anlamına gelir. Bazı örnekler Osmanlı'da, devletin köylüleri sıkıştırdığında a'yânların köylünün haklarını koruma durumuna geçtiğini, a'yânlar köylüleri sıkıştırdığında ise devletin köylülerin haklarını koruma durumuna geçtiğini ortaya koymaktadır. Zorba a'yâna karşı çıkarak devlet köylü üzerindeki haklarını ve meşruiyetini savunuyor; zorba devlet adamları ve haksız devlet kararlarına karşı çıkarak a'yânlar kendi çıkarlarını ve halk üstündeki güçlerini, meşruiyetlerini savunuyorlardı. Böylece Osmanlı'da; köylünün haklarını ve çifhânenin varlığını koruyan ve birbirlerine karşı çalışan a'yân-devlet sigortalarının olduğu iddia edilebilir.

Öyleyse şimdi şu sorular sorulabilir. A'yânların temel zenginlik kaynağı olarak son dönem araştırmalarının ortaya koyduğu iltizâm sistemi nedir? A'yânlara nasıl etki etmiştir? İltizâm sistemi; belirli bir vergi kaynağından, mukâta'adan, vergi toplama yetkisinin açık arttırma yoluyla satılmasıdır. Bu yetki en yüksek fiyatı ve en yüksek peşin bedeli vermeyi kabul edene ve güvenilir kefillere sahip olana/olanlara geçici sürelerle verilmekteydi. Bu yetkiyi alana/alanlara da "mültezim" deniyordu. Mültezim, tek bir şahıs olabildiği gibi, bir ortaklıkta olabilmekteydi. Mültezim müzayede fiyatı ile işletme giderlerinin toplamına eşit olan toplam giderlerinden fazla bir gelir elde ederse kar sağlıyor, yoksa zarar ediyordu. Mültezim taahhüt ettiği miktarı devlete ödeyemezse mülküne el konuyor ya da tutuklanıyordu. Mültezim, sivil farklı sektörlerden, reâyâ ya da yabancı dahi olabiliyordu [Ünal, 1997: 157; Genç, 2000s: 154]. Osmanlı'da iltizâmın yaygınlaşması artan ekonomik sorunların bir sonucuydu.

Devlet ekonomik bakımdan daha da sıkışınca "malikâne sistemi"ni yürürlüğe koymuştur. Malikâne sistemi; mukâta'a adı verilen ve Hazine-yi Âmire'ye bağlı gelir kaynaklarını ömür boyu tasarruf etme yetkisinin özel kişilere satılmasıdır. Bu şekilde mukâta'ayı alan kişi hazineye önce "Muaccele" adı verilen yüklü bir para ödüyor ve her yıl da "Mal" diye anılan daha küçük bedelleri gönderiyordu. Devlet ancak malikânecinin ölümü üzerine o mukâta'ayı geri alabiliyor; sonra isterse tekrar iltizâma ya da malikâneye verebiliyordu. Devlet, malikâne satışından sonra alınan muacceleler ile satılan yerin daha ileriki yıllarına ait vergileri de peşin tahsil ettiğinden nakit sıkıntısının, ekonomik sorunların anlık çözümlerine önemli bir kaynak oluşturunuyordu.

Maliyeciler, her yıl değişen mültezimlerin mukâta'aların uzun dönemde verimliliğiyle ilgilenmeyecekleri ve vergi kaynaklarını tahrip edeceklerini düşünerek mâlikâneçilerin uzun süreli karlarını dikkate alarak vergi kaynaklarını koruyacaklarına ve geliştireceklerine inanıyorlardı. Ancak bu büyük oranda gerçekleşmemiştir. Çoğu mâlikâneçi büyük kentlerde oturarak mâlikânelerini gayri resmi mültezimlere ihale etmişlerdir. Bazı mukâta'alarda ikinci, üçüncü el iltizâmlar dahi ortaya çıkmıştır. Osmanlı maliyecilerinin yanıldıkları ikinci nokta mâlikâneye verilen yerin geriye dönüşünün sağlanmasındaydı. Bürokratlar genelde mâlikâneçilerin ölümünü

izleyemiyorlar, mâlikânecinin mukâta'ada ölmeden önce yaptığı tasarruflar, iltizâm satışları, mâlikânecinin geri hazineye dönüşünde sorunlara yol açıyordu. Böylece genelde mâlikâneye verilmiş mukâta'aların devlete dönüşünde aksamalar ortaya çıkıyordu. Ancak devletin masraflarının artarak devam etmesi ve süren savaşların masraflarının bütçe açıklarına neden olması mâlikâne sistemini genişletip yaygınlaştıracaktır. Sonunda timâr alanları da mukâta'alaştırılarak malikâneye verilmeye başlanmıştır [Cezar, 1996: 33–34]. Ancak malikâne–iltizâm sisteminin devletin mali ayrıcalıkları üzerindeki denetimi elinden kaçırdığının göstergesi olmayabileceği bazı tarihçilerce iddia edilmektedir. Bu görüşe göre; sistem devletin, yerel seçkinlere kendi otoritesini kabul ettirmesini, 17.yüzyılda yerinden yurdundan olmuş köylüleri tekrar toprağa döndürmesini, boş (mevât) arazilerin işletmeye açmasını ve devletin pekçok irili ufaklı yatırımcıdan borç alınmasını sağlayan bir çok akılcı stratejiden biri olduğu belirtilmiştir [Khoury, 2003: 85].¹¹

A'yânlar için ister devletten ister mâlikâneciden alınsın, iltizâm çok büyük miktarda nakit para gerektiriyordu ve iltizâm müzayedesine katılacak a'yânların hepsinde her zaman o kadar büyük nakitler bulunmuyordu. Bunları bulabilmek için a'yânlar ya sarraflarla ya da başka a'yânlarla anlaşmak zorunda kalıyorlardı. A'yân–halk ittifakları kısmında a'yânların birbirlerine iltizâmında nasıl yardımcı oldukları anlatılacaktır. Burada kısaca sarraf–a'yân ilişkisine ve sarraflara değinilecektir. Osmanlı Devleti, hazine haklarını koruyabilmek için a'yânların iltizâm müzayedelerinde hazinece taahhüdü geçerli ve güvenilir bir sarraf göstermesini zorunlu tutmuştu. Bazı sarraflara devlet, “Kuyruklu” denilen imtiyazlı senetler vererek hazine sarrafları oluşturmuştu ki bunlara “Kuyruklu Sarraflar” adı verilmiştir [Pakalın, 1993c: 58]. Bu sarraflar a'yânlara kefil olabilmekte ve nakit sağlayabilmekteydiler.

Osmanlı Devleti'nde düzenli bir mali ortam olmadığından bu sarraflar incelikli spekülasyon ve faizcilik yoluyla servetler yapmaktaydılar. Baltazziler, Ralli, Zarafi, Rodoconaçi ve Düzüoğlu gibi sarrafların kurduğu aile şirketleri 19.yy.ın ilk yarısından itibaren devlete ve devlet adamlarına da borç verir hale gelmişlerdir. Bu şirketlerin

---

¹¹ İltizâm sisteminin boş veya harap arazinin ekimine ve üretimin artırılmasına etkisi hakkında bkz. [Khoury, 2003: 92–93].

çoğunun Avrupa'yla da güçlü ticari ve mali bağlantıları vardı. Ralli kardeşlerin 1865'de Londra, Manchester, Marsilya, İstanbul, Tebriz, Odesa, St.Petersburg'da büroları bulunmaktaydı. Sarraf şirketleri 1840'larda seksen üyeli bir birlik kurdular. Daha sonra Osmanlı'da açılan bütün bankalarda bu sarrafların önemli rolleri oldu [Kasaba, 1993: 67].

1. 6. A'yânlara Devletin Bakışı

Bu konu aslında başlı başına bir çalışma olarak ele alınabilecek kadar önemlidir. A'yânların Osmanlı Devleti'ne her zaman zararları olduğu düşünülmektedir. Taşrada devlet adamlarıyla sürekli mücadele eden ve devlet otoritesini bozan başlıca unsur olarak a'yânlar görülmektedirler. Bu kanaatler bazı tarihçiler tarafından da ifade edilmiştir. Ancak daha başından beri a'yânların güçlenmesinde devletin katkısının da olduğu ifade edilmektedir [Özkaya, 1994: IX–XI]. Burada özellikle şu sorular akla gelmektedir; a'yânlığın güç kazanması sadece idari düzenin bozulması ve sosyal krizlerin artmasının istenmeyen bir sonucu mudur? Yoksa devletin bunlara bulduğu acele bir çözüm müdür? Osmanlı Devleti, ortadan kalkan timâr sistemi yerine bir a'yânlık sistemi getirerek taşradaki, ordudaki, hazinedeki daha genel olarak “Dâire-yi Adliye”deki sorunları mı gidermek istemiştir? Çok dikkatli bir niceleme yapmadan devletin a'yânlardan beklentilerinin, timâr sahiplerinden aldıklarıyla benzer olduğu iddia edilebilir. Bu anlamda klasik düzende olduğu iddia edilen merkez–çevre güçleri (kul–timârlı) dengesinin de a'yânlık yoluyla kul–a'yân şeklinde devam ettirilmeye çalışıldığı düşünülebilir mi? Bunların hepsi şimdilik cevapları hala bulunamamış sorular ve çok genel iddialardır.

Yine de devletin ve devlet adamlarının a'yânlığın güçlenmesine etkileri ve a'yânlığa bakışı konusunda çalışmalar bulunmaktadır. Yuzo Nagata; Balkanlar'da a'yânlığın güçlenmesinde kendisi de Balkanlar'da nüfuz kazanmış bir aileden gelen Muhsinzâde Mehmed Paşa'nın sadaretleri sırasında a'yânları önemli görevlere getirmesini ve onları desteklemesini görmektedir [Nagata, 1976: 1–16]. Birçok tarihçi a'yânlıkta dönüm noktası olarak 1768–1774 Osmanlı–Rus savaşlarını görmektedir ki bu da

Muhsinzâde'nin sadaretleri dönemlerine denk gelmektedir. Devlet bu savaşlarda ordunun ihtiyaçlarının karşılanması ve bizzat savaşlarda askeri güç olarak kullanmak için a'yânlardan yardım almak zorunda kalmıştır. Aynı görüşe göre; bu da a'yânlığın taşrada güçlenmesini sağlamıştır [Quataert, 2002: 89; Özkaya, 1994: 156]. Kemal H. Karpat ise a'yânlığın güçlenmesinde Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın etkisinden bahsetmektedir. Karpat'a göre, devletin 1696–1730 arası dönemde aldığı tedbirler, Avrupa'nın artan ticari ve ekonomik baskısı ile klasik toplumsal düzenin çözülüşüne karşı kapitalist ekonominin ön şartlarını yaratan pragmatik düzenlemeler şeklindeydi. Bu dönemde Nevşehirli'nin ekonomiyi güçlendirmeye dönük tarımsal üretimi ve ticareti artırma çabaları a'yânların yükselişini kolaylaştırmıştı. [Karpat, 2002: 70]. Bunu tamamlayacak ve açıklayacak şekilde Yavuz Cezar hasların mukâta'alaşması sürecinin 1697 yılında başladığını belirtmektedir [Cezar, 1986: 42]. Nevşehirli'nin politikalarının devleti taşradaki yân dinamizminden yararlandırmaya dönük olduğu iddia edilebilir.

Devletin a'yânlığa nasıl baktığı konusunda Seyyid Numan Bey ile Süleyman Penâh Efendi'nin fikirleri önemli ipuçları vermektedir. Numan Bey, III.Selim döneminde lağvedilen a'yânlığın yerine şehir kethüdâlığının işe yaramaması üzerine a'yânlığın yeniden ihdasını isteyen bir yazıyı padişaha takdim etmiştir. Numan Bey a'yânları her kazada bir kişi olmak üzere gerekli görmekte, a'yânların eskiden olduğu gibi halk tarafından seçilmesini ve valiler ile diğer devlet görevlilerinin a'yân seçimine karışmamalarını istemektedir. Penâh Efendi ise tam tersine a'yânlıkla beraber kocabaşılık, voyvodalık ve mütesellimlik gibi mahalli idarelerin yerli kimselere bırakılmasına tamamen karşıdır.

Bu fikirlerin yalnız Numan Bey ile Penâh Efendi'ye ait olmadığı onların içinde bulundukları idari-siyasi pozisyonlarında devlet içindeki belirli çevrelerin görüşlerini yansıttıkları düşünülebilir. Bu anlamda devlet içinde a'yânlığın varlığını belirli koşullarla (hatta federal olarak görülecek serbestliklerle) kabul eden bir görüş, bir de onu hiç kabul etmeyen tam merkezîyetçi bir görüş olduğu iddia edilebilir [Nagata, 1976: 93–95].

Son olarak, a'yânların genelde "Ağa" ünvanına sahip olmalarına rağmen şimdi sosyolojik bir gerçeklik olarak var olan aşiretlerin başlarındaki "Ağa"larla karıştırılmamaları gerektiği belirtilmelidir. Her a'yânın aşiret-ağa bağlantısı gibi mutlaka bir toplumsal tabanla organik bağları bulunmamaktaydı. Kısaca, a'yân kümesinin Anadolu'da 16-19. yy.larda aşiret ağalarını da kapsadığı ama her a'yânın aşiret ağası olmadığı belirtilmelidir.

1. 7. Devletin A'yânlarla Mücadeleleri ve A'yânların Aldığı Önlemler

II.Mahmud 1810-1820 yılları arasında a'yân ve derebeylerine karşı mücadeleye girişmiş bu macla onları birbirine düşürme, askeri güç kullanma ve ölenlerinin yerine doğrudan merkezden idareci gönderme taktiklerini kullanmıştır [Kuran, 1997: 142]. Bunun dışında II.Mahmud'tan önce bile devlet a'yânların ekonomik kaynaklarını kurutmaya çalışmıştır. Böylece ekonomik güçlerini kaybeden a'yânların devlete karşı siyasi güç sağlayamayacakları değerlendirilmiş olmalıdır. A'yânların ekonomik kaynakları bölümünde a'yânlarla devlet arasında ekonomik alanda iltizâm hakları üzerinde bir mücadelenin olduğu belirtilmişti. Devletin istemediği bir a'yânın elinden iltizâm hakkını alabilecek gücü vardı. Bunun dışında devlet, a'yânların ekonomik güçlerini ortadan kaldırmak için "Müsâdere"yi de uygulamıştır. Müsâdere; devlet adamlarının ve ülkede zenginlikleriyle tanınmış kişilerin sağlıklarında, öldüklerinde ya da idam edilerek öldürüldüklerinde mallarına hükümet adına el konulmasıdır. Müsâderede mallarına el konulan kimsenin tüm zenginliğine değil, bunun büyük kısmına el konmakta kalanıyla ailesinin geçimi garanti edilmeye çalışılmaktaydı [Pakalın, 1993b: 624-626].

A'yânlar yine de edindikleri servetleri müsâdereden koruyabilmek ve gelecek kuşaklarına aktarabilmek için bir takım yollar bulmuşlardır. Bu yollardan biri, a'yânların mallarını vakıflaştırmalarıdır. "Vakıf, menfaati insanlara ait olmak üzere bir ayn'ı (mal,para) Allah'ın mülkü olarak saklamak, temlik (bir başkasına vermek) ve temellükten (bir başkasına satmaktan) men etmektir." [Çataltepe, 1991: 12-13]. Vakıflarda kamu yararı için kaynakların kullanımı esastır. Vakıf, İslami bir kurumdur

[Çataltepe, 1991: 12–13]. Kendi malını vakfedenler, vakıf kurumunu; ölümden sonra adının hayırla anılmasını sağlaması, ahrette cennete girmeye vesile olması gibi dini–moral yararlarının dışında, İslam miras hukukuna göre kendi malının parçalanmasını önlemesi, müsâderelerden servetlerini koruması ve mîrî arazi prensibine rağmen toprağı mülkiyeti altına almaya yardımcı olması gibi maddi yararları nedeniyle de tercih ettikleri ortaya konulmuştur. A'yânlar da kendi zenginliklerini müsâdereden kurtarabilmek için vakıf kurumundan yararlanmışlardır. Karaosmanoğulları vakfiyelerinde göze çarpan en önemli hususun müsâdereye karşı malların korunması olduğu anlaşılmıştır [Nagata, 1997: 193].

A'yânların edindikleri servetlerini devlete karşı korumak için kişisel ilişkilerini de kullandıkları görülmüştür. A'yânların mallarını müsâdereye gelen “Mübâşir” adı verilen devlet görevlileriyle anlaşmaya çalışmaları anlaşılabilir bir durumdur. Köse Mustafa Paşa'nın çağrıldığı sefere iştirak etmemesi üzerine III.Selim 1790 ağustosunda üç mübâşiri Paşaya karşı tayin etmişti. Bunlardan Darendeli Hâfidizâde Ahmed Bey'in Paşa'nın yanındaki para, mücevher, gizli öteberi ile eşya ve hayvan olarak ne varsa her şeyine el koymakla, mübâşir Dergâh-ı Âlî gediklilerinden Numan'ın ise Paşa'yı Rodos'a sürgüne götürmekle, son olarak Hâssa Silahşörleri'nden Keskin Hüseyin'in de Paşa'nın vezirlik belirtilerini almak, mal varlığını devlet adına müsâdere etmekle görevlendirildiği ispat edilmiştir. Paşa; yedi ay valilik yaptığı Rakka'da Ahmed Bey'den azlini ve sürgüne gideceğini öğrendikten sonra, Ahmed Bey üzerindeki kişisel ağırlığını kullanarak diğer mübâşirler gelmeden Divriği'ye dönüp mal varlığını müsâdereden ve kendisini sürgünden kurtarabilmiştir [Sakaoğlu, 1998: 93–94].

Yine a'yânlar her ne sebepten devletle karşı karşıya gelirlerse gelsinler sorunlarının çözümünde ve devletin kendilerine karşı girişeceği hareketlerden haberdar olmak için, İstanbul'da güvendikleri adamları bulunduruyorlardı. Bunlara “Kapıkethüdâları” denmekteydi ve bunlar a'yânların merkezde işlerini görmekteydiler. Bazen a'yânlar aralarındaki mücadeleleri de Kapıkethüdâları yoluyla İstanbul'da sürdürebilmekteydiler. Yine bunlar halktan İstanbul'a şikayetler geldiğinde de a'yânlarını savunmaya çalışmaktaydılar [Nagata, 1976: 87–88].

A'yânlarla devletin aralarındaki mücadele sadece ekonomik alanda gerçekleşmemiştir, aynı zamanda askeri ve siyasi alanda da mücadeleler olmuştur. A'yânlar devlete karşı bu tür faaliyetlerinde askeri güçlerine güvenmişlerdir. Anadolu'da bir dönem görülen "Sekban, Levent, Sarıca" denilen başıbozuk çeteciler kim daha fazla para verirse onun yanında yer almışlardır. Başlangıçta devlet Anadolu'da timâr sisteminin ortadan kalkmasıyla eyalet ordularında bu insanların istihdam edilmesine izin vermiştir. Timâr sisteminin ortadan kalkmasıyla beylerbeyleri ve sancakbeyleri savaflara istenilen sayıda askerle katılabilmek, bulundukları yerlerde güvenliği sağlayabilmek için levent tutmaya başlamışlardır. Bunlara, o dönemde "Kapı halkı" da denmekteydi. Bir süre sonra kapılı levent-kapısız levent, kapılı sekban-kapısız sekban, kapılı sarıca-kapısız sarıca gibi nitelendirmelerle bunlarda devlet hizmetinde olanlar, devlet hizmetinde olmayanlar ayrımı yapılmaya başlandı. Ancak halk açısından mütegalibe ya da kontrolü zayıf bir yöneticinin elindeki kapılılarının, kapısızlardan farklarının olmadığı söylenebilir. Kapısızlar grubu paşaların azledilmeleri, ölmeleri, kapı halkını azaltmaları ve sosyo-ekonomik durumun kötüleşmesi gibi nedenlerle ortaya çıkmaktaydılar. Bu anlamda kapılılarla kapısızlar arasında geçişlilikte mümkündü. Kapısızlar geçimlerini eşkıyalıkla sağlamaktaydılar. İşte bu kapısızlar aynı zamanda a'yânlar için de önemli bir askeri güç kaynağı oluşturmaktaydılar [Özkaya, 1994: 73-79; Faroqi, 1998: 67/70-71].¹² A'yânların askeri ve siyasi güçlerini genelde devlet askeri ve siyasi önlemler olarak ortadan kaldırmışlardır. Bunu hem kendi güçlerini kullanarak hem de başka a'yânları kullanarak yapmıştır¹³

Muhassıllık gibi siyasi-idari yetki ve görevleri kullanan a'yânların, mültezimlik gibi ekonomik-mali yetki ve görevleri kullanan a'yânlara göre kendi bölgelerinde etkilerinin fazla olmadığı da ileri sürülmüştür. Buna göre; ekonomik-mali yetkileri kullanan a'yânlar halkın doğrudan yaşamına etki edebiliyorlardı. A'yânlar üzerine yapılan araştırmalarda II.Mahmud'un merkezileşme politikalarının a'yânların siyasi gücünü

---

¹² Not: Kapılı levent-kapısız levent ayrımı ile İngilizce'deki devlete çalışan korsan: "Corsair" bağımsız çalışan korsan : "Private" arasında çok dikkatli araştırma yapmadan büyük benzerlik olduğu iddia edilebilir.

¹³ d- Hem halk hem devlet tarafından istenmeyenler; kısmında örnek olarak verilen Veli Paşa olayı burada tekrar zikredilebilir.

kırdığı ancak ekonomik ve mali etkinliklerini ortadan kaldıramadığı tespit edilmiştir [Nagata, 1997: 193].

1. 8. A'yânların Anadolu'da Faydalı Etkileri

A'yânlar, XVI.yy.ın ikinci yarısından XIX.yy.ın ikinci yarısına kadar Osmanlı toplum, ekonomi ve kültüründe en büyük değişim faktörlerinden biri oldular. Yabancı gezginler, bu dönemlerde a'yânların etkisi altındaki yerlerde genelde refah ve huzur olduğunu ifade etmişlerdir [Karpas, 2002: 73]. A'yânlar gerek mevât (boş) arazileri üretime açarak, gerek mîrî arazinin statüsünde değişiklikler yapmaya çalışarak kendi bölgelerinde üretimi arttırdılar. Vakıflar yoluyla da bu arazilerde üretim için gerekli altyapı tesislerini kurdular ve geliştirdiler. Bu amaçla yaptıkları yollar, köprüler, sulama kanalları, bentler, depolar,...vs. yoluyla Anadolu'da şehirleşmeye de büyük katkılar sağladılar [Nagata, 1997: 161]. Yuzo Nagata, Charles Issawi'den naklen XIX.yy. başında Anadolu'daki şehirleşmenin, aynı dönemde Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın pek çok bölgesindeki şehirleşmeden daha ileri olduğunu belirtmiştir [Nagata, 1997: 161].

Bazı a'yânlar Avrupa'da olan bilimsel, ekonomik ve teknolojik devrimin icatlarını kabullenmeye hazır bir şekilde yerel modernleşmenin ilk örneklerini de vermişlerdir [Karpas, 2002: 73]. Harput sancağına bağlı Kemah şehri sâkinlerinden olup Akhisar'da otururken vefat eden Hafız Mehmed Ağa'ya ait 6 şubat 1866 tarihli muhalefât defterinde “penbe makinesi”, “çekirdekli penbe”, “çalkalanmış koza”, “çamurlu koza”, “mezrû boya” ve “mâ-hazır boya” gibi malların kayıtları bulunmuştur [Nagata, 1997: 186]. Bunlar bize o dönem için modern pamuk tarımının yapıldığını ispat etmektedirler.

Bazı a'yânların şehirlerin kültürel yaşamına etkisinin oldukça fazla olduğu da iddia edilebilir. Karaosmanoğulları'ndan Hüseyin Ağa'nın; Manisa'da ilimle uğraşmak isteyenlerin çok olduğundan ve kendisinin de müderris olduğundan bahisle şehirde bir kütüphanenin olmadığından şikayet ederek padişah'tan izin alıp Muradiye Camisi avlusuna kâgir bir kütüphane yaptırdığı bilinmektedir. Hüseyin Ağa'nın yaptırdığı

kütüphane sayesinde o dönemde XV.yy.dan beri zaten Manisa’da bulunan çok önemli Arapça, Farsça ve Türkçe el yazma eserler ve Manisa Şer’iyye Sicilleri günümüze kadar ulaşabilmiştir [Nagata, 1997: 150]. Anadolu’ya yaptığı seyahattan bahseden ünlü Fransız arkeolog Georges Perrot da konağında bir süre kaldığı Sivrihisar a’yânı Hüseyin Bey’in 1866’da inşa edilen rüştiye mektebinin eşya ve malzemesini sağladığını belirtmektedir [Kuran, 1997: 147].

2. EREĞLİ'DE A'YÂNLARIN MÜTEAHHİTLİKLERİ VE GEMİ İNŞASI

2. 1. Taşra Tersaneleri

Osmanlı Devleti'nde İstanbul'daki Tersâne-yi Âmire dışında yine bu kuruma bağlı çalışan fakat farklı bölgelerde kurulu başka tersaneler de bulunmaktaydı. Bazı tersaneler, Karamürsel ve Gelibolu gibi, İstanbul'daki tersaneden dahi eskiydi. Bu tersaneler Galata tersanesi ile beraber Osmanlı deniz gücünün oluşturulmasında ve yerini korumasında çok önemli katkılar sağlamaktaydılar. Çeşitli sınıflarda birçok savaş gemisi bu tersanelerde inşa edilmişlerdir. Bu şekilde, araştırma sınırları içerisinde tespit edilebilmiş, çeşitli müteahhit a'yânlar tarafından Ereğli'de inşa edilen gemilerin listesi aşağıda Tablo-1'de gösterilmiştir.

Tablo-1: Ereğli'de 1800–1843 Yıllarında İnşa Edilen Gemilerin Listesi¹⁴

Tarihi:	Sınıfı:	Müteahhiti:	Belgesi:
1799/1800 (1214)	Fırkateyn ¹⁵	Ereğli A'yânından Hacı Mehmet Emin Ağa	C.Bahriye,Nr.: 781, 5596
1800/1801 (1215)	Fırkateyn	Midilli Nâzırı Hacı İsmail Ağa	C.Bahriye,Nr.: 1611, 6547
1800/1801 (1215)	Fırkateyn	Orta Bostancıbaşısı Mehmed Emin Ağa	C.Bahriye: 7473
1801/1802 (1216)	Fırkateyn	Ereğli A'yânından Hacı İsmail Ağa	C.Bahriye,Nr.: 468, 1332, 1836, 2508, 2994, 3025, 4765, 5838

¹⁴ Tablodaki tarihler ya gemilerin inşasına başlandığı ya da teslim edildiği yahut gemilerin inşaatına devam edildiği herhangi bir dönemi göstermektedir.

¹⁵ Fırkateyn (Frigate): Korvetten büyük ve bataryasında elli–yetmişbeş topu bulunan, ahşap, savaş gemileridir [Sâmi, 1989: 991].

1803/1804 (1218)	Fırkateyn	Viranşehir Voyvodası Çalıkzâde Hüseyin Ağa	C.Bahriye,Nr.: 831, 1814
1805/1806 (1220)	Fırkateyn	Ereğli A'yânından Kasabbaşı Osman Ağa	HAT.: 12665
1805/1806 (1220)	Kalyon ¹⁶	Ereğli A'yânından Kasabbaşı Osman Ağa	HAT.: 12665
1815/1816 (1230)	Korvet ¹⁷	Viranşehir Mütessellimi Mehmed Ağa	C.Bahriye,Nr.: 12373, 695
1815/1816 (1230)	Fırkateyn	----	HAT.: 27916
1816/1817 (1231)	2 Korvet	----	C.Bahriye 8356
1817/1818 (1232)	Fırkateyn	Bolu ve Kastamonu Mutasarrıfı Vezir Seyyid Ali Paşa	C.Bahriye: 2157
1820/1821 (1236)	Fırkateyn	Ereğli A'yânından Memiş Ağa	C.Bahriye: 5240; D.BŞM.TRE.:15537
1822/1823 (1238)	Fırkateyn	----	C.Bahriye,Nr.: 2355, 2595
1823/1824 (1239)	3 Korvet	Ereğli A'yânından Hacı İsmail Ağa	C.Bahriye: 5447
1823/1824– 1825/1826 (1239–1241)	Fırkateyn	Ereğli A'yânından Hacı İsmail Ağa	HAT.:27924; D.BŞM.TRE.:15555; C.Bahriye,Nr.: 9272, 9594
1825/1826 (1241)	Fırkateyn	Bolu ve Kastamonu Mutasarrıfı Rauf Paşa	HAT.: 28401
1825/1826 (1241)	Fırkateyn	Ereğli A'yânından Hacı İsmail Ağa	HAT.: 27925/C

¹⁶ Kalyon (Galion[İtl.]): Üç direkli, iki ve ya üç ambarlı, ahşap, yelkenli, yetmişbeş ila yüzelli toplu olan büyük savaş gemileridir [Pakalın, 1993b: 153; Bostan, 1993: 94; Ubicini, 1989: 339].

¹⁷ Korvet (Corvette): Fırkateynden küçük savaş gemisidir onbeş–kırkbeş topludur [Sâmi, 1989: 1098; Ubicini, 1998: 340].

1825/1826– 1826/1827 (1241–1242)	Çekleve ¹⁸	Ereğli A'yânından Hacı İsmail Ağa	C.Bahriye: 5150; D.BŞM.TRE.: 15574
1825/1826– 1826/1827 (1241–1242)	Korvet	Ereğli A'yânından Hacı İsmail Ağa	D.BŞM.TRE.: 15575
1828/1829 (1244)	Fırkateyn	Ereğli A'yânından Hacı İsmail Ağa	C.Bahriye: 6319 ; HAT.: 28574/E
1829/1830 (1245)	Korvet	----	HAT.: 27950
1830/1831 (1246)	Kalyon ve Kapak ¹⁹	Ereğli A'yânından Hacı İsmail Ağa	C.Bahriye: 7913
1830/1831– 1836/1837 (1246–1252)	Kalyon	Ereğli A'yânından Mustafa Ağa	C.Bahriye:7307; D.BŞM.TRE.: 15630
1833/1834 (1249)	2 Kotra ²⁰	Ereğli A'yânından Hacı İsmail Ağa	C.Bahriye: 5428; D.BŞM.TRE.: 15645
1838/1839 (1254)	Kalyon	Ereğli A'yânından Mustafa Ağa	HAT.,Nr.:48334/F, 48334/G
1840/1841– 1842/1843 (1256–1258)	Kalyon	Safranbolu Muhassılı Mustafa Ağa	İ.Dahiliye,Nr.: 1487, 3375

Ereğli'de inşa edilen çeşitli sınıftaki gemiler dışında diğer taşra tersanelerinde de pek çok gemi inşa edilmiştir.²¹ Gelibolu, Karamürsel dışında İzmit (İznikmîd), Sinop,

¹⁸ Çekleve: İki kısa direkli, yelkenli, genelde yirmiüç zîra' (19,5 m.) uzunluğunda ve hızlı giden nakliye gemisidir [Bostan, 1992: 90].

¹⁹ Kapak / Kapakaçar: Ahşap savaş gemilerinden biridir. Bu gemilere "Karaka" da denilirdi. İkinci sınıftan sayılan bu gemiler iki ambarlıydı. Bordaların her birinde güvertesindekilerden başka iki batarya top daha bulunurdu. 80–101 toplu kapaklar vardı. Kalyonla fırkateyn arası bir gemiydi [Pakalın, 1993b: 163]

²⁰ Kotra: Bir direkli, rinde yelkenli, narin yapılı, küçük gemi [Sâmi, 1989: 1089].

Süveyş, Birecik, Basra, Rusçuk, Samsun, Kefken büyük ve önemli diğer tersanelerdi. Taşra tersaneleri diyebileceğimiz bu kurumlar için Osmanlı Devleti'nin; "Gemlik Tezgâhı'nda...", "Sohum Sâhası'nda...", gibi "Tezgâh", "Sâha" terimlerini [Gencer,2001: 53–57; HAT.,Nr.: 26722, 28184, 28505; İ.Dahiliye,Nr.: 3154, 3208], "Sinop, Gemlik ve Boğaz Destgâhları...", gibi "Destgâh" kelimesini [HAT.: 14804] ya da "Sinop tersânesi, İzmit tersânesi, Gemlik tersânesi,..." gibi "Tersâne" tabirini [HAT.: 4601; A.AMD. 49/17; A.MKT.NZD. 70/34] kullandığı belirlenmiştir.

Bunlardan Süveyş, Birecik ve Basra'dakiler Hint Deniz Seferleri sırasında ve sonrasında Kızıldeniz kıyılarının savunulması ve seferlere donanma oluşturabilmek amacıyla faaliyet göstermekteydiler. Macaristan'ın fethinden sonra ise Tuna'da hareket icra edebilecek bir donanma oluşturmak ve bunun gücünü koruyabilmek için Rusçuk Tersanesi kurulmuştu. Bu tersanelerin dışında başka gemi inşa sahalarında da ihtiyaca göre gemi inşa edilebilmekteydi. Karadeniz, Ege ve Akdeniz'deki çeşitli yerlerde gemi inşasının yapıldığını bilinmektedir. Bu yerler arasında Karadeniz kıyısında Şile, Kerpe, Akçakoca (Akçaşehir), Ereğli (Bendereğli), Bartın, Amasra, Kitros, İnebolu, Alavra, Gerze, Çayağzı, Küplüağzı, Ünye, Giresun, Tirebolu, Görele, Trabzon, Rize, Gönnye, Azak, Taman, Kerş, Kefe, Balıklıağa, Gözleve, Akkirman, Özi, Kili, Karaharman, Köstence, Mankalya, Kavarna, Balçık, Varna, Misivri, Ahyolu, Burgos, Kamçısuyu, Süzebolu, Vasilikoz, Ahtabolu, İğneada, Vize yer almaktaydı.

Marmara kıyılarında Sakarya Nehri, Sapanca, Silivri, Kemer, Biga, Samanlı, İzmit (İznikmîd), ve Gemlik'te; Ege ve Akdeniz'de ise Sakız, İstanköy, Rodos, İnebahtı, Preveze, Avlonya, Nova, Antalya, Kuşadası ve Bodrum'da bu şekilde Tersâne-yi Âmire'ye bağlı tersaneler bulunmaktaydı. Bunlar dışında Osmanlı'nın "İnce Donanma"²² dediği ve Tuna nehrinde savaşabilecek gemilerinin inşa edildiği İsmail

---

²¹ Önceki dipnotta belirtilen gemi sınıfları dışında:

Brik (Brick): İki direkli (biri puruva ve diğeri garandi) kaya surtalığı donanmış on ila onsekiz toplu yelkenli savaş gemisidir [Sâmi, 1989: 291; Ubicini, 1998: 340].

Golîf / Golat (Goûlette): Hafif armalı, yelkenli bir çeşit gemi [Sâmi, 1989: 971; Ubicini, 1998: 340; HAT.: 27891].

²² İnce Donanma: Hafif gemilerden oluşan donanma hakkında kullanılırdı. Bu donanmada; "Uçurma", "Varna", "Karamürsel", "Aktarma", "Üstüaçık", "Çifte Kayığ", "Brolik", "Celiyye", "Çamlıca", "At

Geçidi, Rusçuk, Vidin, Semendire, Niğbolu, Mohaç ve Budin’de de tersaneler bulunmaktaydı.

İstanbul’daki tersane dışında taşra tersanelerinde de pek çok gemi inşa edilmekteydi. Bu yüzden Osmanlı Devleti için bu tersanelerin büyük önem taşıdığı söylenebilir. 1571 tarihli bir belge, taşra tersanelerinin Osmanlı deniz gücünün oluşmasındaki önemini daha açık ifade etmektedir. Bu belgede Rumeli ve Anadolu’da ellışer olmak üzere toplam yüz savaş gemisinin inşa edileceği belirtilmektedir [Bostan, 1992: 25].

Taşra tersaneleri, Tersâne-yi Âmire’ye bağlıydı ve onun kontrolünde faaliyet göstermekteydi. Klasik dönemde Tersâne-yi Âmire Emîni’nin²³ tespit ettiği malzeme yine bu kurumun tespit ettiği miktarlarda taşra tersanelerinin bulunduğu bölgelerin kadılarına ve üst düzey idarecilerine gönderilmekteydi. Gemilerin; kadıların gözetiminde ham tekne olarak inşa edildiği, bu şekilde Tersâne-yi Âmire’ye tesliminin yapıldığı, gemilerin silah ve teçhizatının donatılmasının ise Tersâne-yi Âmire’de sonradan yapıldığı düşünülmektedir [Bostan, 1992: 25].

Ancak bu düzenin daha sonraları değiştiği, tersanelerin mülkiyetinin devlette kalmasına rağmen, gemi inşası görevi ve bunun için gerekli malzemelerin, paranın gemi inşaatı müteahhitliği yapan a’yânlara verildiği görülmektedir.²⁴ III.Selim döneminde Gemlik

---

Kayığı”, “Kancabaş”, “Âsayka”, “İşkampaviya”, “Şahtur”, “Çekleve”, “Kırlangıç”, “Firkate”, “Kalite”, “Pergandi”, “Mavna”, “Gırap”, “Kadırga”, “Baştarda”, gibi çeşitli sınıflarda gemiler bulunurdu. Sonradan buharlı gemilerin donanmaya girmesiyle, hafif kruvazör ve ganbotlardan (gunboat) oluşan kuvvete de “ince donanma” denmiştir [Pakalın, 1993b: 67].

²³ Tersâne-yi Âmire Emîni: Tersâne’nin mali işlerinden sorumlu ve bu işleri idare eden devlet memurudur. Birinci sınıf hâcegân rütbesine haizdi. Tersâne’nin ve gemilerin gelir ve gider defterleriyle inşaat, tamirat ve alım satım işlerine bakardı. Ayrıca gemilerin bütün mühimmat ve levazımâtını satın alarak hazırlar, mahzenlerdeki eşyaları ve ayniyat defterlerini inceleyip kontrol ederdi. [Pakalın, 1993c: 465–466; Bostan, 1992: 33].

²⁴ Günümüzde çeşitli ülkelerde mülkiyeti silahlı kuvvetler, savunma bakanlıkları ya da başka devlet kurumlarına ait savunma sanayi tesisleri ve bakım ünitelerinde üretim ve bakım yapma gibi çeşitli hizmetlerin ihaleyi alan özel savunma sanayi şirketlerine verildiği “GO-CO” denilen uygulamalar bulunmaktadır [Orün, 2003: 96]. Osmanlı Devleti’nde 19. yüzyılda taşra tersanelerinde a’yânlara devlet

Tersanesi'nde inşası düşünülen ellidokuzbuçuk arşın (Tersane zîra'ı²⁵ olduğu düşünülmelidir. 5020,3125 cm.=50,2 m.) boyundaki kalyon sınıfı bir savaş gemisinin inşası görevi a'yândan İnegöllü Numan Bey'e, Bodrum Tersanesi'nde inşası düşünülen yine elli dokuz buçuk arşın boyundaki aynı sınıfta başka bir geminin inşası görevi ise Menteşe Mütessellimi Seyyit Ömer Ağa'ya verilmişti. Aynı dönemde yine aynı büyüklükteki kalyon sınıfını savaş gemilerinden Sohum'dakinin inşası Sohum Mütessellimi Gülşen Bey'e, Sinop'takinin inşası ise Kastamonu Mütessellimi'ne verilmişti [Gencer, 2001: 54–56]. Bu durumun bir önceki konuda belirtilen bilgiler dikkate alındığında normal olduğu ifade edilebilir. Burada da yine Osmanlı klasik sisteminin ortadan kalkması, yani taşrada devletin idarecilerinin öneminin azalması ve onların yerine a'yânların etkinliğinin artması olgusunun bir sonucu görülebilmektedir. Zamanla devlet için savaş gemisi üretimi işinde kadılar yerine a'yânların söz sahibi olmaya başladıkları açıkça anlaşılmaktadır.

Taşra tersaneleri, Osmanlı modernleşme projelerinden de etkilenmişlerdir. III.Selim'in batılı tarzda yaptığı reform hareketlerinin Osmanlı denizciliğini de etkilediği bilinmektedir. Padişah, tahta çıktıktan kısa bir süre sonra 10 Mart 1792 (16 B. 1206)'de Küçük Hüseyin Paşa'yı kaptan-ı eryalığa getirmişti. Bundan sonra da bozulan tersane nizamını düzenlemek için bir nizamname hazırlatmıştır. Bu dönemde donanmadaki savaş gemileri “kalyon”, “fırkateyn” ve “şehdiye” sınıflarına ayrılmıştır. Padişah, modern ve güçlü bir donanmaya sahip olabilmek amacıyla yeni savaş gemilerinin inşası için Avrupa'dan çok sayıda uzman da getirtmiştir. Bunlardan bazıları arasında; Fransız denizcilik mühendislerinden Le Brun ve Jean Baptiste Benoit, İsveçli mühendis Klenberg ve Lokrini, aynı ülkeden havuz mühendisi Rhode, Fransız Yakom, Venedikli Yuzüp, İsveçli mimar Kalgran ve Velson, demirci ustası baş kalfa Lingren ve marangoz Linmark sayılabilir [Gencer, 2001: 52].

---

tarafından verilen gemi inşaatlarının GO-CO yöntemiyle benzerliklerinin dikkat çekici olduğu düşünülmektedir.

²⁵ Zîra': Osmanlı'da mühendislikte kullanılan bir ölçüdür. Bir zîra' yirmidört parmak ya da 75 santimetreydi. Zîra'ya arşın da denmekteydi. Tersâne Zîra' ise yirmiyedi parmak ya da 84,375 santimetreydi [Pakalın, 1993c: 470; Pakalın, 1993c: 663]. (Son verilen ölçü zîra' cinsleri arasındaki farktan hesaplanmıştır.)

Avrupa'dan getirtilen ustalar ve mimarlardan bir kısmı taşra tersanelerinde de görev almışlardır. Rodos adasındaki tersanede İsveçli mühendis Klenberg tarafından altmışüç arşın (53,15 Metre) boyunda bir kalyon yapılarak denize indirilmiştir [Gencer, 2001: 55]. Yine İzmit (İznikmîd) Tersanesi'nde gemi inşası için bizzat III.Selim tarafından başarılı ve uzman olduğu düşünülen bir Fransız mühendis görevlendirilmiştir. İsmi belgede geçmeyen bu mühendisten elliyedibuçuk zîra' (4851,5625 cm.= 48,5 m.) uzunluğunda bir kalyon inşa etmesi istenmiştir [Çetin, 2000: 142-143].

Taşra tersaneleri Osmanlı siyasi tarihindeki çok önemli bazı gelişmelere de ev sahipliği yapmış ve tanıklık etmişlerdir. Buna örnek olarak Yunan Ayaklanması sırasında Bodrum'da yapılan toplantı gösterilebilir. Yunan Ayaklanmasının yayıldığı ve devletin ayaklanmaya çareler aradığı dönemde Osmanlı Donanması 1824'te Bodrum Tersanesi'nde toplanmış ve Kaptan-ı Derya Hüsrev Paşa ünlü Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu Kavalalı İbrahim Paşa'yla ayaklanma konusunda burada görüşmüştür [Demir, 2001: 15].

Tersâne-yi Âmire'ye bağlı hem İstanbul'daki merkez hem de yukarıda adı geçen çeşitli taşra tersanelerinde farklı konularda uzman çok sayıda insan çalışmaktaydı. Tersanelerde; “neccarlar”, “marangozlar”, “burgucular”, “kalafatçılar”, “makaracılar”, “baltacılar”, “hızarcılar”, “parutıraşlar”, “haddadlar”, “meremmetçiler”, “tucgerler”, “üstüpücüler”, “kumbaracılar”, “varilciler”, “teksinarcılar”, “gavvaslar”, “tulumbacılar”, “ışkıcılar”, “vardiyanlar”, “sabbağlar”, “nakkaşlar”, “oymacılar”, “terziler”, “peksimetçiler”, “habbazlar”, “fanusgerler”, “tılagerler”, “mumcular”, “kazgancılar”, “eğeciler”, “fundacılar”, “kömürcüler” ve “cerrahlar” çalışmaktaydı [Bostan, 1992: 66-79; D.BŞM.TRE.,Nr.: 15575, 15630]. Bunlar içersinde en önemlileri marangozlar ve burguculardı. Ereğli'deki savaş gemisi inşası aşamaları anlatılırken bu çalışmalara katılan usta ve işçiler ile yaptıkları işlerin niteliği hakkında bilgiler verilecektir.

İş yoğunluğu nedeniyle zaman zaman İstanbul'daki tersanede çalışanlar yeterli gelmeyince taşra tersanelerinden de ihtiyaç duyulan alanlarla ilgili çeşitli çalışanlar getirilmekteydi. Bu amaçla istenilen özelliklerde çeşitli mesleklerden çalışanlar bulmak

amacıyla bazı bölgelere “çavuşlar” gönderilmekteydi. Bu şekilde merkez tersanesine çalışan gönderen yerler arasında Ereğli, Alaplı, Çayağzı, Bartın, Amasra, İnebolu, Sinop, Samsun, Ünye, Trabzon, Sürmene, Şile, Esterbey, Ağva, Kandıra, Selindi, Ayandon, Midilli, Sakız, İstanköy, Rodos, İmralı, Mudanya, Kapıdağı, Tavşanlı, Arablı, Ekinli, Erdek, Gelibolu, Boğazhisarı, Kemer, İzmit (İznikmîd), Karamürsel ve Yalova (Yalakabad) gibi yerler bulunmaktaydı. Buralardan en fazla marangozlar ve burgucular çağırılmaktaydı [Bostan, 1992: 71-72].

Osmanlı Devleti için önemi tartışılmaz olan taşra tersaneleri hakkında giriş niteliğinde verilen bilgiler dahi dikkate alındığında, taşra tersanelerinin Osmanlı siyasi, sosyal, askeri, denizcilik ve ekonomi tarihi alanlarında çalışmalar yapacak tarihçiler için ne kadar ilginç bir çalışma alanı olabileceği ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmanın da bu konulara meraklı tarihçileri kışkırtacağı temenni edilmektedir.

2. 2. Devletin A'yânlar Gemi İnşaatlarını Yaptırması

2. 2. 1. Devletin Gemi Yapımını İhale Etmesi

Osmanlı Devleti'nde, a'yânların zamanla etkinliklerinin artması sonucu taşra tersanelerinde savaş gemisi imali işinde söz sahibi olduklarından yukarıda bahsedilmişti. Aynı şekilde, 19. yüzyılda Ereğli'de de savaş gemisi imali yapan tersanelerde yerel ve dışarıdan gelme gemi inşa müteahhitliği yapan a'yânlar etkili olmaktaydılar. A'yânların devlet için gemi inşa etmeleri ile a'yânların devlet için vergi toplamaları (iltizâm) durumlarının benzer olduğu düşünülmektedir. Her iki durumda da devlet adına yapılacak işlerin, devlet tarafından ihaleyi alana havale edildiği bilinmektedir. Yine her iki durumda da a'yânların devlet kaynaklarına ve devlet görevlerine bağımlılığı gerçeği fark edilebilmektedir. Osmanlı Devleti'nde her türlü devleti ilgilendiren işin kayıt altına alınmış olması, savaş gemisi imalatı işini devletin a'yânlar nasıl ihale ettiğini tespit etmeyi kolaylaştırmaktadır. İhale; bir işi birine terk,

birinin uhdesine hamletmek veya bir mîrî işinin ya da iltizâmın talibine verilmesi anlamlarına gelmektedir [Sâmi, 1989: 74–75].

Osmanlı Devleti yaptıracığı gemi inşası işini o işi yapabilecek kimselere ihale etmekteydi. Bu şekilde gemi inşası ihalesini alanlara, “Memur” ya da “Nâzır” dendiği görülmektedir [HAT.,Nr.: 15655, 27891, 27927/P, 28279, 28412, 28574/E, 28575/H; D.BŞM.TRE.,Nr.: 15575, 15630; C.Bahriye,Nr.: 3693, 5150, 8769, 12373]. İnşaattan sorumlu a’yânlar; alt mevkiideki kimseler (mimar, mühendis,...) “Nâzır”, üst mevkiideki kimseler de (Kaptan Paşa, Mütesseslimler,...) “Memur” şeklinde hitap etmekteydiler. Bugüne kadar Ereğli tarihini anlatan az sayıda eserde ve çeşitli vesilelerle Ereğli’nin tanıtımı için çıkarılan buroşürlerde Ereğli’de “Kalyon Nâzırlığı” şeklinde sabit bir kurumun olduğu belirtilmiştir. Bu konuda ilk bilgiye Tahsin Aygün’ün eserinde rastlanmaktadır. Hem Aygün’ün çalışmasında hem de ondan sonra yazılmış Ereğli tarihini anlatan başka eserlerde Ereğli’de “Kalyon Nâzırlığı” ya da Kalyon İnşaatı Nâzırlığı’nın kuruluş tarihi olarak 1816 geçmektedir. Bu kurumun başındaki idarecinin sadece Ereğli’deki askeri gemi inşaatlarını değil, Devrek ve Bartın gibi tersanelerdeki inşaatları da denetlediği belirtilmiştir [Aygün, 1960: 39; Çıladır, 1994: 35]. Arşiv araştırmalarında bu tip bir kuruma dair bilgi bulunamamıştır. Bu bilgilerin yanlış olduğu düşünülmektedir. “Kalyon Nâzırlığı” şeklinde sabit bir kurumun olmadığı, geçici “Nâzırlık” kurumunun olduğu tespit edilebilmiştir.

İlk olarak; “Nâzır, bir idarenin yahut dairenin umur ve muamelâtına nezaret eden en büyük memura verilen genel bir ünvandır.” [Pakalın, 1993b: 666]. Osmanlı Devleti’nde taşrada nâzır ünvanını taşıyan pekçok görevlinin olduğu bilinmektedir. Taşradaki nâzırlarla; II.Mahmud’un Divan makamlarının yerine oluşturduğu nâzırlıklar (bakanlıklar) sonucu göreve getirilen merkez nâzırları (bakanları) birbirine karıştırılmamalıdır. Taşrada; “Kereste Nâzırlığı”, “Zahire Nâzırlığı”, “Su Nâzırlığı”, “Maden Nâzırlığı” gibi sabit ve daimi nâzırlıklar olduğu bilinmektedir. Bunun yanında, “Memlehâ (Tuz) Nâzırlığı” gibi veya taşra tersanelerinde görülen “Gemi İnşa Nâzırlığı” gibi geçici ve süreli nâzırlıklar da bulunmaktaydı. Gemi inşaatı nâzırlığı, devlet tarafından ihalesi verilmiş gemilerin, inşasından sorumlu kimselere geçici olarak verilen, inşaat müteahhiti anlamında kullanıldığı düşünülebilecek, genel bir ünvandır.

Osmanlı Devleti'nden savaş gemisi ihalesini alan kimse eğer kalyon tipi bir savaş gemisi üretecekse “Kalyon Nâzırı”, fırkateyn üretecekse “Fırkateyn Nâzırı”, korvet üretecekse “Korvet Nâzırı” olarak anılmaktaydı. Gemilerin inşaatının sona ermesi ve teslimi ile müteahhitinin nâzırlık görevi de sona ermekteydi. Ereğli’de sürekli devlet için kalyon üretilmemekte çok değişik tiplerde ve büyüklüklerde bir çok savaş gemisi üretilmekteydi. İkinci olarak, 1816 tarihinin kalyon üretimine dayalı her hangi bir yeni kurum oluşturulması için kalyon teknolojisi ve Osmanlı’da kalyonların üretilmeye, kullanılmaya başlandığı tarihler dikkate alındığında oldukça geç olduğu düşünülebilir. Üçüncü olarak, gemi üretimini alan kişinin Tersâne-yi Âmire ve ya diğer kurum ve makamlarla arasında bir başka görevlinin olmadığı da belirtilmelidir. Nâzırların yazışmaları doğrudan İstanbul’la olmaktadır. Bir ya da birkaç tersanenin başında bir denetleyici bulunmuyordu. Buna göre, Osmanlı taşrasında Bartın, Amasra ve Ereğli’deki tersanelerdeki işleri izlemek için ayrıca bir görevli bulunmamıştır.

“Nâzırlık”la ilgili bunlar dışında şunlar da belirtilebilir. Nâzırlık, taşra yönetimiyle ilgili idari-siyasi bir ünvan değil, gemi inşasıyla ilgili idari-mali bir ünvandır. Nâzırlar gemi ihalesini aldığı için Ereğli kazasının yönetimini de almış olmuyorlardı. Nâzırlar Ereğli’den olabildikleri gibi Ereğli dışından da olabilmekteydi. 19. yüzyılda Ereğli’de askeri gemi inşasından sorumlu neredeyse bütün nâzırların a’yândan oldukları tespit edilmiştir.

A’yânların gemi yapım işini almaları konusunda ise şunlar ifade edilebilir. Gemi ihalesinin herhangi bir a’yâna verilmesi içinde ilk onayın kaptan paşa (kaptan-ı derya) veya vekili tarafından verildiği anlaşılmıştır. Ancak gemi inşaat işinin verilmesi için kaptan paşanın isteği yeterli değildi ve bu değerlendirmenin sadâret (sadr-ı azamlık) ve bizzat padişah tarafından da onaylanması gerekiyordu. Yani dilerse padişah, kaptan paşanın isteğini retdebiliyordu. padişahın onayıyla beraber Divân-ı Hümâyûn’dan gemi inşa işini alanın memuriyetine dair bir “Emir” çıkarılıyordu. Bu bilgiler Başmuhâsebe Kalemi’ne ve Tersâne-yi Âmire’ye ilmûhaberlerle bildiriliyor ve Tersâne-yi Âmire Zimmet Defterleri’ne gerekli bilgiler kaydediliyordu. Benzer ilmûhaberler gemilerin inşa edileceği yerlere de gönderiliyordu [C.Bahriye,Nr.: 3678, 5240, 6319; HAT.,Nr.: 27896, 27902, 28012, 28074, 28301; A.DVN.:71/67]. Bundan sonra taşra tersanelerinde

gemi inşasına başlanabiliyordu. Ancak ihalelerin veriliş şeklinde, tam olarak tespit edilemeyen tarihlerde, bazı değişikliklerin olduğu da belirlenmiştir. Bu dönemde, ihalelerin her hangi bir kişiye verilmesi için önce kaptan paşa, sonra serasker (genelkurmay başkanı) daha sonra da padişahın onayından geçtiği anlaşılmıştır [HAT.: 33450] Buna göre zamanla ihalelerin verilişinde sadrâzamanın yerini serasker almıştır denebilir. Osmanlı Devlet’inde taşra tersanelerinde savaş gemisi inşası amacıyla ihalelerin verilişinin idari–hukuki prosedürü yukarıda anlatılanlar şeklindeydi.

Aşağıdaki belgeler bu konuyu açıklayacak bilgileri içermekte ve Ereğli’de gemi inşası ihaleleri ile ilgili bilgiler de vermektedir. Bunlardan ilki kaptan paşa vekilinin Padişah’a sunduğu Mayıs/1829–Haziran/1829 (Za.1244) tarihli bir takrîrden ,ikincisi ise Mart/1824–Temmuz/1825 (1240) tarihli Palişah II.Mahmud’un bir hatt-ı hümâyûndan alınmıştır.

“Donanmâ-yı hümâyûn ma’iyyetinde (emri altında) istihdâm olunmak üzere firkateyn mistüllû sefinenin (geminin) teksîri lazımeden ve muktezâ-yı irâde-yi seniyyeden olduğuna mebnî Bendereğli (Ereğli) sâhâsında muhtârı Hacı İsmail Ağa kulları ma’rifetiyle bu def’a elli beş buçuk zîra’ (yaklaşık 46,83 m.) bir kıt’a firkateyn-i hümâyûnun inşâsı hûsusuna irâde-yi alîyeleri buyurulur ise me’mûriyetini hâvî (gösteren) Dîvân-ı Hümâyûn’dan emr-i âlî ısdârı (çıkarılması) ve Başmuhâsebe ve Tersâne-yi Âmire Zimmeti Defterleri’ne ilm ü haberleri i’tâsıyla (verilmesiyle) tanzîm-i menûr rû’ey-i sâmilere idüğü ma’lûm-ı devletleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i menlehülemdir” [C.Bahriye: 6319-1].

“Kapûdân Paşa’nın iş bu iki bend takrîri manzûr-ı hümâyûnum olmuştur tıbk-ı müşârûn-ileyhânın inhâsı vechile mûmâ-ileyhümânın me’mûriyetleriyçün iktizâ eden evâmiri (emirleri) ısdâr olunarak lazım gelen mahâllere ilm ü haberleri i’tâsıyla tanzîmine mübâderet oluna” [HAT.: 28074].

Bunların dışında gemi yapımı ihalesiyle ilgili başka ayrıntılar da bilinmektedir. Buna göre gemi ihalesini alan ancak daha sonra çeşitli nedenlerle inşaatı yapamadığı ya da

yapamayacağı anlaşılan a'yânlar devlet tarafından görevlerinden alınabiliyorlardı. Gemi inşası bu durumda elbette bırakılmıyor, inşaat işi kaldığı yerden devam ettirilmesi ve bitirilmesi amacıyla bir başkasına veriliyordu [HAT.,Nr.: 27946, 28074, 28132, 28134/D]. Yukarıdaki belgenin bir başka bölümünde yer alan yine kaptan paşadan bu defa sadârete yazılmış bir takrîrde bu konuda bilgiler bulunmaktadır. Kaptan paşa, Ereğli A'yânı Çubukçuoğlu Memiş Ağa'nın gözleri kör ya da hasta (alîl) olduğundan ,Ereğli'de yapılan kereste gemisinin inşası işiyle bu yüzden ilgilenemediğini iddia ederek, inşaatta sorunlar çıkması üzerine, inşaatın Memiş Ağa'dan alınarak yine a'yândan Ereğli iskelesinde Kömürcü Hacı İsmail Ağa'ya verilmesini teklif etmiştir [HAT.: 28074].

Bu durumun Ereğli'de gemi inşası ihalelerinde a'yânlar arasındaki rekabete de işaret ettiği düşünülebilir. Kaptan paşaya gemi inşası işinin Memiş Ağa'nın hastalığı nedeniyle aksadığı bilgisinin nasıl ve nereden gittiği ve Memiş Ağa yerine İsmail Ağa'nın paşa tarafından nasıl tercih edildiği soruları bir a'yân rekabeti ihtimalini ortaya koyabilmektedir. Başka bir belgede Memiş Ağa'nın gemi inşasından alınması üzerine Ereğli A'yânlığını güçlendirdiği, memleketin asayişini bozduğu ve Dersâ'adet'e (İstanbul) Devşerekoğlu Ahmed ve Mehmed adında iki kişi göndererek affı için çalışmalar yaptığı gerekçesiyle mübâşir çavuş gönderilerek memleketi olan Kütahya'ya sürüldüğü bildirilmektedir [C.Zaptiye: 2688]. Bu durumun hem daha önce belirtilen a'yân rekabeti ihtimalini hem de a'yânlar için gemi inşasının ne kadar önemli ve karlı bir iş olduğunu gösterdiği düşünülebilir.

Diğer taraftan İsmail Ağa'nın daha önce yaptığı inşaat işlerinin devlet tarafından beğenilmesinin de, devlet adamlarının aklına bunun gibi bir aksaklıkta bir çözüm olarak inşaatın İsmail Ağa'ya verilmesini getirdiği düşünülebilir. Bu durumla ilgili daha ayrıntılı belge bulunamadığından şu anda sadece İsmail Ağa'nın başlangıçta Memiş Ağa'ya verilmiş olan bir lojistik (kereste) gemisinin inşası ihalesini aldığı ifade edilebilmektedir. Bu konuda son olarak; nâzırların rahatsızlıklarının gemi inşasını engelleyebilmesinin, nâzırların inşaatların başında sürekli bulunmak, denetlemek ve işlerini takip etmelerini gerektirdiğine bir delil olduğu söylenebilir. Nâzırların yaptıkları işlerin idari-mali zorlukları düşünüldüğünde; onların, iyi hesap bilen, inşaat işlerinden

anlayan, sözlerini dinletebilen (iktidar sahibi), akıllı ve dikkatli yöneticiler olmaları gerektiği iddia edilebilir. Bu özelliklere uygun hareket etmediği için Ereğli’de inşa ettirdiği kalyonun inşası sırasında hesaplamalarda hata yapan böylece gemi inşaat defterinde açık veren Safranbolu Muhassılı ve Kereste Gümrüğü Emîni Mustafa Ağa, Adalet Bakanlığı (De’âvî Nezâreti) tarafından hapse atılmıştır [A.MKT.MHM.: 2/27].

Gemi inşası projelerinde, devlet kendi ihtiyaçlarını bazen teklif etmekte, bazen yükümlülük olarak vermekteydi. Bazı belgelerden gemi inşasının a’yânlarca istendiği, bazılarında ise devlet tarafından verildiği anlaşılmaktadır. A’yânların gemi inşa etmek için istekte bulunmalarıyla ilgili pekçok örnek bulunmaktadır [İ.Dahiliye: 1487-1; HAT.: 28279]. Buna dair bir bölüm aşağıda yer almaktadır.

“...kalyon-ı hümayûn-ı mezkûrun emr-i inşâsı husûsunun uhdesine (üzerine) ihale buyurulmasını müsted’â Kereste Gümrüğü Emîni Mustafa Ağa bendelerine sûy-i çâkerîye i’tâ eylediği bir kıt’a takrîri leffen takdîm pîşkâh-ı âlî-yi sadâret-penâhîleri kılınmış...” [İ.Dahiliye: 1487-1].

Bununla beraber savaşlar gibi acil askeri ihtiyaçların belirdiği durumlarda gemi inşasına istekliler dışındakilerin de görevlendirildikleri görülmüştür [C.Bahriye,Nr.: 5447, 6331, 7012; HAT.,Nr.: 14039, 14804, 14635, 26722, 27891, 28134/D]. İkinci gruptakiler gemi inşasıyla “yükümlü” olmaktaydılar. Buna rağmen gemi inşasının a’yânlar için karlı bir iş olduğu düşünülmektedir. A’yânların gemi inşasından kaçınmalarının istisnai örnekleri bulunmaktadır. Devletin acil ihtiyaçlarını karşılamak için tersanelere çok fazla gemi siparişi vermesi toplumda a’yân-halk arasında gerilimlere de neden olabilmekteydi. Bunun dışında devletin nâzır-a’yânlarla ilişkileri dikkate alındığında (ödemelerin geç, eksik yapılması,...) çok sayıda siparişin aynı zamanda a’yânları diğer kaynaklarının organizasyonunda da sıkıntıya sokabileceği düşünülebilir. Bolu’da devletin fazla gemi siparişine bir örnek Yunan Ayaklanması sırasında yaşanmıştır. Bolu’daki a’yânlar devletin çok fazla gemi inşası yükümlülüğü getirmesinin halkın ezilmesine neden olabileceği ve a’yân-halk arasında gerilimlere yol açabileceği endişesiyle İstanbul’a bir mahzar yazmışlardır. Bunda yukarıda bahsedilen diğer nedenlerle de a’yânların işin altından kalkamayacaklarını düşünmelerinin de etkili

olduğu iddia edilebilir. Aşağıda bu mahzardan bahseden 11 Aralık 1823 Perşembe (7 R. 1239) tarihli bir belgeden ilgili bölümler aynen konulmuştur.

“...bizler bu anda memleket re’îsi bulunduğumuz sancâğımız ahâlîsinin hâli ma’lûm yarın fukâra bizlere sitem iderler ki memleket vücûhu (a’yânı) bulunmuşuz bu yedi kıt’a sūfûn-ı hümâyûnun (yedi tane geminin) birden inşâsı fukarânın perişanîyetlerini mûcib (neden olacağı) ve hervechle tâkat aver olamadığımızı Bâb-ı Âlî’ye bir kıt’a i’lâm ve bir kıt’a mahzâr ile tazallum ve niyâz olunmuş olsa şâyed rahmenli’l-fukarâ bir iki kıt’ası afv ve inâyet ve ihsân buyurulur idi...” [C.Bahriye: 5447].

Bu durum hem devletin zaman zaman gemi inşasını müteahhitlere tekliflerine bağlı olmadan bir yükümlülük olarak verdiğine hem de a’yân-halk arasındaki dengelere a’yânların ne kadar hassasiyet gösterdiklerine işaret etmektedir. Bolu a’yânları, inşasından sorumlu oldukları yedi gemiden birkaçının affedilmesini halkın ve kendilerinin yararına istemektedirler. Gemilerin kerestelerinin kesilmesi, nakledilmesi işlerinin mîrî fiyatla (piyasa fiyatlarının altında) halka yaptırıldığı ve bazen de inşaatlar için gerekli meblağların halkın vergilerinden karşılandığı düşünüldüğünde bu isteğin gerçekten halk için yapıldığı söylenebilir. A’yânların, devletten inşasından vazgeçilmesini istedikleri gemilerin sayısı tam olarak üçtür, a’yânlar kalan dört geminin biri Akçakoca’da, üçünün ise Hacı İsmail Ağa tarafından Ereğli’de inşa edilebileceği belirtmektedirler [C.Bahriye: 5447]. İsmail Ağa’nın aynı anda üç savaş gemisini savaş ortamında acilen inşa edebilecek durumda olması ağanın gücünü ortaya koymaktadır. A’yânların inşaatlarda üç gemi indirme gidilmesini istedikleri gözönüne alındığında, tek başına İsmail Ağa’nın üç gemi inşa etmeyi taahhüt etmesi gerçekten çok önemlidir. Bu durum ağanın hem varlıklı, otorite sahibi bir a’yân hem de yetenekli bir gemi inşa müteahhiti olduğunu göstermektedir. Ağa; devlete gemileri inşa etmeyi taahhüt ettiğinde; yalnızca her üç gemi içinde çok sayıda çalışanla, mühendisle, mimarla, burgucubaşlarıyla, malzemelerin temin ve nakli işleriyle değil bunların yaptırılması sırasında halkla da uğraşmak zorunda kalacağını biliyor olmalıdır.

A'yânların gemi inşasından kaçınmalarına ikinci bir örnek Bodrum'da yaşanmıştır. Bodrum'da Tavaslı Osman Ağa'nın oğlu Mehmed Ağa, devletin kendisini kalyon inşaatından affına karşılık daha önce yaptığı başka bir kalyondan alacağı olan sekizyüz küstür keseden vazgeçtiğini açıklamıştır [HAT.: 26722]. Bu durumun ortaya çıkmasında Tavaslı Mehmed ve Osman Ağalar'ın devlete yaptıkları başka işlerden dolayı ilgilerini inşaatlara yoğunlaştıramamaları ve daha karlı başka işlerle ilgilenmek istemelerinin neden olabileceği düşünülmektedir. Bunun göstergesi olarak aynı belgede Tavaslı Osman Ağa'nın Mentеше Mütesellimliği ve Denizli Hassı Voyvodahlığı'nın devam ettirilmesi isteğinin dikkati çektiği belirtilmelidir.

2. 2. 2. Gemi İnşasının Önemi Üzerine

19.yüzyıl. Osmanlı tarihi düşünüldüğünde Osmanlı Devleti için her türlü silah araç ve gerecinin ne kadar önemli olduğu daha doğru anlaşılır. Bu dönemde Osmanlı Devleti hem içte hem de dışta çok önemli sorunlarla boğuşmak ve bir taraftan da modernleşme projelerini gerçekleştirmek zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti bu yüzyıldaki sorunların çözümü çalışmalarında donanmasını da kullanmıştır. Fransızlar'ın Mısır'ı alma çabaları, Napolyon Savaşları, Yunan Ayaklanması, Kırım Savaşı donanmanın da kullanımını gerekli kılmıştır. Donanmanın daha etkin kullanılabilmesinin ise güçlü ve yeni savaş gemilerinin üretimini ve donanma gemilerinin düzenli bakımını gerektirdiği iddia edilebilir. Savaş gemisi inşaatlarının önemli siyasi ve askeri sorunların sonucunda hızlanmasına bir örnek ünlü tarihçi Vak'anüvîs Ahmed Lûtfî Paşa'nın eserinde yer almaktadır. Vak'anüvîs, Yunan Ayaklanması sırasında gemi ihtiyacını karşılamak için verilen gemi siparişlerinden bahsetmektedir. Buna göre Yunan Ayaklanması sırasında donanmadaki gemi sayısının artırılması gerektiği için Sinop'ta altmışaltı zîra' (55,6875 m.) uzunluğunda bir kalyon, Misivri, Bartın, Samsun, Fatsa, Gedrus, Akçakoca (Akçaşehir) ve Ereğli (Bendereğli)'de birer, Midilli'de iki olmak üzere toplam dokuz korvet gemisi siparişi verilmişti [Vak'anüvîs, 1999b: 40]. Bunun dışında aynı konuyla ilgili arşivde pekçok belge bulunmaktadır [HAT.,Nr.: 14039, 14804; C.Bahriye: 5447]. Yeni ve modern savaş gemilerinin üretimi ve envanterdeki gemilerin bakımlarının yapılmasının tersanelerin düzenli çalışması ile mümkün olabileceği kabul edilmektedir.

19.yüzyıl.'da Ereğli'de de Osmanlı Donanması için gerçekten çok önemli, çok değişik tipte ve çok sayıda savaş gemisi inşa edilmiştir. Bu dönemde savaş gemilerinin tamamı Ereğli içinden ve dışından çeşitli a'yânlarca yapılmıştır. Ereğli'deki savaş gemisi inşaatı işleri açıklanırken pek çok alt konu ele alınmaya çalışılacaktır. Bunlar müteahhit a'yânların İstanbul'dan, gemi yapımı masraflarını karşılamak için para istekleri, yine merkezden gemi inşaatı için gerekli kereste, demir ve diğer malzemelerin istenmesi ve temini konusu, gemi yapımında çalışan işçi, usta ve kalfa gibi çalışanların maaşlarının karşılanması ve gemilerin İstanbul'daki Tersâne-yi Âmire'ye teslimi ve gemilerin kabulü konuları olacaktır.

2. 2. 3. Devletin A'yânlara Gemi İnşası İçin Yaptığı Ödemeler

A'yânlar savaş gemisi inşaatı sırasında ya da sonrasında devletten masrafları için zaman zaman ödeme talep etmekteydiler. Devletin de bu ödemeleri, bir an önce savaş gemilerinin bitirilmesi ve donanmanın gücünün arttırabilmesi için mümkün olduğunca düzenli yapmaya çalıştığı iddia edilebilir. Osmanlı Devleti'nde taşra tersanelerindeki gemi inşalarına para ve malzeme sevkıyatı ile ilgili kayıtları Defterdârlık Başmuhâsebe Kalemi tutmaktaydı. Başmuhâsebe; Osmanlı Devleti'nde Defterdârlık'ın (Maliye) en önemli kalemlerinden biri olup 17.yüzyılda kurulmuştu. Bu kalem, mali hesapları kontrolle görevli kalemlerin biraraya getirilerek bir yöneticiye bağlanmasıyla oluşturulmuştu. Başmuhâsebe Kalemi'ne, "Muhâsebe-yi Evvel" veya "Mâlikâne Kalemi" de denmekteydi. Görevleri bugünkü Sayıştay'dan farksızdı. Devletin bütün gelir, masraf ve mukâta'alarının kayıtları burada tutulurdu. Mâlikâne Halifesi, Zimmet Kalemi ve bunun müdürü olan Zimmet Halifesi ve Muhallefât Dairesi de buraya bağlıydı. Başmuhâsebe Kalemi:

- a) Ankaradan itibaren Güney Anadolu, Suriye ve Mezopotamya'nın (Kilis, Şeyhlü, Aras, Mardin ve çevresi dışında)
- b) Tophâne-yi Âmire, Tersâne-yi Âmire, Darphâne-yi Âmire, Matbâh-ı Âmire, İstabl-ı Âmire'nin

- c) Cebelü ve Gedik bedelleri ile Düyûn işleri, bütün muhallefâtların (Evkâf dışında)
- d) Mâlikâne beratları, nev-müslim kisve bedelleri, Mehterhâne, Çadırcılık, Saraciye ve terekelerin
- e) Bozulus ve Danişmentli Türkmenleri'nin ve Kasabbaşıların
- f) Genel masraflardan kalan paraların ve Subaşı işleriyle demirbaşların
- g) Bazı yerlerde belli kimselerin haydudluk yapmayacaklarına dair verdikleri taahhüt akçeleri (Nezir Akçesi) işleri, Timâr Gediği bedelleri, Mehter, Mahzar, Hükâm, Hâssa Mumcubaşları, Arpa Emîni, Kâğıtcıbaşı, Tahtiravancıbaşı, Üserâ ve Pençiklilerin
- h) Ocaklık beratının ve Mülknâme-yi Hümayûn mezat kâimesinin verilmesi işlerine bakardı.

Başmuhâsebe Kalemi'nin başında Başmuhâsebeci bulunuyordu. Başmuhâsebeci yönetiminde bir kesedâr ve altı hoca bulunuyordu. Altı hocanın herbiri altı sınıfa ayrılmış görevleri yapıyordu. Başmuhâsebeci ve emrindekiler ilmiye sınıfına mensuptular. Başmuhâsebe Hocaları, Tophâne, Tersâne, Mutfak, Haremeyn ve yukarıda sayılan diğer başlıca devlet kurumlarının hazinelerinin hesaplarını tutuyorlardı. Bu hazinelerden, hangi makamdan olursa olsun alacak sahiplerine alacakları Başmuhâsebe'den verilirdi [Pakalın,1993a: 168; T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2000: 142–143]. Bu alacak sahipleri arasında Tersâne-yi Âmire Hazinesi'nden, karşılığı ödenmek koşuluyla taşra tersanelerinde savaş gemileri inşa eden nâzır-a'yânlar da bulunmaktaydı. Başmuhâsebe'den müteahhitlere verilen herşeyin ayrıca kayıtları tutulmakta ve gemilerin tesliminden sonra a'yânların kendilerinin tutmak ve göndermek zorunda oldukları gemi inşaat defterleriyle karşılaştırmaları yapılmaktaydı. Özellikle taşra tersanelerindeki gemi ihalelerinin kaptan paşalıktan, gemilerin ödemelerinin Başmuhâsebe'den yapılmasının suistimalleri ve yolsuzlukları önlemede önemli olduğu düşünülebilir. Devletin a'yânlara mümkün olduğunca ödemeleri düzgün yapmaya çalıştığından yukarıda bahsedilmişti. Ancak çeşitli nedenlerle ortaya çıkan ödeme sorunlarını aşabilmek için devletle a'yânlar arasında yazışmaların yapıldığı bilinmektedir. Ereğli'deki askeri gemi inşaatlarında da bu durum görülmektedir.

A'yânlara inşaat için ödemelerin Tersâne-yi Âmire Hazinesi'nden nakdi ve doğrudan yapıldığı tespit edilmiştir [C.Bahriye,Nr.: 840, 5150, 6979; HAT.,Nr.: 4492/A, 28304]. Ancak bu durumun istisnalarının olduğu da belirtilmelidir.

Yaygın olan uygulamaya; yani müteahhit a'yânlara Tersâne-yi Âmire Hazinesi'nden Başmuhâsebe tarafından yapılan ödemelere pek çok örnek bulunmaktadır. 28 Şubat 1834 Cuma (18 L.1249) tarihli bir belgede Ereğli a'yânlarından Hacı İsmail Ağa'nın inşa ettirdiği bir kalyonun katranı için Ereğli ve civar kazalarında 1831/1832 (1247) senesinde yaptığı masrafa karşılık, ağaya beşbin ve diğer masraflar için de onbin kuruş Tersâne-yi Âmire Hazinesi'nden ödeme yapılması padişaha önerilmektedir [C.Bahriye: 6979]. İsmail Ağa'nın yaptığı harcama hazine tarafından iki sene sonra karşılanmıştır. Bu, ödemelerin her zaman harcamaları takip edecek şekilde çok kısa bir sürede yapılmadığını ortaya koymaktadır. Aşağıda bu bilgileri içeren belgeden ilgili bölümler aynıyla konulmuştur.

“Bendereğli sâhâsında a'yânı dergâh-ı âlî kapucubaşlarından el-Hac İsmail Ağa kulları ma'rifetiyle derdest-i inşâ olan (yapılmakta olan) kalyon-ı hümâyûn masarîfına ve sūfûn-ı hümâyûn lazimesiyçün Bendereğli ve havâlisi kazalarından kırkyedi senesine mahsûben mûmâ-ileyh ma'rifetiyle mübâyâ'âsı müretteb olan beşbin kantar katranın fiyyât-ı mîrîyesine mahsûben Tersâne-yi Âmire Hazinesi'nden ale'l-hesâb akçe i'tâ buyurulması husûsunu ağa-yı mûmâ-ileyh bu def'a taraf-ı çâkerîye meb'ûs arîzasında istid'â itmiş olmağla teshîlenli'l-maslâhâ ağa-yı mûmâ-ileyh kullarına kalyon-ı hümâyûn-ı mezkûr masarîfiyçün onbin ve katran-ı mertebe-yi mezkûre fiyyât-ı mîrîyesiyçün beşbin guruş ale'l-hesab i'tâsı irâde buyurulduğu halde lâzım gelen sûretlerinin tanzîmi husûsu cânib-i istifâya havâle buyurulmak bâbında emr ü fermân hazret-i menlehûlemdir”

Mühür: “Mehmed Tahir” [C.Bahriye: 6979]

Bu ve başka belgelerden a'yânların piyasadan gemi inşası için gerekli malzemeleri mîrf fiyatla (piyasa fiyatlarının altında) gerçekleştirdikleri anlaşılmıştır [C.Bahriye,Nr.: 304,

6979; HAT.: 28737]. Bu durum a'yânlara devletin yaptığı her türlü ödemenin de mîrî fiyatla yapılmış olabileceğini göstermesi bakımından ilginçtir.

Osmanlı Devleti'nin bir vergi toplama aracı olarak iltizâm sistemini kullandığından ilk bölümde bahsedilmişti. İşte devletin bazen Ereğli'de inşa edilen savaş gemilerinin ödemelerini toplanmamış bazı iltizâmların tahsili yoluyla yapmaya çalıştığı da anlaşılmıştır. Kastamonu sancağı mutasarrıfı Seyyid Ali Paşa'nın yazdığı 6 Mayıs 1817 Salı (19 C.1232) tarihli bir takrîrinin değerlendirildiği bir telhîste mutasarrıfın Sinop ve Ereğli'de inşasına çalıştığı iki fırkateynin masraflarını karşılaması için Kastamonu mukâta'asının 1813/1814 (1229) senesi iltizâmından eski Kastamonu Mutasarrıfları Hacı Salih Paşa ve Ahmed Paşa tarafından toplanamamış kısmının yirmi yedi bin beş yüz kuruşunu acele tahsil ederek fırkateynlerin masraflarında kullanması önerilmektedir [C.Bahriye: 3693].

Yukarıdaki durumun yine de bir istisna olduğu düşünülmektedir. Genelde gemilerin masraflarının Tersâne-yi Âmire Hazinesi'nden doğrudan karşılandığı görülmektedir. Yukarıda adı geçen telhiste para sorunu açıklanırken bu konudaki bilgilere de açıkça ulaşılabilmektedir. Buna göre belgede:

“...Tersâne-yi Âmire Hazinesi'nden bâîrâde-yi seniyye (iradeyle/emirle) bundan mukâddem (önce) ale'l-hesâb otuz bin gurus verilmiş ise de bundan böyle dahi aralık aralık alelhesâb akçe matlûb olundukça (istendikçe) verilmek usûl-ı maslâhatdan (uygulamadan) olub ancak...” [C.Bahriye: 3693-1].

denmekte ve yaygın uygulamanın hazineden nakit para ödenmesi olduğu belirtilmektedir.

Yine de çok daha sonraları, Tanzimat döneminde bile, gemilerin inşası için gerekli malzemelerin masraflarının karşılanmasında vergi gelirlerinin doğrudan yerinde kullanımı yönteminin uygulandığı tespit edilmiştir. Buna dair bilgilere yine Ereğli'de gemi inşasıyla ilgili bazı belgelerden ulaşılabilmektedir. Tanzimat döneminde Ereğli'de inşa edilecek olan bir kalyonun inşası için gerekli kerestelerinin Bolu ve Viranşehir

(Bolu–Gerede–Örencik köyü) sancaklarından temin edilmesi ve kerestelerin kesim ve nakil masraflarının aynı sancakların vergilerinden karşılanması için Bolu ve Viranşehir muhassıllarının görevlendirilmesi istenmektedir [İ.Dahiliye: 1487].

İstanbul'dan ödemeler yalnızca inşaat malzemeleri için değil, inşaatta çalışanlar için de yapılmaktaydı. Arşivde çürüdüğü için ulaşılamayan 22 Ocak 1825 Cumartesi (2 C. 1240) tarihli bir takrîrin kataloglardaki özetinden tespit edilebildiğine göre, Ereğli'de yapılmakta olan firkateynin inşasında çalışanların ücretleri için Tersâne-i Âmire Hazinesi'nden 7500 kuruş verilmesi istenmektedir [C.Bahriye: 6767]. Nâzırlara devletin yaptığı ödemelerin bir kısmının mîrî fiyatla olmasının diğerlerinin de aynı şekilde olduğunu gösterdiği düşünülmektedir [C.Bahriye,Nr.: 304, 6979; HAT.: 28737].

Osmanlı Devleti'nde 19.yüzyılda donanma için Ereğli Tersanesinde yapılan gemilerin ödemelerinin gemi inşaatını yapan müteahhitlere harcamaları takiben çok kısa sürelerde yapılmadığı yukarıda belirtilmişti. Bu yüzden nâzırların gemileri Tersâne-yi Âmire'ye ve defterlerini Başmuhâsebe'ye tesliminden sonra dahi devlette alacakları kalmaktaydı. Bazı inşaat masraflarının neredeyse dörtte üçünün, gemilerin tesliminden sonra ödendiği tespit edilmiştir. Bu nedenle gemilerin son ödemeleri büyük önem taşımaktaydı. Gemilerin son ödemeleri defterlerinin ayrıntılı incelenmesinden sonra yapılmaktaydı. Defterlerin hesaplarının incelenmesi yanında, devlet hazinesinin korunması için olsa gerek, Başmuhâsebe aynı tip gemiler için başka a'yânlara yapılan ödemeleri de göz önüne almaktaydı. Bu kurum, karşılaştırma yoluyla kısa süre önce yapılan ödemeleri baz alınarak tekrar yeni ödeme miktarları belirlemekteydi. Devlet, bu yöntemle a'yânların kendisini kandırma ve fazla meblağlar tahsil etmelerinin önüne geçmeye çalışsa da bu yöntemin Osmanlı ülkesinde gemi inşa maliyetlerinin aynı olduğu kabulünü de içermesi nedeniyle problemlili olduğu söylenebilir. İncelenen belgelerden anlaşıldığı kadarıyla aynı tip gemiler karşılaştırılrsa da birbirinden çok uzak, farklı piyasalar içinde bulunan tersanelerdeki gemi inşaatlarının dikkate alınabildiği görülmüştür.

Bunun müteahhit–a'yânları gemileri ucuza mal edebilmek için ya kalitesiz üretime ya da malzeme temini ve inşaatlarda piyasa ve emek üzerine daha fazla baskı yapmaya

iteceği anlaşılabilir. Nâzırların tekrar ihale almak için kaliteyi bütünüyle gözardı edebilmelerinin mümkün olmadığı söylenebilir. Geriye ikinci seçenek kalıyor ki bunun a'yânlarla sıradan halk arasındaki gerginliklere yol açabileceği kabul edilebilir. A'yân-halk arasında başka sorun kaynaklarının da olduğu belirtilmelidir. Bunların da yine devlet-a'yân ilişkisinin bir uzantısı olarak ortaya çıktığı iddia edilebilir. Buna göre, devletin müteahhitlere alacaklarını çok geç ödemesi ve müteahhitlere devletin inşaatlara ödemeleri mîrî fiyatla (piyasa fiyatlarının altında) yapmasının, a'yânları sermaye ve işçi piyasasında oluşacak fiyatlar üzerinde baskı yapmaya ittiği anlaşılabilir. Taşrada gemi inşaatı piyasasının bu şekilde en fazla devlet yararına olacak şekilde düzenlendiği ifade edilebilir. Buna rağmen toplumsal gerginlikleri hafifletecek uygulamalar da bulunmaktaydı. Yalnız devletin a'yânlara ve onların da piyasadaki fiyatlar üzerindeki etkisinin sınırsız olmadığı belirtilmelidir. A'yânların ve/veya halkın durumlarını devlete anlatabilecekleri böylece sorunlarını çözebilecekleri imkanlar bulunmaktaydı. Daha önce ifade edildiği üzere a'yânlar gemi inşasından af isteme, inşaat işlerini azaltma gibi isteklerde bulunabilmekteydiler. Bu durumların istisna olduğu düşünülmeyle beraber bunlardan bazılarının toplumsal yapıda çok büyük gerilim oluşturabilecek durumların ortadan kaldırılmasına çalışıldığını göstermesi bakımından ilginç olduğu iddia edilebilir. Daha önce yukarıda bahsedilen 11 Aralık 1823 Perşembe (7 R. 1239) tarihli Bolu a'yânı ağaların gemi inşasından af istemek için yazdıkları mahzârın anlatıldığı belgede geçen "...sancâğımız ahâlîsinin hâli ma'lûm yarın fukâra bizlere sitem iderler ki memleket vücûhu bulunmuşuz..." sözlerindeki "sitem etme" ifadesinin hafifletilmiş bir şekilde devlete Bolu'da gemi inşaatları nedeniyle büyük sorunların ortaya çıkabileceğini anlatmak için kullanıldığı düşünülebilir [C.Bahriye: 5447].

Gemi inşası sonrası son ödemelerin çok önemli olduğu belirtilmişti. Bütün defterlerin incelemelenmesi işlerinin ve a'yânlara daha önce gemi inşası sırasında yapılan ödemelerin kayıtlarının tutulmasının Başmuhâsebe sorumluluğunda olduğu bilinmektedir. Tüm ödeme miktarlarının belirlenmesi de bu kalem tarafından yapılmaktaydı. Aşağıda hem kıyaslamaların yapılması hem de son ödeme miktarları hakkında bilgiler içeren 6 Ağustos 1833 Salı (19 Ra. 1249) tarihli bir i'lâm yer almaktadır.

“Bendereğli sâhâsından a’yânı dergâh-ı âlî kapucubaşlarından el-Hac İsmail Ağa kulları ma’rifetiyle bâfermân-ı âlî (fermanla) inşâ ve rûy-i deryâyâ tenzîl (denize indirilmiş) ve Tersâne-yi Âmire’ye rabt olunmuş (bağlanmış/çekilmiş) olan iki kıt’a kotr seffinesinin hesâbı lede’l-rû’ye Başmuhâsebe’den terkîm (yazılmış) ve takdîm bezm-i sâmilîleri kılınan (sunulmuş) bir kıt’a icmâl üzerine kuyûd-ı lâzimesi (lazım olan kayıtları) ve emsâli keyfiyyeti (benzerinin durumu) ba’de’l-ihrac iktizâsı Tersâne-yi Âmire Emîni bey efendi bendelerinden lede’l-isti’lâm a’yân-ı mûmâ-ileyhin (İsmail Ağa’nın) takdîm eylediği defteri mûcebince (göre) zikr olunan seffinelerin mäsârif-i inşâ’iyesi yetmiş dokuzbin dört yüz yetmişaltı guruşa bâliğ (yetmiş) olduğu ve akdemce Amasra sâhâsında inşâ olunmuş olan bir kıt’a kotr seffinesine mäsârif olarak gayrîez tenzîl Tersâne-yi Âmire Hazinesinden ondokuzbin guruş virilmek üzere sûreti tanzîm buyurulmuş olduğu emsâlinden olarak derkenârda gösterilmiş olmağla bu sûretde ağa-yı mûmâ-ileyhin defteri mûcebince mezkûr seffinelerin mäsârif-i olan yetmiş dokuzbin dört yüz altı guruşdan emsâline nâzarân kırk birbin dört yüz yetmişaltı guruş sa’iyyenli’l-mîrî tenzîl buyurularak (indirilerek) mâ’adâ otuzsekizbin guruşun hazine-yi merkûmeden i’tâsiçün sûret-i muhâsebesi ve Tersâne-yi Âmire zimmeti ve rûznâmçe-yi bahriye defterlerine bâlâsı defterlû ilm ü haberlerinin i’tâsıyla tanzîmi menût re’y-i alîleri iddügünü i’lâm ider i’lâmı mûcebince tanzîmi husûsunda emr ü fermân devletlû sa’âdetlû sultânım hazretlerindir Mühür: Ali” [C.Bahriye: 5428-2].

30 Kasım 1826 Perşembe (29 R. 1242) tarihli bir başka belgede yine Ereğli a’yânlarından Hacı İsmail Ağa’nın yaptığı Tersâne-yi Âmire’ye kereste naklinde kullanılacak bir çekleve için yapılan son ödeme yer almaktadır. Buna göre ağanın çekleve için yaptığı yetmiş dört bin iki yüz on sekiz buçuk kuruş masrafa karşılık ağaya on altı bin dört yüz dört buçuk kuruş verildiği tespit edilmiştir. Ağaya daha önce Tersâne-yi Âmire Hazinesi’nden on beş bin kuruş ödeme yapılması, geminin eksik bölümlerinin Tersâne-yi Âmire’de tamamlanması için yapılan masraflar ve Ahyolu’da Sahakocak Nâzırı Hacı Yusuf Ağa’nın yaptığı aynı özelliklerdeki çekleve için yapılan ödemelerin daha az olması dikkate alınarak kendisine hazineden ancak bu kadar ödeme yapılabildiği anlaşılmıştır [C.Bahriye: 5150].

Burada şaşırtıcı olan nokta a'yânların istedikleri meblağlarla ödenenler arasındaki çok büyük farkı nasıl karşıladıklarıdır. Bu durumun a'yânlarla devlet arasında tarafların iyi bildiği bir pazarlık oyununa işaret ettiği iddia edilebilir. A'yânların; alacakları minimum meblağla büyük farklar oluşturacak şekilde yaptıkları masrafları defterlerde fazla gösterip, minimum fiyatla defterlerde gözüken yüksek bedel arasında bir üçüncü fiyata razı oldukları düşünülmektedir. Defterlerdeki meblağ gerçek masrafı göstermiş olsa bu ödemelerle a'yânların bir daha tersanelerin önünden bile geçmeyecekleri tahmin edilebilir. Fakat bunun tam tersi bir şekilde aynı a'yânların arka arkaya devletten gemi inşası işi aldıkları belirlenmiştir.

2. 2. 4. Devletin A'yânlara Gemi İnşası İçin Malzeme Temin Etmesi

Devlete savaş gemisi inşası yapan a'yânlar malzemelerin büyük kısmını devletten almaktaydılar. Ancak devletin gönderdiği bazı malzemelerin yetersiz kalması üzerine zaman zaman piyasadan da karşılanması yoluna gittikleri anlaşılmıştır. 19.yüzyıl.'da gemi inşasında tersanelerde kullanılan en önemli inşaat malzemesi keresteydi. A'yânların da devletten başta kereste olmak üzere, demir ve gemi yapım aletleri istedikleri bilinmektedir [HAT.,Nr.: 28505, 28567, 28575/J, 28577/H, 28093, 28178, 29987/B, 30138; C.Bahriye,Nr.: 2157, 3894, 12373].

Osmanlı Devleti hem yeni savaş gemilerinin inşası hem de mevcut savaş gemilerinin bakımı için çeşitli özelliklerde imal edilmiş çok sayıda ve çeşitli cinsten keresteye ihtiyaç duymaktaydı. Sadece bunların istenilen özelliklerde hazırlanması değil zamanında ihtiyaç duyulan yerlere ulaştırılması da önemli bir sorun meydana getirmekteydi. İşte Osmanlı Devleti, bu sorunları çözmek için bazı kurumlar oluşturmuştu. Ne yazık ki bu kurumlar bu güne kadar çok fazla incelenmediği için fazla bir bilginin bulunmadığı hemen ifade edilmelidir. Ancak özellikle kereste temini işinde görevli bazı makamları Prof. Dr. Atillâ Çetin'in Kocaeli Tarihi üzerine yaptığı çalışmalar içerisinde inceleyen bölümler bulunmaktadır. Bu çalışmalara göre "Tahta Serdârı", "Kereste Emîni ya da Kereste Nâzırı" çeşitli tersanelere kereste temininde görevli önemli amirlerdi.

İzmit'teki tahta serdârı Tersâne-yi Âmire'nin istediği kalas, tomruk, kereste gibi gemi yapımında gerekli malzemenin Kocaeli dağlarından kesilip Karadeniz ya da İzmit körfezi sahillerine indirilmesi ve buralardan gerekli yerlere kayık ve gemilerle nakledilmesinden sorumluydu. Bunun dışında kereste kesilen ve gönderilen yerlerin güvenliğinin sağlanması da görevleri arasındaydı. Tahta serdârının özellikle güvenliği sağlama görevinin askeri güç kullanımını gerektirmesinin ve atandığı yerdeki tüm askeri ocakların yöneticisi kabul edilmesinin, Tahta Serdârlığı'nın askeri bir makam olduğunu gösterdiği iddia edilebilir [Çetin, 2000: 10–11; Çetin, 2002: 109–110].

Kereste temini işinde görevli bir başka yönetici ise “Kereste Emîni ya da Kereste Nâzırı”ydı. O da tahta serdârı gibi kereste kestirilmesi, kerestelerin gerekli liman ve sahillere indirilmesi ve oralarından da gerekli yerlere naklinden sorumluydu [Çetin, 2000: 36–37]. Bu durum tahta serdârlığı ile kereste emînliği makamları arasında ne fark olduğu sorusunu akla getirmektedir. Kereste emînliği görevini yürütenlerin “Emîn, Nâzır” gibi idari, mali bir konumda olduklarını gösteren makam adlarıyla anılmaları, bu görevi yürütenlerin bazılarının medrese çıkışlı olduklarını gösteren “Efendi” ünvanını taşımaları ve son olarak da emanetin hesaplarının ve defterlerinin düzenli tutulması; bu makamın tahta serdârlığından daha fazla mali yetkilere sahip olduğunu gösterdiği iddia edilebilir. Bu yorumdan hareketle ne kadar kerestenin kesileceğiyle ya da kesildiğiyle, bunların kesim ve taşıma maliyetlerinin ne olduğuyla ve bu maliyetlerin İstanbul'dan karşılanması işleriyle kereste emînlerinin ilgilendiği iddia edilebilir. Tüm bunlar düşünüldüğünde tahta serdârının, kereste emîninin kontrolünde çalışan bir görevli olması ihtimali olduğu söylenebilmektedir.

Osmanlı Devleti, bazen kereste kesim işini hızlandırmak ve kontrol etmek için “Mübâşir” adı verilen görevliler de göndermekteydi [Çetin, 2000: 36]. Tersanelerin kereste ihtiyaçlarının bir kısmının kereste emînleri ve tahta serdârları yoluyla karşılandığı belirtilmelidir. Bu yüzden Ereğli'deki tersanenin ihtiyacı olan kerestelerin bir kısmının da yine bu görevlilerce karşılanmış olabileceği ifade edilebilir. Ancak bunların dışında Tersâne-yi Âmire tarafından tayin edilen ve gönderilen bazı mimarların da kerestelerin kesim ve nakli işlemlerinden sorumlu oldukları anlaşılmıştır. Ereğli'de

1836/1837 (1252) tarihinde inşa edilen bir kalyonun muhasebe defterinde, kalyon inşasından sorumlu mimar ve mühendislerin maaş kayıtları içinde [D.BŞM.TRE.: 15630, Ek no.2] ve çeşitli belgelerde “Dağ Mimarı”, “Memur Mimar” şeklinde bir görevlinin adının geçtiği görülmüştür [C.Bahriye: 2157; C.Bahriye: 7473]. Belgelerden bu görevlinin kalyon için gerekli uygun ölçülerde kerestenin dağlardan temini ile görevli olduğu anlaşılmıştır. 30 Haziran 1817 Pazartesi (15 Ş. 1232) tarihli bir telhîste Akçakoca (Akçaşehir) kazası dağlarında “Memur Mimar” tarafından kesilerek Ereğli’de yapılmakta olan fırkateyne ulaştırılmaya çalışılan ağaçların naklinde karşılaşılan sorunlar ifade edilmektedir. Belge sayesinde mimarın ağaçlardan uygun işler için (bodoslama takımı ve omurgalık) gerekli ölçülerde olanlarının kesiminden, naklinden ve hazırlanmasından sorumlu olduğu anlaşılmaktadır. Bu belgede Ereğli’de yapılacak bir gemi için Akçakoca (Akçaşehir) kazası hissesinden ağaçlar kesildiği için bu kaza halkının ağaçların sahillere indirilmesinden sorumlu tutulduğu görülmektedir [C.Bahriye: 2157]. Çalışma kapsamı dışında bulunan başka belgelerde de taşra tersanelerine yakın kazaların bu tersanelere her sene başka inşaat malzemelerini göndermekle yükümlü tutuldukları anlaşılmıştır [C.Bahriye: 3894; HAT.,Nr.: 14039, 27906, 28017]. Daha önce bazı belgelerden taşra tersanelerinde kullanılacak ağaçların kestirilmesinin mîrî fiyatla yaptırılması istendiği belirtilmişti. Haziran 1817’deki olayda ağaçların sahile nakli işinin aksamasının nedeninin; halka kerestelerin kesim ve nakil için ödenen paranın mîrî fiyat üzerinden hesaplanması olabileceği düşünülmektedir. Belgede ağaçların sahile naklinde karşılaşılan sorunlar nedeniyle Kastamonu müteselliminin devreye girmesi istenmektedir.

“Bendereğli (Ereğli) sâhâsında bu def’a müceddeden (yeniden) inşâsı fermân buyurulan elli üç zîra’ bir kıt’a (parça, adet) fırkateyn-i hümayûnun lâzıme-yi inşâ’iyesinden olarak müretteb olan kerestesi Tersâne-yi Âmire tarafından me’mur mi’mâr marifetiyle bir taraftan kat’ (kesilmesi) ve tenzîli (sahile indirilmesi) ve bodoslama takımı i’ mâl ve ihzâr (hazır) olunarak isbât-ı usûl-i esâsına ibtidâr olunmakda olub ancak omurga ve sair bodoslama takımı ağaçlarından Akçeşehir (Akçakoca) kazâsı hissesi olan ağaçlar kat’ olunmuş ise de ahâli-yi kazâ sahile nakl ve tenzîlinde te’hîr ve rehâvet eylediklerinden kesilen ağaçlar dağda kalmak hasebiyle maslâhât-ı ahemmenin ta’tilini (ara

verilmesi) mucib oldukları bi'l-ihbâr tahkîk olunmağla zikr olunan ağaçların bir kıt'ası (bir adedi) dağda kalmayarak seri'ân (hızla) sahile tenzîli lâzımeden olduğuna binâ'en işbu ağaçları seri'ân nakl ve tenzîl ettirmek üzere te'kidâd lazıme hasebiyle Kastamonu Mütessellîmi'ne hitâben emr-i şerîf ısdârına himmet eylemeleri zımnında atûfetlû Defterdâr Efendi bendelerine havâlesi lâzım geldiği ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i menlehülemrindir" [C.Bahriye: 2157-2].

Belgelerden tespit edilen ilginç bir bilgi de ağaçların belli kazaların hissesi olarak kabul edildiği bir sistemin varlığıdır [HAT.,Nr.: 48334/F, 48334/G; C.Bahriye: 2157]. Buna göre bazı kazalar kereste kesim ve nakli işleriyle doğrudan sorumlu, bazı kazalar ise ormanlara ve tersanelere uzaklığı nedeniyle nakdi bedel ödeyerek bu işlerin dışında tutulmaktaydı. Batı Karadeniz'den, Ereğli gibi çeşitli tersanelere kereste gönderen yerler arasında Akçakoca (Akçaşehir), Gedrus, Alaplı, Çayağzı, Sandık gibi Ereğli'ye yakın yerlerin de olduğu belirtilmelidir [C.Bahriye: 9305]. Ereğli a'yânı Mustafa Ağa'nın yazdığı 18 Ocak 1839 Cuma (3 Za. 1254) tarihli bir arızadan kereste temini ve Ereğli Tersanesine taşınması işinin ne kadar zor olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre; Mustafa Ağa'nın yaptıracığı kalyonun inşası için gerekli kerestenin kesimi ve nakli işinde Bolu sancağına bağlı onbeş kazanın ve Viranşehir sancağına bağlı en az üç kazanın sorumlu olduğu belirlenmiştir. Ağa, bu kazaların kestikleri ağaçları Alaplı, Akçakoca ve Filyos iskelelerine taşımalarını istemektedir. Mustafa Ağa; bu amaçla halkın düzenlenmesi için reayacıbaşların, karadan nakliye için arabacıların ve arabacıbaşların, nehir ve çaylardan (Filyos ve Yenice) kerestelerin nakli için kullanılacak sallara salcıların ve salcıbaşların, nehirlerden iskelelere indirilen ağaçların sağlam ve sayısının tam olup olmadığının kontrolü için de memurların görevlendirilmesini istemektedir. Bu kontrollerin yapılması için arabacıbaşların her kazanın hissesi olan ağaçlar üzerine her kazaya özel damgalar vurmasını kontrol memurlarının bu damgalara göre her kazanın kerestelerindeki eksikliklerini bildirmesini istemektedir [HAT.,Nr.: 48334/F, 48334/G]. Ağa, kerestelerin temin edildiği dağlarla kereste kesmekle yükümlü kazalar arasındaki uzaklığı ve kerestelerin nakledileceği Ereğli'yle kesimin yapıldığı yerler arasındaki mesafeye bağlı olarak nakil sürelerini de hesaplamıştır. Buna dair ifadeler aşağıya aynen konulmuştur.

“...kazâsına göre beş ve sekiz ve on sâ’at mikdârı kendülerine uzaklığı olan Mengen dağına gelüb hisseleri olan keresteyi kat’ ve cebel-i mezkûreye üç sâ’at ba’ide Devrek ırmağı ta’bîr olunur nâm nehirin kenarına arabalar ile indürüb ba’dehû indürdükleri yerde sal bend iderek nehr-i Efliyoza nakl eylemeleri kerestekeş kazâlardan ziyâde kendülerine suhûlet ve hem de mûcib-i menfa’at olduğunu anlarda kerestekeşe oldukları gibi Viranşehir sancağının kerestekeş kazâlarının kereste kat’ eyledikleri Yenice cibâliyle Uluyalak cibâline ma’rûz-zikr bilatediyye eyleyen dokuz kazâ kerestekeşenlerden ziyâde yakın olduklarına mebnî Bolu misûllû bunlar dahi kerestekeş olsalar...” [HAT.: 48334/G]

“...Bendereğli destgâhında eğerce berren araba işlemesi imkanda değil ise de zikr olunan iki nehir livâteynin (Bolu ve Viranşehir) kereste yatağı cibâlleri hudûdundan cereyân itdiğini mebnî iki sancak kazâları kat’ eyledikleri keresteleri cebelden üç ve dört sâ’atde nehre nakl ve nehirden yirmidört ve yirmialtı sâ’atde sal bendle Filyoz’a nakilleri fukarâya İzmir’den suhûletli olmağla...” [HAT.: 48334/G]

Sadece bu örneğin bile müteahhit a’yânların bulundukları yerler ve çevresinde ne kadar önemli idari, siyasi, ekonomik ve sosyal güçler olduğunu göstermeye yettiği düşünülebilir. Tersanelerde kullanılan kerestelerin çok fazla olduğu daha önce de ifade edilmişti. Bu durumun ağaçların kesildiği yerlerde önemli bir orman tahribatına yol açabileceği tahmin edilebilir. Gemi inşasının orman tahribine yol açması ile ilgili az da olsa bilgi bulunmaktadır. 1836–1837 (1252) tarihli bir belgeden Rodos’ta ve diğer Akdeniz adalarında inşa edilen gemilerin Rodos’taki sahil ormanlarının tahribine yol açtığı raporu Rodos Muhafızı Hafız Paşa tarafından kaptan paşaya iletildiği belirlenmiştir [HAT.: 28217]. Bu tip tahribatların Ereğli Tersanesine kereste sağlayan Ereğli ve çevresindeki yerlerde de yaşanmış olması mümkündür. Kerestelerin kesimi karşılığında belirli bir harcamanın yapılması kaza halkının ağaçları nakli işinin bir angarya olmadığını göstermektedir [HAT.: 28737]. Ancak yine de halka kesim ve nakil için ödenen meblağların piyasa fiyatlarının altında (mîrî fiyatla) olmasının bu işlere halkın soğuk bakmasına neden olabileceği iddia edilebilir. Ereğli’de gemi inşaatı

nedeniyle Ereğli ve/ve ya çevresindeki kazaların halkının ağaç kesmekle yükümlü olması, köylülerin yaşamını olumsuz etkilediği iddia edilebilir. Ancak gemi inşaatlarında çalışmak için dışarıdan gelen insanların Ereğli'nin ticari hayatını olumlu etkilediği düşünülebilir. Tüm bu durumların Ereğli'yle onun çevresindeki yerleşim birimleri arasındaki ekonomik ve idari bağları güçlendirebileceği de belirtilmelidir.

Sadece kereste değil bazen Tersâne-yi Âmire'den demir ve gemi inşaatında kullanılan diğer aletlerin de inşaatı yapacak a'yânlarca istendiği görülmektedir [HAT.,Nr.: 29987/B, 28093, 28178, 28505, 28567, 28575/J; C.Bahriye: 12373]. 4 Temmuz 1815 Cuma (27 Ş. 1230) tarihli bir telhîste Viranşehir (Bolu–Gerede–Örencik köyü) mütesellimi Mehmed Ağa'nın Ereğli'de inşa ettireceği otuz yedi buçuk zîra' (yaklaşık 31,65 m.) uzunluğundaki korvet tipi geminin inşası öncesindeki gelişmeler anlatılmaktadır. Buna göre önce inşaatta görevli mütesellimin kethüdası (yardımcısı) Osman Ağa, Tersâne-yi Âmire'den korvet inşası için Ereğli'ye gönderilen mühendis Mehmed Ali ve mimar İsmail Kalfa tersanede incelemelerde bulunmuşlardır. Bunlar Ereğli'deki tersanede yaptıkları incelemelerde gördükleri eksiklikleri tespit etmişler ve Mehmed Ağa'ya bildirmişlerdir. İnşaatın nâzırı Mehmed Ağa da korvet inşaatında lazım ama eksik olan bazı maddeleri bir pusula ile Tersâne-yi Âmire'ye bildirmiş ve isteklerinin karşılanmasını istemiştir. İstenilen malzemeler arasında seksen kantar âhen-i ham (ham demir), yedi adet olarak beş kantar alât-ı cedîd (yeni aletler), on adet çub makara (ahşap makara), altı adet salmatra ve on adet üç kantar alât-ı müste'amile (gemi inşasında kullanılan aletler) bulunmaktadır [C.Bahriye: 12373].

Kereste, demir, nakit para ya da vergi toplama; ne şekilde olursa olsun gemi inşası için a'yânlara sağlanan her maddi imkanın Defterdârlık Başmuhâsebe Kalemî'nde ilgili defterlere kayıtlarının yapıldığı bilinmektedir. Bu şekilde her türlü olumsuzluğa karşı inşaatlarda sıkı bir mali kontrolün yapılmaya çalışıldığı söylenebilir. Ayrıca istenilen malzemelerin İstanbul'dan, inşa edilen geminin kaptanı olan kişi ile beraber ilgili tersanelere gönderildiği de bilinmektedir. Bazı belgelerde bu malzemelerin inşaatın sonra tersaneden tekrar inşa edilen geminin kaptanı tarafından geri alındığı ve İstanbul'da geldiği yer olan Tersâne-yi Âmire'ye teslim edildiği belirlenmiştir [D.BŞM.TRE.: 15575, Ek no.5]. Böylece taşra tersanelerinde bazı malzemelerin

Tersâne-yi Âmire'den işin sonuna kadar kullanılmak üzere alındığı bir ödünç alma sisteminin kullanıldığı tespit edilmiştir. Devletin taşra tersanelerinde, çeşitli suistimallerin önüne geçmek amacıyla, malzeme kalmamasına büyük önem verdiği anlaşılmaktadır.

13 Mayıs 1826–6 Mayıs 1827 (5 L. 1241–9 L. 1242) yıllarında Ereğli'de Hacı İsmail Ağa tarafından inşa ettirilmesi istenilen korvet tipi bir geminin inşaatında eksik olan malzemelerin Tersâne-yi Âmire tarafından gönderildiği bilinmektedir. İnşaattan sonra korvet kaptanı Mehmed Kaptan inşaatta kullanılması için gönderilen malzemeleri tekrar İstanbul'a götürmek için geri almıştır. Mehmed Kaptan'ın İstanbul'dan inşaat için getirdiği malzemeyi geri götürmek için İsmail Ağa zimmetinde tek bir malzeme kalmadığına dair Ağa'ya mühürlü bir senet verdiği tespit edilmiştir. Aşağıda bu senetin tamamı aynen verilmiştir.

“Vech-i tahrîr-i tertîb-i sūrûf oldur ki”

“İş bu binikiyüzkırkiki senesi Bendereğli (Ereğli) sâhâsında me'mûr-ı inşâsı (inşaat sorumlusu) el-Hac İsmail Ağa ma'rifetiyle inşâsı hitâm bulan (sona eren) korvet-i hümâyûn için Tersâne-yi Âmire'den gönderilen mühimmât-ı levâzımâtından me'mûr-ı mûmâ-ileyhde halat ve makara vesâ'ir alâtından (aletlerinden) bir dane kalmayub bütün bütün her ne kadar alâtı var ise cümlesi makbûzum olduğunu ve me'mûr-ı mûmâ-ileyhde zerre kadar bir şeyi kalmadığını müş'ir (gösteren) me'mûr-ı mûmâ-ileyh yedine (eline) işbu sened-i mühürümüz verilmiştir.”

“Mehmed Kapûdân, Korvet-i Hümâyûn” [D.BŞM.TRE.: 15575; Ek no.5].

2. 2. 5. Tersane Çalışanlarının Maaşları

Toprak kayıpları gibi riskler taşıyan büyük savaşlar ve isyanlarla çalkalanan bir devletin askeri gücüne ne kadar ihtiyacı olduğu tahmin edilebilir. Bu durumdaki Osmanlı Devleti askeri gücünü arttırabilmek için acil askeri ihtiyaçlarının mümkün olan en kısa

sürede karşılanmasına gayret etmekteydi. Elbette buna kendi deniz gücünün ihtiyaçları da dahildi. Bu anlamda devlet tersanelerdeki donanma gemilerinin inşası ve tamirinin her zaman kısa sürede bitirilmesini istemekteydi. Gemi inşaatlarının 19.yüzyıl.da, günümüzdekilerden çok farklı olduğunu belirtmeliyiz. Öncelikle sanayi devrimini gerçekleştirememiş Osmanlı'da üretimin hala kol ve kas gücüne dayalı basit aletlerle yapılmaya çalışıldığı tahmin edilebilir. Bu durumun her hangi bir sanayi üretiminin kısa sürede yapılması için teknolojinin maksimum kullanımının değil, emeğin maksimum kullanımını gerekli kıldığı iddia edilebilir. Böylece üretime katılan insan sayısının artırılması ile işin süresinin kısalması arasında bir paralellik olduğu belirtilmelidir. Bunun yanında işin büyüklüğünün de sürenin belirlenmesinde etkili olduğu tahmin edilebilir. Tüm bunlar sonucunda Osmanlı tersanelerinde hem işini iyi bilen hem de çalışkan çok sayıda insanın çalıştırılmasının gerekli olduğu iddia edilebilir.

Tersanelerde çalışan bu çok sayıdaki insan bulundukları yerlerin sadece o dönemdeki demografik, sosyal, kültürel, ekonomik yaşamını etkilememiş; günümüzde de o bölgelerin yukarıda sayılan özelliklerinde tayin edici rol oynamışlardır. Ereğli'de 19. yüzyıl. başlarında en önemli sanayi dalının gemi inşası olduğu düşünülmektedir. Bu anlamda Ereğli'de o dönemde yaşayan pek çok insanın geçim kaynağının bu sanayi olduğu iddia edilebilir.

Günümüze kadar ulaşabilen ve o dönemlerde tutulmuş gemi inşa masraflarını gösteren defterler bulunmaktadır. Bunlar gemi inşasından sorumlu “Nâzır” şeklinde anılan müteahhit a'yânlarca Tersâne-yi Âmire'ye masraflarını göstermek için tuttıkları ve Defterdârlık Başmuhâsebe Kalemi'ne göndermek zorunda oldukları resmi belgelerdir. Ereğli'de tersanelerdeki a'yân-nâzırlar da çeşitli gemilerin inşası maliyetlerini göstermek yanında çeşitli işlerde çalışan işçi, usta ve kalfaların kayıtlarının da bulunduğu defterler tutmaktaydılar. Bu kayıtlardan çalışanların meslekleri, doğdukları yerler ya da nereli oldukları, babalarının isimleri, eski hukuki durumları, hatta fizyolojik bazı özellikleri dahi belirlenebilmektedir. Bu defterlerden ikisi incelenmiştir. Defterlerden ilki 13 Mayıs 1826–6 Mayıs 1827 (5 L. 1241–9 L. 1242) yıllarında Ereğli'de inşa edilmiş korvet tipi bir savaş gemisinin masraflarını, ikincisi ise 27 Şubat

1831–15 Temmuz 1836 (15 N. 1246–30 Ra. 1252) yıllarında inşa edilmiş kalyon tipi bir savaş gemisinin masraflarını içermektedir.

Tersanelerden gelen inşa masraflarını gösteren defterlere devlet son derece önem vermektedir. Bunlar resmi belgeler olarak görülmekte ve bu şekilde işlemlerden geçmekteydiler. Buna göre defterlerin önce Defterdârlık Başmuhâsebe Kalemî'nde hesapları incelenmekteydi. Mûteahhitlerin istekleri hakkındaki kararlar da bu kalemce değerlendirilmekteydi. Daha önce de belirtildiği üzere Başmuhâsebe'deki diğer mûteahhitlerin defterleriyle yeni gelmiş inşaat defterlerinin karşılaştırılması gibi bir uygulama hakkında bilgi sahibiyiz. Ancak yine de inşaatlarda çok etkili bir denetim mekanizmasının tespit edilemediği belirtilmelidir. İnşaat sonrası a'yânların gönderdikleri defterlerin incelenmesinden sonra Başmuhâsebe'nin görüşü padişaha sunularak hesaplarla ilgili onayı alınmaktaydı. 6 Temmuz 1833 Salı (19 Ra. 1249) tarihli bir belgeden, Ereğli'de a'yândan kapıcıbaşı Hacı İsmail Ağa tarafından inşa edilen iki kotra tipi savaş gemisinin masraflarını gösteren defterin Başmuhâsebe'ye sunulduğu ve son olarak padişaha da hesap incelemesi konusunda bilgi verildiği anlaşılmıştır. Aşağıda bu belgeden ilgili bölümler aynıyla alınmıştır.

“Bendereğli (Ereğli) sâhâsında a'yânı dergâh-ı âlî kapucubaşlarından el-Hac İsmail Ağa kulları ma'rifetiyle inşâ ve resîde-yi hitâm (inşaatı bitirilmiş) olarak rûy-i deryâya tenzîl birle (denize indirilen) mukaddem ve muahhar Dersa'âdet'e vürûd (İstanbul'a gönderilen) ve Tersâne-yi Âmire'ye rabt olunmuş (Tersaneye bağlanmış) olan iki kıt'a kotr sefinelerinin (kotra gemilerinin) kereste bahâ (bedeli) ve marangoz yevmiyeleri (maaşları) ve mâsârif-ı sâ'iresinin (diğer masraflarının) mikdârını mübeyyin (gösteren) bir kıt'a defteri mûmâ-ileyh (ağa) tarafından bi'l-vürûd (verilmesi) merburtân takdîm huzûr-ı sâmilîleri kılınmış olmağla bermûcib-i defter mâsârif-ı mezkûrenin kâ'ide-yi mer'iiyye-yi mîrîye üzere Başmuhâsebe'den hesâbı icmâl (düzenlenmek) olunmak lâzım geldiği ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda emr ü fermân devletlû sa'âdetlû sultânım hazretlerindir Mühür: Âlî” [C.Bahriye: 5428–1].

Devletin defterlere bu kadar önem vermesinin nedeni a'yânların devlete gemi inşası sayesinde yolsuzluk yapmalarını önlemek ve devlet hazinesini korumak olduğu düşünülmektedir. Defterlerin devletin a'yânlara yapacağı ya da yaptığı ödemelerin kontrolü açısından öneminin çok büyük olduğu söylenebilir.

Defterlerin sırayla teker teker incelenmesinde yarar görülmektedir. Önce korvet tipi savaş gemisinin inşaat defterini incelemeye çalışılacaktır. 13 Mayıs 1826–6 Mayıs 1827 (5 L. 1241–9 L. 1242) yıllarında yapılan korvetin inşasının devlet tarafından Ereğli muhtarı ve a'yândan Hacı İsmail Ağa'ya ihale edildiği bilinmektedir. İnşaatta Hacı İsmail Ağa devlete karşı tek ve en önemli sorumlu, yani nâzırdı. Korvet inşasında İsmail Ağa'ya karşı sorumlu en üst düzeydeki çalışan ise korvetin mimarı, Mimar Genç Hüseyin Kalfa'ydı. Mimarların işlerinin daha teknik olduğu, inşa projesinin hazırlanması ve uygulanmasını gözettileri tahmin edilmektedir. Adı tespit edilemeyen Burgucubaşı da yine mimardan sonra gelen üst düzey amirlerdendi. Burgucubaşının gemi inşaatında çalışanların başında, mimarla çalışanlar arasında bir konumda yer alarak projenin uygulanmasında önemli görevleri yerine getirdiği düşünülmektedir. Bunun dışında korvet kaptanın da inşaatta etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Korvetin kaptanı Mehmed Kaptan korvetin inşası için gerekli malzeme içinden Tersâne-yi Âmire'den istenilenlerini tersaneye getirmek ve korvet inşasının bitiminden sonra korvetle beraber malzemeleri geri götürmekle sorumlu olduğu anlaşılmıştır.

Defterde tersanedeki diğer çalışanlar hakkında da bilgiler bulunmaktadır. Çalışanlarla ilgili kayıtlardan meslek gruplandırmasında bazı ilginç noktalar göze çarpmıştır. Buna göre çalışanlar arasında en üst düzeydeki kişilerin “Kalfa”lar olduğu görülmüştür. Korvet mimarının dahi kalfa ünvanı taşıdığı bilinmektedir. Kalfa ünvanını çalışanlar içerisinde ise, mimar dışında yalnız marangozlardan en üst seviyedeki çalışanların kullanabildiği tespit edilmiştir. Marangozlar içerisindeki kalfalar dışında; neccarlar, burgucular, kalafatçılar ve hızarıcılardan kalfa ünvanını taşıyan bir çalışanın olmadığı belirtilmelidir. “Marangozlar”ın marangoz kalfaları, marangoz ustaları ve marangozlar şeklinde kategorilere ayrıldıkları görülmektedir. Marangoz ustalarından daha aşağı seviyede marangozlar yer almasına rağmen “Hızarıcı”lar, “Neccar”lar, “Kalafatçı”lar

ve “Burgucu”ların tamamının usta ünvanı taşıdığı görülmüştür. Tüm bunlardan marangozlar içerisinde statü farkının daha belirgin olduğu anlaşılmaktadır.

Neccarların tersanelerde gemi inşa ve tamirinde çalışan marangozlar, doğramacılar olduğu ifade edilebilir [Bostan, 1992: 66–67; Pakalın, 1993b: 666–667]. Ancak bu durumda marangozlarla aralarında ne fark olduğu sorusu akla gelmektedir. Defterlerde ayrı bir şekilde marangozlarla, neccarların kayıtlarının tutulması aralarında mesleki farklılıkların olmasını gerektirmektedir. Ne yazık ki bu durumu açıklayacak herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Kalafatçılar, gemilerin ziftlenmesi işiyle uğraşan kimselerdi. Tersanelerde inşa edilen gemilerin su almaması için yanyana duran tahtalarının arasında kalan boşluklar (armoz) ile tahta başlarının birleştiği yerlerde kalan boşlukların (suğre) kapatılması gerekmektedir. Tahtalar sıkıştırıldıktan sonra armozlara ve suğrelere üstüğü (dolgu maddesi) sürülüp üzerlerinin zift denilen kaynamış katran veya reçine ile kaplanması ve doldurulması işine kalafatçılar bakarlardı [Bostan, 1992: 67; Pakalın, 1993b: 142]. Burgucuların tahtalara gerekli deliklerin açılması ve tahtaların birleştirilmesi işiyle uğraştıkları düşünülebilir. Korvet inşaatında çalışan çeşitli meslekten çalışanlar ve aldıkları toplam maaşlar aşağıda Tablo-2’de gösterilmeye çalışılmıştır.

Tablo-2: 13 Mayıs 1826 – 6 Mayıs 1827 Arası Ereğli’de İnşa Edilen Korvet İnşaatında Çalışanların Sayısı

Çalışanlar	Çalışan Sayısı	Yevmiyeleri	Toplam Maaşları
Marangoz Kalfası	82	60 Para	24322
Marangoz Ustası	83	50 Para	24654
Marangoz	81	40 Para	12823
Hızarcılar	45	41 Para	10639
Neccar Ustası	43	50 Para	1736
Kalafatçılar ve Burgucular	75	60 Para	3753
Amele	20	30 Para	1552
Toplam:	429 kişi	-----	79479 Kuruş

Defterde maaşların daha ayrıntılı gösterildiği sayfalar da bulunmaktadır. Bu sayfalarda mesleklere göre ayrılmış sütunlar altında şahıs adlarının ve ünvanlarının karşısına aldıkları toplam maaş miktarı yazılarak gösterilmiştir. Sütunlar çok uzun olduğu için ya da başka nedenlerle çeşitli sayılardaki çalışanların gruplar halinde ara toplamaların yapıldığı bir sistem uygulanmıştır. Bu durum yine aşağıda Tablo-3'te gösterilmiştir.

Tablo-3: Maaş Sütunlarında Ara Toplam

Ara Toplam:	6721 Kuruş
Kahveci Mustafa	192
Etmekçioğlu İbrahim	192
Ali Vatioğlu İsmail	192
Çekenecioğlu Hüseyin	194
Ara Toplam:	7491 Kuruş

İşçi ve ustalardan herhangi birinin toplam maaşından aldığı günlük maaşı bölümünden kaçar gün çalıştıkları tespit edilebilmektedir. Ancak alınan toplam maaşların kuruş cinsinden, yevmiyelerin ise para cinsinden kaydedilmesi kuruş cinsindeki toplam değerlerin para cinsine çevrilmesini zorunlu kılmaktadır.

Örnek: Kahvecioğlu Mustafa'nın tersanedeki çalışmasından aldığı toplam maaşı 192 kuruştur. 1 kuruş = 40 para olduğu düşünülmektedir [Sarıcaoğlu, 2001: 215]. Bu parite dikkate alındığında; Kahveci'nin toplam maaşı 192 kuruş, para cinsinden 7680 para etmektedir. Günlük aldığı yevmiye kendisi marangoz olduğu için 40 para ise inşaatta toplam çalıştığı süre 192 gündür. Senede 365 gün olduğu göz önüne alındığında Kahveci'nin iş süresinin kısa olduğu düşünülebilir. Bu durumun korvet inşaatının ya senenin belli dönemlerinde yoğunlaştığına ya da belirli kişilerle veya ekiplerle değişmeli olarak sürdürüldüğüne işaret ettiği düşünülmektedir.

Yukarıdaki bilgiler dışında defterdeki çalışan kayıtlarından daha pek çok bilgi öğrenebilmekteyiz. İncelemelerde defterdeki kayıtlara çalışanların ve ara toplamalar öncesi ve sonrası ayrılan grupların rastgele geçirilmediği anlaşılmıştır. Aynı meslekten

Çalışanların bazılarının çalışma sürelerinin ve buna bağlı olarak aldıkları toplam maaşın aynı olmadığı ortaya çıkmıştır. Aynı grup içerisinde çalışanların birbirlerine çok yakın maaşlar aldıkları görülmüştür. Farklı gruplardan aynı meslekten çalışanlar arasında ise fark daha fazladır. Buna rnek olarak aşağıda Tablo-4'te hızarı kategorisinden iki farklı grup yukarıdan aşağıya doğru aynı grup yeleri sıralanacak şekilde gösterilmiştir.

Tablo-4: Ara Toplamlarda Farklı Gruplar

Karındaşı Ahmed Usta	205 Kuruş	Dedem Usta	292 Kuruş
Ustaoglu Nu'man	204 Kuruş	Kahveci Deli Hüseyin Usta	296 Kuruş
Araboğlu Memiş	204 Kuruş	Molla Beyoğlu Usta	294 Kuruş
Topal Saidoğlu Usta	204 Kuruş	Karındaşı Veli Usta	289 Kuruş
Sarı Kasım Usta	204 Kuruş	Hüseyin Dallı Usta	292 Kuruş

Bu durumun çalışanların belli gruplar halinde işe alındıklarını ve her gruba belli büyüklükte işlerin verildiğini ortaya koyduğu düşünülmektedir. Her işin süresinin birbirinden farklı olması gruplar arasında maaş farklarının oluşmasına neden olmaktadır. Burada dikkati çeken son noktanın aynı grup içerisindeki çalışan maaşları arasındaki farkların neden oluştuğuyla ilgilidir. rnek olarak sağ taraftaki gruptan Kahveci Deli Hüseyin Usta 296 kuruş alırken, Molla Beyoğlu Veli Usta'nın 289 kuruş aldığı görülmektedir. Bazı gruplar içinde daha da belirgin farklar olduğu hemen ifade edilmelidir. Aynı grup içerisindeki farklı maaşların çalışanlar arasındaki kıdem ya da statüden kaynaklandığı düşünülmektedir. Aynı grup içinde yüksek maaş alanların daha yetenekli, daha yaşlı veya daha tecrübeli ya da bilgili olduğu için diğerlerinden daha uzun süre, işin sonuna kadar, çalıştırıldığı bu yüzden de daha fazla maaş aldığı tahmin edilmektedir. Genelde maaş farklarının fazla olduğu gruplar içinde yalnız iki kişinin maaşlarının gruptaki diğerlerinden oldukça yüksek olduğu durumlarıyla karşılaşılmaktadır. rnek olarak aşağıda Tablo-5'te marangoz kalfalarından bir grubun bilgileri verilmiştir.

Tablo-5: Maaş Farkları

Güroğlu Usta	271 Kuruş
Karındaşı Hüseyin Usta	283 Kuruş
Mehmed Usta	320 Kuruş
Hızarcıoğlu Usta	318 Kuruş
Ursanoğlu	309 Kuruş

Tablodan Mehmed Usta ve Hızarcıoğlu Usta'dan itibaren grup içerisinde bir tabakalaşmanın görülebildiği söylenebilir. En düşük ücreti alan Güroğlu Usta'nın grubun en yeni, en tecrübesiz üyesi olduğu için diğerlerinden daha az çalışmış olduğu düşünülmektedir. Anlatılan durumun istisnasını amele kategorisindekiler oluşturmaktadır. Amele gruplarının tamamının birbirlerine yakın maaş aldıkları görülmektedir. Bu durumun onların daha az ustalık isteyen işlerde çalıştırılmalarından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Amelelerin 68–82 kuruş arasında maaş aldıkları görülmektedir.

Bütün çalışanların maaşlarının devlet tarafından korvet inşasına memur tayin edilen Hacı İsmail Ağa tarafından her ay ödendiği anlaşılmıştır. Bu ödemeler sonrası çalışanlar da Hacı İsmail Ağa eline toplu olarak kendilerinin maaşlarını aldıklarını gösteren “Mühürlü Senet”ler vermekteydiler. Bu senetlerden bazılarında; aylığı alması gereken kişinin vekillerine de onun adına ödeme yapıldığı anlaşılmıştır. Bunlardan aşağıda korvetin mimarı Mimar Genç Hüseyin Kalfa ile adı geçmeyen burgucubaşının her ay maaşlarını aldıklarına delil olarak İsmail Ağa'ya verdikleri mühürlü senetlerden biri aynen konulmuştur.

“Mi'mar = 100”

“Burgucubaşı = 75”

“Toplam = 175”

“Yalnız yüzyetmişbeş guruşdur.”

“Vech-i tahvîl-i tertîb-i hurûf oldur ki”

“Bin ikiyüzkırkiki senesi bâemr-i irâde (emir ile) inşâsına Bendereğli (Ereğli) sâha-yı mi'mârı olduğum korvet-i hümâyûnun inşâsına nâzırı el-Hac İsmail Ağa

yedinden (elinden) mâh be mâh (her ay) mâhiyyelerimizi (aylığımızı) ahz eylememizle (almamızla) iş bu receb-i şerîf-i âlî mâhiyyemizi (receb ayı maaşımızı) nâzır-ı mûmâ-ileyh yedinden bervech-i bâlâ tamamen ahz ve kabz eyledik (aldık) ahzımızı şiar (gösteren) mûmâ-ileyh(e) iktiza edecek (yarayacak) bir kıt'a sened i'tâ olundu (verildi). 1 şaban fî (12)42”

“Mi'mâr Genc Hüseyn Kalfa” [D.BŞM.TRE. 15575: Ek no.15].

Tersane inşaatında çalışan kişilerin isimler ile beraber lakapları da defterlere kaydedilmiştir. Bu lakaplardan da tersanedeki çalışanlar hakkında çok çeşitli bilgiler edinilebilmektedir. Bazı lakaplardan çalışanların doğdukları ya da geldikleri yerler bilinebilmektedir. Bu şekilde tespit edilebilen çalışanlardan: Derelerli Ahmed Usta, Maraşoğlu Usta, Bartınlı Deli Abdi, Bartınlı Gül Ahmedoğlu Usta, Bağdadlıoğlu Emin, Alaplıdan Hamidoğlu Hüseyn Usta,... sayılabilir. Lakaplardan çalışanların veya babalarının fizyolojik özellikleri veya sakatlıkları da tespit edilebilmektedir. Bu şekilde tespit edilenler arasında: Kanbur Mehmed Usta, Kara Alioğlu Usta, Sarı Beyoğlu Usta, Köseoğlu Diter Usta, Uzun Selim, Şaşıhat Ahmed Usta, Topal Saidoğlu Usta, Uzun Ali, Düzdabanoğlu Ali Usta, Eğriboyun Mustafa,... sayılabilir.

Bazı lakaplardan ise işçilerin etnik kökeni, milleti tespit edilebilmektedir. Bu şekilde tespit edilebilen çalışanlardan: Tatar Ahmed Usta, Gürcü Molla Ahmedoğlu, Araboğlu Mehmed Ali, Araboğlu Memiş, Ursanoğlu, Kocabaşoğlu Amyanav...gösterilebilir. Bu dönemde I.Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı ve nüfus mübadelesi (Türkiye'deki Rumlar'la, Yunanistandaki Türkler'in karşılıklı değişimi) gibi büyük nüfus değişimlerinin henüz yaşanmadığı ifade edilmelidir. Bu yüzden daha 19. yüzyılın tümü ve 20.yüzyıllar başında Anadolu'da pek çok müslüman ve Türk olmayan insanın yaşadığı söylenebilir. Bu bilgi dikkate alındığında gayrimüslimlerin (müslüman olmayanların) tersanelerde çalışmış olması garip değildir. Ursanoğlu ve Amyanav'ın durumunu böyle değerlendirilmelidir. Yine de korvet inşasında çok fazla farklı milletten insanın görev almadığı anlaşılmaktadır. Bu durumun bölgedeki nüfus yapısı içerisinde gayrimüslimlerin az sayıda olduğuna değil tersane işleriyle daha az ilgilendiklerini gösterdiğine inanılmaktadır. Bunlar gibi çalışanların lakaplarından bölgenin sosyal tarihi açısından önemli daha pekçok bilgiyi öğrenebilmekteyiz. Yukarıda sayılanlar

dışında çalışanların birbirleriyle akrabalık durumları, babalarının ya da daha önceden kendilerinin yaptıkları işler de tespit edilebilir.

Gemi inşaatlarında çalışmak için dışarıdan gelen insanların Ereğli'nin ticari hayatını olumlu etkilediği ve temel tüketim mallarının üretimi ve ticaretini arttırdığı düşünülebilir. Artan tüketim ve artan talebin Ereğli'yle onun çevresindeki yerleşim birimleri arasındaki ekonomik ve idari bağları güçlendirdiği iddia edilebilir. Bartınlıoğlu Ahmed Usta, Bartınlı Sarı Mehmed Usta, Alaphıdan Hamidoğlu Hasan Usta,...gibi Ereğli'ye başka kazalardan çalışmaya gelenler olduğu gibi, Ereğli'nin köylerinden ve yakın çevresinde ki kazalardan de tersaneye çalışmaya gelenler olmaktaydı. Soğanlıdan Hüseyin Çelebi, Karabekarlı Hüseyin, Beniranlı Hüseyin bunlara örnek gösterilebilir.

Çalışanların kayıtları ile ilgili bilgilerden daha pekçok bilgiye ulaşılabileceği tahmin edilmekle beraber birinci defterle ilgili tespit edilebilenlerin şimdilik bu kadar olduğu belirtilmelidir.

İkinci defter 27 Şubat 1831–15 Temmuz 1836 (15 N. 1246–30 Ra. 1252) yıllarında inşa edilmiş kalyon tipi bir savaş gemisinin masraflarını içermektedir. Kalyon tipi savaş gemileri, o dönemlerde Dünya donanmalarında kullanılan en büyük gemilerdendi. Osmanlı donanması ilk olarak kalyon tipi gemileri II.Beyazıt zamanında kullanmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin donanmada kalyonları geç kullanmaya başlamasında Osmanlı'nın yayıldığı alan itibariyle deniz gücüne iç denizlerde ihtiyaç duyması sonucunda iç denizlerde daha etkili olabilen kürekli ve kalyona göre daha küçük ama daha hızlı, esnek kadirga tipi savaş gemilerini kullanma alışkanlığının etkili olduğu düşünülmektedir. Zaten Osmanlı'da II.Beyazıt döneminde ilk kullanılan kalyonların "Göge" tabir edilen kalyon-mavna karışımı kürekli kalyonlar olduğu belirtilmelidir. Uzun süre kalyonlar, kadirga ve firkateynler kadar hızlı ve esnek olmadıkları için, Osmanlı donanmasında nakliye işlerinde kullanılmışlardır. Ancak kalyonların, ilerleyen teknoloji ve daha ağır ve güçlü silahları taşıyabilmeleri nedeniyle zamanla Osmanlı'da muharip amaçlarla kullanımının arttığı düşünülmektedir [Pakalın, 1993b: 153].

27 Şubat 1831–15 Temmuz 1836 (15 N. 1246–30 Ra. 1252) yıllarında Ereğli’de inşa edilen kalyonun defterinden yine korvet defterindeki gibi ayrıntılı bilgiler edinilebilmektedir. Defterden kalyonun nâzırının Mustafa Ağa olduğu anlaşılmıştır. Kalyon inşaatında görevli ve nâzıra karşı sorumlu üst düzey çalışanların Mühendis Ali Efendi, Taşcıbaşı Hacı Hasan Kalfa, Dağ mimarı Mehmed Kalfa, Mimar İbrahim Kalfa, Mimar Mehmed Kalfa, Burgucubaşı Ayostol ve Burgucu Nikoli olduğu tespit edilmiştir. Yine burgucubaşılar ve kalafatçıbaşılar da mühendis ve mimarlardan sonra inşaatta çalışan üst düzey amirlerdendi. Burada korvet inşaatında çalışanlardan farklı olarak “Baltacılar” ve “Silahcı Neccarlar” diye geçen çalışanların olduğu görülmüştür. Silahcı neccarların kalyonun silahlarının yerleştirildiği bölümlerin yapımında görevli oldukları düşünülmektedir. Silahcı neccarların bu işleri yaptıkları dikkate alınır, zaman zaman tersanelerden gemilerin İstanbul’a silah donatımı yapılarak gönderildiği sonucu çıkarılabilir. Baltacıların ya ustaların kullandıkları aletlerin bakımından ya da kalyonun inşası için gerekli malzemenin (kerestelik ağaçların) kesiminden sorumlu oldukları düşünülmektedir [D.BŞM.TRE.: 15630]. Defter kayıtlarından kalyon inşaatında çalışan gayrimüslimlerin (müslüman olmayanlar) de bulunduğu anlaşılmıştır. Bunların sayısı fazla olmamakla beraber bazılarının burgucubaşılık dahi yaptıkları tespit edilmiştir. Bu şekilde kalyon inşaatında çalışan gayrimüslimlerin çoğunun Rum olduğu tahmin edilmektedir. Bunlardan Kefere Kosri Usta, Yorgi Usta, Dimaki Usta, Şileli Dimitri Usta, Sinoplu Anastoz Usta, Zoroğlu Kefere Usta, Kostandi Kefere Usta,... sayılabilir. Böylece; milliyetçi Yunan Ayaklanmaları sonucunda bağımsız Yunan Devleti’nin 1829’da kurulmasına rağmen 1830’lar gibi oldukça yeni bir tarihte Rum asıllı çalışanların hala Osmanlı askeri sanayilerinde istihdam edildiği görülmektedir. Bunu açıklamak için, o dönemde hem Anadolu’daki sıradan halkın hem de Osmanlı Devleti’nin bütün Rumları aynı görmediği ve hem de o dönemde Türk milliyetçiliğinin oluşma evresinde olduğu belirtilmelidir. Bu dönemde Osmanlı millet sisteminin devam ettiği ve buna inanıldığı düşünülmektedir. Balkan Savaşları’ndan sonra Osmanlı millet sisteminin çözüldüğü ve gayrimüslimlerle, müslümanlar arasında birbirlerine karşı öfke ve nefretin yerleştiği iddia edilmektedir [Toprak, 2003: 10–18]. Ereğli’de yaşayan Rumların bulunduğu yerleşimlerin isimleri de defterlerden öğrenilebilmektedir. Buna göre, İyenebolulu Yanni Kefere, İyenebolulu Meheryaki,... gibi İyenebolu’dan pek çok gayrimüslim tersanede çalışmaya gelmişlerdir. İyenebolu’nun, Ereğli’ye bağlı bir Rum

köyü ya da kasabası olduğu iddia edilebilir. Kalyon inşaatında çalışan diğer çalışanlarla ilgili kısa bilgiler aşağıdaki Tablo-6'da gösterilmiştir.

Tablo-6: 27 Şubat 1831–15 Temmuz 1836 Arasında Ereğli’de İnşa Edilen Kalyonun İnşaatında Çalışanların Sayısı

Çalışanlar	Çalışan Sayısı	Yevmiyeleri	Toplam Maaşları
Marangozân Neferâtı (Marangozlar)	310	154’ü 80 para; 156’sı 100 para	166649,5
Marangozân Halifeleri (Ustaları)	308	155’i 140 para; 153’ü 160 para	255026
Neferâtdâr-ı Burgucuyân (Burgucular)	72	36’sı 80 para; 36’sı 100 para	50508
Halîfedâr-ı Burgucuyân (Ustaları)	74	37’si 140 para; 37’si 160 para	74725
Hızarcıyân (Hızarcılar)	117	100 para	42779
Kalafatçıyân (Kalafatçılar)	70	35’i 90 para; 35’i 120 para	12665
Silahcı Neccarân (Neccarlar)	20	90 para	5804
Halîfe-yi Neccar-ı Silahcı (Ustaları)	40	20’si 140 para; 20’si 160 para	17779,5
Amele ve Baltacıyân ²⁶ (Baltacılar)	-----	60 para	68115
Toplam :	1011 kişi	-----	694051 Kuruş

²⁶ Amele ve baltacıyanların toplam sayısı ve isimleri defterde belirtilmediği için “Çalışan Sayısı” kolonu boş bırakılmıştır. İsimlerin deftere neden konulmadığı ile ilgili defterde bu konuyla ilgili şu ifadeler geçmektedir:

“ Sefine-yi hümâyûnun inşâsına mübâşeret olunduğu günden hitâmına kadar (başından sonuna kadar) altmış pare fiyyâtla çalışdırılmış olan amele ve baltacıyânın kimisini müfredât olarak kaydına hazm defter olamayacağından müfredât olarak kaydından yekûn bu mahâle alınmıştır. 68115 (guruş) naklolmuştur” [D.BŞM.TRE.: 15630, 6].

Kalyon inşaatı defterinde, daha önce incelenen korvet inşaatı defterinden yine farklı olarak çalışanların sadece aldıkları toplam ücret değil isimlerinin soluna çalıştıkları toplam gün sayısı da ilave edilmiştir. Bu durum sadece o dönemde maliye bürokratlarının değil şimdi de tarihçilerin hesap işlemlerini daha rahat takip edebilmelerini sağlamaktadır. Aşağıdaki Tablo-7'den hesap kontrolünün nasıl yapılabileceği açıklanmıştır.

Tablo-7: Hesap Kontrolü İçin Ara Toplamların Kullanımı

Çalışma Süresi (Gün) :	Ara Toplam :	9663,5 Kuruş
600	Ali Beyoğlu Ömer Usta	2100
390	Sarhoşoğlu Mustafa Usta	1365
510	Kemahlıoğlu Osman Usta	1785
420	Samancıoğlu Veli Usta	1470
480	Tokadlıoğlu Molla Mehmed Usta	1680
	Ara Toplam :	18063,5 Kuruş

Defterdeki kayıtlarına göre tabloda verilen ustaların, “Marangoz Halifeleri”nden ve yevmiyelerinin 140 para olduğu anlaşıyor. Maaş hesaplamasına örnek olarak Ömer Usta alınmıştır. Ömer Usta'nın çalıştığı gün sayısı bilindiği için alacağı toplam maaşın ne kadar olması gerektiği hesaplanabilir. 140 paradan 600 günde ustanın toplam 84000 para alması gerekiyordu. Alınan toplam maaşlar deftere kuruş cinsinden kaydedildiğinden 1 kuruş = 40 para'dan; 84000 para = 2100 kuruş bulunabilir. Çalışanların, çalışma sürelerinin bilinmesi işlemlerde sağlama yapabilme yanında 1 kuruşun kaç para olduğunun tespitinde de yardımcı olmaktadır. Uygun işlemlerden sonra kalyonun inşa edildiği yıllar olan 1831-1836'da 1 kuruşun 40 para olduğu anlaşılmaktadır.

Kalyon inşaat defterinin kayıtlarının farklı tutulmuş olabileceğini gösteren bazı bölümlere de rastlanmıştır. Bunlara göre defterdeki bilgilerin sütunlara yukarıdan aşağıya değil soldan sağa yazılmış olabileceği düşünülmektedir. Aynı yerleşim yerinden olanların yan yana gelmiş olmasının tesadüf olmayabileceği iddia edilebilir.

Bu durumda işçilerin aynı çalışma grubu içinde kategorize edilmeyecek şekilde kayıtlarının tutulmuş olabileceği belirtilmelidir. Bu durumun korvet inşaatını gösteren D.BŞM.TRE. 15575 numaralı belgede görülmediği ayrıca ifade edilmelidir. Aşağıda bu durumu gösteren bir örnek yer almaktadır.

Tablo-8: Tabloların Farklı Okunması

290	Kerimoğlu Ömer	580	150	Kerimoğlu Osman	375
150	Kadioğlu Mustafa	300	180	Bartın Karyeli Ali	450
190	Barkanlı Halil	380	245	Bartınlı Şakir	612,5
340	Cakraz Mehmed	680	208	Cakrazlı Hüseyin	520
309	Koz Köylü Ahmed	618	140	Koz Köylü Veli	350
	Ara Toplam:	10652		Ara Toplam:	11070

Mimar, mühendis, bugucubaşılar gibi amirlerin de aldıkları maaşlar hakkında yine bilgi sahibi olunabilmektedir. Kalyon inşasında görevli mimar, mühendis, burgucubaşılarının verdiği bir mühürlü senet bulunmaktadır. Aynı korvet inşasında görevli mimar ve burgucubaşısının verdiği senetlerdeki gibi, bu senet de mimar, mühendis ve burgucubaşılarının nâzırdan alacaklarının kalmadığını göstermektedir. Bu senetten toplam 40305 kuruş ödeme yapıldığı anlaşılmıştır [D.BŞM.TRE.: 15630, Ek no.2]. Devletin gemi inşaatlarındaki tüm çalışanların maaşlarının nâzırlar tarafından ödenmesi konusunda hassasiyet gösterdiği iddia edilebilir.

Bunların dışında kalyonun inşaatı sırasında son iki sene tersaneye gelen kalyon kaptanlarına da aylık maaş ödemelerinin yapıldığı anlaşılmıştır. Nâzıra; kaptanlar tarafından yapılan ödemeleri ve maaşları aldıklarını kabul ettiklerini gösteren, altında kendilerinin adlarının ve mühürlerinin bulunduğu bir senet yazılmıştır. Senet aşağıdaki şekildedir.

“Ta’yînât-ı mâhiyyelerimiz”

“Nısf-ı mâhiyyemiz”

15 Ca. (12)51	1020	29 Za. (12)51	2040
29 C. (12)51	2040	30 Z. (12)51	2040
30 B. (12)51	2040	29 M. (12)52	2040
29 Ş. (12)51	2040	30 S. (12)52	2040
30 N. (12)51	2040	30 Ra. (12)52	2040
29 L. (12)51	2040	Toplam :	21420 Kuruş

“Yalnız yirmibirbindörtüzyirmi guruşdur”

“Bâ’is-i tesbit oldur ki”

“Bendereğli (Ereğli) sâhâsında inşa olunan bir kıt’a (adet) kalyon-ı hûmâyûnun ta’yînât-ı bâhâlarımızı (bedelleri) nâzırı Mustafa Ağa’dan bâlâda beyan olduğu üzere yirmibirbindörtüzyirmi guruşu ahz-ı kaydımıza (kaydımıza aldığımızı) şî’ar (gösteren) mûşârûn-ileyh(e) (nâzıra) iş bu mühürlü sened i’tâ olunmuşdur (verilmiştir)”

“Bey Ömer Kapûdân” “Bey Selim Kapûdân” “Armada Mustafa Kapûdân”

“Bey Hacı Osman Kapûdân” “Bey Hacı Sadık Kapûdân” “Bey Musa Kapûdân”

“Bey Süvari Mehmed Kapûdân” [D.BŞM.TRE.: 15630, Ek no.1].

2. 2. 6. Gemi Defterlerinde İnşaat Masraflarının Gösterimi

Tersanelerde sadece çalışan maaşları değil daha birçok kaleme harcamalar yapılmaktaydı. Gemi inşası için yapılan çeşitli harcama kalemleri ve tutarları aşağıdaki tablolarda gösterilmeye çalışılmıştır. Tablolar yine korvet inşasının harcamalarını gösteren D.BŞM.TRE. 15575 ve kalyon inşasının harcamalarını gösteren D.BŞM.TRE. 15630 numaralı defterlerdeki bilgiler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Tablo-9: Korvet İnşaatında Harcama Kalemleri

Korvet İnşaatındaki Diğer Harcama Kalemleri:	Miktarı:
Bâsenedât-ı makbuz (makbuzun senedi ile) mi'mâr ve burgucubaşı mâhiyyeleri (aylıkları)	2275
Bâsenedât-ı makbuz kapûdânlar (kaptanlar) ve kürekciyânlar (mürettebata) virilen ta'yînât bâhâ (bedelleri)	3702
Bahşîşâtlara virilen	750
Hil'atlere Kürklere	610
Tersâne-yi Âmire'den gönderilen âhen kifâyet itmeyüb tüccardan Dersa'âdet'den alınan âhen 130 kantar, tanesi 49 guruştan	6370
Don yağı iz'adeler için 380 adet, tanesi 120 paradan	1140
Âhen-i mismâri ustâdiyeliği 355 kantar, tanesi 14 guruştan	4970
Burgular masarıfı için çelik ve ustâdiyelik	270
Vesâ'ir edevât-ı lâzımıyye ve kılâfetleri için zift katran 150 kantar, tanesi 7	730
Toplam :	20817

Korvet inşasındaki diğer harcama kalemleri gibi kalyon inşasında da çalışan maaşları dışında başka harcamalar yapılmıştır. Aşağıdaki Tablo-10'da kalyon inşasındaki tüm bu harcamalar gösterilmiştir.

Tablo-10: Kalyon İnşaatında Harcama Kalemleri

Kalyon İnşaatındaki Diğer Harcama Kalemleri:	Miktarı:
Sefîne-yi hümâyûnun mismâr ve cevâne ve malzeme-yi sâ'iresiyçün Tersâne-yi Âmire'den gelen âhen-i ham kantar 2000 beher kantarının mismâr ve cevâne ustâdiyeliği 14 guruş beher kantar	28000
Mühendis ve mi'mârân ve burgucubaşılara ve kalafatçıbaşılara bâsenedât verilen mâhiyyelerin kırkaltı senesi ve ramazanından işbu elliiki senesi rebiy-ül evveli nihâyetine kadar	40305
Sefîne-yi hümâyûnun tenzîliyçün Tersâne-yi Âmire'den gelen yedi nefer süvâri ve mülâzım-ı kapûdânlarıyla baş re'isler ve gedüklû re'islerine ma'ân verilen ta'yînât-ı bahâ mâh 10,5	21420
Sefîne-yi hümâyûnun inşâsına mübâşeretimiz gün(ün)den hitâm ve tenziline kadar marangozân vesâ'ire verilen bahşişât ve mezbûh-ı garibânlar bahâsı	30000
Tersâne-yi Âmire'den gelen mezkûr-ül mikdâr âhen-i ham âheni vefa itmeyüb binâen-aleyh tüccardan mübâya'asıyla sarf olunan âhen-i ham 280 kantar (herbiri) 70 guruşdan 19600 ustâdiyesi 3920	23520
Kalyon-ı hümâyûnun tenzîlinde iz'âreye calınmasıyçün gelen yağ-ı adem-i vefâsına mebnî yine tüccardan mübâya'a ve sarf olunan yağ 1600 4 guruşdan	6400
Kalyon-ı hümâyûnun kılâfetiçün mübâya'a ve sarf olunan katran 250 kantar (herbiri) 10 guruş	2500
Sefîne-yi hümâyûnun mahzeni cübden verilen mevkûfât defteri mucebince bâemr-i âlî müretteb kerestesinde verilen fiyyât-ı mîrîyesi	41000
Sefîne-yi hümâyûnun tenzîlinde me'murlar ve münâsıb-ı sâ'ireye ihsâ olan hil'atler bahâsı	7612
Toplam :	200757

Her iki tabloya bakarak hem korvet hem kalyon inşasında ham demir (âhen-i ham), zift, gemilerin denize indirilirken kızaktan kayması için kızaklara ve gemi altlarına (iz'âre) sürülen yağların (don yağı, yağ-ı idam) alındığı anlaşılmaktadır. Ayrıca geminin inşaatı sırasında kurban edilen hayvanlar ve dağıtılan bahşişlerle ilgili (...bahşişât ve mezbûh-ı garibânlar bahâsı) bölümün olması da dikkat çekicidir. Kayıtlarda; birçok malzemenin

yine İstanbul'dan gönderilmesine rağmen yeterli gelmediği için tüccardan alınan kereste, demir ve çeliğin de olduğu görülmektedir. Kalyon inşaatında bazı malzeme alımlarının “Mübâya’a” şeklinde yapıldığı anlaşılmaktadır. Basit anlatımıyla mübâya’a; devlet ihtiyaçları için çeşitli şekillerde çeşitli malların satın alınmasıdır. Genelde devlet mübâya’ayı İstanbul’un ve savaşlar sırasında ya da öncesinde ordunun iâşesini karşılamak için yapmaktaydı. En fazla buğday ve diğer tahıllar gibi, temel tüketim mallarının hammaddeleri mübâya’a edilmekteydi. Birçok tarihçi tarafından; 16.yüzyılda yaklaşık bir milyon nüfusuyla Dünya’nın en büyük şehirlerinden biri olan İstanbul’un iâşesi işinin, Osmanlı yönetimi için önemli bir sorun olduğu görüşü savunulmaktadır [Çizakça, 1999: 104].

Mübâya’a alımlarında satıcının malını satmaması gibi bir durum söz konusu değildi; satış zorunluydu. Bazı vergi mükellefleri ve vakıfların mübâya’adan muaf tutulduğu durumlar da olmaktaydı. Alımlar üç çeşitti; devlet “Piyasa”, “Râyic” ve “Mîrî” mübâya’a alımları yapabilmekteydi. Mîrî mübâya’a en düşük fiyatla yapılan alımdı. Nizâm-ı Cedîd ıslahatlarından biri olarak devlet mîrî mübâya’anın yol açtığı sorunları gidermek için râyic mübâya’ayı uygulamaya koymuştur. Bu şekilde alımların piyasa fiyatıyla yapılması sağlanmak istenmiş ancak zamanla başlangıçta piyasa fiyatı olarak belirlenen “râyic-i mu’tedile” piyasa fiyatının gerisinde kalmıştır. Başka araştırmalarda da piyasa fiyatlarıyla yapılan mübâya’anın yaygın olmadığı görülmüştür [Sarıcaoğlu, 2001: 101-113].

A’yânların gemi üretimi için devlet adına yaptıkları tüm mübâya’aların hangi türden oldukları bilinmemektedir. Yine de tespit edilebilen az sayıdaki belgelerden a’yânların piyasadan tersaneler için gerekli bazı malzemelerin (kereste ve katran) teminini mîrî fiyatla yaptıkları tespit edilebilmiştir [C.Bahriye,Nr.: 304, 6979]. A’yânların yaptıkları masrafları zaten ileride devletten talep ettikleri dikkate alınırsa devletin a’yânları piyasadan mîrî fiyatla alıma yönlendirdiği iddia edilebilir. A’yânların piyasadan yaptıklarına benzer biçimde devletin de a’yânlara ödemelerini mümkün olan en düşük fiyatla yapmaya çalıştığı düşünülmektedir. A’yân-nâzırların savaş gemisi inşaatı için halka piyasa fiyatlarının altında yapacakları ödemelerin a’yân-halk ilişkisini olumsuz etkileyeceği açıktır. Mehmet Genç, devletin narh fiyatlarında alımlar politikasıyla halka

“yer bırakmama” etkisi yaptığını gözlemlemiştir [Çizakça, 1999: 111]. İlerde açıklanacağı üzere bazen devletin, a’yânlar gemi inşa defterlerindeki harcama tutarlarının altında ödeme yaptığı da olmaktaydı. Ancak a’yânların gemi müteahhitliğini yapmada istekli olmalarının, gemi ihalesinin Memiş Ağa’dan alınmasına ağanın verdiği tepki hatırlanacak olursa, gemi inşaatı işinin a’yânlar için karlı olduğunu gösterdiği iddia edilebilir.

Gemi inşaat defterlerinde dikkati çeken bir diğer noktanın “bahşişât”lar ve “hil’atlar ve kürkler” kısımları olduğu söylenebilir. Bahşişlerin nâzırlar tarafından inşaatda diğerlerinden fazla gayret gösteren çalışanlara yapılan şimdiki ikramiye benzeri ödemeler olduğu, özellikle kalyonun defterinden, anlaşılabilmektedir. Hil’atlar ve kürklerin ise nâzırlar tarafından üst düzey görevlilere verildiği tespit edilmektedir. Osmanlı Devleti’nde hem hil’atların hem de kürklerin önemli kimselerce giyilebilen resmi kıyafetler olduğu bilinmektedir. Osmanlı’da memurların derecelerine göre kürk giydikleri bilinmektedir [Pakalın, 1993a: 833–834; Pakalın, 1993b: 343–344]. Kayıtlardaki ifadelerden a’yân–nâzırların bu kıyafetleri kimlere verdiği bilinmemektedir. Yine a’yânların kürkleri kendilerinin astı olanlara mı yoksa kendilerinin üstü olanlara mı verdikleri tam bilinmemekle beraber; kalyon defterinde geçen “memurlar” ifadesinden kürkleri ya da hil’atları a’yânların kendilerinden aşağı konumdaki görevlilere vermiş olabilecekleri tahmin edilmektedir. Osmanlı diplomatikası gereğince bir görevlinin resmi yazılarında muhatabı makamdan herhangi bir şekilde bahsederken aralarındaki statüyü belirtecek ifadeler kullanması zorunluydu.

2. 2. 7. Gemilerin Teslimi

Tersaneden gemilerin suya indirilişi Tersâne-yi Âmire’den gelen memurların ve yerel yöneticilerin gözetiminde yapılmaktaydı. Onların da gemi hakkındaki görüşlerinin devlet tarafından dikkate alındığı düşünülmektedir. Gemilerin denize indirilişi ve kaptanların gemileri tersanelerden almaları ile gemilerin devlet tarafından kabulü gerçekleşmiş olmuyordu. Gemilerin tekrar İstanbul’da Tersâne-yi Âmire mimarları tarafından incelendiği bilinmektedir. Bu son incelemelerden sonra geminin donanmaya

kesin kabulü gerçekleşiyordu. Hatta bazen bizzat padişahla beraber serasker (genelkurmay başkanı), bahriye nazırı (denizcilik bakanı), kaptan paşa (donanma komutanı) ve üst düzey donanma personelinin de katıldığı incelemelerin yapıldığı anlaşılmıştır [İ.Dahiliye: 3434]. Bizzat padişahında katıldığı incelemelerin büyük ve önemli gemiler için yapıldığı düşünülmektedir. İncelemelerde gemilerin özellikle sağlamlığına (metânetine) ve malzemesinin tam olup olmadığına dikkat edilmekteydi. Yapılan işlerin beğenilmesinin a'yânlarla daha sonraki gemi inşa işlerini almalarında avantaj sağladığı düşünülmektedir. Bunun yanında gemilere inşaatlarından sonra bizzat padişahlar tarafından isimlerinin verildiği de tespit edilmiştir. Padişahların isim vermesi işinde bu gemilerin büyüklüklerinin önemli olmadığı anlaşılmaktadır. Padişahın bazen bir kalyona ya da sadece bir briğe isim verdiği tespit edilmiştir. Padişahın gemilere daha önce donanmada görev yapmış, defterlerde kayıtları olan gemilerin isimlerinden birini veya kendi beğendiği bir yeni ismi verebilme imkanı vardı. Bazen padişaha ayrı bir pusula ile sunulmuş belli sayıdaki isimlerden birini ya da kendi istediği bir ismi vermesi dileği iletilmekteydi [A.MKT.NZD. 58/96; A.MKT.MHM. 50/33; A.AMD. 67/17; A.DVN. 67/71; HAT.,Nr.: 27950, 27952, 28145, 28329, 28409]. İsim verme işlemine dair açık bilgileri 1829/1830 (1245) tarihli Tersâne Emîni Ali Bey tarafından padişaha sunulan bir takrîrde bulabilmekteyiz. Takrîrde padişahın Ereğli ve Sinop'ta inşa edilmiş ve donanmaya yeni katılmış bir korvet ve bir briğe isim vermesi arz edilmektedir.

“Bendereğli ve Sinob câniblerinin bi'l-inşâ Dersa'âdete gelüb bundan akdem Tersâne-yi Âmire'ye rabt olunmuş olan bir kıt'a korvet ve bir kıt'a briki-hümâyûnların birer münâsib isim ile mümtâz ve müsemmâ olmaları lâzım gelmiş ve olvechle mevcûd ve nâmevcûd (olmayan) sūfûn-ı hümâyûnlarının esâmisini (isimlerini) mübeyyîn (gösteren) iki kıt'a defteri bit'terkîm takdîm-i hâkpây-ı sâmilere kılınmış olmağla nâmevcûd ve defter-i mezkûrda muharrer isimlerden intihâbı (verilmesi) veyâhûd ahâr-ı münâsib isimler tesmîye olunması husûslarının ne vechle emr ü irâde-yi seniyye şeref-sünûh ve sūdûr buyurulur ise emr ü fermân hazret-i menlehülemrindir” [HAT.: 27950].

Padişah kendi hattıyla koyduğu isimleri aynı belgenin üzerinde açıklamıştır. Buna göre korvete “Seyr-i Zafer” ve briğe de “Fecr-i Sefid” isimleri verilmiştir. Günümüzde Türk

Deniz Kuvvetleri'ndeki gemilere yine en üst düzey devlet ricalinin katıldığı törenlerle isim koyulmaktadır. Aradaki tek fark bu dönemde gemilere isimlerinin kızağa koyma sırasında (inşaata başlarken) verilmesindedir.

2. 3. Devletin A'yânları Taltif Etmesi

Devletin, a'yânların yaptıkları işlerin beğenmesi onlara belirli makamların ve ünvanların vermesine yardımcı oluyordu. Sadece gemi müteahhiti olanlardan değil, tüm a'yânlardan başarılı olanlarının genelde "Kapıcıbaşılık" ile ödüllendirildikleri görülmüştür [C.Bahriye,Nr.: 1344, 1861, 2283, 3678; C.Dahiliye: 1344; A.MKT.MHM. 49/34; HAT.: 23639]. Bazı gemi müteahhiti a'yânların bunun dışında makamlar aldıkları da olmuştur. Bu şekildeki a'yânlardan Gemlik'te kalyon nâzırı İnegöllü Numan'a "Mîr-i mîrân" rütbesinin verildiği ve ona tüm a'yânlara olduğu üzere "Ağa" şeklinde değil, "Paşa" diye hitap edildiği tespit edilmiştir [C.Bahriye: 759]. Kapıcıbaşı; saray kapıcılarının amiri ve büyük rütbelisi anlamında kullanılırdı. Saray kapıcıları Dergâh-ı Âlî ve Bâb-ı Hümayûn olmak üzere iki çeşitti. Ünlü Osmanlı tarihçisi Hammer, kapıcıbaşının Avrupa'da aynı görevleri yerine getiren saraylardaki "Mabeynci"'lerin Osmanlı'daki karşılığı olduğunu belirtmiştir. 16.yüzyılın sonlarında kapıcıbaşılardan yıllık dörtbin akçe ile sancakbeyi (vali) olanları ve devletten ondokuzbin akçelik arpalık timârı alanları bulunmaktaydı. Kapıcıbaşılardan bazılarının sonraları vezir olduğu bile görülebilmektedir.

Özellikle 18.yüzyıldan itibaren sürekli taşrada hizmette bulunanlara özellikle a'yânlara da kapıcıbaşılık verilmeye başlanmıştır. A'yânlara verilen kapıcıbaşılığın görev olarak değil, rütbe olarak değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Buna göre a'yânlar saray kapıcılarının başı olarak görev yapmamakta ve sarayda görev almamaktaydılar [Pakalın, 1993b: 167–169]. A'yânlara verilen kapıcıbaşılıkların Bâb-ı Hümayûn kapıcıbaşılığı kategorisinden değil, Dergâh-ı Âlî kapıcıbaşılığı kategorisinden olduğu tespit edilmiştir. Ereğli'deki tersanelerde inşa edilen gemilerin beğenilmesi sonucu buradaki nâzır-a'yânlara da kapıcıbaşılık verildiği anlaşılmıştır. Bu şekilde olanlardan; defterini incelediğimiz ve 15 Temmuz 1836 (30 Ra. 1252)'da yapımı sona eren

kalyonun devlet tarafından beğenilmesi üzerine aynı yıl kalyonun nâzırı ve Ereğli a'yânı Mustafa Ağa'ya Dergâh-ı Âlî kapıcıbaşılığı verildiği tespit edilmiştir. Aşağıda bunu gösteren sadrazam buyuruldusu aynıyla konulmuştur.

“Bendereğli (Ereğli) a'yânı Mustafa Ağa esdikâ-yı bendegân-ı devlet-i âliyyede kanun-ı me'mûr olduğu maslâhatda isbât-ı müdde'â gayret itmiş ve bu def'a ma'rifetiyle Bendereğli (Ereğli) sahâsında bi'l-inşâ Tersâne-yi Âmire'ye isrâ olunan (gönderilen) kalyon-ı hümâyûnun metânети (dayanıklılığı) ve resânети emrinde dahi ifâ-yı dikkat eylemiş olduğu meşhûd-ı âlî hazret-i şâhâne buyurularak olbâbda şeref-lefzâ-yı sūdûr buyurulan emr-i irâde-yi mekârım â'de-yi cenâb-ı cihândari mücebince avaif-i âliyye-yi mülûkâneden mûmâ-ileyhe (ağaya) müceddeden (yeniden) Dergâh-ı Âlî kapucubashılığı tevcih ve rû'ûs-ı hümâyûn i'tâ olunmak” [C.Bahriye: 7307].

Mustafa Ağa gibi, 13 Ağustos 1840 (15 C. 1256) tarihli bir hatt-ı hümâyûn müsveddesinden Ereğli'nin ünlü a'yânlarından Hacı İsmail Ağa'ya da yeniden kapıcıbaşılık (...müceddeden Dergâh-ı Âlî kapucubashılığı...) verildiği anlaşılmıştır [C.Bahriye: 17040]. Hem Mustafa Ağa, hem de İsmail Ağa'nın durumları, kapıcıbaşılıktan alınanların yeniden (müceddeden) göreve atanabileceğini göstermektedir. Çok daha eski 19 Mayıs 1801 (6 M. 1216) tarihli bir belgede İsmail Ağa'ya kapıcıbaşı şeklinde hitap edildiği tespit edilmiştir [C.Bahriye: 468]. Bu belge, ağa üçüncü defa aynı makama getirilmemişse, İsmail Ağa'nın ilk kapıcıbaşılık döneminde yazılmıştır denebilir. Yine bazı gemi nâzırı a'yânlara kapıcıbaşılıkla beraber ödül gibi gemi inşa masrafı olarak ayrılan paranın belli bir miktarı da verilebiliyordu [C.Dahiliye: 1344]. Ancak Ereğli'de buna benzer bir durum, araştırma alanı kapsamında tespit edilememiştir.

A'yânların sadece gemi inşasını değil genelde görevlerini başarıyla yapmalarının; devletin onlardan sonra mirasçılarını da a'yân olarak görevlendirmesine neden olabildiği tespit edilmiştir. Buna dair, tarihi belirlenemeyen bir tezkerede bilgi bulunmaktadır. Belgede Ereğli muhtarı Hacı İsmail Ağa'nın ölmesi üzerine muhtarlık görevinin ve üzerinde olan kalyon nâzırlığının oğlu Mustafa Ağa'ya verilmesine dair

istek padişaha iletilmektedir. Ölen Hacı İsmail Ağa'nın Ereğli'de birçok işte yönetici olarak bulunmuş, ilginç bir a'yân olduğu düşünülmektedir. İsmail Ağa, zaman zaman Ereğli'de Ereğli a'yânlığı, kaza muhtarlığı, gemi inşaatı nâzırlığı ve kömür iskelesi emînliği görevlerini yapmıştır [HAT.,Nr.: 12665, 28074, 28363]. Ağa'nın incelenen dönemde Ereğli'de gemi inşaatlarında en aktif a'yân olduğu anlaşılmıştır. İsmail Ağa'nın ölmesi üzerine görevlerinin oğlu Mustafa'ya verilmesi amacıyla padişaha sunulan sadrazamın irâde-yi seniyyesi aynen aşağıya konulmuştur.

“Seniyyü'l-hümâ kerimü'ş-şimâ devletlû inâyetlû âtufetlû efendim hazretleri”

“Bendereğli (Ereğli) muhtârı Hacı İsmail Ağa'nın bu def'a vefâtına mebnî (ölmesine karşılık) muhtârlık-ı mezkûr ile kalyon-ı hümâyûn nezâretinin oğlu Mustafa Ağa kullarına ihâlesi husûsu müsted'â-yı vârid olan (gelen) ma'rûzât ve olbâbda (bu konuda) devletlû ser'asker paşa hazretlerinin tezkeresi manzûr-ı âlî buyurulmak içün mersûl-i sû-yi devletleri kılındı ser'asker-i müşârûn-ileyh hazretlerinin iş'ârları vechle (işaretleri üzere) zikr olunan (belirtilen) muhtârlık ve nezâretin mûmâ-ileyh Mustafa Ağa'ya ihâlesi muvâfık-ı irâde-yi seniyye-yi şâhâne buyurulur ise iktizâsı (gereken) bi'l-icrâ kalyon-ı hümâyûn inşâsı sûretinin icâbı dahi âtufetlû kapudan paşa hazretleriyle muhâbere olunacağı (haberleşileceği) beyânıyla tezkere-yi mevadded terkîmine ibtidâr olunmuşdur efendim mim” [HAT.: 33450].

2. 4. Necm-i Şevket (Büyükklük Yıldızı) Kalyonu Örneğinde Gemi İnşası ve Teslimi

Buraya kadar gemi inşasını daha ayrıntılı inceleyebilmek amacıyla konu belirli bölümlere ayrılarak o bölümlerin sınırları içerisinde anlatılmaya çalışıldı. Ancak gemilerin inşaları anlatılan bölümlerdeki kadar parçalı bir biçimde gerçekleşmiyordu ve her aşama birbirini tamamlayacak şekilde meydana geliyordu. Bu bölümde örnek bir olay üzerinden gemi inşası anlatılmaya çalışılacaktır. Ereğli'de inşa edilmiş “Necm-i Şevket” örneğiyle gemi inşası aşamaları birleştirilmeye ve böylece gemi inşası daha ayrıntılı değil ancak bütüncül bir biçimde ortaya konmaya çalışılacaktır.

Necm-i Şevket, yedi yüz mürettebatlı, seksen toplu ve iki anbarlı bir gemiydi ve Osmanlı Devleti'nin son kalyonlarından. 4 Şubat 1841 (11 Z.1256) tarihli belgede Necm-i Şevket'in ihalesinin Safranbolu (Zağferanbolu) muhassıllığı ve kereste gümrüğü eminliği görevlerini beraber yürüten Mustafa Ağa'ya verildiği tespit edilmiştir. Mustafa Ağa, kalyonun inşası konusundaki isteğini kaptan paşaya bir takrîr ile iletmiş kaptan paşa da aynı konuyu Bâb-ı Âlî'ye bir tezkere ile bildirmişti. Konu Meclis-i Hâss'da da tartışıldıktan sonra Mustafa Ağa'ya gemi inşasının verilmesi kabul edilmiştir. Meclis-i Hass; Tanzimat düzenlemeleri gereğince, geminin kerestelerinin Bolu ve Viranşehir (Bolu–Gerede–Örencik köyü) sancaklarından temin edilmesi, kesim ve nakliye masraflarının yine aynı sancakların vergisinden karşılanması ve tersanede kalyon inşasında çalışacak marangoz, burgucu, dülger, kalafatçı, ıskıcı ve diğer çalışanların maaşlarının Mustafa Ağa tarafından ödenmesini emretmiştir. Ancak geminin demir, halat ve diğer aletlerinin Tersâne-yi Âmire'den gönderilmesi kabul edilmiştir [İ.Dahiliye: 1487]. Kalyonun inşaatında mühendis Ahmed ve mimarlar Genç Hüseyin ve ? Hüseyin'in görev aldığı tesbit edilebilmiştir [İ.MVL.: 411]. Mimar Genç Hüseyin'in 1825/26–1826/27 (1241–1242) yıllarında yapılan korvet inşasında da görev aldığını biliyoruz. Bu durumun mimarlardan bazılarının sürekli Ereğli'de çalıştıklarını gösterdiğine inanılmaktadır.

İnşaat sürerken, 23 Haziran 1841 (3 Ca.1257) tarihli bir buyruldudan Necm-i Şevket'in inşası için gerekli kerestelerin zamanında gelmemesinin sorunlar çıkardığı anlaşılmıştır. Kalyonun yapımına başlanalı daha bir sene olmuşken sorunlar çıkmıştır. Aynı belgeden sorunu çözmek amacıyla maliye nazırı Safveti Paşa'nın Meclis-i Ahkâm-ı Adliye'ye bir takrîr sunduğu; sonunda Meclis-i Umûmî kararınca kalyonun inşası için gerekli kerestelerin Bolu ve Viranşehir sancaklarından talep edilmesinin istendiği anlaşılmıştır. Yine aynı kararlar Bolu ve Viranşehir muhassıllarına inşaatın devamı için gerekli yedibin parça keresteden acil lazım olan dörtbininin taraflarınca tedariki emredilmiştir. Aynı muhassıllardan keresteleri gerekli iskelelere taşınması için hayvan ve araç-gereç mübâya'asına gitmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Yalnız muhassıllara; hem mübâya'alarda hem de taşıma işlerini halka yaptırırken ahalinin işlerini aksatmayacak, adaletli olacak ve fukarayı ezmeyecek ölçülerde hareket etmeleri de tenbih edilmiştir [İ.MVL.: 365].

Daha önce ayrıntılı bir biçimde ele alınan Ereğli’de gerçekleşen ihtilâlin de kalyon inşaatının aksamasına neden olduğu belirtilmelidir. Çıkan karışıklık sonucu kalyonun inşasının kaldığı, kalyon mimarları Genç Hüseyin ,(?) Hüseyin ve mühendisi Ahmed ile maden kömürü sahasından Mehmed tarafından yazılan bir arizada ifade edilmektedir. Yine aynı belgede inşası kalan kalyonun inşası için ikmalinin yapılması istenmektedir. Aşağıda bu arizadan ilgili bölümler aynen konulmuştur.

“Bir müddentenberü Bendereğli (Ereğli) kazasında hilâf-ı rızâ-yı âlî (devletin isteğine aykırı olarak) vukû’ bulan (gerçekleşen) ihtilâl ve cumhûr kâzâ-yı mezbûrda (adı geçen kazada) gerek kâffe-yi matlûbât-ı seniyye ve gerek me’mûriyet-i âcizanemiz bulunan kalyon-ı hümâyûnun emr-i inşâsı husûsunun ta’tîlini (ara verilmesini) mûcib olmuş olduğundan (neden olduğundan) bu vechle hilâf-ı rızâ-yı âlî ihtilâl ve cumhûre bâ’is olanlardan ve himem-i seniyye ve kalyon-ı hümâyûn-ı mezbûrun bugün ta’tîline bâdî bulunanlar (sebepler olanlarda) bermûceb-i kanunâme-yi hümâyûn bi’t-tahkîk icrâ-yı iktizâsına bakılarak herhalde ihtilâl-i mezbûrun ref’i (ortadan kaldırma) ve def’iyle (giderme) kâffe-yi matlûbât-ı seniyye ve aelhusus kalyon-ı hümâyûnun ta’tîlden vikâyesiyle istikmâl-i inşâ’iyyesi emr-i ehemmine bi’l-ittifâk...” [İ.MVL.: 411-4].

Yine 6 Ocak 1842 (23 Za. 1257) tarihli bir belgeden kalyon nâzırı Mustafa Ağa’nın İstanbul’dan gemi inşası için istediği on yük (1.000.000) kuruş isteği zahire müdürü tarafından uygun bulunarak ödenmesi talebi iletiltiği anlaşılmıştır [C.Bahriye: 840]. Bu masrafların çıkmasında ihtilâl yüzünden inşaat işlerinin gecikmesinin ya da kalyonun zarar görmesinin etkisinin olup olmadığı bilinmemektedir. Para isteğinin daha basit nedenlerle yapılmış olabileceği ihtimali de bulunmaktadır. Belgede zahire müdürü Gemlik’te inşa olunan başka bir kalyonun inşa masraflarıyla kıyaslama yaparak isteğin makul olduğunu belirtmektedir.

17 Ağustos 1842 (10 B. 1258) tarihinde yazılmış başka bir belgeden ise kalyonun Ereğli’de denize indirildiği anlaşılmaktadır. Ancak yine aynı belgede geminin eksik

yerleri varsa bunların da hızla tamamlanarak (rumî kasım)'dan önce Tersâne-yi Âmire'ye getirilmesi istenmektedir. Teknelerin denize indirildikten sonra üst yapısının ve diğer aksamının tamamlandığı bilinmektedir [HAT.,Nr.: 4578, 27927/P, 28412, 28429, 28440, 28522, 29987/A, 29987/D]. Bu amaçla inşaatta görevli memurlar ile Bolu müşîrinin uyarılması ve teşvik edilmeleri istenmektedir. Belgeden, devletin Bolu müşîrinin kalyonun eksik yerleri için kereste, marangoz ve amele bulacağına güvense de; yine de Ereğli'ye Tedbir-i Fütûh adındaki brickle (brik (برىق) -i hümâyûn) kaptan Ahmed Paşa'yı gönderdiği anlaşılmaktadır. Yalnız Ahmed Paşa'nın ve sonradan Ereğli'ye Şirkât-i Sâni adında bir fırkateynle gelen Patrona (koramiral) Edhem Paşa'nın tersanedeki memurlarla anlaşamamaları üzerine bu defa patrona Edhem Paşa'nın Şirkât-i Sâni adındaki fırkateyninin süvarisi Tufan Bey'i tersanede bırakarak İstanbul'a döndüğü anlaşılmıştır. Sorunun ne olduğu tam tespit edilememekle beraber; devletin gönderdiği memurlarla geçinememe durumu olduğuna göre geminin inşasında yine bir sorunun olduğu söylenebilir [İ.Dahiliye: 3284]. Nedeni bilinmeyen soruna rağmen aynı yıl içinde 1842-1843 (1258) geminin inşası sona ermiş ve kalyon İstanbul'a getirilmiştir. Yine de kalyonun İstanbul'a getiriliş şekli bazı soruların doğmasına neden olmaktadır. Buna göre; kaptan paşanın (deniz kuvvetleri komutanı) padişaha sunulan tezkeresinden geminin İstanbul boğazından (Bahr-i Siyah boğazı) içeriye Eser-i Hayr vapuruyla çekildiği anlaşılmaktadır. Aşağıda bu bilgileri içeren ilgili bölümler aynıyla konulmuştur.

“Seniyyü'l-hümâ kerîmü's-şimâ devletlû inâyetlû âtufetlû übbehetlû efendim hazretleri”

“Ma'lûm-ı devletleri buyurulduğu üzere Bendereğli (Ereğli) sâhâsında bilinşâ rûy-i deryâya tenzîl olunmuş olan (denize indirilmiş olan) kalyon-ı hümâyûn evvelki salı günü Bahr-i Siyah boğazına (İstanbul boğazına) vürûd iderek (gelerek) Eser-i Hayr nâm vapur-ı hümâyûnuyla Tersâne-yi Âmire sâhâsına çekdirilmiş olduğu devletlû kapudan paşa hazretleri cânibinden (tarafından) bâtezkere ihbâr olunmuş olmağla (tezkereyle haber verilmiş olmayla) keyfiyyet-i mücerred ma'lûm-ı ma'alim-el lüzûmu cenâb-ı cihânbanî buyurulmak içün iş'âra ibtidâr ve tezkere-yi merkûme dahi arz ve tisyâr olunduğu beyânıyla tezkere-yi senâveri terkîmine mübâderet kılındı efendim” [İ.Dahiliye: 3375-1].

Ereğli'den kalyonun İstanbul boğazına kadar gelmiş olmasına rağmen, boğazdan içeriye bir vapurla çekilmek zorunda kalması geminin inşasının tam olarak bitirilmemiş olabileceği şüphesini uyandırmasına rağmen, bu genel bir uygulama da olabileceği düşünülebilir. Buna göre kalyonun boğazda ters rüzgar ve ya akıntılarla sürüklenmesini önlemek için ona kılavuzluk yapması amacıyla da böyle bir önlem alınmış olduğu iddia edilebilir.

Gemi, Tersâne-yi Âmire'ye geldikten sonra kontrollerinin Tersâne-yi Âmire'nin başmimarı ve buradaki diğer mimarlarca yapıldığı bilinmektedir. Ancak yine de geminin Osmanlı donanmasına katılımı için bizzat Abdülmecid, dışişleri bakanı, maliye bakanı, genelkurmaybaşkanı, deniz kuvvetleri komutanının ve bazı kaptanların çağrıldığı bir nevi tören de düzenlenmiştir. Onlar da kalyonu son kez incelemişlerdir. Çağrı üzerine padişah pazartesi günü Tersâne-yi Âmire'ye gelerek geminin kontrollerine katılacağını bildirmiştir. Son olarak kalyona isim verilmesi konusunda padişaha bir pusula gönderildiği bunda olası isimler sıralandığı, ancak isterlerse kendilerinin istediği bir ismin de verilebileceğinin ifade edildiği anlaşılmıştır. Buna göre kalyon için düşünülen olası altı isim; Gûh-ı Peyker, Burc-ı İkbâl, Günûb-ı İkbâl, Şahbâz-ı Derya, Necm-i Şevket, Peyk-i Şeref'di. Padişah bu isimlerden biri olan Necm-i Şevket ismini seçmiş ve kalyona bu ismi koymuştur. Aşağıda padişahın buna dair yazdığı irade aynıyla konulmuştur.

“Ma'rûz-ı câker-i kemîneleridir ki”

“Hame-pirâ-yı ta'zîm olan işbu tezkere-yi sâmiye-yi isfâzlarıyla zikr olunan tezkereler ve varaka ve pusula meşmûl'ül hâzza-yı şevket-fezâ-yı hazret-i şâhâne buyurulmuşdur kalyon-ı hümâyûn-ı mezkûre esâmî-yi merkûmeden (isimlerden) “Necm-i Şevket” tesmiye olunması (isminin verilmesi) ve bend-i şâyanda beyân istinzâk olunduğu üzere zât-ı âlîleriyle senevirlerinin ve müşârûn-ileyh hazretinin necât-ı âlî bazarertesi günü Tersâne-yi Âmire azîmetle hem mühimmat-ı mevcûdenin mu'âyene olunması ve hemde kalyon-ı hümâyûn-ı mezkûrun keşf kılınması husûslarına irâde-yi seniyye cenâb-ı mülûkâne müte'allik ve şeref-südûr buyurulmuş ve mezkûr tezkereler ve varaka ve pusula

yine taraf-ı asifiyelerine i'âde ve tisyâr kılınmış olmağla olbâbda emr ü fermân hazret-i menlehülemrindir” [İ.Dahiliye: 3434].

Osmanlı donanmasının sahip olduğu en büyük tipteki gemileri kalyonlardı. Osmanlı donanmasında hizmet eden kalyonların bir kısmı Ereğli’de yapılmıştır. Necm-i Şevket, yedi yüz mürettebatlı, seksen toplu ve iki anbarlı bir gemiydi ve Osmanlı Devleti’nin son kalyonlarındandı [Ubicini,1998: 339]. Gemiye verilen önemin göstergesi olarak bizzat padişah isim koymuş ve gemiyi denetlemeye gitmiştir. Kalyonun iki sene içinde donanmaya katıldığı düşünülürse Ereğli’deki tersanede tüm olumsuzluklara rağmen inşaatın oldukça hızlı ilerlediği söylenebilir. İnşaatın bu sürede bitirilmesinin bir başarı olduğu düşünülmektedir. Herhangi bir savaş durumunun olmamasına rağmen geminin bu sürede tamamlanması ilginçtir. Elbette bu başarı yalnızca kalyon nâzırına ait değil tüm tersanede çalışan işçi, usta, kalfa, mimar ve mühendislerle de aittir. Gerçekten de geminin inşası kolay olmamış malzeme (kereste) ve para tedarikinde sorunlar yaşanmış, ayrıca isyan (ihtilâl) da gemi yapımını geciktirici etki yapmıştır. Necm-i Şevket kalyonu, Osmanlı donanmasının şanını lekeliyecek hiçbir kusur işlemeden önemli başarılarla imza atmış olmalı ki ileride ondan sonra Osmanlı donanmasına katılacak bir buharlı gemiye de yine aynı isim verilmiştir [http://www.geocities.com/turk_navy/osmanlist/asarisevket.htm].

3. İNŞAATLARDA VE GEMİLERİN TESLİMİNDE YAŞANAN SORUNLAR

Herhangi bir bölgedeki sanayi faaliyetini, buna gemi sanayii de dahil, o bölgedeki gelişmelerden etkilenmemesi mümkün değildir. Bu anlamda bir yerde ortaya çıkacak büyük toplumsal sorunların oradaki sanayi faaliyetlerini de olumsuz etkileyeceği tahmin edilebilir. Ereğli'nin yaşadığı büyük toplumsal, siyasal sorunların tersanedeki savaş gemisi üretimini etkilediği söylenebilir. Bazı sorunların doğrudan tersaneyle ilgili olduğu da hemen ifade edilmelidir. Ereğli'de savaş gemisi inşasına hem Ereğli içinden hem de Ereğli dışından çeşitli engellemeler olmuştur. Gemi yapımına engellemelerden Ereğli içinden engellemeler denilince; tersaneye kereste, diğer malzemeler ve paranın ulaşamaması gibi sorunları değil, nâzırların suistimallerinden (dolandırıcılıklarından) ve doğrudan Ereğli halkının yaşadığı sorunlardan gemi inşasına yansıyan etkiler kastedilmektedir. Ereğli dışından gemi inşasına tek engellemenin Karadeniz'deki Rus Çarlığı'nın askeri varlığı ve onun faaliyetlerinden geldiği hemen belirtilmelidir. Ruslar'ın gemi inşasına engellemeleri tersane baskınları sayesinde olmaktaydı. Bu baskınlarda Ruslar ya yapılan, yapılmış gemileri imha ediliyor ya da ele geçirilerek kaçırılıyordu. Ereğli'de gemi inşasına engellemeler “İç Engellemeler” ve “Dış Engellemeler” bölümleri altında açıklanmaya çalışılacaktır.

3. 1. Ereğli'de Gemi İnşasına İç Engellemeler

Ereğli'de sosyal yaşamı çok büyük oranda etkileyecek boyuttaki bazı olayların aynı zamanda Ereğli'de tersanelerde çalışanların da hayatlarını etkilediği söylenebilir. Gemi inşası faaliyetlerinin tersane çalışanlarının toplumsal sorunlardan etkilenmeleri nedeniyle aksadığı düşünülmektedir. Ereğli'de bu şekilde görülen sosyal felaketlerden en önemlileri eşkiyalık ve ayaklanma (ihtilâl) faaliyetleriydi. İhtilâl kelimesini Osmanlıların şu anda kullanılan anlamında düşünmedikleri ve kullanmadıkları hemen belirtilmelidir. İhtilâl kelimesi, Osmanlı'da; her türlü karışıklık otorite kaybı, kontrolsüzlük, düzenin kalkması ve bozulması, anarşi gibi anlamlarda kullanılmaktaydı. Osmanlı'da ihtilâl; şimdiki gibi mevcut devlet düzeninin yerine daha iyisinin getirilmesi

amacıyla, zorla, halk yararına, halk ya da belirli gruplar tarafından değiştirilmesi şeklinde anlaşılmamaktaydı [Berkes, 2002: 28–40]. İhtilâllerin birkaç kişinin peşine takılmış saf yığınlar sayesinde çıkmadığı iddia edilebilir. İhtilâllerde liderlik yapanların ihtilâle katılanlarla aynı nedenlerle hareket edenleri olduğu gibi farklı amaçlarla hareket edenleri de bulunmaktaydı. Ereğli’de çıkan ya da Ereğli’yi de içine alan ihtilâllerin bu yaklaşımla değerlendirilmesi gerektiği düşünülebilir. Belirli nedenlerle çevre bölgelerden gelerek ya da Ereğli içinden, büyük sorunlara yol açan eşkiya ve ihtilâl liderlerinin varlığı bilinmektedir. Bunlar içinde daha eski çalışmalarda da adı geçen ve bilinenleri vardır. Bu şekilde bilinen en önemli eşkiya Ali Molla’dır.

3. 1. 1. Ali Molla Olayları

Ali Molla yoluyla çıkan olayların Ereğli’de gemi inşasına olumsuz etki ettiği iddia edilebilir. Bölüm-2’deki “Tablo-1: Ereğli’de 1800 – 1850 Yıllarında İnşa Edilen Gemilerin Listesi”nde 1805/06–1815/16 (1220–1230) tarihlerinde Ereğli’de hiç gemi inşası tespit edilememesinin Ali Molla olaylarıyla ilgisi olduğu düşünülmektedir.

Ali Molla hakkında ilk bilgileri Tahsin Aygün’den öğreniyoruz. Ona göre Ali Molla Ereğli’ye Amasra’dan gelmiş zekası, atıcılığı ve eşkiyalığı ile ünlü bir denizcidir. II.Mahmud döneminde Karadeniz’deki donanma komutanı onu Mora isyanının bastırılması için sefere çağırınca Mora’ya gitmiştir. Aygün; 1827’de Navarin’de Rus, İngiliz ve Fransız donanmalarının Osmanlı–Mısır donanmasını imha etmesi üzerine, Ali Molla’nın Ereğli’ye dönerek tek başına Ereğli’yi beş sene yönettiğini yazmıştır [Aygün, 1960: 38-39]. Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde bulunan belgelere göre ise Ali Molla’nın 1810–1820 (1225–1235) aralığında Ereğli’de etkili bir kimse olduğu tespit edilmiştir. Eğer Aygün’ün verdiği tarihler de dikkate alınırsa Ali Molla’nın 1810–1832 arası dönemde Ereğli’de etkili bir isim olduğu söylenebilir. Arşiv belgelerine göre Ali Molla’nın başlangıçta Ereğli’de görevli bir komutan ve merkezde hala saygınlığı olan bir Yeniçeri olduğu da tespit edilmiştir. Buna göre, Ali Molla’nın silâhşorân-ı

hâssadan²⁷ bir Yeniçeri olarak²⁸ 1810–1811 (1226)’da Ereğli iskelesi ve Baba limanı muhâfızı²⁹ ve Ereğli a’yânlığı yaptığı tespit edilmiştir. Bunu Aygün’ün verdiği bilgilerle birleştirirsek Ali Molla’nın denizcilikten anlayan eski Yeniçeriler’den olduğu iddia edilebilir. Ali Molla’nın bir eşkiya olarak on yıl Ereğli ve civarında II.Mahmud’un çok istemesine ve bölgede büyük askeri hareketler düzenlenmesine rağmen yakalanmamasının onun bölge halkı tarafından sevildiğini ve halktan destek aldığını gösterdiği düşünülmektedir. Bunda Ali Molla’nın, halkı kötü idarecilere karşı korumasının veya onlarla mücadele etmesinin etkili olduğu iddia edilebilir.

Ali Molla’nın 1806–1812 Osmanlı–Rus Savaşları sırasında Rus donanmasının saldırılarına karşı Ereğli’yi savunmak için burada bulunduğu ve 1811/1812 (1226) yıllarında Rus gemilerinin Ereğli limanına saldırısı öncesinde yaşanan olaylar nedeniyle

---

²⁷ Silâhşor: Yeniçeri ocağı subaylarından bir takımı hakkında kullanılırdı. Silâhşor silahlarla oynayıp uğraşan, çeşitli silahları kullanmakta çok yetenekli anlamına gelmektedir [Pakalın, 1993c: 226]. Osmanlı’daki Hâssa ordusunun Kapıkulu ordusu olduğu düşünüldüğünde, “Silâhşorân-ı hâssa” tabirinin Yeniçeri ocağı içindeki silahşörler için kullanıldığı düşünülmektedir.

²⁸ Timâr ordusunun önemini kaybetmesinden sonra taşrada da Yeniçeri garnizonları kurulduğu bilinmektedir. Osmanlı ülkesinin Asyasında kırk, Avrupasında kırkdört, Girit adasında otuzbir olmak üzere taşrada toplam yüzonbeş Yeniçeri ortasının (bölüğünün) olduğu belirtilmiştir [Pakalın, 1993c: 623]. Bunların dışında XVI. yüzyıldan itibaren çeşitli sancaklarda birçok Yeniçeri askerinin bulunduğu bilinmektedir [Özkaya, 1994: 24/40]. Yeniçeriler’in, daha XVIII. yüzyıldan itibaren bulundukları kentlerdeki insanlarla kasap, fırıncı, kayıkçı, hamal, kahvehane sahibi olarak ya da bu işleri ücret karşılığı koruyan mafya benzeri çete reisleri haline gelerek ekonomik ilişkiler kurdukları bilinmektedir. Böylece, şehirlerdeki üretici sınıfın çıkarlarının, lonca teşkilatlarının imtiyazlarının ve himayeci ekonomik politikaların koruyucusu olmuşlardır. Yeniçeriler’in, bir taraftan padişahın özel ordusu olmaları nedeniyle seçkinler zümresinin bir parçası olmaları, diğer taraftan da halkın içinde yer almaları onları iç politikada önemli bir belirleyici kılmaktaydı. 1826’da ortadan kaldırılıncaya kadar Yeniçeriler’in genellikle diğer elitlerin zulüm ve baskısının önüne set çeken, halkın milis güçleri gibi hareket ettiklerini belirtilmektedir [Quataert, 2002: 84–85]. Ali Molla’nın yaptıklarının da buna benzer olduğu, bu anlamda Ali Molla’nın bir istisna olmadığı belirlenmiştir.

²⁹ Muhâfız: Kaleleri ve diğer önemli yerleri düşman saldırılarından korumakla yükümlü komutanlara denirdi [Pakalın, 1993b: 564].

Bolu ve Viranşehir sancakları mutasarrıfı³⁰ Husrev Mehmed Paşa³¹ ve onun adamları olan Bolu kaymakamı³² mîrimîrân³³ İbrahim Paşa ve Husrev Paşa'nın Viranşehir

³⁰ Mutasarrıf: Osmanlı'da sancak adı verilen idari birimin başında bulunan devlet memuru hakkında kullanılan bir tabirdir. Bugünkü vali ile aynıdır. Bazen vezirlerin de sancaklara mutasarrıf tayin edildiği bilinmektedir [Pakalın, 1993b: 586; Çetin, 2003: 74].

³¹ Husrev Mehmed Paşa: Abaza kökenli, Çavuşbaşı Said Efendi'nin kölesi olup, Enderûn'a girip çıkarak Küçük Hüseyin Paşa'ya kapdanlığında mühürdar ve ardından kethüdâ oldu. 1800/1801 (1215)'de mîrimîrân rütbesiyle Karahisar (Kayseri-Yeşilhisar) mutasarrıfı ve sonra İskenderiye muhafızı, Mayıs/Haziran 1801 (M.1216)'de vezirlikle İzmit valisi ve aynı sene Eylülde (Ca.1216) Mısır valisi, Nisan/Mayıs 1803 (M.1218)'te Diyarbakır valisi oldu; 30 Mart 1804 (18 Z. 1218)'te azledildi. 1804/05 (1219)'te Selanik, 1806 (1221)'da Bosna, 1808 (1223)'de İbrail (Slistre sancağı kazası)'le beraber ikinci kez Selanik valisi oldu; ancak aynı yıl Eylül/Ekim'de bunların yerine azledilerek Karahisar ve Bolu valisi tayin edildi. Şubat/Mart 1809 (M. 1224)'te Silistre eyaletiyle beraber Karahisar ve İzmit valisi ve Aralık 1811 (Z.1226)'de kaptan paşa oldu. Paşanın vezir rütbesiyle Kocaeli, Bolu ve Viranşehir sancakları mutasarrıfı olarak 1810/1811 (1225)'de Ali Molla üzerine görevlendirilmiş olduğu düşünülebilir. Şubat 1818 (R.1233)'de sırayla Trabzon, ardından Erzurum, Kars, tekrar Bolu, sonra Ağrıboz valisi, bir süre sonra Şark seraskeri ve Erzurum valisi oldu. 9 Aralık 1822 (24 Ra. 1238)'de tekrar kaptan paşa oldu, İpsara (Sakız)'yı fethetti. 19 Şubat 1827 (22 B. 1242)'de azledildi ve Üsküdar'da oturdu. 19 Mayıs 1827 (11 L. 1242)'de seraskerliğe getirildi ve Bolu, Kastamonu ve Kangırı (Çankırı) valisi oldu. 11 Kasım 1836 (1 Ş. 1252)'da altmışbin kuruş maaşla azledildi. Mart 1838 (Z.1253)'de Meclis-i Vâlâ reisi oldu. 5 Temmuz 1839 (19 R. 1255)'da sadrazam oldu. Aynı görevden 8 Haziran 1840 (7 R. 1256)'da azledildi. Yargılandıktan sonra Tekfurdağı (Tekirdağ)'na sürüldü. 18 ay sonra affedildi ve İstanbul'a geldi. Ocak 1846 (M.1262)'da Meclis-i Âliye'ye memur oldu. 3 Mart 1855 (13 C. 1271)'te vefat etti. Eyüp'teki türbesinde medfundur. Eyüp'te kütüphane yaptırdı. Kocamustafapaşa tekkesini yeniden inşa ettirdi. Makam düşkünlü, zengin, yumuşak huylu, cömert, işgüzar, tedbirli, alay derecesinde latifeci ve güler yüzlüydü. Orta boylu, tıknaz, güzel yüzlüydü. Ardından evladı kalmadı, öldüğünde yaşı yüze yakındı. Birçok köleleri eğitip devlet hizmetine kazandırdı. Bunlardan ikisi sadrazam, biri serasker, dördü bakan, biri müşîr olmuş, ayrıca diğerlerinin birçoğu livâ ve ferîklığe getirilmiştir [Süreyya, 1996b: 682–683].

³² Kaymakam: Osmanlı idari ve askeri teşkilatında kullanılan bir tabirdir. İdarede kazaların idare amirine kaymakam denilirdi. Kaymakam tabiri bugün de kullanılmaktadır, zaten kazanın bugünkü karşılığı da ilçedir. Osmanlı askeri teşkilatında ise kaymakam bugünkü yarbaya karşılık gelmektedir [Pakalın, 1993b: 219].

³³ Mîr-i Mîrân: Mülkî rütbelerdendir. “Beylerbeyi” anlamına gelir. Beylerbeylik Osmanlı'da valilik ayarındaydı ve beylerbeyleri askeri görevlerle de yükümlüydüler. Devletin ilk zamanlarında Beylerbeylik ile Mîr-i Mîrânlık ayrıydı ve Beylerbeyliği daha üstün bir rütbeydi. Zamanla ikisi aynı kabul edilmeye başlanmıştır [Pakalın, 1993b: 545]. Beylerbeyleri, Osmanlı'da eyalet adı verilen idari birimlerin başında mülkî ve askeri amir olarak bulunmaktaydılar. Beylerbeyleri bürokraside “ehl-i sey” tabir edilen

sancağındaki vekili Haydudoğlu ile arasının açıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca II.Mahmud'un bir hattından Ali Molla'nın belli olmayan bir nedenle Ereğli'deki müftüyü ve çocuklarını öldürdüğü ve onsekiz kazayı ele geçirdiği de ifade edilmektedir [HAT.: 25592]. Bu durumların Ali Molla'yı devletle karşı karşıya getirdiği ve eşkiya yaptığı anlaşılmıştır. Bolu kaymakamı İbrahim Paşa ve Husrev Paşa'nın Viranşehir sancağındaki vekili Haydudoğlu'nun bölgede halktan haksız yere fazla vergi toplayarak suistimal ve zulüm yapmalarından Ali Molla rahatsız olmuştur [HAT.: 41857/F]. Ereğli a'yânı Ali Molla'nın; İbrahim Paşa ve Haydudoğlu'nun zulümlerini önlenmesi için yazdığı şikayet yazısı 1811/1812 (1226) tarihlidir. Bu belge de İbrahim Paşa ve Haydudoğlu ile Ali Molla arasında sorunların oluşmasına neden olmuş olmalıdır. Aşağıda bu belgeden ilgili bölümler aynen konulmuştur.

“...Bendereğli (Ereğli) ve diğer idâremizde olan kazâhâ-yı hâssalarına isâbet ideni (vergiyi) kendi tarafına ve selef ve halef kaymakamı taraflarına bitamamhâ-yı edâ ve teslim olunmak husûslarında asla kusûr ve rehâvetimiz yoğiken hâlâ medîne-yi Bolu'da (Bolu şehrinde) kaymakamları olan mîr-i mîrândan devletlû İbrahim Paşa hazretleri hâlâ Viranşehir sancağına vekîl nasb buyurdıkları (vekil atadıkları) Haydudoğlu ile ittifâk ve ittihâd idüb (birleşerek) başlarına yerlû ve yabancı asâkir-i kileye tecemmû' (toplayıp) ve mahzâ-yı icrâ-yı garîz ve nefsâniyyet (düşmanlık, kin) ve iddihâr (saklayıp) emvâl-i fukarâ-yı ra'iiyyet (fakirlerin mallarını) ve edâsına ta'ahhüdümüz olan taksît-i evvel emvâlinden (önceki vergi taksitinin malından) senelik-i sâbika hâssalarına kanâ'at itmeyüb (yetinmeyip) kendi nefsiyçün üç dörd kat ziyâde (fazla) tertîb (düzen) ile yeni tevzîğin defterine (vergi defterine) hatm eylediği emvâl-i efrâtayyesin mîrî malıdır (devlet malıdır) deyu bahâne iderek cebren alır (zorla alır) deyu dâ'iesiyle safer-ül hayrın onikinci günü asâkirlerin (askerlerin) bir bölüğünü Akçaşehir (Akçakoca) üzerine her bir bölük asâkiriyle binnefs kendüstü Bolu'dan hareket ve Zağfiranbolu'dan (Safranbolu'dan) dahi Haydudoğlu ana imdâd olarak (yardım ederek) hareket ve sevâhil-i kazâlara (sahil kazalarına) hücumu ve bu sene-yi mübâreke de dahi bihikmetallâh-i te'âlâ

---

tabakada yer almaktaydı. Beylerbeyleri; sancakbeyleri içinden seçilekteydi, onların içinden de vezirler seçilmekteydi [Pakalın, 1993a: 216–221].

zehâ'ir ve es'âd-ı sâ'irenin kaht (kuraklık) ve kallatından ma'âzallâh-i te'âlâ bunca ibâdullâhın (kulların) çektiği açlık harurudundan (ateşinden) nân (ekmek) yerine çemen-i hazırâtı yabânî rızık (yabani yiyecekler) ve tenâvülünü canlarına ni'met-i azimâ (büyük nimet) bilerek kifâf-ı nefis ve ba'zıları hevâ-yı buna açlıktan helâk menzilesine geldiği hengâmları iki taraftan kazâhâ ve kurâyayı zabt (tutarak) ve nice mehmânihâne ve fukarâ hânelerine yağma ve garât (zulm ederek) ve ihrâk-ı binnâr ve giçenleri bigâyır-i hakk çeres (hapis) ve işkence iderek tecrîm (cezalandırma) ve tegarrîm ve ba'zılarına tarafgirlik ittihâmıyla (kendisine taraf olmaları suçuyla) katl (öldürme) ve emvâllerini zabt (mallarına el koyma) ve bunca sübyân (çocuk) ve nisvânı (kadını) ayakları altına bıragub ve bertakrîb firâr idenler (kaçanlar) cibâller başlarına (dağ başlarında) evlâd ve iyâlleriyle çıkub ihtifâ ve tahâssun ve'l-halet-ül hâzihi evvel iki tarafın cem'iiyeti (toplamı) Bendereğli kazâsı kurâlarına (köylerine) çeküb cümle kurâyı (bütün köyleri) yağma ve garât iderek perişân ve hesâdat..." [HAT.: 41857/F]

Bu belgede ilginç birkaç nokta bulunmaktadır. Belgeden, Ereğli'de 1811/1812 (1226) tarihlerindeki kıtlık ve kuraklık yaşandığı anlaşılmaktadır. Hatta o kadar ki insanlar ölmek için yabani otlarla, çimenlerle beslenecek duruma gelmişlerdir. Tam bu durum yaşanırken bir de üstüne İbrahim Paşa ve Haydudoğlu'nun askerleriyle yaptığı baskın ve zulümler yaşanmıştır. Bunun üzerine Ereğli ve çevresindeki kazalardan da İbrahim Paşa ve Haydudoğlu hakkında benzer mahzârlar (şikayet dilekçeleri) gönderilmiştir [HAT.,Nr.: 41260/M, 41260/N, 41260/O, 41260/P, 41260/R, 41260/S]. Husrev Paşa'nın kendi uygulamalarına karşı çıkan Ali Molla'nın yakalanması için İbrahim Paşa'ya emir verdiği anlaşılmıştır [HAT.: 41269]. Tam bu sırada Ereğli limanına Osmanlı donanma sancakları çekili üç Rus firkateyninin saldırısı gerçekleşmiştir. Husrev Paşa bu defa İbrahim Paşa'yı Ereğli muhafızı olarak atamıştır. Bu sırada Rus gemileri Dakîkî Osman Kaptan'ı ve gemisini ele geçirerek kaçmıştır [HAT.: 41269]. Bundan sonra Husrev Paşa tekrar Ali Molla'nın peşine düşmüştür. Başta padişah olmak üzere devlet adamlarının bir kısmının da paşanın Ali Molla'ya karşı hareketini onayladığı anlaşılmaktadır. Bunun nedenleri tespit edilebilmiş değildir. Padişahın ve devlet adamlarının sıradan bir muhafıza karşı bir veziri desteklemelerinin ve onun haklılığına inanmalarının yine de

mümkün olduğu belirtilebilir. Husrev Paşa'nın Ali Molla ile çok şiddetli bir muharebe yapmaya hazırlanarak bu amaçla devletten yüz kantar barut ve cephaneye bunlara yetecek kadar beşer yüz gülle istemiştir [HAT.: 25757]. Ali Molla'yı etkisiz hale getirebilmek için Husrev Paşa'nın ağır silahları dahi kullanmak istemesi sorunun gerçekten büyük olduğunu göstermektedir. Bu mühimmatın İzmit üzerinden denizden iki korvet ile gönderilmesi istenmektedir. Yine belgeden; Korvetlerin, Rus donanması tarafından daha önce Osmanlı donanmasının yaptıklarına karşılık intikam almak amacıyla hedef seçilecekleri düşünülerek, devletin dikkatli hareket ettiği anlaşılmaktadır. Aynı belge üzerindeki hatt-ı hümayûnunda işlerin gecikmesinden II. Mahmud rahatsız olduğunu belirtmektedir. Padişah uzun süre geçmesine rağmen Husrev Paşa'ya mühimmat gönderilmemesinde kasıt olduğunu düşünmektedir.

Padişahın ikazlarından sonra Bolu mutasarrıfına cephanenin ulaştırıldığı bilinmektedir. Ancak Husrev Paşa devletten istediği malzemeleri hasarlı veya bozuk olarak aldığını ifade etmektedir. 1811/1812 (1226) tarihli bir belgede paşanın Akçakoca'da gönderilen malzemeleri incelediği ve bozuk bulduğu belirtilmektedir. Paşa; Akçakoca'dan Ereğli'ye hareket etmeden önce devletten iki adet yirmikişer çapta humbara havanı, bunlarda kullanılan mühimmatı ve bunları kullanabilecek humbaracıları, daha önce gönderilen fişekler dışında elli sandık fişegi ve Ali Molla'nın deniz yoluyla kaçmasını engellemek için de beş-altı adet şalopa tipi savaş gemisi istemiştir. Aynı belgede, bu istenilenlerin de yine İzmit mütesellimi yoluyla gönderilmek istendiği anlaşılmaktadır. Ancak daha önce İzmit mütesellimi yoluyla paşaya gönderilen gülle, barut ve yuvarlaklardan; mütesellime baruttan başka birşey ulaşmadığı belgelerde geçmektedir. Bizzat II. Mahmud, kendi hattında Husrev Paşa'ya içinde istediği cephaneye beraber on adet şalopanın, kaptan-ı derya tarafından tayin edilen usta bir amiral komutasında gönderilmesini emretmektedir. Aşağıda bu hatt aynen konulmuştur.

“İstid'â eylediği (istediği) mühimmât acileten erişdirilsün humbar (havan topu) ve sâ'iri (diğerleri) şalopalara konulub ve on aded şalopa kenardan gitsün ve üzerlerine kapudan paşa tarafından yarar bir başbuğ nasb olunub (komutan atanarak) şakî-yi merkûmun (Ali Molla'nın) bi'ey-yi hâl i'dâmına (idam

ettirilmesine) ikdâm olunsun (gayret gösterilsin) imhimâl ve ihmâl olunmuyor
ise de bir kat dahi sâ'y oluna (çalışılsın)" [HAT.: 18016].

On adet şalopa önceden görevlendirilen iki korvetin Ruslar tarafından imha edilmesi sonucu istenmiştir. Başka bir belgede II. Mahmud "iki sefinenin heba edilmesi" şeklinde korvetlerin elden gitmesini kast ettiği düşünülmektedir [HAT.: 16623]. Daha kesin olarak HAT.: 16846'da Ereğli'de iki korvetin Rus donanmasına bağlı fırkateynlerce ele geçirildiği belirtilmektedir. Paşanın kaybedilen korvetlerle beraber daha sonra on şalopa istemesi, onun güçlü bir deniz kuvvetine ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Zaten daha önce de ifade edildiği gibi Aygün, Ali Molla'nın donanmayla Mora isyanının bastırılması hareketına katıldığından bahsetmektedir. Bunlar Ali Molla'nın iyi bir denizci olduğunu göstermektedirler.

Ali Molla'nın, İbrahim Paşa ve Haydudoğlu'nu engelleyecek durumda olmaması nedeniyle suistimallerin arttığı anlaşılmaktadır. Bolu sancağına bağlı Alaplı kazasından yılda üç defa alınan vergisinin bir taksitinden altıbin kuruş fazla olmak üzere otuzaltıbin kuruş toplandığı, yine Viranşehir sancağına bağlı Ereğli kazasından alınan verginin de bir taksitinden fazladan dokuzbin kuruş olmak üzere kırkbirbinbeşyüz kuruş toplandığı kazalar halklarının İstanbul'a şikayetleri ile ortaya çıkmıştır. Ereğli'deki yolsuzluğun Husrev Paşa'nın atadığı Haydudoğlu'nun işi olduğu anlaşılmaktadır [HAT.: 6125-1].

Haydudoğlu'nun sadece Ereğli'de vergi yolsuzluğu yapmadığı, burada daha başka sorunların da çıkmasına neden olduğu bilinmektedir. Buna göre Haydudoğlu; Ereğli halkının seçtiği a'yân Davud Ağa'yı a'yânlıktan alarak kendi adamı ve Akçakoca (Akçaşehir) ve eski Ereğli a'yânı Hacı Alioğlu Osman Ağa'yı Ereğli'ye zorla a'yân da yapmıştır. Haydudoğlu'nun Davud Ağa'yı a'yânlıktan almasında ağanın Ali Molla'nın adamı olmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Davud Ağa, ileride Husrev Paşa askerleriyle Ereğli'ye gelmeden önce Ali Molla gibi Ereğli'den kaçacak ve Ahyolu (Rumeli-yi Şarkî-Burgaz)'nda yakalanıp sorgulanarak idam edilecektir [HAT.,Nr.: 25075, 25075A, 47883/A, 47883/B]. C.Dahiliye: 6125'ten anlaşıldığı kadarıyla Haydudoğlu, Hacı Alioğlu Osman'ı a'yân yapabilmek için, Ereğli'ye kendi askerleri ve adamlarıyla 7 Nisan 1811'de (13 Ra. 1226) baskın yapmıştır. Bunun sonucunda

Ereğli'deki halk perişan halde dağılıp dağlara kaçmışlardır. Bu olaydan sonra Ereğli halkı olayı İstanbul'a şikayet ve memnun oldukları a'yânları Davud'un yeniden a'yân atanmasını isteyen bir yazıyı İstanbul'a göndermişlerdir. Osmanlı klasik düzeninde resmî a'yânlarının halk tarafından seçilmeleri yöntemi bulunmaktaydı. Davud Ağa'nın Ereğli halkı tarafından seçilmiş olması; Ereğli'de kaza a'yânının klasik dönemdeki uygulamalara göre belirlendiğini de göstermektedir. Aşağıda Haydudoğlu'nun zulmünden bahseden ve bu olaylar üzerine Ereğli halkının yazdığı mahzârdan bir bölüm yer almaktadır.

“...Hacı Alioğlu Osman Ağa bundan yedi sekiz mâh-ı mukâddem (ay önce) a'yânlıktan ihrâc (atılmış) ve yerine ötedenberü kazâmızın muhtâr ve hanedânı olan Davud Ağa kulları cümle ma'rifetiyle (ileri gelenlerin isteğiyle) a'yân nasb olunub (atanıp) mûmâ-ileyh kulları (Davud Ağa) ehl-i iffet (namuslu) ve perhizkâr (yasaklardan kaçınan) ve nihad ve hısalında i'tidâl ve insâfa (ölçülü sözlü) ma'il bir bende-yi sadakât-kârlarından (sadık kullarından) olmağla bi'l-cümle re'âya ve berâya (halk) kendüsünden şâkîr ve hoşnud olarak devam ömür ve devlet-i şâhânelerine muvazabât (sürekli çalışma) üzere iken... merkûm (Haydudoğlu) Osman Ağa'yı a'yân nâsb itmekle (atamakla) dâ'iyesiyle asâkir-i vâfire ile (çok sayıda askerle) işbu mâh-ı rebîy'ül evvelin onüçüncü günü kazâmız üzerine hücum ile saman ve duayâ-yı cem'iyeti târâc ve derûn-ı kasaba ve kurâda (köylerde) ka'in (bulunan) nisvân (kadın) ve sübyân (çocuklar) perâkende (yalnız) ve perişân ve elyevm dağlar başında nâlân (inleyerek) ve garibân ac ve bîilac olduklarını mübeyyin (bildiren) kazâmız hâkiminin (kadı) verdiği i'lâm ve re'âyâ fukarası kullarının mahzârları muciblerince (icablarınca) merâhim (acımaları) medâr-ı şâhânelerine ref'i arzuhâli ictisâr kılındı (cesaret edildi)... damamen ve re'feten (kaldırılmasıyla) a'yân-ı sâbık merkûmun (Osman Ağa'nın) tedîbî (terbiye edilmesi) ve elyevm hoşnud olduklarımız a'yânımız olan Davud Ağa kullarının ibkâsıyla (a'yânlığa getirilmesiyle) bu re'âyâ fukarası kulları (halk) kemâ-fi's-sâbık (eskisi gibi) me'vâ-yı karîmemizde iskân birle (köylerimize yerleşerek) hâssaten zelzelîl (en alçak durum) felek misîl şâhânelerinde müstezîl (hor görülmüş) buyurulmak bâbında emr ü fermân-ı hümayûn mühabbet-mekrûn şevketlû mühabbetlû kudretlû azimetlû pâdişâh-ı

âlempenâh ve şehinşâh zafer-i destegâh efendimiz hazretlerindir” [C.Dahiliye: 6125-2].

Davud Ağa’nın Ali Molla’nın adamı olmasına rağmen halk tarafından resmi kaza a’yânı seçilmesi halkın Ali Molla’yı desteklediğini gösterdiği düşünülmektedir. Belki bu yüzden Ali Molla uzun süre Ereğli’de kalmasına rağmen yakalanamamıştır. Diğer taraftan Davud Ağa sahte evrak düzenletip a’yânlığı yeniden ele geçirmek istemiş de olabilir. Yani halk ve kaza hakimi tarafından gönderildiği düşünülen evraklar sahte de olabilir. Her iki a’yânda, Ali Molla ve Davud Ağa, Akçakoca (Akçaşehir) a’yânı Hacı Alioğlu Osman Ağa ve onun arkasındaki Haydudoğlu ve en tepede Bolu ve Viranşehir sancakları mutasarrıfı vezir Husrev Paşa’yla sorunlar yaşamaktaydılar. Halkın gönderdiği mahzârın ve Ereğli hakiminin i’lâmının İstanbul’a ulaşmasından sonra devlet; Bolu ve Viranşehir sancakları mutasarrıfının yardımcısı Haydudoğlu’nun cezalandırılmasını ve Akçakoca (Akçaşehir) a’yânı Hacı Alioğlu Osman’ın Ereğli a’yânlığından azledilmesine ve yerine tekrar Davud Ağa’nın atanmasını emretmiştir. 1 Mayıs 1836 (3 C. 1231) tarihli bir i’lâmdan Viranşehir mütesellimi Haydudoğlu’nun katledildiği anlaşılmıştır [C.Maliye: 11938]. Bundan on gün sonrasına ait bir tahrirâtta ise Haydudoğlu’nun mîrice el konulmuş olan mallarından satılanların bedelinin gönderildiği, ayrıca konağında ortaya çıkan top ve mühimmatının Amasra kalesine yollandığı ifade edilmektedir [C.Maliye: 12107]. Böylece a’yânlar arasında Ereğli’deki iktidar savaşının ilk bölümünü Bolu ve Viranşehir mutasarrıfı vezir Husrev Paşa, yardımcısı Haydudoğlu ile Akçakoca (Akçaşehir) a’yânına karşı Davud Ağa kazanmış görünmektedir.

Bu durumun paşanın otoritesini olumsuz etkilediği söylenebilir. Husrev Paşa’yı sadece bu durumun değil, 1811/1812 (1226) tarihli bir belgeden anlaşıldığı kadarıyla kendisine gönderilen mühimmatı taşıyan on şalopa gemisinden beşinin Karadeniz’de fırtına sonucu kaybolması ve beşinin ise karaya oturmasının da kötü etkilediği düşünülmektedir. Paşa devletten bu filo ve taşıdığı mühimmatı Ali Molla’ya karşı istemişti. Filonun bu hale düşmesinden II. Mahmud’un kaptan paşayı sorumlu tuttuğu ve çok kızdığı kendi hattından anlaşılmaktadır. Aşağıda padişahın bu hattı aynen konmuştur.

“Bu husûsu ben irâde eylediğim içün el ucu ile iğmaz sûretiyle (göz yumma yoluyla) tutulduğundandır güya bana rağm (inat) olacaktır pek bildiğim maslahatdır (işdir) kapudan paşaya ekîdû'l-mazmûn fermân gönderesin Benderek maddesi (Ereğli'deki olaylar) mahzâ anın rehâvetinden (gevşekliğinden) iki sefine (gemi) ve on şalopa hebâ oldu (yok oldu) hâlâ hâmar yok bu nasıl keyfiyyetdir Ali Monla şakîsinin hayyen ve meyyiten (ölü ve diri olarak) ahzı (alınması) kapudan paşadan kat'iiyyen matlûbumdur her ne vechle (şekilde) olur ise olsun bi'ey-yi vechikân kendüden matlûbdur bundan kârîğ olmam şöyle ma'lûm ola (bilinsin)” [HAT.: 16623].

Sonunda padişah Ereğli'deki Ali Molla'yı etkisiz hale getirmek için denizden bizzat Kaptan-ı Derya Hafız Ali Paşa komutasında bir donanma ve karadan da Husrev Paşa emrinde bir ordu görevlendirmiş, her iki kuvvet Ereğli'ye gelmeden Ali Molla ve adamları çeşitli yerlere kaçmışlardır [HAT.,Nr.: 47882/A, 47882/C, 47882/D]. Kaptan paşanın gönderdiği ka'imesinde donanmanın fırtına nedeniyle Ereğli'ye giremediği ve Ali Molla'nın kaçtığı ifade edilmektedir [HAT.: 47882/A]. Ereğli'de kontrolün tam olarak paşanın eline geçmesinden sonra, paşa çeşitli muhtarlıklara kendi adamlarını yerleştirmiştir. Ereğli resmî a'yânlığına (muhtarlığına) da Çubukcuoğlu Emin Ağa'yı getirmiştir [HAT.: 47882/B].

“...cânib-i devlet-i âliyyeden bir irâde-yi seniyye zuhûruna değin (İstanbul'dan bir emir gelene kadar) mîr-i mîrân-ı kirâmdan ma'iiyyet-i müşârûn-ileyhde olan (Husrev Paşa'nın kadrosunda olan) Bolu kaymakamı İbrahim Paşa kullarını muhâfız şeklinde vaz' ve ta'yîn... Çubukcuoğlu Emin Ağa kulları ehl-i arz ve sadâkatkâr devlet-i aliyyeden olduğunu tahkîk ve kemâfî's-sabık kazâ-yı mezkûre (Ereğli'ye) muhtâr nasb ve ta'yîn eylediğini müşârûn-ileyh hazretleri (Husrev Paşa) çâker-i kadîmelerine ifâde ve bu günlerde hareket ve Bolu-ya vech-i azîmetleri (gidişleri)...” [HAT.: 47882/B]

Paşanın getirdiği yeni yerel görevliler de Ali Molla'nın asla affedilmemesi için İstanbul'a i'lâmlar göndermişlerdir [HAT.,Nr.: 47882/E, 47882/F, 47882/G, 47882/H,

47882/I, 47882/J, 47882/K, 47882/L, 47882/M, 47882/N, 47882/O, 47882/P]. Devlet, Ali Molla'yı yakalamak için onu tanıyanları, nerede olduğunu bilenleri sorguya almaktadır. 15 Kasım 1811 (27 N. 1226) tarihli bir belgeden Ahyolu'na (Rumeli-yi Şarkî-Burgaz) Ereğli'den geldiği haber alınan Davud Ağa ve arkadaşlarının Ahyolu zahire nâzırı Mehmed Emin Efendi ve Ahyolu a'yânı Çilesizzâde Mustafa Ağa tarafından hapsedildiği anlaşılmaktadır [HAT.,Nr.: 25075, 25075/A, 47883, 47883/A]. Davud Ağa ve arkadaşlarının yapılan sorgulamalarından Ali Molla'nın yakalanacağından şüphe ederek bir şehtiye ile Anadolu'ya kaçtığı bilgisi alınmıştır. Çilesizzâde Mustafa Ağa'nın, Ahyolu'nda Davud Ağa'yı tutuklaması üzerine İstanbul'a yazdığı şukkasında daha başka ilginç bilgiler de edinilmektedir. Buna göre Davud Ağa, kendisiyle beraber getirdiği sekiz, on adamıyla Ahyolu'ndaki kahvehanelerde ve hanlarda orduyla sefere katılacaklarını söylemekte ve bu haberi yaymaktadır [HAT.,Nr.: 25075, 25075/A]. Davud Ağa'nın bu şekilde davranmasının nedeni Ahyolu'ndaki devlet adamlarına fark ettirmeden Ali Molla'ya adam toplamak olduğu akla gelebilir. Bunun yanında ağa Ereğli'deki devlet adamlarından kaçtığı gerçeğini gizlemek için de böyle bir yalanı uydurmuş olduğu düşünülebilir. Aşağıda Çilesizzâde Mustafa Ağa'nın Ahyolu'nda Davud Ağa'yı tutuklaması üzerine İstanbul'a yazdığı şukkasından ilgili bölüm aynen konulmuştur.

“...Bendereğli cânibinden bir kıt'a sagîr sefine ile (küçük gemiyle) Akçaşar (Akçaşehir-Akçakoca) a'yânı Davud nâm kimesne ordu-yı hümâyûn cânibine gideceğiz deyû Ahyolu'ya vüsûl (gelerek) ve seffinden hurûc (çıkarak) ve çarşu ve pazarda keşt ve güzâr iderler iken (gezerlerken) emr-i şerîf vürûd (emir gelerek) ve bervech-i muharrer merkûm Davud sekiz on nefer ittibâ'ıyla (kendisine bağlı olanlarla) Ahyolu'da oldukları tahkîk olundukda (anlaşılnca) ahz (alınması) ve hesabı olunması Çilesizzâde'ye cânib-i kullarından tahrîr olundukda (emir yazılınca) der'akab (hemen arkasından) Davud'u ve ittibâ'ısını ahz ve muhasebe-ül bekâ ve şakî-yi merkûm Ali Molla'dan istintâk olundukda (sorulunca) Bendereğli limanında lenger-endâz-ı âmâde (hazırlanmış) olan şehtiye ta'bîr olunur sefineye şakî-yi merkûm (Ali Molla) sūvâr (binerek) ve Anadolu cânibine (tarafına) firâr eyledi deyû takrîr eyledikleri ve merkûmun (Davud'un) Çilesizzâde kullarının muhâsebesinde hıfz itdirûlûb (tutulup) sūdûr

idecek (gerçekleşecek) irâde-yi seniyyelerine intizâr olunmakda eyledüğü (beklemekte olduğu)..." [HAT.:25075]

"Bendereğli a'yânı firârî Ali Molla nâm şakînin (eşkiyanın) her ne mahâlde bulunur ise tertîb-i cezâsıyla (cezasının verilmesiyle) ser-i maktû'nın (kellesinin) Dersa'âdet'e irsâli (gönderilmesi) celâdet-efzâ-yı sūdûr olan hatt-ı hümâyûn-ı şevket-mekrûn mücebince (gereğince) ba'zı mahâllere emr-i âlî ısdâr tenbîye ve iş'âr (işaret) buyurulmuş olduğundan Bendereğli cânibinden Davud nâm kimesne on nefer ittiba'ıyla Ahyolu'ya vürûd etmiş ve merkûmlar şakî-yi mezbûrun teba'sından (Ali Molla'nın adamlarından) zannıyla irâde-yi seniyye sünûhuna (olması) intizâren habs olunmuş (hapsedilmiş) olduğu Ahyolu cânibinden ricâl-i devlet-i âlîyyeden Emin Efendi (Ahyolu Zahire Nâzırı Mehmed Emin Efendi) bendeleri ve sâ'iri tarafından vârid olan tahrîrât meâlinde mastûr ve tahrîrât-ı mezkûre huzûr-ı hazret-i hilâfet-penâhiye ledelarz (sunulduğu zaman)..." [HAT.: 47883/A]

Davud Ağa ve arkadaşlarının sorgularından Ali Molla'nın Anadolu taraflarına kaçtığı bilgisi alınınca, bu taraflarda araştırmalar başlatılmıştır. Bunun sonucunda bazı kimseler Ali Molla zan edilerek idam dahi edilmişlerdir. 1811 (1226)'de Trabzon valisi Süleyman Paşa Ali Molla'yı yakalayıp idam ettiğini ve kellesini İstanbul'a gönderdiğine dair bir arıza göndermiştir [HAT.: 47884/A]. Ali Molla'nın eski bir Yeniçeri olduğu daha önce belirtilmişti. 1812/1813 (1227) tarihli bir hatt-ı hümâyûnda ocaklıların Ali Molla'yı afettirmeye çalışıklarından bahsedilmektedir. Bu hatt bizzat II. Mahmud'un oldukça sinirli bir şekilde Kaymakam³⁴ Hurşid Ahmed Paşa'ya³⁵ yazdığı emirleri içermektedir.

³⁴ Kaymakam Paşa: Sadrazamın serdar-ı ekremlikle veya başka nedenlerle hükümet merkezinden uzaklaşması halinde kubbe vezirlerinden vezir-i sani (ikinci vezir) onun yerine vekalet ederdi. Bu görevi süresince de kendisine "kaymakam paşa" ya da "kaymakam-ı rikâb-ı hümâyûn" gibi çeşitli şekillerde hitap edilirdi. Kaymakam paşa vekaleti süresince asilin (sadrâzam) yetkilerinin tamamına sahip olurdu [Pakalın, 1993b: 219-220].

³⁵ Hurşid Ahmed Paşa: Gürcü asıllıdır. Bir Tatar'ın kölesiyken Selim Sırrî Paşa'ya satıldı. Onun vefatından sonra Reistülküttâb Râşid Efendi'ye ve sonra Küçük Hüseyin Paşa'ya intisab eyledi. Mısır savaşlarına Hasan Paşa ile katıldı. Mîrimîranlık ile İskenderiye muhafızı ve Mart 1804 (Z.1218)'te vezirlikle Mısır valisi oldu. Bu görevden Haziran 1805 (Ra. 1220)'te azledildi ama Ağustos 1805

Hattan, Ali Molla'nın 1806–1812 Osmanlı–Rus Savaşına katılmak istediğini belirterek hakkındaki idam hükmünün kaldırılmasına aracı olmaları için Yeniçeri Ocağı'ndan oldukça güçlü kişileri devreye soktuğu anlaşılmaktadır. II. Mahmud, ocak içerisinde gelen Ali Molla'nın afedilmesi isteklerine sinirlenmiş ve kaymakam paşaya ocaktan sekbanbaşı ağa, turnacıbaşı ağa, diğer subaylar ve ihtiyarlarla (eski askerlerle) toplantı yapmasını ve isteklerinin kesinlikle kabul edilmeyeceğini bildirmesini istemiştir. Padişah, Ali hakkında müftü ve ulemanın bile katline cevaz verdiklerini belirterek, onun eşkiyalığını anlatan bir çok belgeyi toplantıda ocaklılara sunması ve onları ikna etmesi için kaymakam paşaya göndermiştir. Padişah sefer için bile olsa eşkiyanın afedilmesine kesin olarak karşıdır. II. Mahmud'un yazdığı bu hattan bazı ilginç bölümler aşağıya aynen konulmuştur.

“...müftü ve evlâdlarını katl iddiğini ifâde eyledikten sonra bu makûle (takım) vâcib-ül izâle-yi hâ'in-i dîn ü devletin (din ve devlet haininin halledilmesi) Ocağ-ı Âmire'mde kabûlü kanun-ı kadîme mutâbık ise (eski kanunlar uygunsa) kabûl eylesünler eğer ocaklar benim ise olmakûle eşkiya makûlesini ben ocağımda kabûl itmeyişte fesâdı hâvî (gösteren) kâğıdları ma'lûm (bilnmekte) sefere gelmez yine fesâdına takviyyet virecekdir şimdi ocağım ağaları ve zâbitânından cevâb isterim şakî-yi merkûm (Ali Molla) ocaklı ise Der'âlfyemde istemem ordu-yı hümâyûnumda dahi işi yokdur Bolu sancâğında dahi istemem alsunlar nereye gönderirler ise göndersünler silâhşor ise müdâhaleleri iktizâdan itmez keff-iyyed eylesünler şakî-yi merkûmun i'dâmına şimdi te'kîdi hâvî (tekrarı içeren) emr-i âlî gönderülsün ve kapudan paşaya dahi fermân gönderesün bahren sefineler gönderüb hakkından gelsünler şakî-yi merkûmun

---

(Ca.1220)'te bu makama geri döndü. Ekim/Kasım 1806 (Ş.1221)'da Niş ve Mora valisi, Nisan 1807 (S.1222)'de Niş, Rumeli ve Sofya tarafları seraskeri ve Eylül 1812 (Ş.1227)'de sadrazam oldu. Bundan önce 1812/1813 (1227)'de kaymakam paşa olduğu düşünülebilir. 1 Nisan 1815 (R.1230)'te azledildi; bir süre sonra Bosna, Ocak 1816 (S.1231)'da Selanik, 1817 (1232)'de Anadolu, Şubat 1818 (R.1233)'de Halep valisi oldu. Haziran 1820 (N.1235)'de Mora valiliği ile Tepedelenli Ali Paşa üzerine serasker ve Şubat 1821 (Ca.1236)'de Rumeli valiliğine tayin edildi. Bu görevine 1821 (1237)'de Yanya valiliği ilave edildi. Ocak 1822 (R. 1237)'de Yanya valiliğinden alındı, Mora seraskerliğine getirildi. Bu görevindeyken 20 Kasım 1822 (5 Ra. 1238) gecesi vefat etti. Cesur, sâlih, cömert ve saf bir insandı, öldüğünde yaşı altmıştı [Süreyya, 1996b: 679].

i'dâmına fetvâ-yı şerife dahi cevâz verir şimdi sâltûf-üz'zîkr Ocağ-ı Âmire'm ağavâtını (ağalarını) cem' (toplayıp) ve keyfiyyeti tefhîm idûb (açıklayıp) eğer mülkümde hâkim isem anlar dahi emrime mutî' ise (itaat ediyorlarsa) bi'l-ittifâk şakî-yi merkûmun i'dâmına ikdâm iderler bi'ey-i hâl şakî-yi merkûmun i'dâmı matlûbumdur (isteğimdir)" [HAT.: 25592].

Özellikle yeniçeri ocağının devlet içinde devlet gibi hareket ettiği ve devlet işlerine doğrudan ya da dolaylı müdahalelerde bulunduğu bu anlamda askeri darbeler bile yaptığı düşünülürse bu isteğin önemi daha da anlaşılır. II.Mahmud'un; "şimdi ocağım ağaları ve zâbitânından cevâb isterim şakî-yi merkûm (Ali Molla) ocaklu ise Der'âliyemde istemem ordu-yı hümâyûnumda dahi işi yoktur Bolu sancâğında dahi istemem alsunlar nereye gönderirler ise göndersünler" diyerek devlet içinde Ali Molla'yı tutan güçlerin aynı zamanda Ali Molla üzerindeki etkilerini bildiğini gösterdiği düşünülmektedir. Yeniçerililerin Ali Molla'nın tarafını tutmaları; Ali Molla sorununun taşra sorunu olmaktan çıkarak merkezi bir sorun haline geldiğini ve Ali Molla'nın, devlet iktidarını oluşturan güçler içinde yeni bir anlaşmazlık konusu haline dönüştüğünü göstermektedir. Bu yüzden Ali Molla'nın gerçekten çok ilginç bir kişi ve Ali Molla sorunun da ilginç ve önemli bir sorun olduğu iddia edilebilir.

Ali Molla idam edilememiş ancak 1812/1813–1815/1816 (1227–1230) arası Ali Molla ve yol açtığı sorunlarla ilgili bir belge de tespit olunmamıştır. Bu durum kaymakam paşanın ocaklı subayları Ali Molla konusundaki ikna toplantısından; ocaklı subayların sadrazamı ikna ederek çıktıklarını düşündürmektedir. Kaymakam paşanın padişahı nasıl ikna edebildiği bilinmemekle beraber, III.Selim'in katledilmesi ile sonuçlanan büyük yeniçeri isyanını göz önüne alarak ve devlet içerisindeki gücünü pekiştirmeden II. Mahmud'un ocakla arasını açacak politikalar takip etmemeyi tercih edeceği kabul edilebilir. 1815/1816 (1230) yılında Ali Molla hakkında tekrar idam fermanı olduğu bilinmektedir [HAT.: 24849]. 1815/1816 (1230)'a kadar Ali Molla'nın sakin durduğu, kaymakam paşayı ikna edenlerin onu da uyardıkları düşünülmektedir. Böyle bir durum ise hem eşkiya–devlet hem devlet içi güçler arasında uzlaşmanın varlığını gösterdiği düşünülmektedir.

Devlet içinden bazı kimselerin ya da belli grupların oluşturduğu güç merkezlerinin taşrada veya merkezde sorunlar çıkaran kimseleri korumalarının birçok nedeni olabilir. Özellikle ocaklı olmanın ocaktan gelenlerce bir önemi olduğu ve ocaklıların birbirlerini tuttukları bilinmektedir. Yeniçeri dayanışması Osmanlı Devleti içindeki önemli gerçeklerden biridir. Başka bir olayda devlet, yeniçeri dayanışmasını bildiğinden; Adapazarı a'yânı Kara Osman Ağa'nın yanlış hareketlerini önlemek için düzenlenen hareket sırasında, Kara Osman'ın ocaklı olması nedeniyle bölgedeki diğer a'yânları "yoldaşlık gayretiyle açık veya gizli Kara Osman'a ve avenelerine imdad ve yardım olunmaması"'nı emretmiştir [Çetin, 2000: 47]. Özel olarak Ali Molla için ocaklıların kendilerine tepki gösterileceğini bilmelerine rağmen af isteğinde bulunmalarının, Ali Molla'nın iyi bir savaşçı bu nedenle de seferde faydası olabilecek, hala saygı duyulan bir Yeniçeri olduğunu gösterdiği düşünülmektedir. Tüm bunların II. Mahmud'un, daha ileride Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmasından sonra, taşrada a'yânlarının etkisini kırmaya dönük politikalarını daha anlamlı kıldığı iddia edilebilir. Padişahın, a'yânların üzerine giderek ve Bektaşiliği yasaklayarak yeniçerilerin taşradaki sosyo-politik gücünü tamamen etkisiz kılmaya çalıştığı iddia edilebilir.

Bunun dışında Osmanlı'da ister eşkiya olsun ister asker, devlet içindeki bazı bürokratların da cesur, atak ve işbilir insanları korudukları bilinmektedir. Bu ocaklılardaki duygusallığın baskın olduğu nedenlerle değil pragmatizmle açıklanabilir. Devlet adamlarının bazıları; özellikle devlet içindeki entrikalarda ve bazı özel işlerde zaman zaman bu tip insanları kullanmışlardır. Bu yüzden bürokratlardan bazılarının onların öldürülmesi yerine el altında bir silah olarak tutulmasını istemeleri anlaşılabilir bir durumdur. Bu şekilde idamına hükmedilip yakalanmadan afedilen ve devlet adamları tarafından kullanılan pekçok insan vardır. Kandıralı Mehmed Paşa'nın; idamına hükmedilmiş bir eşkiya önderliğinden, Tersâne kethüdâhlığına oradan da iki tuğlu paşahğa ulaşabilmesi bu duruma güzel bir örnektir. Kandıralı Mehmed, devlet tarafından İstanbul'daki en büyük hamisi Cezayirli Seydi Ali Paşa'nın Bursa'ya sürülmesinden sonra onu geri getirebilmek için bittiği düşünülen 16 Kasım 1808 tarihli yeniçeri ayaklanmasını 19'unda yeniden canlandırmıştır. Kandıralı ihtilâl önderliği sayesinde, Seydi Ali Paşa'nın İstanbul'a ve ikinci kez kaptan paşahğa (donanma komutanlığı) getirilmesini padişaha kabul ettirebilmiştir. Bunun üzerine Seydi Ali Paşa

da kendisine yeniden devlet kapılarını açan sadık adamı Kandıralı Mehmed'i unutmamış ve onu Tersâne kethüdâsı yani Tersâne-yi Âmire'nin başına ikinci adam olarak atamıştır [Çetin, 2000: 16–28].

Bu örnek Ali Molla hakkında devlet içerisindeki güçler arasındaki görüş farklılığının nedenlerinin anlaşılmasında açıklayıcı olmaktadır. Devlet içinden Ali Molla'nın afedilmesini isteyenler aynı zamanda onu yakalamakla görevli devlet adamlarının girişimlerinin de boşa çıkmasına etki etmiş ve Ali Molla'ya peşindeki paşalar ve durumlarıyla ilgili bilgiler göndermiş olabilirler. Daha önce kaptan paşadan padişahın şalopaların başına iyi bir amiral atamasını özellikle istemesine rağmen on şalopadan beşinin kaybolması beşinin ise karaya oturması olayının, filonun başına kaptan paşanın hiç de iyi bir amiral atamadığını gösterdiği iddia edilebilir [HAT.: 16623]. Yine kaptan paşanın gemilerinin sözümona fırtına nedeniyle hareket edemediği sularda Davud Ağa'nın Ahyolu'na deniz yoluyla kaçabilmesinde, kaptan paşanın kastı olduğu düşünülmektedir. Bu durum da dikkate alınırsa Ali Molla'ya devlet içinden sadece ocaklıların değil başkalarının da yardım ettiğinden şüphe etmek gerekmektedir. Kısaca Ali Molla'nın uzun süre yakalanamamasının sadece onun halktan aldığı destekle, yetenekleriyle ve zekasıyla ilgili olmadığı düşünülmektedir.

Ali Molla hakkında tespit edilebilen son belge 1820/1821 (1235) yılına aittir. Burada Ereğli kazası muhtarı Ali Molla'nın tüm Bolu ve Viranşehir sancakları kazalarını ihtilâle verdiği belirtilmekte ancak bazı kazalardaki ayaklanmaların bastırılabilirdiği ve Ali Molla sorununun kesin olarak halledilmesi için Husrev Paşa'nın görevlendirildiği ifade edilmektedir. Ali Molla'nın elinden Alaplı ve Akçakoca geri alınmak üzere olduğu ve buraların Ali Molla'dan devlete meyletmek üzere oldukları belirtilmektedir. Ali Molla'nın elinde Ereğli'nin de bırakılmaması gerektiği ve sorunun kesin olarak çözülmesi gerektiği padişaha iletilmektedir [HAT.: 23079].

Ali Molla'nın sonunda idam edilip edilemediği bilgisine belgelerden ulaşılamamaktadır. Ancak Ali Molla'nın Yunan ayaklanmasını bastırmak amacıyla bölgeye gönderilen Karadeniz donanmasında görev aldığı düşünülürse tüm bu olaylardan sonra onun yakalanamadığı hatta afedilmiş olabileceği tahmin edilmektedir. Aygün, onun en son

İstanbul'a geldiği orada da takip edilmesi üzerine Mısır'a ünlü vali-a'yân Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın yanına kaçtığını belirtmektedir [Aygün, 1960: 39]. Ali Molla'nın kesin olarak nereli olduğu bilinmemekle beraber Aygün, Ali Molla'nın Amasyalı olduğunu iddia etmektedir. Osmanlı Devleti'nin Karadeniz donanma komutanının Ali Molla'yı Mora'ya savaşa çağırması ve yine Husrev Paşa'nın ona karşı kullanmak için devletten savaş gemisi talep etmesi onun iyi bir denizci ve asker olduğunu düşündürmektedir. Başka belgelerde de ondan "Ocaklı", "Silâhşorân-ı hâssa" ve "Bendereğli limanı muhâfızı" şeklinde bahsedilmesi onun iyi bir Yeniçeri subayı olduğunu göstermektedir [HAT.: 25592]. Bunlar, onun denizcilikten anlayan bir eşkiya ama eski, iyi savaşan ve halkı kötü devlet adamlarına karşı koruyan bir yeniçeri olduğunu göstermektedir.

Ali Molla yoluyla çıkan tüm bu olayların Ereğli'de gemi inşasına olumsuz etki ettiği düşünülmektedir. Bölüm-2'deki "Tablo-1: Ereğli'de 1800 – 1850 Yıllarında İnşa Edilen Gemilerin Listesi"nde 1805/06–1815/16 (1220–1230) tarihlerinde Ereğli'de hiç gemi inşası tespit edilememesinin Ali Molla olaylarıyla ilgisi olduğu düşünülmektedir. Ali Molla'nın doğrudan gemi inşaatlarına müdahalesine dair bir bilgi yoksa da anarşi ve kargaşa (ihtilâl) durumlarının, kaza baskınlarının devletin burada gemi inşa ettirmemesine neden olabileceği tahmin edilmektedir. Belirtilen sürelerde gemi inşaatlarının yapılmaması, Ereğli'deki müteahhit a'yânları farklı işlere ittiği tahmin edilmektedir.

3. 1. 2. Tanzimat Düzenlemelerine ve Vergilere Karşı A'yân İhtilâli

Ereğli'de bir kısım a'yânın Tanzimat'la getirilen vergilerden kurtulmak ve eski düzeni devam ettirmek için halkı devletin vergi memurlarına (muhassıl) karşı kıskırttığı tespit edilmiştir. Bu isyan sırasında a'yânlar tersane işçilerini de olaya dahil etmeye çalışmışlardır. Ereğli'de tersane işçilerinin aktif olarak isyana katıldıklarına dair bir bilgi bulunamamışsa da gemi inşa masraflarının bölgeden toplanan vergilerle karşılanıyor olması inşaatı olumsuz etkilemiştir. Vergilerin isyan sonucu bir ara toplanamaması nedeniyle Ereğli'de donanma için yapılan kalyon inşaatının durduğu

belirlenmiştir. Bu olayın doğru bir biçimde anlaşılması amacıyla Tanzimat'la getirilen yeni mali uygulamalarla ilgili ön bilgi verilecek ve daha sonra ihtilal anlatılacaktır.

Tanzimat, Osmanlı Devleti'nin en önemli modernleşme projelerinden biriydi. Devlet; kendisini geri bırakan ve zayıflatan kurum ve uygulamaları kaldırmak yerlerine devleti güçlendirecek yeni kurum ve uygulamaları getirmek istiyordu. Tanzimat sayesinde monarşiden ödün verilmeden, hatta onun gücünü arttırarak, bürokratların devlet yönetiminde daha fazla yetkilere sahip olarak reformları yapacakları, devlet eliyle düzenlenen bir modernleşme modeli benimsenmişti. Tanzimat, bundan önceki reformlarda olduğu gibi padişah liderliğinde değil üst düzey devlet seçkinleri eliyle yapılmaya çalışılacaktır. Ancak Tanzimat'ın ülkenin her yerinde sevinçle karşılanmadığı, hatta Mustafa Reşid Paşa ve diğer Tanzimatçıların yapmaya çalıştıklarının Osmanlı ülkesinde doğru anlaşılamadığı hemen belirtilmelidir. Tanzimat'ın ilanından hemen sonra ona karşı büyük tepkilerin oluştuğu görülmüştür. Tanzimat'a taşrada tepkiyi sadece devletin taşra bürokratları değil a'yânlar ve sıradan halkta göstermekteydi. Özellikle Tanzimat'ın en başta gelen ilkesi olan teba'a içinde din, dil, ırk ayrımı yapılmaksızın herkesin eşitliği, müslüman halk içinde hoşnutsuzlukla karşılanmıştı. Bir takım ulemâ, a'yân ve valiler müslüman halkı bunu kullanarak kışkırttılar. Yine gayrimüslimler de askerlik konusunda getirilen düzenlemeler nedeniyle Tanzimat'a karşı çıkmışlardı [Davison, 1997a: 46-58; Berkes, 2002: 213-244; Ortaylı, 2000: 15-20; Ortaylı, 1985: 232-234; İnalçık, 1996: 361-425].

Tüm reform programlarında görüldüğü gibi Tanzimat reformları da kaynak sorunuyla karşı karşıyaydı. Tanzimat için kaynak oluşturma ihtiyacı vergilerin yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir. Zaten Tanzimat Fermanı'yla herkesten gelirine göre vergi alınacağı ve vergi adaletsizliğinin kaldırılacağı açıklanmıştı. Bunlara bağlı olarak Tanzimat idari alanda önemli düzenlemeler getirmiştir. Taşrada valilerin nüfuz ve yetkileri azaltılıp onlara yalnızca asayiş işleri bırakılmış, mali işler merkezden gönderilen ve padişah tarafından "Muhassıl-ı Emvâl" adıyla atanan geniş yetkilere sahip amirlere bırakılmıştır. Muhassıllar görev yaptıkları yerlerdeki diğer mülki amirlere karşı sorumlu değillerdi. Muhassıllık uygulaması ile her dört kazaya bir muhassıl tayin edilmiştir. Muhassıllar sadece vergi toplamakla değil, aynı zamanda Tanzimat

reformlarını da halka anlatmakla görevliydi. Muhassılın yanında bir mal, bir emlak ve nukûd kâtibi görev yapmaktaydı. Muhassıllık uygulamasında da pekçok sorunla karşılaşmıştır. Tanzimatçı kadroların reformlardaki en önemli sorunun reformlara kaynak yaratmak olduğu belirtilmişti. Ancak bu konudaki bir başka büyük sorunun da Tanzimat reformlarını uygulayacak yeterlilikteki bürokratların sayısının çok az olması olduğu belirtilebilir. Bu anlamda; bazı yerlerde muhassıllıkları teftişe gönderilen müfettişler buralardaki muhassılların kendilerine verilen emirlere aykırı davranarak eski düzendeki “Voyvoda”lar³⁶ gibi davrandıklarını tespit etmişlerdir.

Ayrıca yine Tanzimat’ın mali-idari düzenlemesi olarak muhassıl gönderilen sancak merkezleri ve kazalarda birer taşra meclisleri diyebileceğimiz “Muhassıllık Meclisleri” kurulmuştur. Bu muhassıllık meclisleri Türkiye’deki günümüz mahalli idarelerinin ilk örnekleri olmaları bakımından önem taşırlar. Taşra meclislerini büyük ve küçük meclisler şeklinde ikiye ayırabiliriz. Büyük meclisler muhassıl olan bölgelerde kurulmuşlardı. Bu meclisler muhassıl ve iki katibi, bölge kadısı, müftüsü, zaptiye amiri, a’yândan güvenilir dört üye, gayrimüslim (müslüman olmayan) ahali varsa bunların metropolidi, iki kocabaşı (gayrimüslim a’yân) olarak onüç kişiden oluşuyordu. Muhassıl olmayan kaza, kasaba ve köylerde beş kişiden oluşan küçük meclisler oluşturulmuştur. Küçük meclislerin başlarda kimlerden oluşacağı açıklanmamışsa da sonradan hazırlanan nizamnameye göre meclisler o yerin kadısı, mahalli asayiş amiri, muhassıl vekili ve o yerin ileri gelenlerinden (a’yân) seçilecek iki kişiden oluşacaktı. Eğer yine bölgede hristiyan varsa onlardan bir kocabaşı mutlaka meclisteki a’yânlardan biri olacaktı. Yine nizamnameye göre meclis başkanlığını eyaletlerde müşîr, sancak ve kazalarda varsa ferîk³⁷, yoksa kadı yapmaktaydı. Eğer ferîk meclis başkanlığı işini yapmaya muktedir değilse muhassıl, kadı veya zaptiye müdürü arasından kura ile başkan atanırdı.

---

³⁶ Voyvoda: Slavca’da reis, subaşı, ağa gibi çeşitli anlamlara gelen bir ifadedir. Osmanlı taşrasında voyvodalık 17.yy.dan itibaren yaygınlaşmıştır. Voyvodalar bulundukları yerlerin mukâta’a ve diğer bazı vergilerinin toplanmasından sorumluydular. Sonraları bazılarının kaza kaymakamı oldukları bile görülmüştür. Bu makam Osmanlı’da Tanzimat’a kadar devam etmiştir [Pakalın, 1993c: 598]. Yukarıda müfettişlerin eski düzenin devam ettiğini belirtmek için bu ifadeyi kullandıkları iddia edilebilir.

³⁷ Ferîk: Osmanlı’da askeri ve idari sistemde kullanılan bir rütbedir. Askeri sistemde bugünkü karşılığı birinci ferîk = korgeneral, ikinci ferîk = tümgeneral [Develioğlu, 1993: 260; Pakalın, 1993a: 606–607].

Küçük meclislerde alınan kararlar ve görüşmeler onaylanmak üzere büyük meclislere iletilecekti. Büyük meclislerde mülki, adli ve mali işler görüşülüp karara bağlanırdı. İstanbul'dan gönderilen emirlerde, büyük meclislerin toplantılarında kararların ortaklaşa alınması ve hemen icraata geçirilmesi istenmekteydi. Yine katil, yaralama, hırsızlık davalarıyla, diğer ağır suçlara ait davaların taşra meclislerinde karara bağlanmaması ve bu davaların İstanbul'a havale edilmesi istenmekteydi. Büyük meclislerin en önemli görevi bölgenin durumuna göre vergilerin tespit, tevzi ve peşin olarak alınmasını sağlamaktı. Buna göre tüm gerekli masraflar (ödemeler ve maaşlar) bu toplanan meblağdan yapıp artanı hazineye gönderilmekteydi. Vergilerin toplanmasında muhassılların yanına gerektiğinde askeri birlikler de verilmekteydi. Bunun dışında muhassılın doğrudan emrinde sürekli zaptiye gücü de bulunmaktaydı. Bu güç iki erbaş, yirmi yaya ve yirmi süvari askerinden oluşuyordu. Muhassıllık ve mahalli meclisler yoluyla devlet vergi işlerini düzenlemeye çalışmıştır. Böylece taşrada vergi tahsili işlerinin valilerden ve a'yânlardan kurtararak, onların yaptıkları yolsuzluk ve suistimallere engel olunmak istenmiştir [Ubicini, 1998: 45-52; Ortaylı, 2000: 32-46; Ortaylı, 1985: 232-236; İnalçık, 1996: 362-375; Çakır, 2001: 42-47].

Taşrada vergi tahsili işlerinin valilerden ve a'yânlardan kurtarılmasının, iltizâm yöntemiyle vergi toplamaya son verilmek istenmesi anlamına geldiği burada açıklanmalıdır. Ancak özellikle bu durumun ülkede a'yânlar ve valilerce hoş karşılanmadığı kabul edilebilir. Daha önce de belirtildiği gibi a'yânların devlet için gemi inşa etmeleri ile a'yânların devlet için vergi toplamaları (iltizâm) durumlarının benzer olduğu düşünülmektedir. Her iki durumda da a'yânların devlet kaynaklarına ve devlet görevlerine bağımlılığı gerçeği fark edilebilmektedir. Osmanlı Devleti'nin a'yânları ortadan kaldıracak en önemli hareketinin, Anadolu'da iltizâmı ortadan kaldıracak tedbirleri alması olduğu iddia edilebilir. Devletin a'yânların gücünü kırmak için uyguladığı çeşitli politikalar sonucu a'yânların güçleri önemli ölçüde azalmakla beraber devletin yıkılışına kadar (20.yüzyıl başlarına hatta bazı yerlerde daha geç tarihlere kadar) önemlerini korudukları düşünülmektedir. Özellikle a'yânlar, sonradan kurulan yerel meclisler (muhassıllık meclisleri) içerisinde yer alarak bölgesel görevliler olarak taşrada etkilerini korudular. Çok daha sonraları bu görevlerdekilere maaş ödenmemeye başlanınca, bu kurumlardaki etkinlikleri daha da arttı. Tanzimat'ın

başlarında iltizâm sistemi kaldırılmak istendiyse de başarılı olunamadı ve sistem geri getirildi. Bu da a'yânların ekonomik güçlerini korumalarına yardım etti. Ayrıca yerel hanedanlar resmi ve gayri resmi krediler üzerinde de etkilerini devam ettirdiler. 17. yüzyılda olduğu gibi 19.yüzyılın sonlarında da a'yânlarla devlet vergilerin toplanmasında pazarlığa (işbirliği ve rekabete) devam ettiler [Quataert, 2002: 166–167].

Tanzimat'a karşı isyanların nedenleri arasında, halkın Tanzimat'a güvenememesi, bazı yerlerde eski düzene ait kurum ve uygulamalarının Tanzimat'la beraber devam etmesinin getirdiği tereddüt, vergilerin adaletli bir biçimde toplanmasında görülen sorunlar ve a'yânların taşra meclislerinde etkinliklerini arttırarak yeni kurumlar içinde eski düzeni devam ettirmeye çalışmaları gösterilebilir. Bu nedenlerle Tanzimat'a karşı pekçok isyan çıkmıştır. Bunlar içerisinde bilinen en büyük isyanlar Burdur, Ayaş, Yalvaç, Denizli, Niş ,Edirne, Marmara Adası ve Vidin'de görülmüştür [Çakır, 2001: 130–140]. 9 Mart 1841 (21 S. 1257) tarihinde Ereğli'de çıktığı düşünülen ihtilâlin de gerçek nedeninin Tanzimat'la getirilen yeni vergi düzenlemelerine bir kısım a'yânın verdiği tepki olduğu anlaşılmıştır.

İhtilâlin tam olarak ne zaman başladığı bilinmemektedir. 9 Mart 1841 (21 S. 1257)'de çıktığı düşünülmektedir) İhtilâlin gerçek nedeninin Ereğli'deki bir kısım a'yânın vergi vermek istememesi olduğu Safranbolu (Zağferanbolu) muhassıllık meclisi tarafından tespit edilmiştir. İhtilâli çıkarmakla suçlanan toplam onyedî kişinin isimleri ve eşkalleri de belgelerde belirtilmektedir. Bu onyedî kişiden onikisinin tutuklandığı, diğer beşinin ise salıverildiği anlaşılmıştır. Buna göre ihtilâle karışan şahısların isimleri, eşkalleri ve hangi çevreden oldukları aşağıda orjinal belgedeki aslından aynıyla konulmuştur. İlk olarak bunların hangi dîvân³⁸ ya da mahalleden oldukları belirtilmektedir.

“Bendereğli kazâsının ehl-i fesâdlarından ahz ve kerefet olunub hakpây-ı sâmillerine irsâl kılınan eşkiyâ”

“Dîvân-ı Başvîrân uzun boylu kara sakallı Pehlivanoğlu Sidikli Emin”

“Dîvân-ı Ortacı uzun boylu ak sakallı Cayırcıoğlu Hüseyin”

“Dîvân-ı Şamlar orta boylu kara bıyıklı Ömer Ustaoglu Halil”

³⁸ Dîvân: Osmanlı Devleti'nde bir kaç köyden oluşan idari birim [Pakalın, 1993: 457].

“Dîvân-ı mezbûr orta boylu sarı bıyıklı Kalafâdoğlu Çakır”

“Dîvân-ı Kilise orta boylu sarı bıyıklı Kiliselioğlu Halil”

“Dîvân-ı Aksefirli orta boylu kara sakallı Laz Mahmudoğlu Mahmud”

“Dîvân-ı Abdûlmelik orta boylu kara bıyıklı Caylıoğlu Mustafa sâbık dîvân-ı mezbûr muhtarı”

“Dîvân-ı Abdûlmelik orta boylu ak sakallı Diğercaylıoğlu Mehmed esbâk dîvân-ı mezbûr muhtarı”

“Dîvân-ı Sivrilî orta boylu kara bıyıklı Oruç Beşeoğlu Emin dîvân-ı mezbûr muhtarı”

“Dîvân-ı Sivrilî orta boylu kara bıyıklı diğr Oruç Beşeoğlu Osman sâbık Dereköy muhtarı”

“Mahâlî-yi Sultan Süleyman orta boylu sarı bıyıklı Hüseyin Ustaoglu Ali Molla bin Mustafa”

“Dîvân-ı Davudlar orta boylu kara bıyıklı topal Küçükoglu Ahmed bin İbrahim”

“Cem’ân yekûn nefer 12”

“Ehl-i fesâd-ı mezkûrdan derdest olunmayan”

“Mahâlî-yi Sultan Süleyman Hacı Mollaoğlu Ali Molla”

“Mahâlî-yi Kirmanlı Kasab Ciritoğlu Kasab Halil”

“Dîvân-ı Akkaya Şa’bân Beşeoğlu Receb sâbık dîvân-ı mezbûr muhtarı”

“Dîvân-ı Virancak Mısırlı Hasan sâbık dîvân-ı mezbûr muhtarı”

“Mahâlî-yi Müftî Hacı Beroğlu Mehmed Raşit”

“Cem’ân yekûn nefer 5 + 12 = 17” [İ.MVL.: 411].

İhtilâli anlatan bir mazbatada; ihtilâli çıkartmakla sorumlu tutulanların, kendileri vergi vermek istemedikleri için olsa gerek, Tanzimat’la getirilen vergileri sıradan halkın vermeyeceğini vergilerin sadece a’yânlara yüklendiğini ve öşür ile diğr vergilerde ise belli sınırları aşmamak kaydıyla toplanabileceğini söyleyerek halkı kıskırttıkları iddia edilmiştir. Mazbatadan buna dair ifadelerin yer aldığı ilgili bölüm aşağıya konulmuştur.

“...ehl-i fesâd kimesneler (bozuk kimseler) alelhesab-ı mebâliğin (verginin) fukaradan tahsîli hakkında irâde-yi âliye yokdur fakat vücûh ve hacı ağalardan (a’yânlardan) tahsîl olunacaktır ve hat ve sa’îreden mâ’adâsında (diğerleri dışında) öşür alınmayacaktır diyerek hilâf-ı rızâ-yı âlî (emre uymayarak) karye ve dîvân ve kurâlarımız³⁹(köylerimiz) derûnuna dellâllar nidâ itdirerek herkesi iğfâl etmişler (kandırmışlar) ise de...” [İ.MVL.: 411].

Bu kişilerin ihtilâlden önce Ereğli’de fazla vergi toplandığını iddia ederek yanlarında topladıkları kişilerle beraber Bolu meclisine gelip şikayette bulundukları da tespit edilmiştir. Şikayette bulunanlar serbest bırakılmış ve Bolu ve Viranşehir (Bolu-Gerede-Örencik köyü) ferîki Davud Paşa⁴⁰ şikayet konusunun araştırılması için Bolu ve Safranbolu (Zağferanbolu)’dan memurlar görevlendirmiş, ama bunların çalışmaları sonucunda Ereğli’de fazladan vergi toplanmadığı ortaya çıkmıştır. Bu durum ihtilâlin çıkmasına neden olmuştur [İ.MVL.: 411-12].

Ereğli’de ihtilâl beş ay sürmüş ve o dönemde Sonunda isyancılar Ereğli’ye iki saat mesafedeki Kızılca Pınar adı verilen yerde biraraya gelerek Safranbolu (Zağferanbolu) meclisi üyelerini çağırılmışlardır. Ancak “Kızılca Pınar”daki isyancılar meclis başkanı efendinin (Osman Nazif Efendi) adamları yoluyla dağıtılmış ve isyancı ele başları olarak zanlılar yakalanmışlardır. Bu konuda bilgileri içeren bölümler aşağıda orjinal ifadeleriyle belirtilmiştir.

³⁹ Kurâ: Karyenin çoğulu, köyler, kasabalar [Develioğlu, 1993: 527].

⁴⁰ Davud Paşa: Bağdad valisi Süleyman Paşa’nın kölesi ve damadıydı. 3 Aralık 1815 (1 M. 1231)’de vezirlikle Bağdad ve Basra, Haziran/Temmuz 1833 (S.1249)’de Bosna valisi oldu. Temmuz 1835 (Ra. 1251)’de azlinden sonra, Mart 1838 (Z. 1253)’de Şura-yı Bâb-ı Âlî reisi, Ağustos 1839 (C. 1255)’da Ankara Valisi oldu. Bu görevinden Haziran 1840 (R.1256)’da azledildi. Ereğli’de isyanın çıktığı 9 Mart 1841 (21 S. 1257)’de Bolu ve Viranşehir ferîki olduğu düşünülebilir. Nisan 1846 (R.1262)’da Şeyhülhareem oldu. Mart/Nisan 1850 (Ca.1266)’de azledildi. Kasım 1850 (M.1267)’de ikinci defa Şeyhülhareem olup, Temmuz 1851 (N.1267)’de Medine’de vefat etmiştir. Alim, kâmil, fâzıl, tedbirli ve muktedirdi. Birçok öğrenci yetiştirmiştir [Süreyya, 1996b: 408].

“...mahâllerine geldiklerinde yine eski hülyâlarından fâriğ olmayub bir takım güft-i gûy gayr-i câ’ize ile fukara ve zü’efâ-yı harab ve civarıyla cebren ve kahren tahrîk ve ifsâd iderek cumhûr ve cem’iyyet hasıl itmekde ve bu vesileyle beş mâhdan (aydan) berü kazamız derûnunda (içinde) ihtilâl düşürerek (ayaklanma çıkararak)...” [İ.MVL.: 411-12].

“...merâm-ı batâlılarını icrâ etmek hülyâsıyla tagâllüben cem’ itdikleri fukaraları alub kazâ-yı mezbûreye (Ereğli’ye) iki saat mesafede kâ’in Kızılca Pınar denilen nâm mahâlde müsellehân cem’iyyet idüb a’zâ-yı meclis ve me’mûr-ı mûmâ-ileyhümâ bendelerini mahâl-i mezbûre (Kızılca Pınar’a) da’vet idüb hilâf-ı rızâ-yı âlî (devletin isteklerine aykırı) enva’i tuğyanlık (çeşitli taşkınlıklar) göstermiş iseler de me’mûr-ı mûmâ-ileyh efendi bendeleri icab iden tedbîr hasene-yi teşebbüs iderek olvechle kendü adamlarını irsâliyle (göndererek) bi’takrîb-i cumhûrlarıyla beraber eşkiyâ-yı merkûmunu meclis-i uzâmaya celb iderek (getirterek)...” [İ.MVL.: 411-11].

Burada ihtilâlin ele başları olarak tespit edilenlerden onyedî kişi; Ereğli’nin bağılı olduğı Safranbolu (Zağferanbolu) muhassılığındaki muhassıl meclisi başkanı Osman Nazif Efendi emriyle, Ereğli’deki iki muhassıl vekili ve naibleri tarafından tutuklanarak Safranbolu’ya gönderilmişlerdir. Osman Nazif Efendi olayların sürmesini engellemek için Hacı Ahmed Ağa’yı görevlendirmiştir. Hacı Ahmed Ağa, Ereğli’de “Bey Çayırı” denilen yerde Osman Efendi’nin emirlerini okutarak, vergilerde on kuruşdan yüzelli kuruşa kadar zaten indirim yapıldığını Ereğli halkına defterleri tek tek incelettirerek kabul ettirmiştir. Buna dair bilgiler içeren bölümler aşağıda transkript halde verilmiştir.

“...kâffe-yi sekene-yi kazâ veya bi’l-cümle ahâli ve fukara ve re’âya ve imamân ve muhtarân muvâcehesinde Bey Çayırı denilen mahâlde buyuruldu-yı emr-i üslûblarını feth ve kırâ’at ittirüb (açıklayıp anlatarak) eşkiyâ-yı merkûmundan mâ’ada cem’iân merâsim-i muvâza’atı bâ’del-edâ bi’l-cümle sekene-yi kazâyı bilmuvâcehe herbir mahâllât ve dîvân ve kurlarının (mahalle ve köylerinin) tevzî’ (dağıtma, paylaşırma, vergi) defterlerine alâ sıra alâ sıra nâzar birle (bakarak) tevzî’-yi mezkûr (verginin) herkesin hâl ve tahammüllerine göre on

guruşdan nihâyet yüzelli guruşa varınca alî hale meclis ma'rifeti ve cümle ittifâkıyla tarh (çıkarma) olunmuş olduğu tebeyyün itmiş ve ahâli cümleten bizim bervechle zerre mikdârı şübhemiz yokdur ve cümlemizin hâl ve tahammüllerimize göre tarh olunmuştur ve eşkiyâ-yı mezbûrûnun bu cihetle hilâf-ı inhâları batıldır (boş, işe yaramazdır) deyu cevap vermiş..." [İ.MVL.: 411-11].

Zanlıların; Safranbolu muhassıl meclisi tarafından ilk sorgulamaları yapılmıştır. Burada şahıslar ilk ifadelerinde kendi hallerinde suçsuz maden kömürü işçileri olduklarını söylemişlerdir. Ancak yapılan araştırmalardan sonra ihtilâle neden olanların aslında Ereğli'de a'yândan ve tersane çalışanlarından oldukları belirlenmiştir. Meclis tarafından zanlılardan beşinin serbest bırakılmasına onikisinin ise tutukluluk hallerinin ve davalarının devamına karar verilmiştir.

Yine belgelerden 6-7 aydır Ereğli'de vergilerin tamamının toplanamadığı ve özellikle aded-i ağnam (hayvan vergisi), oşür ve diğer başka vergilerinin toplanmasında sorunlar çıktığı tespit edilmiştir. Ayrıca ihtilâle neden olanların kalyon inşaatında çalışanları da ayaklanmaya dahil etmeye çalıştıkları belirtilmektedir. Belgede; bu kişiler Ereğli'de kalırlarsa yeniden bu tür hareketlere girecekleri düşünüldüğünden, Ereğli'de kalmamaları için önlem alınması rica edilmektedir. Aşağıda bu bilgilerin ifade edildiği kısımlar aynen konulmuştur.

"Hakpây-ı ferîkânelerine ma'rûz-ı bendeleridir ki"

"Ereğli kazâsında alelhesab-ı sâni (verginin ikinci taksidi) ve aded-i ağnam rûsûmâtı (ahır hayvanları vergisi) tahsîlâtından ve oşür (oşür vergisi) husûsundan dolayı merbût-ı takdîm hakpây-ı âlîleri kılınan mazbâta nâtık (okunmuş) olduğu üzere bu def'a dahi ihtilâl vukû'bulması ve bu cihetle...ve Zağferanbolu muhâssıllığına merbût (bağlı) sâ'ir kazâlar ahâlisi sâye-yi şevket-vâye-yi şâhânede asûde-yi hâl (rahat bir halde) bulunmuş deyu Ereğli'de olan kil ü kâlin (dedikodu) arkası alınmasını altı yedi aydır cabalanmış ise de henüz öñü kesdirilememiş ve azâ-yı meclisin istirhâm eyledikleri (yalvardıkları) i'ânetin

(yardımın) icrâsı mutlâka hüsn-i himem-i rahîmânelerine menût...” [İ.MVL. : 411-8].

Tersane çalışanlarını ayaklanmacıların kışkırtmasının inşaatı etkisi bir başka belgede ifade edilmektedir. Ereğli’de inşa edilen kalyonun inşaatının ihtilâl yüzünden durduğu kalyonun mimarları Genç Hüseyin ,(?) Hüseyin, mühendisi Ahmed ve maden kömürü sahasından Mehmed tarafından yazılan bir arizada ifade edilmektedir. Devlet tarafından Ereğli’de inşa edilen kalyonun inşaat masraflarının bir kısmının bölgeden toplanan vergilerle sağlandığı bilinmektedir. Safranbolu muhassılı Mustafa Ağa’nın aynı zamanda Ereğli’de inşa edilen kalyonun nâzırı olduğu düşünülürse, ihtilâlin vergilerin toplanamaması dışında muhassıla gemi inşaatının kalması gibi ek sıkıntılar getirdiği anlaşılabılır.

İhtilâl ve sonrası tutuklamalar Bolu ve Viranşehir (Bolu-Gerede-Örencik köyü) ferîki Davud Paşa’ya Safranbolu (Zağferanbolu) meclisi tarafından haber verilmiştir. Bir süre sonra zanlılar, şahitler, muhassıl vekilleri, onların naibi ile davanın Bolu üzerinden İstanbul’a Meclis-i Ahkâm-ı Adliye’ye sevk edilmesine karar verilmiştir. İstanbul yönetimi ise davanın mahalinde görülmesini emredip geri göndermiştir. Ahkâm-ı Adliye Meclisi, o dönemde Bolu sancağının bağlı olduğu Hüdâvendigâr⁴¹ (Bursa merkez) eyaleti müşîri⁴² paşayı davanın adaletle yapılmasını sağlamakla da görevlendirmiştir. 9 Mart 1841 (15 Ca. 1257)’de Hüdâvendigâr (Bursa merkez) eyaleti müşîrinin Mehmed Dilaver Paşa⁴³ olduğu bilinmektedir. Bu konuda bilgiler içeren bölümler aynıyla aşağıda yer almaktadır.

⁴¹ Hüdâvendigâr Eyaleti’ne bağlı sancaklar: Bursa, Karahisar-ı Sahib (Afyon), Kütahya, Bilecik, Erdek, Biga, Balıkesir, Bolu; Bolu, Uvicini’de Kastamonu eyaleti içerisinde gösterilmesine rağmen belgede Hüdâvendigâr eyaletine bağlı gözüktüyor [Akbayar, 2001: 76; Uvicini, 1998: 47].

⁴² Müşîr: Osmanlı’da Tanzimattan sonra kullanılmaya başlanan bir rütbeydi. Seyfiyye ve mülkiyede en yüksek rütbeydi (Askeri sistemde bugün: Orgeneral) [Pakalın, 1993b: 636].

⁴³ Mehmed Dilaver Paşa: Askerlikten yetişerek kaymakam, Mayıs 1830 (Za.1245)’da mîralay, 1831/32 (1247)’de mîrlivâ, 1833/34 (1249)’de Varna muhafızı, Nisan 1840 (S.1256)’da Niş muhafızı, Mayıs 1840 (Ra.1256)’da vezirlikle Rumeli valisi oldu. 1841 (1257)’de bu görevinden ayrıldı. Aralık 1840-Mayıs 1841’de Hüdâvendigâr eyaleti valiliğinde (müşîrliği) bulunmuştur [Kuneralp, 1999: 32] denmesine rağmen Sicill-i Osmanî’de Şubat 1842 (M.1258)’de Hüdâvendigâr valiliğine atandığı ve bu görevinden

“...Bolu ve Viranşehir meclislerinden vârid olan (gelen) iki kıt’a mazbâta Meclis-i Ahkâm-ı Adliye’ye havale ve i’tâ olunmuş (verilmiş) olmasıyla olbâbda Meclis-i Vâlâ-yı mezkûr tarafından kaleme alınan bir kıt’a mazbâta mâh-ı cemaziyelevvelinin onbeşinci çaharşanba günü Meclis-i Umûmî’de ledelkarar-ı mazbâta-yı merkûmede gösterildiği vechle eşhâs-ı merkûmenin vekîl ve nâ’ib-i mûmâ-ileyhâ ile icrâ-yı muhâkemeleri (davalarının görülmesi) ahâliden sâ’ir iktizâ idenler (diğer gerekli kimseler) ile lâzım gelen şâhidlerinin celbine (çağırılması) mutavakkıf olduğuna ve bitevfiki-yı te’âla icrâ buyurulan müşîrlik nizâmı iktizâsınca (gereğince) diğerlerinin celbi iktizâ etmeyüb merkûmların mahâline i’âdesiyle husûs-ı mezkûrun mahâlinde sancak meclisinde bi’t-tedkîk (araştırılarak) muhâkeme-yi lâzımları bi’l-icrâ-yı bîhakkın merkûmların cûnhası tebeyyün eylediği halde cezâ-yı kanunnâme-yi hûmâyûn ahkâmına tatbîken herbirinin derece-yi kabahatine göre iktizâ eden te’dîbleri (cezaları) icrâ ve keyfiyyet-i icrâsını mübeyyin meclisce memhûr ilm ü haberi bu tarafa ısrâ olunmak üzere husûs-ı mezbûrun taraf-ı âlîlerine havalesi meclisce tezkîr ve tensîb olunmuş...” [İ.MVL.:411-5].

“...bu def’a icrâ buyurulan müşîrlik nizâmına müşîrân-ı müşârüleyhe verilmiş olan ta’limât muktezâsına nazâran diğerlerinin celbi iktizâ etmeyüb livâ-yı mezbûr Hüdâvendigâr Müşîrliği dahilinde bulunduğu mukaddem bu tarafa gönderilmiş olan merkûmların mahâline i’âdesiyle husûs-ı mezkûr mahâlinde sancak meclisinde biltedkîk muhâkeme-yi lâzımının...irsâliyle bervech-i muhârrer keyfiyyeti taraf-ı müşîrîlerinden Bolu Meclisine bilâtaraf iş’âr birle iktizâsını kanuna ve hakkaniyete mukaniyetle ikmâl eylemeleri zımnında husûs-ı mezkûrun Âsâkîr-i Hâssa-yı Şâhâne ve Hüdâvendigâr Eyaleti Müşîri devletlû paşa hazretlerine havâlesi Meclis-i Vâlâ-yı Adliyeden tezkîr olunmuş olduğu muhat-ı alem-i âlîyeden buyuruldukda emr ü fermân hazret-i menlehüiemrânın...

[İ.MVL.: 411-10].

Ekim 1843 (N.1259)’de azledildiği, aynı yıl da vefat ettiği bilgisi bulunmaktadır [Süreyya, 1996b: 420; Kunalp, 1999: 93].

Ereğli’de a’yânların çıkardığı ihtilalin bastırılmasında a’yânların da etkili oldukları anlaşılmaktadır. İhtilâl ile ilk müdahalede bulunan Safranbolu muhassıllı Mustafa’nın a’yândan olduğu bilinmektedir. Bunun dışında Hacı Ahmed Ağa adındaki bir a’yânın da ihtilâlin bastırılmasında yararları görülmüştür. Hacı Ahmed, muhassıllık meclisi kararıyla ve meclis başkanı Osman Nazif Efendi emriyle Ereğli’deki bazı köylerin imam ve muhtarlarından ihtilâle karışmayanlarını şahit olarak Safranbolu’ya getirmekle görevlendirilmiştir. Hacı Ahmed Ağa’nın meclise getirdiği bu kimseler ihtilâli çıkaranlar hakkında şahitlik yapmaktan başka İstanbul’a ihtilâl ile ilgili şikayetlerini dile getiren bir mahzar da hazırlamışlardır. Mecliste ihtilâl ile ilgili şahitlik yapıp, mahzar hazırlayan bu kimselerin bazılarının da ihtilâli çıkaranlar gibi a’yândan oldukları belirtilmelidir. Düzenlenen mahzarda toplam yüzyirmibir kişinin tasdiki bulunmaktadır. Ayrıca ağa; daha önce de belirtildiği üzere Ereğli halkından kimselere ve müftü meclisine “Bey Çayırı”nda vergi defterlerini incelettirerek vergilerde haksızlık yapılmadığını Ereğli halkına kabul ettirmiş, böylece olayların yatışmasını sağlamıştır [İ.MVL.: 411-11].

Ereğli’yi etkileyen hem Ali Molla olaylarının hem de 9 Mart 1841 (21 S.1257) tarihli ihtilâlin Ereğli’deki gemi inşaatlarına olumsuz etkileri olduğu düşünülmektedir. İhtilâlin etkisi belgelerde zaten ifade edilmekle beraber Ali Molla olaylarının da gemi inşaatlarına doğrudan olmasa bile, sosyal yaşamda yaptığı tahribatlar nedeniyle inşaatlarda çalışan insanların yaşamını etkilediğinden inşaatlara olumsuz yansımalarının olacağı iddia edilebilir.

3. 1. 3. A’yânların Gemi İnşasında Suistimalleri

Bazen bir savaştan çıkıp diğerine girmek zorunda olan bir devletin askeri ihtiyaçlarının oldukça fazla olacağı tahmin edilebilir. Böyle bir durumda ihtiyaçların zamanında ve istenilen ölçülerde karşılanması çok önemli olmalıdır. Özellikle savaşlarda; kıyıların ve deniz yollarının korunmasının, kara unsurlarının desteklenmesinin ve düşman donanmalarının etkisiz hale getirilmesinin deniz gücünün sürekli üst seviyelerde tutulmasını gerektirdiği düşünülebilir. Deniz gücünün üst seviyede tutulabilmesi için ise

donanma gemilerinin düzenli bakımlarının yanında donanmadan envanter dışına çıkan gemilerin yerine modern ve daha güçlü savaş gemilerinin yapılması gereklidir denilebilir. Savaş gemisi bakımı ve inşaatlarının bir kısmının taşra tersanelerinde yapıldığı bilinmektedir. Bu yüzden taşra tersanelerinde savaş gemisi inşaatı müteahhitliği yapan a'yânların Osmanlı Devleti'nin deniz gücünün oluşmasında etkileri tartışılmaz ve devlete çok önemli hizmetler gördükleri yadsınamaz bir gerçektir. Ereğli'deki tersanede faaliyet gösteren a'yân-nâzırların da bunda payları olmuştur. Ancak istisna olmakla beraber bu şekilde Osmanlı Devleti'ne savaş gemisi inşasıyla uğraşan a'yânların hepsinin işlerini doğru yapmadıkları da belirtilmelidir. Ereğli'de bazı a'yân-nâzırların devletin gönderdiği malzemeler ve paralarla başka işler yaptıkları ya da inşaat işlerinde zimmetlerinde fazladan para kaldığı tespit edilmiştir.

Ereğli'de Hacı Hüseyinoğlu İbrahim Ağa fırkateyn nâzırlığı görevinde bu şekilde yolsuzluk yapanlardan biridir. Bu konudaki bilgiler Aralık 1824/Ocak 1825 (Ca.1240) tarihli hulâsada yer almaktadır. İbrahim Ağa'nın ölümünden sonra fırkateyn inşası için gönderilen keresteler ve demirlerle yirmi dokuz zirâ' uzunluğunda bir şehtiye ve iki kıt çekleve ve bir çekdirme inşa ettiği anlaşılmıştır. Bu durum, İbrahim Ağa'nın inşa ettirdiği gemilerin müsâdere edilmesini gerektirmiştir. İlgili belgeden müsâdere sonucu gemilerin Tersâne Emaneti'ne mi yoksa Tersâne-yi Âmire'ye mi verileceği konusunda bir problem yaşandığı anlaşılmıştır. defterdar ve umûr-ı bahriye nâzırı efendi'nin, verdiği takrîrinde gemilerin Tersane Emaneti'ne verilmesi bilgisi arzedilmiştir. Defterdar efendi, gemilerden Tersane-yi Âmire'nin kullanabileceği şekilde olanlarının yapılacak incelemeden sonra gerekirse verilmesini ve kalan inşaat malzemelerinin Tersane Emaneti'ne verilmesini önermektedir. Ayrıca efendi, ağanın diğer mallarının da müsâderesi için İstanbul'dan bir mübâşir gönderilmesi ve muhallefât defterlerinin incelenmesi de istemiştir [C.Bahriye: 8769].

A'yân yolsuzlukları sadece kendilerine gönderilen malzemeler ile başka işler yapmaları şeklinde olmamaktaydı. Gemi inşası işinde bir çok malzeme ve para sarf edilmekteydi. Bu yüzden bu işlerde pekçok suistimal (dolandırıcılık) alanının olabileceği tahmin edilebilir. Ancak o dönemde devlet tarafından tespit edilenler kadarından bilgi sahibi olabilmekteyiz. Özellikle inşaatlarda çok etkili bir denetim mekanizmasının tespit

edilemediği belirtilmelidir. Devlet tarafından a'yânlara gönderilen ya da tahsisi yapılan kaynaklardan kullanılan paraların daha büyük suistimal alanı olabildiği tahmin edilmektedir. Devlet tarafından bu paraların veya tahsis edilen gelirlerin ne kadarının yerinde harcadığının ancak iş sonunda yapılan incelemeler sonucu anlaşıldığı düşünülmektedir. Devletin gönderdiği paraların ve malzemelerin hesapları Defterdarlık Başmuhâsebe Kalemî'nde tutulmaktaydı. Bununla birlikte gemilerin yapımından sonra nâzırlarınca İstanbul'a gönderilen inşa defterlerinin incelenmesi de yine bu kalemce yapılmaktaydı. Başmuhâsebe'deki defterlerle a'yânların gönderdikleri defterlerin karşılaştırılması gibi bir uygulama hakkında bilgi sahibi olmamakla beraber böyle bir yöntemin olabileceği tahmin edilmektedir. Mûteahhitlerin istekleri hakkındaki kararlar da bu kalemce değerlendirilmekteydi.

A'yân suistimallerinde (dolandırıcılıklarında) asıl sorunun gemilerin gelir tahsisi yoluyla masraflarının karşılanmasında yaşandığı düşünülmektedir. Bu gelirlerin a'yânlarca ne kadarının kullanılabileceği önceden açıklanmakla birlikte bazı a'yânların buna uymadıkları belirlenmiştir. Yukarıda ayrıntılı biçimde inşaat aşamaları incelenmiş olan "Necm-i Şevket" kalyonunun inşasında bunun bir örneği yaşanmıştır. Devlet, inşaatın nâzırı Safranbolu Muhassılı ve Kereste Gümrüğü Emîni Mustafa Ağa'ya geminin inşaatı için gerekli kerestelerinin kesim ve nakliye masraflarının Bolu ve Viranşehir (Bolu-Gerede-Örencik köyü) sancakları vergilerinden karşılanması istenmiştir. Mustafa Ağa da böyle yapmıştır. Ancak kalyonla beraber mûteahhit-a'yân Mustafa Ağa tarafından teslim edilmesi gereken defterinin İstanbul'a geç gönderildiği anlaşılmaktadır. Geminin inşasında Mustafa Ağa önemli mali-idari hatalar yapmış olduğu bilinmektedir. Geminin defterinin gecikmesinin bu nedenle olduğu düşünülmektedir. Buna rağmen Başmuhâsebe tarafından tutulan bazı kayıtların padişaha sunulduğu tespit edilmiştir. Bu kısa ve sade kayıttan Necm-i Şevket için devlet çeşitli şekillerde üçmilyon kuruşa yakın, tam olarak ikimilyondokuzyüz seksendörtbin sekizyüzkırküz kuruş harcama yapmıştır. Bu ödemelerin bir kısmı doğrudan Tersâne-yi Âmire Hazinesi'nden, bir kısmı Viranşehir muhassıllıklarından karşılanmıştır. Bu bilgileri içeren belge aşağıya aynen konulmuştur.

“Bendereğli sâhâsında inşâ olunan kalyon-ı hümâyûn masarifiçûn Tersâne-yi Âmire Hazinesinden bâsûret (suret ile) bildefa’ât (defalarca) virilen alelhesâb ile mahâlinde mûlgâ (kaldırılmış) Viranşehir muhâssılları taraflarından virilen mebâliğin mikdârı”

“Tersâne-yi Âmire Hazinesinden bâsûret virilen alelhesâb”

Guruş

“100000 sûretdârı fî 19 L. (1)255”

“050000 sûretdârı fî 19 M. (1)255”

“1500000 sûretdârı fî 7 C. (1)257”

“800000 sûretdârı fî 10 S. (1)257”

“2450000 Toplam”

“Mûlgâ Viranşehir muhâssılları taraflarından virilen mebâliğin mikdârı”

Guruş

“534843”

“2984843 Guruş (Asâmî)”

“5969 Kise”

[İ.Dahiliye: 3434-3].

Necm-i Şevket kalyonunun inşasından sonra inşaatlarla ilgili sorunların bitmediği bilinmektedir. Uygulanageldiği üzere diğer inşa edilmiş gemiler gibi kalyonun inşa defterleri de Defterdârlık Başmuhâsebe Kalemi tarafından yapılmıştır. Daha önce belirtildiği üzere Başmuhâsebe’de a’yânlara yapılan ödemeler ya da gelir tahsisleri hakkında zaten ayrıca kayıtlar tutulmaktaydı. Başmuhâsebe’deki defterlerle a’yânların gönderdikleri defterlerin karşılaştırılması ile a’yân suistimallerinin önlenmeye çalışılmış olabileceği iddia edilebilir. 9 Aralık 1846 (19 Z. 1262) tarihli arzuhalde anlaşıldığı kadarıyla Mustafa Ağa, geminin inşasını tamamlamakla beraber gemi için gerekli kerestelerin nakli masraflarından zimmetinde gözüken ikibinüçyüz kese akçe yüzünden De’âvî Nezâreti (Adalet Bakanlığı) tarafından hapse atılmıştır. Bunla beraber Mustafa Ağa’nın zimmetinde gözüken meblağın tahsili için sahip olduğu gemilerle beraber bazı hayvanları da devlet tarafından mübâyâ edilmiştir. Ağa, bu durum karşısında devletten

kalan borcunun silinmesini istemiştir. Abdülmecid konunun incelenmesini Tersâne-yi Âmire Nâzırı Barla Efendi'ye havale etmiştir. O da, yaptığı incelemeden sonra Mustafa Ağa zimmetinde kalan meblağın bir kısmının silinmesinin uygun olduğu bilgisini iletmiştir. Aşağıda, Mustafa Ağa'nın içinde bulunduğu durumu anlattığı arzuhalde ilginç bölümler aynen konulmuştur.

“...arz-ı hâl-ı kullarıdır ki mukaddem Ereğli'de inşasına me'mûr olduğum Necm-i Şevket nâm kalyon-ı hümâyûnun muhâsebesinde ifâde-yi hâle hasb-el kader muvaffak olamadığımdan kerestesi acıkda kalarak yalnız mâsârif-ı inşâ'iyesi keşfine i'tibâr olunduğuna binâ'en ikibinüçyüz kese akçe zimmet-i acizânem zuhûr itmiş mebâliğin tahsili içün hayli müddet müte'allik buyurulan irâde-yi âliye mucibince De'âvî Nezâret-i Celîlesi (Adalet Bakanlığı) tarafından habs ve tevkîf ile uhde-yi ubeydânemizde olan vapur ve sefâ'inler liman ma'rifetiyle fûrûht esmânı hasılâsı zimmet-i mezkûreye mahsûb bendegî olan hayvanât-ı matlûbatı çakerânem havâle kılınmış ise de mâ'adâ yine binüçyüz kese akçe kusûr deynim kalmış ve dört seneden mütecâviz bir hizmetde istihdâm olunamamak cihetiyle mebâliğ-i mezbûrun edâsına kudretyâb olamadığım misûllü her ne kadar şimdiye kadar bilcümle envâl ve eşyâmı satub evlâd ve iyâlim kullarına infâk itmiş isem de bundan böyle anların idâresiyle ve dîyûn-ı sâ'irenin edâsında acz ve ızdırâbım derece-yi mahâle varmış olduğundan ramâzân-ı şerîfe hürmeten mübârek serübühhet efser-i şâhâneleri sadakâsı olmak üzere meblağ-ı kûsûr-i mezkûreden emr-i fermân-ı hümâyûn-ı mülûkâneleri müte'allik buyurulacak mikdâriyyenin afv ve ihsânıyla mâ'adâsının necâtı sâyye-yi ahmediyye-yi şâhânede ve...” [A.MKT.MHM. 2/27].

Bundan sonraki süreçle ilgili bilgi bulunamamıştır. Ancak nâzır efendinin incelemesi sonucu arzettiği ve Mustafa Ağa'nın istediği şekilde borcun bir kısmının silindiği anlaşılmıştır.

Gemi inşasıyla ilgili suistimal imkanlarının geniş olduğu daha önce iddia edilmişti. Buna rağmen inceleme alanı içinde a'yânların suistimleri ile ilgili iki örnek tespit edilebilmiştir. Bu durumun; ya a'yân suistimallerinin devlet tarafından tespitinin zor

olduğuna ya da a'yânların gerçekten dolandırıcılık yapmamaya gayret gösterdiklerine işaret ettiği düşünölmektedir.

3. 2. Ereğli'de Gemi Yapımına Dış Engellemeler

Daha önce de belirtildiği üzere Ereğli'de gemi inşasına tek dış engel Rus Çarlığı'ndan gelmekteydi. Rusya'nın Karadeniz donanmasına bağlı savaş gemileri, Ereğli kıyılarına kadar gelmekte ve Osmanlı donanmasına ait inş edilene ya da edilmiş gemileri ele geçirmekte veya yok etmekteydiler. Böylece tersane çalışmalarının ,en azından devlet için, zaman zaman boşa gittiği iddia edilebilir. A'yânlara, inş etmekte oldukları veya inş ettikleri gemilerin kaçırılması ya da yok edilmesi sonrasında devletten müteahhitlik giderleri için bir ödeme yapılp yapılmadığı bilinmemektedir. Ancak aynı a'yânların daha sonra başka işlerde nâzırlık yapmaya devam etmelerinin, nâzırlıkta istekli olmalarının, devletin onlara ödeme yaptığına işaret edebileceği ya da a'yânların bu riskin kabul ettiklerini gösterdiği düşünölmektedir. Sadece Ereğli kıyıları değil Ereğli ile İstanbul artasındaki deniz yolu da oldukça tehlikeliydi. Ruslar bu yol üzerindeki Osmanlı savaş gemilerine de saldırmaktaydı.

19 yüzyılda Osmanlı'da kıyıların güvenliğinin sadece Karadeniz'de sorun oluşturmadığı düşünölmektedir. 1821 Yunan ihtilâli sırasında Anadolu'nun Ege ve Akdeniz kıyı şeridi önemli tehlikeler altında kalmıştı. 1821 Temmuzunda İstanköy açıklarında bulunan çeşitli büyüklerdeki yüzbeş Yunan gemisi Bodrum'u tehtit ediyordu. Bodrum halkı bunlara karşı savunma amacıyla balçık ve taşlardan duvarlar örmüş, üç kule ve kapılar yapmışlardı. Daha sonra bunların yıkılması üzerine 1828'de kireç ve taş kullanarak dört kuleli duvarlar inş edilmişti. 1829'da yine Yunan tehtidine karşı a'yândan Tavaslı Osman Ağa Bodrum tersanesini koruyacak şekilde Bodrum'da Kaplan Kayası kalesini ve daha önce yapılan kuleleri, duvarları yeniden olmak üzere inş ettirmişti [Demir, 2001: 30].

Ereğli'de de benzer biçimde sahilin korunması amacıyla bir takım tedbirlerin alındığı anlaşılmıştır. Ereğli'deki önlemlerin Karadeniz'deki Rus donanması tehtidine karşı

alındığı iddia edilebilir. Çürüdüğü için incelenemeyen bir belgenin Başbakanlık Osmanlı Arşiv'i kataloglarındaki özetinden 1830/1831 (1245)'de Ereğli'de yapılan sekiz parça tabya ve şaranpolelerin inşa bedellerinin devletten istendiği tespit edilmiştir [C.Bahriye: 5959]. Şu anda bu askeri tahkimatların durumu ve konumu bilinmemektedir. Ereğli'de Ruslar'ın ciddi sorunlar oluşturdıkları eldeki belgelerden bilinmektedir.

1811/1812 (1226)'de Osmanlı-Rus savaşının sonlarına doğru Rus donanmasının Ereğli limanına baskın düzenleyerek bir gemiyi ve kaptanı Dakîkî Osman Kaptan'ı esir etmişlerdi [HAT.: 41269]. 1811/1812 (1226) tarihinde Ali Molla sorununu halletmeye çalışan Bolu ve Viranşehir (Bolu-Gerede-Örencik köyü) mutasarrıfı vezir Husrev Paşa'nın İstanbul'dan istediği iki korvet gemisi Ereğli'de Rus donanmasına ait fırkateynlerce ele geçirilmişlerdi [HAT.: 25757]. Bu durumun bir iç sorununun çözümünde dahi Rus donanmasının engellemelerinin olduğunu gösterdiği iddia edilebilir. Başka bir belgeden aynı yıl Rusların, Ereğli limanında iki korvet zaptıyla kalmayıp, İstanbul ve Trakya'nın Karadeniz kıyılarında bazı yerlere asker de çıkardığı anlaşılmaktadır. Rus donanmasının asker çıkardığı yerler Karaburun, İğneada ve Yedikumlar'dı. Asker çıkarılan yerlerin İstanbul'a yakınlığı nedeniyle, başkentte endişe yarattığı anlaşılmaktadır [HAT.: 16846].

Ereğli ile İstanbul arasındaki deniz yollarının Rus tehlikesi altında olduğu daha önce belirtilmişti. Daha önceleri tersanelerden inşası biten savaş gemilerinin silahsız tekne olarak (ham tekne, kuru tekne) İstanbul'a gönderilmesi uygulamaları bulunmaktayken, özellikle yol güvenliğinin bozulmasının teknelerin korunması için tersaneden silahlı olarak gönderilmesini zorunlu hale getirdiği düşünülmektedir. 1828/1829 (1244) tarihli bir belgeden Ereğli muhtarı Hacı İsmail Ağa'nın sadareten Ereğli'de inşa edilen bir fırkateynin yolda korunması için gemiye gerekli olan top ve diğer silah ve teçhizatının gönderilmesini istediği tespit edilmiştir [HAT.: 28363]. Buna rağmen Rus donanmasına ait iki grup halindeki çeşitli tiplerdeki onüç savaş gemisinden oluşan bir filo 19 Mayıs 1829 (11 Za. 1244) tarihinde Ereğli limanında bekleyen İsmail Ağa'nın yeni inşa ettiği fırkateyne saldırarak yakmışlardır. Belgelere göre, bu Rus saldırısı sırasında Akçakoca'da inşa edilen bir korvette Ruslar tarafından imha edilmiştir. Akçakoca'da

yirmidört saat boyunca, Ereğli’de ise üç gün iki gece boyunca Rus gemileriyle çatışma sürmüştür. Bölgeye Osmanlı donanması Rusların saldırılarından beş gün sonra ulaşmış ve İsmail Ağa’ya bu sırada Ahmed Paşa tarafından tekrar firkateyn inşası ihalesi verilmesi uygun bulunmuştur [HAT.,Nr.: 43007, 43007/A, 43007/B, 43007/C, 43007/D; C.Bahriye: 6319; Vak’anûvîs, 1999b: 367–368]. Aşağıda bu konuda bilgi veren bölümler aynen konulmuştur.

“...Bendereğli (Ereğli) limânı Baba(burnu) üzerlerinden zuhûr itmiş (ortaya çıkmış) olan onüç kıt’a düşman-ı dîn sūfun-ı mahsûsânın kapağ ve firkateyn ve korvet ve golat altı kıt’ası içlerinden ayrulub doğru Bendereğli’ye tasallut itmişler olduğunu nâzırı Müftüzâde Hacı İsmail kulları tarafından taraf-ı bendegîye ifâde ve sancağın hâvî olduğu kazâlarından asker matlûbuna mebnî (çağırılmasından dolayı) ve Akçaşehir (Akçakoca) iskelesinde nüzûl-i tehi (indirilmiş) olan korvet-i hümâyûn dahi telef ve ihrâkına (yakılmasına) garizâ firkateyn ve golat iki kıt’a sūfun-ı mahsûsâları iskele-yi merkûmeye (Akçaşehir) gelüb tasallut ve tob endâht itmiş...bendeleri dahi der’akab Akçaşehir iskelesine gelüb muhârebede bulunarak yirmidört sâ’at mikdârı tob endâht ve korvet-i hümâyûna bir ziyân tertîb itmemiş ise de Bendereğli’ye hücum iden esfâ’in-i kebîreler üç gün iki gice ceng ve cidâl ve bi’l-hesâb yuvarlak ve havanbâre ve bağlı paçavra endâhtla bertakrîb firkateyn-i hümâyûna ihrâk eylemiş (yakmış) olduğu tahkîk ve nâzırı kulları tarafından dahi olvechle tahrîr ve ifâde itmişler ve Akçaşehir Bendereğli üzerlerinde olan esfâ’in-i mezkûreler hâlâ havâlî-yi merkûmeler üzerlerinde elhâlât-ı cevâlât itmekde (dolaşmakta) olub kulları dahi iskele-yi merkûmelere nezâret için Akçaşehir’de muhâfazada olduğumu ifâdesi arîza-yı çâkerânem arzı ve takdîmi hakpây-ı merâhim-i müşîrâneleri kılındığı inşâallah-ı te’âla muhât-ı alem âlim-i erây-ı merhâmet-vâye-yi âlîleri buyuruldukda bu bâbda ve her hâlde emr ü fermân ve lutf ve ihsân efendim sultânım hazretlerininindir” [HAT.: 43007/A]

“...Ereğli sâhasında bir kıt’a firkateyn-i hümâyûn sefinesi omurga ve bodoslaması mevcûd iddüğünü a’yân-ı mûmâ-ileyh (İsmail Ağa) çâkeranemde ifâde birle bu günlerde inşâsına mübâşeret olunsa (başlansa) nihâyet rûz-ı

kasımdan tekmîl ideceğini (yapabileceğini) ta'ahhüd itmiş ve sefine-yi mezkûrenin biran evvel inşâsına mübâşeret olunması içün mûmâ-ileyh bendelerine taraf-ı acizânemden tenbîh ve te'kîd olunmuş olmağla a'yân-ı mûmâ-ileyhin firkateyn-i hümâyûn seffinesi inşâsına me'mûriyyetini mutazammın (içeren) lâzım-ül sūdûr olan bir kıt'a emr-i âlîşânı bir an evvel ve tarafına ba'as tisyârı husûsuna himem-i senîyyeleri masrûf buyurulması (harcanması)..." [HAT.: 43007/D]

Ereğli'de yapılan firkateynin Ruslar tarafından yok edilmesi olayı Vak'anûvîs Ahmed Lûtfî Efendi tarihinde de kısaca geçmektedir. Vak'anûvîs; bu olaydan bir gün sonra Ahmed Paşa komutasındaki sekiz gemiden oluşan bir Osmanlı filosunun Kefken adası açıklarında bir Rus firkateynini ele geçirdiklerini belirtmektedir. Aynı kaynaktan Rus firkateyninin 20 Mayıs 1829'da ele geçirildiği bilinmektedir [Vak'anûvîs, 1999b: 367–368]. Aşağıda Vak'anûvîs Ahmed Lûtfî Efendi'nin bu konuda verdiği bilgiler kendi ifadeleriyle yer almaktadır.

“Teshîr-i sefine-yi Rusya”

“Bir müddetten beri Büyükdere'de muvâfık (uygun) havay(ı) muntazır olan (bekleyen) donanmadan sekiz kıt'a bir filo sefâ'in zilka'de'nin onaltıncı (20 Mayıs 1829) günü kapudan Ahmed Paşa kumandasıyla Karadeniz'e çıkmışlar idi. Birkaç gün sonra şiddetli fırtınaya tesâdüfle Kevken adası (Kefken) açıklarına düşdüklerinde uzakdan yelken üzerinde gördükleri Rusya firkateyni üzerine varılarak suhûletle (kolaylıkla) teshîr (ele geçirerek) ve Halic-i Dârü'saltana'ya (Haliç) tesyîr olunduğunu (gelindiğini) mübeyyin (içeren) Ahmed Paşa'nın beşâretnâmesi (müjdesi) kulûb-ı ahâliyi (halkın kalbini) tesrîr eylemiştir (sevindirmiştir). Sefine-yi mezkûrenin ahzi (alınması) Ereğli sâhâsında karîn-i hitâm olub (bitirilerek) İstanbul'a gönderilmek üzere bulunan tekneyi Rusyalı telef etdiklerinin ertesi gününe tesâdüf etmiştir” [Vak'anûvîs, 1999b: 367–368].

Ereğli'de Mayıs 1829 tarihinde Rusya tarafından firkateynin yok edilmesi olayından iki ay sonra yine Rusya tarafından yine yeni inşa edilmiş bir firkateyn Ereğli

limanındayken yakılmıştır. Bu konudaki bilgiyi de Vak'anûvîs Ahmed Lûtfî Efendi vermektedir. Ahmed Lûtfî; Temmuz/Ağustos 1829'da meydana gelen bu olayın sahilde o kadar muhafız askeri varken gerçekleşmesinin son derece üzüntü verici olduğunu belirtmektedir [Vak'anûvîs, 1999b: 374–375].

Çürüdüğü için ulaşılamayan C.Bahriye: 5959 belgesinin arşiv kataloglarındaki özetlerinden anlaşıldığı kadarıyla bir süre sonra Ereğli sahilinin savunulması için bazı önlemler alınmıştır. Buna göre, 1830/1831 (1245)'de Ereğli'de sahilin korunması amacıyla yapılan sekiz parça tabya ve şaranpoleler yapılmıştır [C.Bahriye: 5959]. Bu askeri önlemlerin yukarıda anlatılan Rusya'nın Ereğli'deki tesane ve limana gerçekleştirdiği baskınlar sonucu alındığı düşünülmektedir. Araştırma alanı içinde; 1830'dan sonraki dönemde Ereğli'de Rus donanması tehdidine dair bir bilgi bulunmamıştır. Bu durumun alınan önlemler (şaranpoleler ve tabyaların yapılması) sonucu olduğu iddia edilebilir.

Osmanlı Devleti'nin; Ereğli'de taşkömürünün bulunmasından sonra artan stratejik önemi nedeniyle Rusya'nın Ereğli'de faaliyet göstermesinden çekindiği düşünülmektedir. Bu nedenle devletin Rusya adına çalışmalar yapabileceğine inanılan şüpheli şahısların Ereğli'de bulunmasından rahatsız olduğu tespit edilmiştir. Ereğli'de taşkömürü madeni bulunduktan sonra madencilikten anlayan kimseler Ereğli'ye getirilerek çalıştırılmaya başlanmıştı. 19. yüzyılda Hırvatlar ve Karadağlılar, yanlarında madencilik ve gelenekleriyle beraber Zonguldak'ın kömür havzalarına geldiler. Bunların çoğu bölgeye temelli olarak yerleştiler [Quataert, 2002: 177; Tak, 2001: 11/14–15].

Yapılan araştırmalar sonucu bu şekilde Ereğli'deki kömür madenlerine dışarıdan gelen madenciler arasında Hırvatlar'ın önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Aynı dönemde pekçok Hırvat'ın aynı zamanda Rusya tebasından olmasının Ereğli için önemli bir tehdit unsuru olarak görüldüğü düşünülmektedir. 1847/1848 (1264) tarihli bir buyrukdaki bilgiler bu yorumların yapılmasına neden oluşturmuştur. Bu belgeye göre Ereğli kömür

madeni müdürü Ahmed Nazif Efendi⁴⁴ tarafından; Ereğli açıklarında batan bir balıkçı teknesinden kurtarılan Hırvat balıkçıların, madenci Karadağlı Milo ve Hırvatbaşı Ledesayineviç tarafından Ereğli kömür madenlerine getirilmeleri ve burada yanlarında kalmaları tehlikeli bulunmuştur. Ahmed Nazif Efendi balıkçıların beraber Milo'yu da çağırarak sorgulamış, ardından bir gemiyle balıkçıların Ereğli'ye gönderilmesine ve orada Ereğli meclisine teslim edilmelerine karar vermiştir. Bu konudaki bilgileri de dışişlerine iletmiştir [HR. MKT.: 20/36]. Ereğli kömür madeni müdürü Ahmed Nazif Efendi'nin balıkçıların Rus ajanı olarak Ereğli madenleri hakkında bilgi toplayabileceklerinden ve/veya burada çalışan Hırvat madencileri provoke edebileceklerinden endişe ettiği düşünülmektedir. Bu endişelerin oluşmasında daha önce Rusya'nın Ereğli'de tersane ve limanlara yaptığı baskınların etkisinin de olduğu iddia edilebilir. Nitekim daha ileride, 1877–1878 Osmanlı–Rus Savaşı'nda (93 Harbi) Ruslar Osmanlı donanmasını etkisiz hale getirmek ve Karadeniz'deki kömür nakline engel olmak için Ereğli kömür madenlerinden kömür nakleden gemiler ile diğer ticaret gemilerine saldırılar yapmışlardır [Tak, 2001: 34–35].

---

⁴⁴ Ahmed Nazif Efendi: Ereğli'de taşkömürü madenlerinin işletilmesinden sorumlu ilk devlet kurumu Darphane-yi Âmire Nezareti'ydi. Bu kurum tarafından Ereğli taşkömürü madenlerine atanan ilk idareci, “Ereğli Madeni Müdürü” sıfatıyla, Ahmed Nazif Efendi'ydi. Tam olarak ne zaman bu idareye atandığı bilinmemekle beraber 25 Ocak 1848 (18 S. 1264) tarihinde kendisine “Rikâb-ı Hümâyûn Kapıcıbaşılığı” verildiği ve 10 Ekim 1850 (3 Z. 1266) tarihinde bazı uygunsuz davranışları nedeniyle görevinden alındığı bilinmektedir [Tak, 2001: 12–13].

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin taşrasında 17. yüzyıldan itibaren kesin bir biçimde en etkili güç a'yânlarıdır. Bu toplumsal katman devletle (siyasal toplum) halk (toplum) arasında bir aratır oluşturmaktaydı. A'yânlar içinde tüm mesleki gruplardan insanlar yer almaktaydı. Bu durum a'yânlığın kuşatıcı bir biçimde açıklanmasını engellemektedir. A'yânlar başlıca üç kategoride incelenebilir; bu kategoriler derebeyleri, büyük vergi toplayıcıları olan mültezimler ve voyvodalar ile kaza ve köy a'yânlarıdır. II.Mahmud döneminde devletin merkezileştirilmesi çabaları sonucu bunların siyasi güçleri önemli ölçüde ortadan kaldırıldıysa da ekonomik ve sosyal güçlerini devam ettirebilmişlerdir. Bu yüzden merkezileşme politikalarından en fazla etkilenen a'yânlar derebeyleri olmuşlardır.

A'yânlar, mültezimlik, voyvodalık, muhassıllık gibi mali yetkileri kullanarak ve murâbahacılık (tefecilik), mütegalibelik (zorbalık) sayesinde halkın elindeki topraklara el koyarak ekonomik güçlerini devletin sonuna kadar devam ettirmişlerdir. Son zamanlardaki araştırmalar a'yânların genellikle doğrudan toprakların mülkiyetini almak (çiftlikleştirme) yerine mültezimlik yetkilerini kullanarak topraklardaki üretimi denetleyip ürünlerin iç ve dış piyasalara satışlarında aracı olmayı yeğlediklerini ortaya koymuştur.

A'yânların tamamı devlet otoritesine baş kaldırmaya ve onun siyasi gücünü sınırlandırmaya çalışmamışlardır. Bunlar içerisinde tam tersine devletin otoritesinin taşrada korunması ve geliştirilmesine katkıda bulunanlarının hatta adeta devlet bürokratı gibi hareket edenlerinin bulunduğu bilinmektedir. Devlete taşrada önemli hizmetlerde bulunan a'yânlar içerisinde gemi inşa müteahhiti ağaların da bulunduğu bilinmektedir. Müteahhit a'yânlar içerisinde en ünlüleri Sinop'taki Kavîzâdeler, Gemlik'te faaliyet gösteren Bilecik voyvodası Kalyoncu Ali Ağa ve İnegöllü Numan Bey (daha sonraları paşa), Bodrum'daki Tavashlı Osman Ağa ve Ereğli'deki Hacı İsmail Ağa ve oğlu Mustafa Ağa'lardır.

Müteahhit a'yânların inşa ettikleri savaş gemilerinin Osmanlı deniz gücünün oluşturulmasında ve geliştirilmesinde katkıları inkar edilemez bir gerçektir. Müteahhit a'yânlar bu gemileri devletin mülkiyetinde bulunan taşra tersanelerinde devletten aldıkları ihaleler sayesinde inşa etmekteydiler. Taşradaki devlet tersaneleri arasında Ereğli Tersanesi de önemli bir yere sahipti. Burada çeşitli müteahhit a'yânlar tarafından pek çok savaş gemisi inşa edilmiştir. Ereğli Tersanesinde müteahhitlik yapanlar arasında Ereğli a'yânlarından Hacı Mehmet Emin Ağa, Hacı İsmail Ağa, Kasabbaşısı Osman Ağa, Memiş Ağa, İsmail Ağa'nın oğlu Mustafa Ağa ve Ereğli dışından Viranşehir Voyvodası Çalıkzâde Hüseyin Ağa, Viranşehir Mütesseslimi Mehmed Ağa, Bolu, Kastamonu Mutasarrıfı Vezir Seyyid Ali Paşa, Bolu, Kastamonu Mutasarrıfı Rauf Paşa'lar da bulunmaktaydı. Bu müteahhitler 1799/1800–1842/1843 yılları arasında Ereğli Tersanesi'nde, 1 Çekleve, 2 Kotra, 8 Korvet, 14 Fırkateyn, 4 Kalyon, 1 Kapak inşa etmişlerdir.

Devlet gemi inşasını bir ihale ile a'yânlara vermekteydi. İhaleyi alan müteahhitlere genelde devlet tarafından memur, çalışanları tarafından ise nâzır şeklinde hitap edildiği bilinmektedir. İhaleyi alanın memuriyetini gösterecek şekilde kendisine “Emir” çıkarılmaktaydı. Tüm bu bilgiler Tersâne-yi Âmire Zimmet Defterleri'ne kaydedilmekteydi. Bu durum yine Tersâne-yi Âmire'ye ve Başmuhâsebe'ye ilmuhaberlerle bildirilmekte, bunların benzerleri geminin veya gemilerin inşa edileceği yerlere de gönderilmekteydi. İhalelerin verilişinde kaptan-ı derya (kaptan paşa) veya vekili, sadrazam (daha sonraları serasker paşa) ve padişah etkili olmaktaydı.

Gemi inşasında müteahhite karşı en yüksek sorumlular, mimarlar, mühendisler ve burgucubaşılarıydı. Bunlar dışında inşaatlarda çok sayıda usta ve işçi çalışmaktaydı. 27 Şubat 1831–15 Temmuz 1836 arasında Ereğli'de inşa edilen kalyonun inşaatında çalışanların, mimar, mühendisler ve burgucubaşılar hariç, 1011 kişi olduğu bilinmektedir. İnşaatlarda çalışanların bazılarının tersaneye dışarıdan gelmiş olması tersanenin, Ereğli'nin demografik, kültürel ve ekonomik bakımlardan değişimine önemli katkılar sağladığını göstermektedir. Bunun dışında Ereğli Tersanesine getirilen malzemeler sayesinde Ereğli, çevresiyle ekonomik, sosyal bağlarını güçlendirmiş ve önemli bir merkez haline gelmiştir. Tersaneye getirilen malzemeler arasında en önemli

kalemin kereste olduğu bilinmektedir. Gemiler için gerekli keresteler Ereğli ve diğerkazalar çevresindeki ormanlardan hisse şeklinde paylaşılarak kesilmekte ve tersaneye nakledilmekteydi. Bütün bu işler müteahhitlerin organizatörlüğünde gerçekleşmekteydi. Bu nedenle hem mali hem idari güçleri sayesinde müteahhitler sadece Ereğli’de değil, çevre kazalarda da etkili siyasi-sosyal güçler olmaktaydılar.

Bütün gemi inşaatlarının yetiştirilmesi, işlerin ve çalışanların kontrolü, çalışanların maaşlarının ödenmesi, gerekli malzemelerin istenmesi, temin edilmesi müteahhitlerin işlerinin ve sorumluluklarının ağırlığını göstermektedir. Müteahhitlerden çeşitli nedenlerle işlerini yapamayacak durumda olanlar yada yapamayacağı tahmin edilenlerden devlet ihaleyi alıp bir başkasına verebilmekteydi. Özellikle savaşlar ve isyanlarla çalkalanan devletin donanmasına olan ihtiyacı nispetinde gemi inşaatlarına çok önem verdiği bilinmektedir. Bu nedenle devlet inşaatların zamanında ve tam olarak bitirilmesini istemiştir.

Devlet müteahhitlere hem inşaatlar sırasında hem de inşaatlardan sonra gemilerin ödemelerini yapmaktaydı. Bu ödemeler Başmuhâsebe kayıtları ile müteahhitlerin tutmak zorunda oldukları inşaat defterlerine bakılarak, kayıtları tutularak düzenlenmekteydi. Ayrıca yakın zaman önce başka taşra tersanelerinde inşa edilen aynı tip gemilere yapılan ödemelerin kıyaslanması da ödemelerde dikkate alındığı bilinmektedir. Tüm bu ödemeler Defterdarlık Başmuhâsebe Kalemi tarafından yapılmaktaydı. Müteahhitlere ödemeler hem doğrudan hazineden hem de daha önce civar yerlerdeki iltizâmlardan alınması geciken bedellerin tahsilini zorlamak yoluyla yapılmaktaydı. Ancak doğrudan hazine tarafından yapılan ödemelerin muamelattan diğerinin ise istisna olduğu bilinmektedir. Devletin müteahhitlere yaptığı ödemelerin müteahhitlerin istediği miktarlarda olmadığı görülmüştür. Bunun a’yânlarla devlet arasında bilinen bir pazarlık oyunu olduğu anlaşılmıştır. Çünkü ödemelerde büyük miktarlarda kesintilere rağmen aynı müteahhitlerin gemi inşa ettikleri tespit edilmiştir.

Gemi inşaatlarında malzemelerden ve/veya çalışanlardan kaynaklanmayan başka sorunların yaşandığı belirlenmiştir. Buna göre Ereğli’de müteahhit a’yânların suistimalleri (dolandırıcılıkları) nedeniyle söz verilen savaş gemileri yerine kendileri

için başka tekneler inşa ettikleri yada zimmetlerine para geçirdikleri veya zimmetlerinde para kaldığı belirlenmiştir. Devlet bu şekilde suistimal yaptığını fark ettiği a'yânların mallarını müsâdere etmekte (el koymakta) ve onlara hapis cezası vermektedir. Bunun dışında çeşitli ihtilâller (ayaklanmalar) nedeniyle de gemi inşaatları aksayabilmekte hatta on yıl gibi çok uzun sürelerle tersane işlemez hale gelmekteydi. Bu ayaklanmalar içinde en önemlisi Ali Molla olayıydı. Ali Molla, 1806–1812 Osmanlı-Rus Savaşları sırasında yada öncesinde Ereğli'de Baba Limanı Muhafızlığı'na Yeniçeri Ocağı'ndaki Silâhşorân-ı Hâssa adıyla bilinen özel bir birimden komutan olarak atanmış bir askerken Bolu ve Viranşehir Mutasarrıfı Vezir Husrev Paşa, onun adamları olan İbrahim Paşa ve Haydudoğlu'nun yaptıkları zulümlere karşı çıktığı için eşkiya olmuştur. Ali Molla hem halktan aldığı hem de devlet içindeki bağlantılarından aldığı destekler sayesinde uzun süre yakalanamamıştır. Ancak bu süre zarfında Ereğli'de devlet kontrolü kaybolduğu için Ereğli Tersanesine savaş gemisi ihalesi verilmemiştir.

Ereğli'de gemi inşasını etkileyen bir diğer ayaklanma da Tanzimat'la getirilen yeni vergilere karşı gerçekleşmiştir. Bu ayaklanmayı Ereğli'deki bazı a'yânlar çıkarmışlar, ancak ayaklanma Ali Molla olayına göre oldukça kısa sürede ve başarılı bir biçimde bastırılmıştır. Toplanan vergiler yoluyla devam eden tersanedeki kalyonun inşaatı, bu ayaklanma sırasında vergiler toplanamadığı için bir süre durmuştur.

KAYNAKÇA

A – Birincil Kaynaklar:

I – Başbakanlık Osmanlı Arşivi:

A.AMD. (Sadaret Âmedî Kalemi Belgeleri), Nr.: 49/ 17, 67/ 17.

A.DVN. (Sadaret Divân (Beylikçi) Kalemi Belgeleri), Nr.: 71/ 67, 67/ 71.

A.MKT.MHM. (Sadaret Mektubî Kalemi Mühimme Odası Belgeleri), Nr.: 2/ 27, 49/ 34, 50/ 33.

A.MKT.NZD. (Sadaret Mektubî Kalemi Nezaret ve Devâir Kataloğu Belgeleri), Nr.: 58/ 96, 70/ 34.

C. (Cevdet Tasnifi) Bahriye, Nr.: 304, 468, 695, 781, 831, 840, 1332, 1344, 1611, 1814, 1836, 1861, 2157, 2283, 2355, 2508, 2595, 2994, 3025, 3678, 3693, 3894, 4765, 5150, 5240, 5428, 5447, 5596, 5838, 5959, 6319, 6331, 6547, 6767, 6979, 7012, 7307, 7473, 7888, 7913, 8356, 8769, 9272, 9305, 9594, 12373, 12665, 17040, 27916.

C. (Cevdet Tasnifi) Dahiliye, Nr.: 1344, 6125.

C. (Cevdet Tasnifi) Maliye, Nr.: 11938, 12107.

C. (Cevdet Tasnifi) Zaptiye, Nr.: 2688.

D.BŞM.TRE. (Başmûhâsebe Kalemi Tersâne Emîni Defterleri), Nr.: 15537, 15555, 15574, 15575, 15630, 15645.

HAT. (Hatt-ı Hümâyûn Tasnifi Belgeleri), Nr.: 695, 4485, 4492/A, 4578, 4601, 11025, 12373, 12665, 14039, 14635, 14804, 15655, 16623, 16846, 18016, 23079, 23639, 24849, 25075, 25075/A, 25081, 25592, 25757, 26722, 27891, 27896, 27902, 27906, 27916, 27924, 27925/C/P, 27946, 27950, 27952, 28012, 28017, 28074, 28093, 28132, 28134/D, 28145, 28178, 28184, 28217, 28279, 28301, 28304, 28329, 28363, 28401, 28409, 28412, 28429, 28440, 28505, 28522, 28567, 28574, 28574/E, 28575/H/J, 28577/H, 28737, 29987/A/B/D, 30138, 33450, 33450/A/B, 41251/G, 41260/L, 41260/M/N/O/P/R/S, 41269, 41269/A, 41857/E/F, 43007, 43007/A/B/C/D, 47882, 47882/A/B/C/D/E/F/G/H/I/J/K/L/M/N/O/P, 47883, 47883/A/B, 47884/A/B/F/G.

HR.MKT. (Hariciye Mektubî Kalemi Belgeleri), Nr.: 20/ 36.

İ. (İrâdeler Tasnifi) Dahiliye, Nr.: 1487, 3154, 3208, 3284, 3375, 3434.

İ.MVL. (İrâdeler Tasnifi Meclis-i Vâlâ Belgeleri), Nr.: 365, 411.

II – Yayımlanmış Birincil Kaynaklar:

LÜTFÎ EFENDÎ, Ahmed, Vak'anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi, Yay. Haz. Ahmet Hezarfen, Tarih Vakfı Yurt yay.-Y.K.Y., C. 2, İstanbul, 1999.

KOÇİ BEY, Koçi Bey Risalesi, Sd. Zuhuri Danışman, M.E.B. yay., 1997.

SÂMÎ, Şemseddin, Kamûs-ı A'lâm, C.2, Mihrân Matbaası, İstanbul, 1889 (1306).

SÂMÎ, Şemseddin, Kamûs-ı Türkî, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1989.

SÜREYYA, Mehmed, Sicill-i Osmani, Yay. Haz. Nuri Akbayer, C.2, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 1996.

UBİCİNİ, H.A., Osmanlı'da Modernleşme Sancısı, Çev. Cemal Aydın, Timaş yay., İstanbul, 1998.

B – İkincil Kaynaklar:

I – Kitaplar:

AKBAYAR, Nuri, Osmanlı Yer Adları Sözlüğü, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 2001.

AKDAĞ, Mustafa, Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celalî İsyanları, Cem yay., İstanbul, 1995.

AYGÜN, Tahsin, Karadeniz Ereğlisi Tarihi, Karadeniz Ereğlisi Turizm Derneği yay., Ankara, 1960.

BARKEY, Karen, Eşkıyalar ve Devlet Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi, Çev. Zeynep Altok, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 1999.

BERKES, Niyazi, Türkiye'de Çağdaşlaşma, Yay. Haz. Ahmet Kuyaş, Y.K.Y., İstanbul, 2002.

BEYDİLLİ, Kemal, ŞAHİN, İlhan, Mahmud Râif Efendi ve Nizâm-ı Cedîd'e Dâir Eseri, T.T.K. yay., Ankara, 2001.

BOSTAN, İdris, Osmanlı Bahriye Teşkilâtı XVII.Yüzyılda Tersâne-i Âmire, T.T.K.yay., Ankara, 1992.

CEZAR, Yavuz, Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi (XVIII.yy.dan Tanzimat'a Mali Tarih), Alan yay., İstanbul, 1986.

ÇAKIR, Çoşkun, Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi, Küre yay., İstanbul, 2001.

ÇATALTEPE, Sipahi, İslâm-Türk Medeniyetinde Vakıflar, Türkiye Milli Kùltür Vakfı yay., İstanbul, 1991.

ÇILADIR, Sina, Karadeniz Ereğli'nin Tarihi, Demokrat yay., Kdz.Ereğli, 1994.

ÇİZAKÇA, Murat, İslam Dünyasında ve Batı'da İş Ortaklıkları Tarihi, Çev. Şehnaz Layikel, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 1999.

DAVİSON, Roderic, Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform, C.1, Çev. Osman Akınhay, Papirüs yay., İstanbul, 1997.

DEVELİOĞLU, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, Ankara, 1993.

FAROQHİ, Suraiya, Osmanlı Kùltürü ve Gündelik Yaşam Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla, Çev. Elif Kılıç, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 1998.

FAROQHİ, Suraiya, Osmanlı'da Kentler ve Kentliler, Çev. Neyyir Kalaycıoğlu, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 1996.

GENCER, Ali İhsan, Bahriye'de Yapılan Islâhât Hareketleri ve Bahriye Nezâreti'nin Kuruluşu (1789-1867), T.T.K. yay., Ankara, 2001.

İNALCIK, Halil, Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600), Çev. Ruşen Sezer, Y.K.Y., İstanbul, 2003.

İNALCIK, Halil, Tanzimat ve Bulgar Meselesi, Eren yay., İstanbul, 1992.

İSLAMOĞLU-İNAN, Huricihan, Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Köylü, İletişim yay., İstanbul, 1991.

- KARPAT, Kemal**, Osmanlı Modernleşmesi Toplum, Kurumsal Değişim ve Nüfus, Çev. Akile Zorlu Durukan, Kaan Durukan, İmge Kitabevi, İstanbul, 2002.
- KASABA, Reşat**, Osmanlı İmparatorluğu ve Dünya Ekonomisi On Dokuzuncu Yüzyıl, Çev. Kudret Emiroğlu, Belge yay., İstanbul, 1993.
- KHOURY, Dina Rızk**, Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Taşra Toplumu Musul, 1540-1834, Çev. Ülkün Tansel, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 2003.
- KUNERALP, Sinan**, Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricali (1839-1922) Prosopografik Rehber, İsis yay., İstanbul, 1999.
- NAGATA, Yuzo**, Muhsin-zâde Mehmed Paşa ve Âyânlık Müessesesi, Study of Languages & Cultures of Asia & Africa yay., Tokyo, 1976.
- NAGATA, Yuzo**, Tarihte Âyânlar Karaosmanoğulları Üzerinde Bir İnceleme, T.T.K. yay., Ankara, 1997.
- ORTAYLI, İlber**, Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı, Turhan Kitabevi, Ankara, 1994.
- ORTAYLI, İlber**, Tanzimattan Sonra Mahalli İdareler (1840-1878), T.T.K. yay., Ankara, 2000.
- ÖZKAYA, Yücel**, Osmanlı İmparatorluğu'nda Âyânlık, T.T.K. yay., Ankara, 1994.
- PAKALIN, Mehmet Zeki**, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.1,2,3, M.E.B. yay., İstanbul, 1993.
- QUATAERT, Donald**, Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922, Çev. Ayşe Berktaş, İletişim yay., 2002.

SAKAOĞLU, Necdet, Anadolu Derebeyi Ocaklarından Köse Paşa Hanedanı, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 1998.

SARICAOĞLU, Mehmet Esat, Malî Tarih Açısından Osmanlı Devletinde Merkez Taşra İlişkileri (II. Mahmud Döneminde Edirne Örneği), T.C. Kültür Bakanlığı yay., Ankara, 2001.

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, İstanbul, 2000.

ÜNAL, Mehmet Ali, Osmanlı Müesseseleri Tarihi, Isparta, 1997.

II – Makaleler:

BARKAN, Ömer Lütü, “Timâr” mad., İ.A., C.12-1, M.E.B.yay., İstanbul, 1979, s.286–332.

ÇETİN, Atilla, “Francelü Mimara Kalyon Kurdurulması”, Kocaeli Tarihinden Sayfalar, İzmit Rotary Kulübü yay., İzmit, 2000, s.142–144.

ÇETİN, Atilla, “Kandıralı Mehmet Paşa”, Kocaeli Tarihinden Sayfalar, İzmit Rotary Kulübü yay., İzmit, 2000, s.16–20.

ÇETİN, Atilla, “Kocaeli Ormanları ve Tersane-i Âmire”, Kocaeli Tarihinden Sayfalar yay., İzmit Rotary Kulübü, İzmit, 2000, s.36–39.

ÇETİN, Atilla, “Kocaeli Sancağı'na Mutasarrıf Atanması”, Kocaeli Şehiriçi Aylık Haber ve Yorum Derg., S.8, Kocaeli, 2003, s.74–78.

ÇETİN, Atilla, “Sıradışı Bir Yerel Yönetici Adapazarı Ayânı Kara Osman Ağa”, Toplumsal Tarih Derg., S.82, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 2000, s.45–49.

ÇETİN, Atilla, “Tahta Serdari, Şehir Kethüdası”, Kocaeli Tarihinden Sayfalar, İzmit Rotary Kulübü yay., İzmit, 2000, s.10–13.

ÇETİN, Atilla, “Tahta Serdari”, Yay. Haz. Ulugün, F.Yavuz, Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Dönemi'nde Kocaeli, Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği yay., İzmit, 2002, s.109–111.

DEMİR, Aydoğan, “Bodrum Tersane Kulelerinin Yapımı ve Bir Annenin Feryadı”, Toplumsal Tarih Derg., S.96, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 2001, s.15–19.

GENÇ, Mehmet, “İltizam” mad., D.İ.A., T.D.V. yay., C.22, İstanbul, 2000, s.154–158.

İNALCIK, Halil, “Çiftliklerin Doğuşu Devlet, Toprak Sahipleri ve Kiracılar”, Ed. Çağlar Keyder, Faruk Tabak, Osmanlı’da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım, Çev. Zeynep Altok, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 1998, s.17–36.

İNALCIK, Halil, “İmparatorluk ve Nüfus”, Ed. Halil İncalcık, Donald Quataert, Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, Çev. Halil Berktaş, C.1, Eren yay., İstanbul, 2000, s.47–81.

İNALCIK, Halil, “Köy, Köylü ve İmparatorluk”, Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi Üzerinde Arşiv Çalışmaları, İncelemeler, Eren yay., İstanbul, 1996, s.1–15.

İNALCIK, Halil, “Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayûnu”, Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi Üzerinde Arşiv Çalışmaları, İncelemeler, Eren yay., İstanbul, 1996, s.343–361.

KEYDER, Çağlar, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Büyük Ölçekli Ticari Tarım Var mıydı?”, Ed. Çağlar Keyder, Faruk Tabak, Osmanlı’da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım, Çev. Zeynep Altok, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 1998, s.1–17.

KURAN, Ercüment, “Âyanlığın Kaldırılmasından Sonra Anadolu’da Sosyal ve Ekonomik Durum”, Yay. Haz. Mehmet Erdoğan, Türk Çağdaşlaşması Çileli Bir Yolda İlerleyiş, Akçağ yay., Ankara, 1997, s.142–149.

KURAN, Ercüment, “XIX. Yüzyılda Anadolu’nun Sosyal Tabakalaşmasında Âyanların Yeri”, Yay. Haz. Mehmet Erdoğan, Türk Çağdaşlaşması Çileli Bir Yolda İlerleyiş, Akçağ yay., Ankara, 1997, s.149–156.

MERT, Özcan, “Âyan” mad., D.İ.A., T.D.V. yay., C.4, İstanbul, 1991, s.195–198.

OCAK, Ahmet Yaşar, “Düşünce Hayatı”, Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, Osmanlı Medeniyeti Tarihi, C.1, Feza Gazetecilik yay., İstanbul, 1999, s.159–194.

ORTAYLI, İlber, “Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Yerel Yönetimler”, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, C.1, İletişim yay., İstanbul, 1985, s.231–245.

ORÜN, Sıtkı Sunday, “Türk Savunma Sanayinde Sorunlar, Çözümler, Öneriler”, Savunma ve Havacılık Derg., C.17, S.17, Mönch Türkiye yay., Ankara, 2003, s.95–97.

TOPRAK, Zafer, “Osmanlı Donanması, Averof Zırhlısı ve Ulusal Kimlik”, Toplumsal Tarih Derg., S.113, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 2003, s.10–20.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, “Âyân” mad., İ.A., M.E.B. yay., C.2, İstanbul, 1979, s.40–42.

VEİNSTEİN, Gilles, “Çiftlik Tartışması Üzerine”, Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım, Çev. Zeynep Altok, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 1998, s.36–59.

WALLERSTEİN, İmmanuel, “Zamanın Uzayı ve Uzayın Zamanı: Sosyal Bilimin Geleceği”, Yeni Bir Sosyal Bilim İçin, Aram yay., İstanbul, 2003, s.11–35.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, “Osmanlı Toplumu”, Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, Osmanlı Devleti Tarihi, C.2, Feza Gazetecilik yay., İstanbul, 1999, s.441–480.

III – Diğer Kaynaklar:

İ.Ü.K.N.E.B.F.A., Nr.90794/7/8/9/10; Nr.91538/1/2/3/5/16/18/19.

ŞAHİN, Necmi, Osmanlı Askeri Teşkilatının Yeniden Yapılanma Sürecinde Bostaniyanı Hassa Ocağı ve Hassa Askerleri (1826–1843), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Sakarya Üniv. Sosyal Bilimler Enst., Sakarya, 2003.

TAK, İsa, Osmanlı Döneminde Ereğli Kömür Madenleri, Basılmamış Doktora Tezi, T.C. Atatürk Üniv. Sosyal Bil. Enst., Tarih Anabilim Dalı, Erzurum, 2001.

<http://www.voyforums.com> , Sa.23:30/12/7/2002.

http://www.geocities.com/turk_navy/osmanlist/asarisevket.htm, Sa.19:17/5/2/2003.

EKLER:**EK – 1:****III. SELİM DÖNEMİNDE (1787 – 1807) OSMANLI DONANMASINA KATILAN KALYONLAR⁴⁵**

Gemi İsmi:	Çeviri İsmi:	Mürettebat Sayısı:	Toplarının Sayısı:	Denize İndirildiği Tarih:	Yapıldığı Tersane:
ŞÂHBÂZ-I BAHRÎ	Deniz Doğanı	850	74	1793	Bodrum
SAYYÂD-I BAHRÎ	Deniz Avcısı	850	74	1793	Çanakkale
SEDDÜLBAHİR	Deniz Kapatan	856	76	Bilinmiyor	İstanbul
TAVUS-I BAHRÎ	Deniz Tavusu	900	82	1789	İstanbul
HEYBETENDÂZ	Korkutucu	850	76	1796	Bodrum
ARETNUMÂ		850	76	1797	Bodrum
BÂDÎ-Yİ NUSRET	Zafer Rüzgarı	900	82	1797	İstanbul
ASLAN-I BAHRÎ	Deniz Aslanı	850	76	1794	İstanbul
EJDER-İ BAHRÎ	Deniz Ejderi	850	74	1793	Gemlik
ZİVER-İ BAHRÎ	Denizin Stüsü	700	68	1796	Midilli
PERTEV-İ NUSRET	Zafer Işığı	700	68	1793	Sinop
ÂSÂR-I NUSRET	Zafer İşareti	800	74	1783	İstanbul
KAPLAN-I BAHRÎ	Deniz Kaplanı	700	76	1799	Rodos

⁴⁵ Yukarıdaki liste www.voyforums.com üzerinden Tomasz Walczyk'in hazırladığı liste dikkate alınarak hazırlanmıştır.

FATİH-İ BAHRÎ	Deniz Fatihi	550	60	1791	Sinop
BAHR-İ ZAFER	Zafer Denizi	750	72	1789	İstanbul
FEVZ-İ HÜDÂ	Allah'ın Zaferi	650	66	1790	Bodrum
MES'ÛDİYE	Mutlu	Bilinmiyor	120	Bilinmiyor	Bilinmiyor
ANKÂ'-YI BAHRÎ	Deniz Ankası	Bilinmiyor	84	Bilinmiyor	Bilinmiyor
TEVFİK NUMÂ	Yardım Niyeti	Bilinmiyor	84	Bilinmiyor	Bilinmiyor
BESÂRET	Öngörü	Bilinmiyor	84	Bilinmiyor	Bilinmiyor
KILIÇ-I BAHRÎ	Deniz Kılıcı	Bilinmiyor	84	Bilinmiyor	Bilinmiyor
MALBAİK-(?) NUSRET	?	Bilinmiyor	66	Bilinmiyor	Bilinmiyor

EK – 2:

II. MAHMUD DÖNEMİNDE (1808 – 1839) OSMANLI DONANMASI ⁴⁶

1 – KALYONLAR:

Gemi İsmi:	Çeviri İsmi:	Mürettebat Sayısı:	Toplarının Sayısı:
MAHMUDİYE *	Sultan Mahmud’a ait	900	130
MES’ÛDİYE *	Mutlu	900	130
MISIR *	Mısır	900	120
FETHİYE	Fatih	800	90
MUKADDİME-Yİ HAYR	Hayır Öncüsü	800	90
PEYK-İ ZAFER	Zafer Elçisi	800	90
TEŞRİFİYE	Kutlu	800	90
REŞİD	Reşid	800	90
İCLÂLİYE	Gösterişli	700	80
NECM-İ ŞEVKET	Büyükük Yıldızı	700	80
İSKENDERİYE	İskenderiye	700	80
MEMDÛHİYE	Şanlı	700	76
PEYK-İ MESERRET	Sevinç Elçisi	700	76
BURC-I ZAFER	Zafer Burcu	700	76
TEVFİKİYE	Kurtarıcı, Yardımcı	700	76
NUSRETİYE	Zafer Sahibi	600	74

- Üç anbarlı kalyonlardır, listedeki diğer gemiler 2 anbarlıdır.

⁴⁶ Yukarıdaki liste M. H. Ubcini’nin “Osmanlı’da Modernleşme Sancısı” adlı eserinin 339–340’ıncı sayfalarındaki bilgiler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

2 - KARAVELELER:

Gemi Ismi:	Çeviri Ismi:	Mürettebat Sayısı:	Toplarının Sayısı:
NİZÂMIYE	Nizam	500	64
FAZL-I İLÂHÎ	Allah'ın Lûtfu	500	64
NÂVEK-İ BAHRÎ	Deniz Oku	500	64
AVN-I İLÂHÎ	Allah'ın Yardımı	400	56
FEYZ-İ RAHMÂN	Rahmanın Bereketi	400	56
NÂVEK-İ ŞEREFRESÂN	Şerefe Ulaştıranların Oku	400	56
SURİYE	Suriye	400	56
ŞÂDİYE	Sevinçli	400	56
KAVS-I ZAFER	Zafer Yayı	400	56
MİR'ÂT-I ZAFER	Zafer Rûzgarı	300	52
NESİM-İ ZAFER	Zafer rûzgarı(?)	300	52
NECMFEŞÂN	Işık Saçan	300	52
KAİD-İ ZAFER	Zafer Kılavuzu	300	52
ŞİHÂD-I BAHRÎ	Denizin Kıvılcımı	300	52

Bunların dışında:

- 260-500 mürettebatlı 18-44 toplu; 12 Korvet (Corvette)
- 100-150 mürettebatlı 12-18 toplu; 4 Brik (Brick)
- 14 Golat/Golit (Goölette)
- 450-800 beygir gücünde motorlara sahip 6 Buharlı Fırkateyn (Frigate)
- 8 Buharlı Korvet ve hafif savaş gemisi; bulunmaktaydı.

EK – 3:**1825/1826–1826/1827 (1241–1242) TARİHLERİNDE İNŞA EDİLEN KORVETİN DEFTERİNDE MAAŞ KAYITLARI**

“Bendereğli sâhâsında bâirâde-yi âlîye ma’rifet-i bendegânemle ikiyüzkırkbir senesi şevvâl-i şerîfin beşinci günü inşasına mübâşeretden kırkikisenesi şevvâl-i şerîfin dokuzuncu günü inşası hitâm ve rûy-i bahre ilkâ ve Tersâne-yi Âmire’ye bimennehû te’âlâ teslim olunan bir kıt’a korvet-i hümâyûnun inşâsında istihdâm idilen marangoz ve amele ve kalafatçıyân ve hızarcıyân ve neccarân ustaları ve bu beherinin beher gün kayd olunan yevmiyeleri huzûr-ı şer’ide ve cümle muvâceheleri mevâcibleri dikkat dikkat hesâb ve mikdâr-ı yevmiyeleridir ki”

“Bervecih-i atî zikr-i beyân olunur”

Def’an Marangoz Neferâtı – Kise 40 para:	Essâm:	Marangoz Ustası Beyân – Kise 50 para:	Essâm:
Hanlisoğlu	190	Kozuoğlu Usta	211
Seyyid Ahmed Usta	189	Abbasoğlu Usta	239
Gül Hasanoğlu	190	Kozuoğlu Mehmed Usta	348
Karındaşı Ahmed Usta	100	Gücanoğlu Usta	251
Gürcü Molla Ahmedoğlu	110	Karındaşı Ali Usta	282
Ara Toplam:	779	Ara Toplam:	1332/ 1331
Gülşenoğlu Abdullah	101	Dereleli Osman Usta	399
Emiroğlu	101	Mehmed Alioğlu Usta	342
Sarı Mehmedoğlu	188	Darıcı Usta	322
Karındaşı Himmet	192	Karındaşı Numan Usta	292
Ara Toplam:	1461/ 1361	Maraşoğlu Usta	281
Pıroğlu	194	Ara Toplam:	2968
Osman Beşeoğlu	196	Kanbur Mehmed Usta	291
Kaytanoğlu	182	Karındaşı Hasan	292
Hambadoğlu Mustafa	100	Köse Kadioğlu Usta	320
Değerbancioğlu Himmet	130	Ahmedoğlu Usta	312
Çavuş Ahmedoğlu	121	Süleyman Ustaoglu	314
Ara Toplam:	2384	Ara Toplam:	4497
Bostanoğlu Asi Ali	120	Hançerlioğlu Usta	321

Dursunoğlu	140	Çavuşoğlu Usta	320
Koca Mehmedoğlu	144	Urşadoğlu Civelek Usta	298
Bıçakcıoğlu	160	Karındaşı Kerasi Ali	281
Karındaşı Hasan	161	Emir Alioğlu Usta	312
Ara Toplam:	3109	Hasan Çavuşoğlu Usta	302
Sunluoğlu Abd	139	Ara Toplam:	6331
Ahmed Ustaoglu	97	Köse Kayazı Usta	312
Süleyman Çavuşoğlu	135	Karındaşıoğlu Mehmed Usta	309
Alaylı Mir Mustafa	186	Karakayazı Usta	289
Hamamcıoğlu Yakub	161	Kara Alioğlu Usta	330
Hacı Memişoğlu Hüseyin	181	Ara Toplam:	7571
Veli Beyoğlu Ali	172	Küçük Hüseyin Usta	298
Ara Toplam:	4180	Kara Süleymanoğlu Usta	292
Alaylı Ahmedoğlu Ali	95	Sarı Beyoğlu Usta	289
Kasaboğlu	122	Karındaşı Sadim Usta	320
Karındaşı Ahmed	92	Sarı Süleyman Usta	322
Soğanlıdan Hüseyin Çelebi	101	Ara Toplam:	9092
Araboğlu Mehmed Ali	106	Çamoğlu Usta	312
Ara Toplam:	4696	Zinioğlu Ahmed Usta	318
Pehlivanoğlu Memiş	102	Bartınlioğlu Ahmed Usta	322
Kerim Beşeoğlu	112	Bartınlı Sarı Mehmed Usta	218
Çubukoğlu Ahmed	122	Ziyaloğlu Abdi Usta	202
Cendbaşoğlu	116	Karındaşı Abdurrahman Usta	340
Ara Toplam:	5148	Ara Toplam:	10804
Rendecioğlu Mustafa	192	Mehmed Ustaoglu	320
Gizdan Ali Dedeoğlu	192	Süleyman Usta	312
Karındaşı Abdurrahman	180	Köseoğlu Diter Usta	322
Temurcuoğlu Hüseyin	180	Tellioğlu Mehmed Usta	298
Mustafa Beyoğlu	102	Ara Toplam:	12056
Ara Toplam:	5994	Kabuzoğlu Usta	312
Bakırcıoğlu Bekir	145	Karındaşı Kara Mehmed Usta	320
Veli Mehmedoğlu	142	Mehmed Kalfa Usta	313
Şamlarlı Bostancıoğlu	142	Kara Kaderoğlu Usta	312
Alaylı Karbezen Muskatoğlu	148	Karakullukçuoğlu Usta	298
Kayıkçı Halil	150	Ara Toplam:	13611
Ara Toplam:	6721	Gül Hasan Usta	340
Kahveci Mustafa	192	Karındaşı Gül Ahmed	302

Etmekçioğlu İbrahim	192	Mehmed Ustaoglu	322
Ali Dayioğlu İsmail	192	Mehmed Ustaoglu	289
Çekenemcioğlu Hüseyin	194	Kuloğlu Usta	272
Ara Toplam:	7491	Karındaşı Hüseyin Usta	342
Makaracioğlu İbrahim	182	Ara Toplam:	15478
Arbagodoğlu	169	Şekercioğlu Usta	320
Lavlacioğlu Latif	165	Manav Mehmedoğlu Usta	312
Abd Beyoğlu	188	Hacı Hüseyinoğlu Usta	311
Hüseyin Ustaoglu Halil	198	Hançerli Ahmed Usta	292
Ara Toplam:	8393	Alioğlu Osman Usta	382
Kalınbacakoğlu	Miktar yok	Ara Toplam:	17095
Ömeroğlu Ahmed	193	Burgucuoğlu Ahmed Usta	289
Deli Mustafa	193	Karındaşı İsmail Usta	292
Emiroğlu Ahmed	197	Deli Süleyman Usta	249
Molla Ahmedoğlu Hasan	182	Muhterem Mehmed Kalfa	340
Ara Toplam:	8858	Kara Feyzullah Usta	342
Tunacioğlu Veli	160	Ara Toplam:	17607/ 18606
Terzioğlu Eminoğlu	162	Boyaoğlu Mehmed Usta	320
Çırahoğlu Ali	168	Bartınlı Gül Ahmedoğlu Usta	318
Kantarlıoğlu Mehmed	182	Bartınlı Gül Ali	318
Ara Toplam:	9830	Barınlı Kadioğlu Usta	311
Uzun Selim	Miktar yok	Himmetoğlu Usta	321
Tumanoğlu İbrahim	169	Ara Toplam:	19189
Bekdaşluoğlu	188	Gül Ahmedoğlu Usta	292
Yolcuoğlu Selim	182	Karındaşı İsmail Usta	298
Kara İbrahimioğlu	190	Öksüzioğlu Usta	293
Mahmud Şitanlıoğlu	199	Karascı Ahmed Usta	291
Ara Toplam:	10758	Karındaşı Pîr Usta	294
Kalyozlu Mustafa	192	Ara Toplam:	20636/ 20657
Bartınlı Deli Abdi	189	Pîroğlu Emrullah	312
Cabbaroğlu Ali	188	Küçük Hüseyin Usta	298
Deli Beşe	182	Şaşıhat Ahmed Usta	302
Hızarcıoğlu Ali	187	Karındaşı Numan	301

Ara Toplam:	11696	Memişoğlu Usta	311
Stüslü Beyoğlu	192	Ara Toplam:	22160
Pidecioğlu Salih	198	Boyacı Ahmed Ustaoglu	302
Caşdayanoğlu	192	Köse Beyoğlu Mehmed Usta	301
Ortabaşı Hüseyin	194	Çoban Ahmed Usta	312
Çallioğlu Mehmed	182	Tebaroğlu Ali Usta	320
Molla Hasanoğlu Halil	169	Kesimoğlu Temar Usta	308
Genel Toplam:	12823	Karındaşı Molla Mehmed	321
		Molla Mustafaoğlu Baska Usta	312
		Civelekoğlu Sadullah	318
		Genel Toplam:	24654

Marangoz Kalfası Beyân- Kise 60 para:	Essâm:	Hızarcıyân Neferâtı:	Kise 40 para – Essâm:
Durmuşoğlu Halil Usta	320	Ortabaşıoğlu Ali Usta	211
Himmetoğlu Usta	302	Memiş Usta	210
Elzaoglu Ahmed Usta	295	Dervişoğlu Mehmed Usta	212
Kara Ahmedoğlu Usta	298	Baloğlu Hasan	215
Durmuşoğlu Mehmed Usta	311	Küçük Memişoğlu	208
Ara Toplam:	1526	Ara Toplam:	1056
Zinioğlu Hüseyin Usta	301	Karındaşı Ahmed Usta	205
Karındaşı Ahmed Usta	289	Ustaoglu Numan	204
Ziyaloğlu Mustafa Usta	293	Araboğlu Memiş	204
Ziyaloğlu Emin Usta	315	Topal Saidoğlu Usta	204
Sabuncuoğlu Usta	311	Sarı Kasım Usta	204
Ara Toplam:	3035	Ara Toplam:	2077
Kanbur Ahmed Usta	288	Karındaşı Süleyman Usta	203
Kurtoğlu Usta	291	Çamoğlu Bekir	212
Gödeşoğlu Usta	318	Cin Numanoglu Usta	212
Karındaşı İsmail Usta	303	Yerli Ali	210
Numanoğlu Usta	301	Karındaşı Osman	212
Ara Toplam:	4536	Ara Toplam:	3126
Güroğlu Usta	271	Ahmed Şakir Usta	206
Karındaşı Hüseyin Usta	283	Şekercioğlu Ahmed	204
Mehmed Usta	320	Arif Usta	206
Hızarcioğlu Usta	318	Yakub Reis	205

Ursanoğlu Usta	309	Karındaşı Mehmed Ali Usta	206
Ara Toplam:	6037	Kadioğlu Himmet Usta	204
Ursanoğlu İsmail	289	Ara Toplam:	4361/ 4357
Memişoğlu Usta	302	Timurcu Alioğlu Hasan Usta	Miktar yok
Molla Haliloğlu Usta	302	Alioğlu Hüseyin	292
Marangozoğlu Usta	301	Karındaşı Mehmed Usta	292
Marangozoğlu Ahmed Usta	301	Emiroğlu Ahmed Usta	292
Ara Toplam:	7532	Karındaşı Veli Usta	200
Uzun Ali Usta	Miktar yok	Ara Toplam:	5437
Karındaşı Ahmed Usta	219	Dedem Halil Usta	292
Arabacıoğlu Usta	271	Kahveci Deli Hüseyin	296
Arabacı Uzun Ahmed Usta	304	Molla Beyoğlu Usta	294
Halil Ustaoglu	314	Karındaşı Veli Usta	289
Ara Toplam:	8640	Hasan Dayı Usta	292
Şamşatoğlu	319	Ara Toplam:	6890/ 6900
Kara Haliloğlu Usta	303	Kaşıkcı Hüseyinoğlu	282
Karındaşı Mehmed Usta	301	Çamkesmezoğlu Hasan Usta	280
İmamoğlu Usta	281	Dikicioğlu Memiş Usta	289
Terzioğlu Ali Usta	299	Karındaşı Ahmed Usta	202
Ara Toplam:	10143	Gül Mehmed Usta	204
Hızıroğlu Usta	289	Ara Toplam:	8147
Uzun Mehmed Usta	298	Hacı Salihioğlu Molla Usta	204
Güroğlu Süleyman Usta	315	Hüseyin Efendioğlu	260
Milli Hasan Usta	322	Halderoğlu Mehmed Usta	269
Emin Beşeoğlu	318	Kara Haliloğlu Mustafa Usta	292
Ara Toplam:	11685	Karındaşı Hasan Usta	
Kara Emin Usta	211	Çimetroğlu Usta	292
Hacı Ahmed Usta	298	Aktemir Usta	291
Hacıoğlu Ali	303	Hüseyin Ustaoglu Usta	292
Mehmed Ustaoglu	321	Arab Beşeoğlu Usta	292
Süleyman Usta	328	Genel Toplam:	10639
Ara Toplam:	13146		
Aşık Ali Usta	324		

		İstihdâm Edilen Amele Neferâtı	Kise 40 para – Essâm:
Pehlivan Usta	330	Kocabaşioğlu Amyanav	68
Dayioğlu Usta	291	Kocasakaloğlu Hasan	68
Karındaşı Mehmed Usta	218	Ortacioğlu Ali	80
Mehmed Ali Usta	283	Karındaşı Hasan	80
Ara Toplam:	14592	İplikçioğlu	82
Marangoz Alioğlu	328	Ara Toplam:	378
Kara Sahiboğlu Mustafa	318	Tubatlıoğlu İsmail	82
Deli Ömer Usta	312	Karyesinden Ali	82
Peynircioğlu Usta	212	Bademcioğlu Hasan	82
Molla Hasanoglu Usta	292	Dökmecioğlu Hüseyin	80
Ara Toplam:	16054	Dostum Mehmed	80
Gül Hüseyinoğlu Usta	315	Ara Toplam:	784
Karagöz İsmail	309	Neccaroğlu Ali	82
Manavoğlu Usta	303	Karındaşı Mahmud	82
Karındaşı Hüseyin Usta	292	Damadoğlu Emin	68
Himmet Ustaoglu	291	Karyesinden Ali	68
İsmail Usta	301	Düdükcü Alioğlu	72
Hacioğlu Mustafa Usta	312	Ara Toplam:	1156
Ara Toplam:	18177	Dümesen Hasan	81
Güloğlu Halil Usta	311	Karındaşı Veli	81
Aktaşlı Mehmed Usta	320	Rüstemoğlu Hüseyin	78
Kuluoğlu Memiş Usta	315	Bağdadlıoğlu Emin	78
Çakırcı Ustaoglu Ali Usta	298	Karyesinden Hasan	78
Stileyman Kadioğlu İbrahim	292	Genel Toplam:	1552
Ara Toplam:	19713		
Veli Dayioğlu Abdullah Usta	301		
Kemakenoğlu Ali Usta	303		
Macar Mehmed Usta	302		
Çakır Salihoğlu Halil Usta	300		
Beselikoğlu Mehmed Usta	305		
Ara Toplam:	21224		
Çaylı Mehmed Usta	299		
Küçük İbrahimoglu Halil Usta	292		
Köseoglu İsmail Usta	302		

Hokkabazoğlu Ali Usta	298		
Mandacıoğlu Veli Usta	382		
Ara Toplam:	22797		
Burgucu Mehmedoğlu Ali Usta	312		
Karındaşı Hüseyin Usta	311		
Karyesinden Ahmed Usta	312		
Mustafa Beyoğlu Ali Usta	292		
Taşcıoğlu Halil Usta	298		
Genel Toplam:	24322		

Neccarân Ustası Neferâtı:	Kise 50 para — Essâm:	Kalafatçıyân Neferâtı ve Burgucuyân	Kise 60 para Essâm
Düzdebanoğlu Ali Usta	42	Eskioğlu Memiş Usta	60
Himmetoğlu Süleyman	44	Karındaşı Mehmed Usta	62
Karındaşı Memiş Usta	46	Bıçakcıoğlu	51
Hacı Osmanoğlu Usta	48	Mehmed Emin Usta	55
Ziyaloğlu Mehmed Usta	32	Tiryakioğlu Usta	68
Ara Toplam:	212	Ara Toplam:	296
Hasan Ustaoglu	39	Osmanoğlu Süleyman Usta	62
Emir Velioğlu	32	Karındaşı Mahmud Usta	61
Karındaşıoğlu Hasan	40	Topal Abd Usta	90
Berr Mehmed Çavuşoğlu	38	Deli Süleyman Usta	40
Karındaşı Numan Usta	42	Veli Ustaoglu	42
Ara Toplam:	403	Ara Toplam:	591
Devletlioğlu Memiş Usta	34	Hatiboğlu Usta	52
Çoban Hüseyinoğlu	39	Karındaşı Ahmed Usta	53
Mehmed Çavuş Usta	39	Manav Deli Hüseyin	57
Hasan Beşeoğlu	42	Çurakcu Hasan Usta	52
Eğriboyun Mustafa	38	Deli Hacıoğlu	54
Ara Toplam:	595	Ara Toplam:	859
Karındaşı Mehmed Usta	32	Tataroğlu Memiş Usta	44
Uzun Ali Usta	36	Memişoğlu Mehmed Usta	46
Pehlivanoğlu Usta	38	Karındaşıoğlu Ali	48
Karındaşı Deli Ahmed Usta	30	Deli Bekir Usta	47
Ara Toplam:	751/ 731	Hüseyin Dedeoğlu	46
Canbaz Ali Usta	38	Ara Toplam:	1090

Manav Abdurrahmanoğlu	40	Kürekçioğlu Abdullah	51
Sarı Mehmed Usta	42	Çürükçü Osman Usta	52
Berber Numanoglu Hasan	39	Emrullah Usta	48
Ara Toplam:	1000/ 910	Güroğlu Bekir Usta	42
Mumcuoğlu Süleyman Usta	40	Hızarcıoğlu Süleyman Usta	44
Keklikoğlu Salih Usta	39	Karındaşı Mehmed Usta	46
Karındaşı İsmail Usta	39	Ara Toplam:	1353/ 1373
Süleymanoğlu Ali Usta	32	Hızarcı Gül Hasanoglu Ali	49
Bortoloğlu Ahmed Usta	42	Terzioğlu Memiş Usta	42
Ara Toplam:	1192	Karındaşıoğlu Ahmed	50
Canbazoglu Mehmed Usta	40	Çil Ali Usta	51
Karındaşı Veli	32	Berberoglu Mustafa	48
Hacioğlu Usta	31	Ara Toplam:	1593
Deli Ahmed Usta	30	Turnaoğlu Memiş Usta	42
Durmuşoğlu Usta	32	Karındaşı Hüseyin Usta	42
Ara Toplam:	1357	Kuynaoğlu Halil Usta	41
Tatar Mehmed Usta	38	Karyesinden Hasan Usta	39
Memiş Usta	36	Veli Ustaoglu	36
Alaylı Deli Hüseyin Usta	37	Ara Toplam:	1793
Karındaşı Güleş Mehmed Usta	32	Hasekioğlu İbrahim Usta	40
Haliloğlu Bekir Usta	39	Karyesinden Veli Beyoğlu Kerim	42
Ara Toplam:	1539	Abd Beşeoğlu İsmail Usta	39
Kabakçı Mehmed Usta	38	Karındaşı Ahmed Usta	32
Tamtakiroğlu Hasan Usta	41	Celalioğlu Abdullah Usta	42
Veli Usta	40	Kanabadoğlu Salis Usta	40
Karındaşı Memiş Usta	39	Ara Toplam:	2028
Kerim Beşeoğlu Abdullah Usta	39	Malakcioğlu Mehmed Emin Usta	50(?)
Genel Toplam:	1736	Hasan Kalfaoğlu Abdurrahman Usta	45
		Tarucu Beşeoğlu Veli Usta	49
		Karındaşı	51
		Ali Kadioğlu Usta	50
		Ara Toplam:	2273
		Aksakaloğlu Memiş Usta	47
		Karındaşı Ali Usta	47
		Ağabeyoğlu Emin Usta	49
		Karyesinden Kerim Usta	52

	Topal Velioğlu Ali Usta	52
	Ara Toplam:	2520
	Gelcelioğlu Hüseyin Usta	50
	Karındaşıoğlu Hasan	50
	Kaymakçıoğlu Abdullah Usta	52
	Karyesinden Mahmud Usta	52
	Kedioğlu Usta	52
	Ara Toplam:	2776
	Veli Usta	52
	Mehmed Usta	52
	Receb Dedeoğlu Usta	52
	Karındaşı Mehmed Usta	52
	Çamdevirenoğlu Usta	52
	Ara Toplam:	3036
	Dedem Beşeoğlu Ali Usta	49
	Karyesinden Hüseyin Usta	49
	Ocakçı Gül Alioğlu Hasan Usta	52
	Karındaşı Veli Usta	52
	Mehmed Dayı Usta	52
	Ara Toplam:	3290
	Alaplıdan Hamidoğlu Hasan Usta	52
	Yeni Osman Usta	52
	Yeni Ali Usta	52
	Karındaşı Mehmed Usta	52
	Latif Beşeoğlu Usta	52
	Ara Toplam:	3550
	İmamoğlu Hasan Usta	50
	Karyesinden Mahmud Usta	51
	Hasan Ustaoglu Ali Usta	51
	Suhteoğlu İsmail Usta	51
	Genel Toplam:	3753

EK – 4:

**1830/1831–1836/1837 (1246–1252) TARİHLERİNDE İNŞA EDİLEN KALYONUN
DEFTERİNDE MAAŞ KAYITLARI**

“Bâ’is-i tesbit-i defter budur ki”

“Bendereğli sâhâsında bâfermân-ı âlî inşasına me’mûren beş sene zarfında bihuvâllah-ı te’âlâ hitâmına muvafık olduğum bir kıt’a kalyon-ı hümâyûna mübâşeretden hüsni-itmâmına ve tenzîline kadar istihdâm olunan marangozân halîfeleriyle ve neferâtı ve burgucuyân halîfeleriyle ve neferâtı ve hızarıcıyân ve kalafatçıyân halîfeleri ve silahçı neccarân halîfeleriyle ve neferâtı ve ameleyân ve baltacıyâna virilen yevmiyeleri ve mühendis ve mi’mârân ve burgucubaşları mâhiyyeleriyle kapûdânân ve re’isiyân ve gedüklûyâna virilen ta’yînât bahâları ve mezbûh olan garibânân bahâlarıyla bahşîşât ve âhen-i hâm ve re’anât masâırlarıyla bâemr-i âlî müretteb kerestenin fiyat-ı mîrîsi defteridir ki bervech-i atı zıkr ve beyân olunur”

Fiyat 80/ Yevmi ye:	Marangozân Neferâtı:	Essâm:	Fiyat 100/ Yevmi e:	Marangozân Neferâtı:	Essâm:
315	Kocaoğlu İsmail	630	791	Malacioğlu Hasan	1973
340	Şükrüoğlu Ahmed	680	420	Latifoğlu Mustafa	1050
280	Ramazanoğlu Sahali	560	410	Bostanlıoğlu Ali	1025
255	Kabakçıoğlu Hüseyin	310	380	Mısırlıoğlu Osman	955
300	Mustafa Beyoğlu Ali	600	350	Ladinoğlu Abdullah	875
	Ara Toplam:	2780		Ara Toplam:	5878
308	Atalıoğlu Hamdullah	616	400	Kocaoğlu Abdi	1000
290	Tutkalcıoğlu Şakir	580	310	Veyisoğlu Osman	775
220	Duhancıoğlu Ali	440	330	Gemazcıoğlu İbrahim	825
507	Çubukçuoğlu Lütfullah	1014	320	Haydaroğlu Ahmed	800
340	Kapusuz Ali	680	440	Molla Hüseyinoğlu Mustafa	1100
220	Latifoğlu Baki	440		Ara Toplam:	10378
	Ara Toplam:	6510/ 6550	405	Muslu Köylü Ali	1012,5
258	Çobanoğlu Mustafa	516	300	Oruçoğlu Ali	750
375	Kemal Ahmedoğlu Musa	750	408	Musa Beyoğlu	1020

290	Eğrioğlu Ahmed	580	280	Mustafa Beşeoğlu	700
190	Kestaneciküplü Ali	380	430	Tazı Alioğlu Hasan	1075
260	Kara Ali	520	250	Veli Beyoğlu Hasan	625
	Ara Toplam:	9256		Ara Toplam:	15560,5
270	Kurtoğlu Cafer	540	380	Karabekarlı Mustafa	955
295	Karabekarlı Hüseyin	590	280	Baraşlı Mehmedoğlu	700
320	Baraşlı Latif	640	305	Ahbabcakoğlu İsmail	762,5
255	Kartoğlu Ahmed	510	320	Bağdadlıoğlu Ahmed	800
288	Beniranlı Hüseyin	576	370	Hüseyin Beyoğlu	925
	Ara Toplam:	12112		Ara Toplam:	19702,5/ 19703
205	Dellaloğlu Ali	410	290	Cezayirlioğlu Mehmed	725
230	Molla Mustafa	460	310	Fatsalı Ahmedoğlu Memiş	775
190	Burgucuğlu Mehmed	380	540	Conkarlı Halil	1350
350	Babadaoğlu Ali	700	340	İslamoğlu İsmail	850
120	Kasaboğlu Yahya	240	350	Hacı Bakioğlu İsmail	875
	Ara Toplam:	14302		Ara Toplam:	24277,5
285	Ahmedoğlu Hüseyin	570	303	İynebolulu Yanni Kefere	757,5
340	İynebolulu Meheryaki	680	250	Sinoplu Ayostol	625
270	Sinoplu Luka	540	240	Molla Eyüb	600
320	Hacioğlu Ahmed	640	240	Etmekçioğlu İbrahim	600
190	Şaşkınoğlu Memiş	380	190	Sularlı Ali	475
	Ara Toplam:	17112		Ara Toplam:	27335
280	Yelkencioğlu Mehmed	560	205	Çaharşanbalı Halil	512,5
320	Çaharşanbalı Abdullah	640	285	Amasralı Şakir	712,5
250	Amasralı Ali	500	210	Arabacioğlu Ömer	525
210	Laz Gıratioğlu	420	282	Bekmezcioglu Kara Hüseyin	705
320	Zenerancioğlu Hamza	640	315	Cemaloğlu Baki	787,5
	Ara Toplam:	19872		Ara Toplam:	30577,5
255	Aladeklioglu Halil	510	388	Girancaklarlı Osman	970
220	Girancaklarlı Mahmud	440	255	Kaşalalı Hasan	637,5
305	Kaşalalı İbrahim	610	180	Madanoğlu Mustafa	450
230	Akseferli Hüseyin	460	205	Semercioğlu Mehmed	512,5
401	Kanaroğlu Halil	802	528	Süleymanoğlu Ömer	1320
	Ara Toplam:	22694		Ara Toplam:	34467,5
210	Kutucuoğlu Hüseyin	420	182	Dedeoğlu Bekir	455
335	Dilaveroğlu Memiş	670	200	Çobanoğlu Abdullah	500

185	Ruşenoğlu	370	330	Değirmencioğlu Osman	825
285	Hacı Bekiroğlu Hamid	570	320	Bekirlioğlu Hüseyin	800
240	Abdullah Efendinin İbrahim	480	220	Ömer Ustaoglu Halil	550
	Ara Toplam:	25204		Ara Toplam:	37597,5
220	Bayramoğlu Ali	440	540	Bartın Yahya	1350
450	Kurtoğlu Hüsseyin	900	407	Şukkanın İsmail	1017,5
500	Müftüoğlu Osman	1000	255	Kadioğlu Hasan	637,5
520	Kömrüçlüğü Ahmed	1040	315	Camgözoğlu İsmail	787,5
345	Tenekedazoğlu Süleyman	690	225	Cekesiz Mehmed	562,5
	Ara Toplam:	29274		Ara Toplam:	41952,5
284	Kesdaneci Köse Mustafa	568	205	Cemal Ahmedoğlu Osman	512,5
245	Köse Receboğlu İsmail	490	320	Aydınlarlı Bekir	800
311	Ayranlarlı Abdullah	622	290	Boyacıoğlu Memiş	725
180	Üçkuyu Mustafa	360	180	Kebezli Ömeroğlu	450
290	Delioğlu Ahmed	580	185	Çaturoğlu Hüseyin	462,5
	Ara Toplam:	31894		Ara Toplam:	44902,5
220	Çaturoğlu Osman	440	310	Sami Beşeoğlu Ali	775
315	Devreklioğlu Hamza	630	290	Kalyozlu Süleyman	725
225	Kalyonlu Veli	450	240	Ketesilli Osman	600
282	Akseferli Hasan	564	204	Ayrancıoğlu Ali	510
250	Nasrullahoğlu Bekir	500	280	Kasımoğlu Ömer	700
	Ara Toplam:	34478	260	Kaderoğlu Celil	650
420	Ayvazoglu Hüseyin	840		Ara Toplam:	48862,5
320	Kuraoğlu Eyüb	640	258	Bekiroğlu Osman	645
380	Çömezoğlu Ömer	760	190	Ağaoğlu Ali	475
310	Çamköylü İbrahim	620	195	Musaoğlu Feyzullah	487,5
255	Kadı Beşeoğlu Latif	510	301	Şaşkinoğlu	752,5
	Ara Toplam:	37848		Ara Toplam:	51222,5
255	Kara Musaoğlu Ali	710	408	Aylakçioğlu Hüseyin	1020
200	Kasab Mustafaoğlu	400	310	Kaveneci Osman	775
270	Lahanacı Hüseyin	540	180	Kanbur Ahmed	450
310	Veli Dayioğlu Mehmed	620	204	Kemerliköylü Osman	510
220	Hafizoğlu Durmuş	440	220	Köttürümoğlu	550
330	Kemerliköylü Halil	660	330	Sofuoğlu Ahmed	825
180	Köttürümoğlu Süleyman	360		Genel Toplam:	55352,5
320	Memiş Ağaoğlu İsmail	640		Sehivi:	10
	Nakil:	42218		Nakil:	55342,5

80	Marangozân Neferâtı:		100	Marangozân Neferâtı:	
Para:			Para:		
280	Malakoğlu Halil	560	210	Hıyarcıoğlu Abdullah	585
250	Köseoğlu Hasan	500	240	Hecanoğlu Ahmed	600
320	Camit Halil	640	220	Gamalmazoğlu Hüseyin	550
410	Kalancakoğlu Kadir	820	195	Karacaoğlu Mehmed	987,5
311	Küçük Mehmed	622	150	Ladikoğlu Hüseyin	375
	Ara Toplam:	3142		Ara Toplam:	3037,5
230	Farzoğlu Memiş	460	180	Berberoğlu Veli	450
300	Abdülmelik Karyeli Musti	600	140	Şaşmazoğlu Feyzullah	350
180	Samutoğlu Sadık	360	230	İmamecinin Ahmed	575
205	Soğanlı Köylü Hüseyin	410	210	Abdülmelik Karyeli Mehmed	735
185	Donkalcıoğlu Kadir	370	241	Gececioğlu Abbas	602,5
	Ara Toplam:	5342		Ara Toplam:	5800/ 5750
165	Cimcimoğlu Abdullah	330	190	Mahacioğlu Ali	475
321	Çolakoğlu Ahmed	642	310	Osmanoğlu İsmail	775
290	Arabacioğlu Hayri	580	280	Arabacioğlu İsmail	700
280	Köse Velioğlu Ahmed	560	195	Bildimoğlu Veli	487,5
320	Tabaklarlı Mehmed	640	210	Tabaklarlı Hüseyin	525
	Ara Toplam:	8094		Ara Toplam:	8762,5
290	Kerimoğlu Ömer	580	150	Kerimoğlu Osman	375
150	Kadıoğlu Mustafa	300	180	Bartın Karyeli Ali	450
190	Barkanlı Halil	380	245	Bartınlı Şakir	612,5
340	Cakraz Mehmed	680	208	Cakrazlı Hüseyin	520
309	Koz Köylü Ahmed	618	140	Koz Köylü Veli	350
	Ara Toplam:	10652		Ara Toplam:	11070
218	Hayrullahoğlu Hasan	436	291	Aydınlı Mehmed	477,5
355	Kici Mustafa	710	220	Başmakoğlu Halil	550
285	Zurnacioğlu Ahmed	570	281	Molla Hasan oğlu Hasan	702,5
231	Okoflu Mustafa	462	191	Okoflu İsmail	667,5
320	Hayduddan Ali	640	120	Asgarlı Yahya	421
	Ara Toplam:	13470		Ara Toplam:	13888,5
223	Okviran Köylü Ali	446	150	Musaoğlu Halil	375
512	Kensiyeli Mehmed	1024	186	Sekban oğlu Ali	465

480	Hayırsızoğlu Hasan	960	260	Keyecevanlı Ali	650
301	Biseboğlu Memiş	602	250	Kurt Hasan	625
480	Kaygusuzoğlu Ahmed	960	340	Hayasızoğlu Mehmed	850
	Ara Toplam:	17462		Ara Toplam:	16853,5
305	Kafadaroğlu Ali	610	240	Kafadaroğlu İsmail	600
120	Oruçoğlu Eyüb	240	130	Oruçoğlu Emin	325
180	Baraşlı Mehmed	360	250	Baraşlı Hüseyin	625
503	Dedelerli İsmail	1006	105	Çaharşanbalı Veli	262,5
335	Süleyman İbrahim	670	209	Abacioğlu Mehmed	418
	Ara Toplam:	20348		Ara Toplam:	18784/ 19084
205	Ahmedoğlu Süleyman	410	120	Kerim Beşenin Halil	300
110	Eveli Hamzaoğlu Ahmed	220	91	İmamoğlu Ali	227
130	Şamlarlı Kara Veli	260	120	Molla Osmanoğlu Ahmed	300
100	Köleoğlu Ahmed	200	141	Tahtacioğlu Abdullah	352,5
105	Caymazoğlu Hafız Mehmed	210	118	Sarı Alinin Hüseyin	295
	Ara Toplam:	21648		Ara Toplam:	20258,5
131	Hasan Efendioğlu Ali	262	101	Cemiloğlu Yahya	252,5
120	Kadı Ahmedoğlu Veli	240	110	Cukurviranlı Mustafa	275
115	Lazoğlu Hasan	230	131	Tatar Halil	262
205	Kemerde Kara Hüseyin	410	51	Yahya Beşeoğlu Osman	127,5
131	Kolsuzoğlu Veli	262	225	Ankaralıoğlu Mustafa	562,5
	Ara Toplam:	23052		Ara Toplam:	21738
212	Köse Haliloğlu Ahmed	424	290	Kayırmazinoğlu Mehmed	725
191	Receboğlu Hasan	382	181	Kahvecioğlu Mehmed	450
140	Köse Mehmed	280	140	Tekirlioğlu Mehmed	350
119	Arkaanlamazoğlu Ali	238	121	Arkondalı Ahmed	305,5
135	Körüköğlu Osman	270	208	Royrioğlu Ali	520
	Ara Toplam:	24646		Ara Toplam:	24088,5
180	Kara Ahmedoğlu Memiş	360	150	Gücenioğlu Feyzullah	375
125	Abdurrahmanoğlu Süleyman	250	160	Cezayirlioğlu Veli	400
341	Kuruoğlu Yahya	682	155	Emir İsmailoğlu	387,5
205	Ömer Dayınoğlu Ahmed	410	100	Şarlioğlu Ahmed	250
86	Araboğlu Halil	172	111	Uzun Alioğlu Ali	277,5
	Ara Toplam:	26520	80	Uzaklioğlu Hasan	280
97	Yalancıoğlu Ahmed	194		Ara Toplam:	26058,5
120	Babalıkoğlu Hasan	240	125	İmamoğlu Eyüb	325

230	Muhaciroğlu Mehmed	260/ 460	200	Veli Gecaoğlu Ali	500
190	Mudakoğlu Receb	380	130	Köse Salihoglu	325
105	Ahmedcioğlu Musa	210	150	Sirkecioğlu Ali	375
	Ara Toplam:	27804	200	Babaoğlu Hasan	500
195	Latifoğlu Receb	390		Ara Toplam:	28083,5
130	Durmuşoğlu Veli	260	140	Cüre Ahmed	350
160	Süleymanoğlu Ahmed	320	130	Osmanlının Memiş	325
120	Uzun Hasan	240	120	Gurkaoğlu İbrahim	400
320	Hançerlioğlu Süleyman	640	160	Hacı Haliloğlu Ahmed	275
	Ara Toplam:	29654	260	Kosdi Kefere	650
110	Dimitri Kefere	220		Ara Toplam:	30083,5
120	Sarhoşoğlu	260	100	Araboğlu	250
225	Uzun Halil	450	130	Kadı Mustafa	260
305	Karakoloğlu Osman	610	180	Berber Ahmed	450
?	?	?	160	Kayacaklıoğlu Hüseyin	412,5
	Ara Toplam:	31554	110	Keşkekoğlu Halil	275
120	Poyrazoğlu Ali	240		Ara Toplam:	31731
180	Gürgenoğlu Hüseyin	360	120	Dokuzoğlu Ahmed	275
105	Gürcüoğlu Veli	210	180	Kadiroğlu	450
86	Küçük Ahmedoğlu İbrahim	172	130	Koca Hüseyinoğlu Hasan	325
50	Hadımoğlu Veli	100	58	Tırnaksızoğlu Ali	145
	Ara Toplam:	32636	51	Şih Karyeli Eyüb	127
55	Şih Karyeli Bekir	110		Ara Toplam:	33053
68	Karye-yi mezburdan Ahmed	136	55	Pancarlı Hüseyin	137,5
50	Deli Mehmedoğlu Mehmed	100	40	Marangozoğlu Halil	100
43	Amasralı Yahya	86		Ara Toplam:	33290,5
34	Bakioğlu Hasan	68	55	Amasralı Veli	137,5
125	Ramazan Dedeoğlu Hamid	250	60	Selamoğlu Ali	150
300	Kuru Haliloğlu Receb	600	155	Sakalhoğlu Mustafa	492
48	Muradoğlu Eyüb	96	40	Kadioğlu Eyüb	100
108	Uzunkubanlı Bülbüloğlu Ali	216	45	Çakiroğlu	112
	Genel Toplam:	34298	200	Uzunköylü Musa	500
	Diğerinden Naklen:	42218		Genel Toplam:	34781
		76516		Diğerinden Naklen:	55352,5
	Nakl Olmuştur			Toplam:	90135,5
				Sehivi:	1281

				Nakl Olmuşdur	88852,5

Fiyat 140/ Yevmi ye:	Marangozân Halîfeleri:	Essâm:	Fiyat 160/ Yevmi ye:	Marangozân Halîfeleri:	Essâm:
521	Abdioğlu Hüseyin Usta	1823,5	215	Zencioğlu Ahmed Usta	860
480	Ak Mehmedoğlu Mehmed Usta	1680	302	Rüstemoğlu Ali Usta	1208
360	Kapusuzoğlu Mustafa Usta	1260	251	Kamburoğlu Ahmed Usta	1004
530	Alihaoğlu Ahmed Usta	1855	200	Hançerlioğlu Mehmed Usta	800
460	Değirmencioğlu Durmuş Usta	1470	217	Balcioğlu Veli Usta	868
450	Sabancioğlu Mehmed Usta	1575		Ara Toplam:	4740
	Ara Toplam:	9663,5	140	Durdu Beşeoğlu Memiş Usta	560
600	Ali Beyoğlu Ömer Usta	2100	127	Tanburcuoğlu Halil Usta	508
390	Sarhoşoğlu Mustafa Usta	1365	199	Rahmanoğlu Ömer Usta	796
510	Kemahlioğlu Osman Usta	1785	427	Baki Beşeoğlu Veli	1708
420	Samancioğlu Veli Usta	1470		Ara Toplam:	8312
480	Tokadlioğlu Molla Mehmed Usta	1680	99	Kasaboğlu Ahmed Usta	396
	Ara Toplam:	18063,5	85	Girancaklı Memiş Usta	340
470	Terzioğlu Ahmed Usta	1645	125	Helvacioğlu Ahmed Usta	500
504	Sirkeciâde Hasan Usta	1764	88	Serbesli Mustafa Usta	352
532	Çilestüzoğlu Mehmed Usta	1862	153	Marangozoğlu Abdullah Usta	612
540	Emrvedeci İsmail Usta	1910		Ara Toplam:	10412/ 10512
	Ara Toplam:	25244,5	97	Yunuslu Hüseyin Usta	388
600	Sünbüloğlu Ahmed Usta	2100	120	Harbutlu Baki Usta	480
415	Karabekirli Ali Usta	1452,5	160	Mezecioğlu Yahya Usta	640
473	Akseferli Veli Usta	1655,5	180	Kara Bekar Asi Usta	720
290	Tiranlı Kamber Usta	1015		Ara Toplam:	12640
501	Kaşıkcı Veli Usta	1753,5	207	Tiranlı Ali Usta	828
	Ara Toplam:	33221	195	Emir Ahmed Usta	780
380	Fırkatecioğlu Memiş Usta	1330	197	Karinoğlu Mustafa Usta	788
360	Kefere Kosri Usta	1260	307	Yorgi Usta	1228
520	Harlabonur Usta	1810		Ara Toplam:	16264
250	Şileli Astovru Usta	925	205	Usta Kafara Usta	820
590	Sinoplu Astovru Usta	2065	209	Sinoplu Asanoz Usta	836

	Ara Toplam:	40611	97	Dimaki Usta	392
340	Şileli Bani Usta	1190	39	Şileli Dimitri Usta	1236
300	İyenebolulu Dimitri Usta	1050	87	Vasil Usta İyenebolulu	348
360	Sinoplu Anastoz Usta	1260	96	Sinoplu Basturpet Usta	384
520	Tonbuluğlu Hüseyin Usta	1785		Ara Toplam:	19080/ 20280
410	Falakacı Ahmed Usta	1435	207	Viranoğlu Mehmed Usta	828
	Ara Toplam:	47331	219	Gaffaroğlu İsmail Usta	876
305	Sularlı Hasan Usta	1067	319	Karaberberoğlu Osman Usta	1276
280	Suvacalardan Osman Usta	980	341	Müezzinoğlu Mustafa Usta	1364
500	Amasralı Latif Usta	1750		Ara Toplam:	23424
320	Tahducuoğlu Memiş Usta	1120	222	Amasralı Hüseyin Usta	888
495	Takaoğlu Halil Usta	1732	303	Habiboğlu Veli Usta	1212
	Ara Toplam:	53980	407	Hatiboğlu Abdullah Usta	1628
430	Dervişoğlu Mehmed Usta	1505	391	Hacı Bayramoğlu Mehmed Usta	1564
461	Kinisli Halil Usta	1613	85	Kilimcioğlu Hüseyin Usta	340
320	Fatsalı Ahmed Usta	1120		Ara Toplam:	29056
330	Kalyonlu Ali Usta	1505	98	Şamlar Karyeli Ali Usta	392
280	Çıkrıkçıoğlu İbrahim Usta	920	105	Sagalbozoğlu Hüseyin Usta	420
	Ara Toplam:	60643	207	Emin Usta	828
400	Çabkinoğlu Veli Usta	1400	208	A'zacıoğlu Ahmed Usta	832
350	Sabıkoğlu Kadir Usta	1225	59	Mustacanın Bekir Usta	236
308	Berberoğlu Hasan Usta	1078		Ara Toplam:	31764
460	İmamecioğlu Kadir Usta	1610	79	Şamlar Karyeli Ali Usta	392
510	Kalafat Köylü Ömer Usta	1785	108	Simkeşoğlu İbrahim Usta	432
	Ara Toplam:	67741	57	Çayırhoğlu Mehmed Usta	228
320	Hilalcioğlu Ahmed Usta	1120	91	Udebıroğlu Osman Usta	364
550	Bartınlı Halil Usta	1925		Ara Toplam:	33114/ 33104
509	Bakkalın Bekir Usta	1781,5	98	Rüstemoğlu Süleyman Usta	396
300	Çakrazlı Halil Usta	1050	225	Emeksizioğlu Ömer Usta	900
370	Aydınlioğlu Mehmed Usta	1307	215	Acıkgöz Mustafa Usta	860
	Ara Toplam:	74924,5	327	Tunacioğlu İbrahim Usta	1308
440	Tuna Ömeroğlu Ali Usta	1540	400	Molla Veliioğlu Kadir Usta	1600
411	Suyetirenoğlu Hüseyin Usta	1438		Ara Toplam:	38168
510	Hamaloğlu Mustafa Usta	1785	340	Yahnicioğlu Ali Usta	1360

360	Kara Mahmudoglu Mehmed Usta	1260	270	Hamdi Beşeoğlu Ahmed Usta	1080
401	Kebezli Ahmed Usta	1400	390	Yağcıoğlu Veli Usta	1560
	Ara Toplam:	82347,5	307	Baltacıoğlu Veli Usta	1228
260	Selimoğlu Bekir Usta	910	329	Kacar Mehmed Usta	1316
520	Cıkrıkçıoğlu Yahya Usta	1810	420	Küçük İbrahimoglu Halil Usta	1680
605	Yalılı Mustafa Usta	2117,5		Ara Toplam:	46402
300	Kensiyeli Mahmud Usta	1050	97	Yalılı Abdullah Usta	388
285	Aktaşlı Ali Usta	997,5	95	Başviranlı Mehmed Usta	380
	Ara Toplam:	89232,5	89	Aktaşlı Hüseyin Usta	356
410	Cedimoğlu Abdullah Usta	1435	203	Mücellidâtoğlu Emin Usta	812
320	Hekimoğlu Veli Usta	1120	409	Mollaoğlu Mustafa Usta	1636
341	Kalaycıoğlu Osman Usta	1191		Ara Toplam:	49974
210	Muradoğlu Halil Usta	735	129	Yolcu Hasan Usta	516
260	Kubadoğlu Süleyman Usta	910	68	Abacıoğlu Kadir Usta	272
	Ara Toplam:	94623,5	300	Dedeoğlu Şükrü Usta	1200
120	Bükrüoğlu Abdi Usta	700	298	Doğancıoğlu Hasan Usta	1196
225	Bekir Kalfaoglu Halil Usta	787,5	89	Beşeoğlu Süleyman Usta	356
384	Mumcuoğlu Hüseyin Usta	1344	91	Ustamınoğlu Ali Usta	364
320	Fethullah Usta	1120	80	Kardelenoğlu Asi Usta	320
502	Şamlarlı İbrahim Usta	1757	61	Kuduzoğlu Hüseyin Usta	244
215	Sacaklıoğlu Emin Usta	752,5		Genel Toplam:	54442
	Genel Toplam:	101084,5		Sehivi:	14
	Sehivi:	432		Nakl:	54428
	Nakl:	100652,5			

Fiyat 140/ Yevmi ye:	Marangozân Halifeleri:	Essâm:	Fiyat 160/ Yevmi ye:	Marangozân Halifeleri:	Essâm:
220	Aşıkoğlu Hamza Usta	770	210	İmamoğlu Veliğ Usta	840
280	Sürücüoğlu Ali Usta	980	315	Kalyozlu Bekir Usta	1260
320	Parmaksızoğlu Ömer Usta	1120	180	Gebeşoğlu Bayram Usta	720
200	İslambolluoğlu Hasan Usta	700	220	Hüderek İbrahim Usta	840
191	Ahmedoğlu Hasan Usta	668,5	280	Hamza Bekili Veli Usta	1120

	Ara Toplam:	4238,5		Ara Toplam:	4780
120	Malanlı Mustafa Usta	420	170	Kaymakçioğlu Usta	680
120	Hanbarlıoğlu Musa Usta	420	150	Kaşmaroğlu Edhem Usta	600
160	Kara Bekarlı Hasan Usta	460	160	Kara Bekarlı Bekir Usta	640
150	Uğbarlarlı Mahmud Usta	525	195	Uğbarlarlı Hasan Usta	780
130	Dedelerli Halil Usta	355	205	Sular Karyeli Veli Usta	820
	Ara Toplam:	6418,5		Ara Toplam:	8300
205	Canbazoglu Selim Usta	717,5	185	Canbazoglu Mustafa Usta	740
310	Hadimoğlu Selim Usta	1085	200	Lehimyemezoglu Süleyman Usta	800
250	Hacı Alinin Ali Usta	875	310	Semercioğlu Osman Usta	1240
120	Süleymancıkoglu Usta	420	250	Hacı Haliloğlu Mehmed Usta	1000
230	Hacı Musanın Ahmed Usta	805	140	Mumcuoglu Abdullah Usta	540
	Ara Toplam:	10321	190	Tüfenkçioğlu Veli Usta	760
190	Türkoğlu Kara Mehmed Usta	665		Ara Toplam:	13380
220	Bartınlı Ahmed Usta	770	125	Yazıcıoğlu Mustafa Usta	500
170	Bartınlı İsmail Usta	595	300	Bartınlı Süleyman Usta	1200
130	Çakarazlı Ali Usta	455	270	Çakarazlı Mustafa Usta	1080
231	Koz Köylü Osman Usta	808,5	290	Koz Köylü Hasan Usta	1160
	Ara Toplam:	13614,5	230	Dallıoğlu Mehmed Usta	920
125	Latif Ustaoglu Hasan Usta	437,5		Ara Toplam:	18240
185	Süleyman Beyoğlu Süleyman Usta	647,5	250	Caylasuzoglu Mustafa Usta	1000
120	Kabdaşı Velioğlu Halil Usta	420	330	Kabdaşı Hüseyin Usta	1280
131	Okoflu Ahmed Usta	458,5	220	Süngercioğlu Halil Usta	880
230	Akseferli Kadınoğlu Hasan Usta	805	258	Ekşioğlu Musa Usta	1032
	Ara Toplam:	16383	185	Cekenecioğlu Hüseyin Usta	740
190	Sudökmezoğlu Memiş Usta	665		Ara Toplam:	23782/ 23172
201	Kasımoğlu Halil Usta	704	260	Ancaoğlu Hüseyin Usta	640
325	Bartınlı Kader Usta	1125	190	Bekcioğlu Mahmud Usta	760
220	Akkirmanlıoğlu Tahsin Usta	770	260	Beşe Hasanoğlu Mustafa Usta	1040
215	Asarlı Mustafa Usta	752,5	185	Asarlı Ahmed Usta	740
	Ara Toplam:	20399,5	150	Tamburcuoğlu Ali Usta	600
110	Nazikoğlu Osman Usta	385		Ara Toplam:	27062
200	Cemaller Karyeli Bekir Usta	700	140	Sarsakoğlu Ferid Usta	560
150	Sarioğlu Ali Usta	525	125	Yahyaoğlu Hasan Usta	500

120	Duraklı Ahmed Usta	420	130	Bağcıoğlu Hasan Usta	520
130	Arslanoğlu Hasan Usta	455	110	Bekir Beyoğlu Ali Usta	140
	Ara Toplam:	22884,5	190	Yetimoğlu Hüseyin Usta	0
100	Paşalarlı Halil Usta	350		Ara Toplam:	28782
110	Saracaoğlu Kadir Usta	385	160	Bekcioğlu Emrullah Usta	480
95	Eveli Osman Usta	337	205	Eveli Bekir Usta	820
110	Esbeklioğlu Mahmud Usta	385	200	Ali Beyoğlu Hasan Usta	800
?	Kerimoğlu Hüseyin Usta	391,5	140	Malasiahafifeoğlu Ahmed Usta	532
	Ara Toplam:	24733	160	Sancakdaroğlu Usta	640
119	Gözlücanoğlu Osman Usta	416,5		Ara Toplam:	32082
102	Çukurvıranlı Ali Usta	357	150	Camgözoğlu Selim Usta	600
99	Kavalbazarlı Mustafa Usta	346,5	105	Kaybakoğlu Mehmed Usta	420
115	Kadiroğlu Hasan Usta	412,5	120	Haylazoğlu Ali Usta	480
115	Tosun Ahmed Usta	412,5	155	Asaroğlu Hamza Usta	620
	Ara Toplam:	26678	133	Akifoğlu Ahmed Usta	532
200	Yoğurdcuoğlu Osman Usta	700		Ara Toplam:	34734
190	Kabusuzoğlu Hasan Usta	665	115	Hasan Kalfaoğlu Hüseyin Usta	460
130	Koşucuoğlu Osman Usta	455	110	Yusuf Beşeoğlu Mehmed Usta	440
85	Debbazoğlu Mehmed Usta	297,5	90	Berbadoğlu Hüseyin Usta	360
113	Gecelioğlu Mustafa Usta	395,5	230	Hacı Mustafa Usta	920
	Ara Toplam:	29151	190	Ciloğlu Memiş Usta	760
105	Kalaslı Hasan Usta	367,5		Ara Toplam:	37674
85	Bağdadlı Damadı Halil Usta	297,5	110	Semerkazoğlu Musa Usta	440
100	Katircioğlu Selim Usta	350	187	Ali Çavuş Usta	448
112	Murad Beyoğlu Ali Usta	392	120	Deli Velioğlu Cafer Usta	480
121	Alkayalı İbrahim Usta	423	140	Mahmudoğlu Süleyman Usta	560
81	Teberdaroğlu Ali Usta	283,5	162	Mahzaroğlu Ali Usta	648
	Ara Toplam:	31304,5/ 31264,5		Ara Toplam:	40242/ 40250
120	Güncüoğlu Halil Usta	420	130	Ocakçıoğlu Ahmed Usta	520
117	Berber Alioğlu Hüseyin Usta	404,5	155	Bolucaklı Hasan Usta	620
119	Sarı Mehmed Usta	411,5	130	Gebeş Ahmed Usta	520
85	Dökmecioğlu Ali Usta	257,5	190	Kara Hasan Usta	860
200	Hacı Abdurrahman Usta	700	140	Ursanoğlu Mehmed Usta	560
	Ara Toplam:	33498		Ara Toplam:	43322
140	Şihoğlu Mustafa Usta	470	225	Ömerlerin Hüseyin Usta	900
130	Zazanoğlu Yusuf Usta	435	202	Kemaloğlu Osman Usta	808

160	Feyzioğlu Mustafa Usta	545	180	Çukadaroğlu Ali Usta	720
120	Karındaşoğlu İsmail Usta	420	140	Deli İmamoğlu Ali Usta	560
160	Zoberoğlu Kefere Usta	560	160	Kostandi Kefere Usta	640
	Ara Toplam:	35928		Ara Toplam:	46750/ 46950
110	Yorgi Kefere Usta	385,5	230	Anastoz Kefere Usta	1160
131	Anasdi Kefere Usta	458,5	190	Mayel Kefere Usta	760
180	Kuzgunoğlu Molla Hüseyin Usta	590	111	Kara Beşeoğlu Hasan Usta	440
165	Ketebelioğlu Hasan Usta	538,5	180	Sarı Ahmedoğlu Ali Usta	720
110	Hasan Beşeoğlu Veli Usta	385	155	Nazikoğlu Mustafa Usta	620
	Ara Toplam:	38285,5		Ara Toplam:	50450
130	Kumlaksuz Hasan Usta	455	185	Kefelioğlu Mehmed Usta	740
150	Dağlıoğlu Mehmed Usta	525	225	Haşimoğlu Osman Usta	900
52	Duhancioğlu İsmail Usta	169,5/ 182	180	Rahmanoğlu Ahmed Usta	720
68	Şih Karyeli Ahmed Usta	238	120	Şih Karyeli Osman Usta	480
50	Sarı Korkmazlı Hasan Usta	175	145	Köylüce Karyeli Mustafa Usta	580
	Ara Toplam:	39848/ 39860,5		Ara Toplam:	53870
55	Kollukoğlu İbrahim Usta	192,5	165	Molla Alioğlu Hasan Usta	660
40	Amasralı Hüseyin Usta	130	120	Amasralı Bekir Usta	480
58	Amasralı Deli Mustafa Usta	203	115	Amasralı Ahmedoğlu Ali Usta	460
41	Küçük Kadioğlu Usta	133	110	Evcioğlu Halil Usta	440
200	Lavlacıoğlu Hüseyin Usta	700	190	Kara İmamoğlu Mehmed Usta	760
50	Uzun Abdioğlu Usta	175	150	Zevzekoğlu Veli Usta	600
60	Karabaşlı Selim Usta	210	160	Gencekli Halil Usta	640
	Genel Toplam:	41590/ 41591,5		Genel Toplam:	57910
	Diğerinden Naklen:	101084		Diğerinden Naklen:	54442
	Nakl Olmuştur:	142674		Nakl Olmuştur:	112352
	Sehivi: $432 + 26,5 = 458,5$	458,5		Sehivi: $14 + 210 = 224$	224
	Son Toplam:	142215,5		Son Toplam:	112128

80 Para	Neferâtdâr-ı Burgucuyân		100 Para	Neferâtdâr-ı Burgucuyân	
180	Sakinoğlu Hamza	360	140	Bıyıklıoğlu Hüseyin	350
150	Rahimoğlu Hüseyin	300	110	Yanicınoğlu Mehmed	275
120	Bamukcuoğlu Ali	240	150	Zevzekoğlu Veli	375
110	Köyteoğlu Halil	220	100	Hatiboğlu Ahmed	250
120	Molla Hüseyinin Karındaşı Ali	240	120	Kabaklardan Mustafa	300
	Ara Toplam:	1360		Ara Toplam:	1550
180	Boduroğlu Ahmed	320	180	Dizmanoğlu Süleyman	450
50	Durmuşoğlu	100	50	Keloğlu Salih	125
55	Sunahoğlu Ali	110	51	Hacioğlu Ahmed	125,5
59	Dedemoğlu Süleyman	118	80	Soğanlı Mustafa	200
95	Canbazoğlu Salih	190	130	Makaracioğlu Ali	325
	Ara Toplam:	2198		Ara Toplam:	2775,5
120	Burgucuoğlu Salih	240	120	Tulumoğlu Ömer	300
40	Budakoğlu Yahya	80	50	Süleyman Çelebioğlu Memiş	125
35	Karagöz Mustafa	70	40	Kuru Bakioğlu Ahmed	100
30	Hutakoğlu Mehmed	60	35	Nazlıoğlu Hasan	87,5
230	Sarı Mustafa	460	30	Corbacioğlu	75
	Ara Toplam:	3108		Ara Toplam:	3463
150	Culcuoğlu Halil	300	160	Eyüb Beyoğlu Ali	400
520	Balyalı Süleyman	1040	101	Yağbaoğlu Hasan	252,5
800	Bodur Halil	1600	500	Murcuoğlu Mehmed	1250
530	Yolcuoğlu Hüseyin	1060	400	İshakoğlu Salih	1000
380	Abdioğlu Receb	760	220	Topal Hamidoğlu Ali	550
	Ara Toplam:	7868		Ara Toplam:	7915,5/ 6915,5
440	Ömerler Karyesinden Hüseyin	880	300	Karaboyaroğlu Yahya	1000
320	Zaferoğlu Mehmed	640	320	Sofuoğlu Mehmed	800
560	Harcoğlu Hüseyin	1120	500	Şarlıoğlu Deli Ahmed	1250
480	Baraşıdan Arslanoğlu Ahmed	960	320	Baraşıdan Bakioğlu	800
355	Berber Hasanoğlu Hüseyin	710	355	Ömer Çavuş	887,5
	Ara Toplam:	12178		Ara Toplam:	12653
650	Kilidcioğlu Memiş	1300	650	Emir Ahmedoğlu Mehmed	1562,5

450	Şaşalı Ahmed	900	320	Molla Mahmudoğlu Hüseyin	775
740	Çitiloğlu Ahmed	1400	620	Avadanlı Yakub	1550
350	Ahmedcikoğlu Yusuf	700	300	Cezayirlioğlu Kadri	750
490	Satırlıoğlu Ali	980	490	Muradın Ahmed	1225
	Ara Toplam:	17458		Ara Toplam:	18515,5
520	Oymacioğlu Ali	1040	520	Körfezli Hasan	1300
750	Cakrazlı Mehmed	1500	570	Gökselli Mustafa	1425
810	Yaycılarlı Hasan	1620	350	Boyacılarlı İbrahim	870
520	Colak Mustafaoğlu Hasan	1040	500	Abdülkerim	1250
380	Molla Abdullahın Mehmed	760	600	Ömercikoğlu Selim	1500
590	Kudurmuşoğlu Veli	1180	420	Şimşiroğlu Ahmed	1050
	Genel Toplam:	24598		Genel Toplam:	25910
				Sehivimdir:	1000
				Son Toplam:	24910

140 Para	Halîfedâr-ı Burgucuyân		160 Para	Halîfedâr-ı Burgucuyân	
180	Suselioğlu Ahmed Usta	630	160	Kellekoğlu Ömer Usta	640
110	Hasan Kalfaoğlu Mehmed Usta	385	110	Rahmanoğlu Mustafa Usta	440
150	Cekecioğlu Yahya Usta	525	150	Sarı Kadioğlu Memiş Usta	600
100	Kefelioğlu Kadir Usta	350	100	Kara İbrahim Usta	400
120	Dereli Mehmed Usta	420	120	Kozcalı Hasan Usta	480
	Ara Toplam:	2310		Ara Toplam:	2560
180	Kara Veli oğlu Hasan Usta	630	180	Ela oğlu Ömer Usta	720
50	Topal Ahmedoğlu Kadir Usta	175	50	Turduoğlu Hasan Usta	200
45	Sekedioğlu Ömer Usta	147,5	60	Kirman oğlu Osman Usta	240
51	Taşcılarlı Mustafa Usta	178,5	58	Taşcılarlı Hasan Usta	232
130	Citmiroğlu Mehmed Usta	455	130	Ancanın Süleyman Usta	520
	Ara Toplam:	3896		Ara Toplam:	4472
120	Elagöz Hüseyin Usta	420	120	Gül Bakioğlu Ahmed Usta	480
50	Azeneoğlu Salih Usta	175	50	Kasımoğlu İbrahim Usta	200
40	Hocalardan Süleyman Usta	130	40	Karaburunoğlu Hasan Usta	160
35	Harbutcu Ahmed Usta	122,5	35	Bekdaşoğlu Mehmed Usta	140
30	Uzun Ali Usta	105	30	Abekaroğlu Salih Usta	120
	Ara Toplam:	4848,5		Ara Toplam:	5572

160	Kürekcioğlu Veli Usta	560	165	Kontoroğlu Ahmed Usta	660
50	Kantarcıoğlu Mehmed Usta	175	101	Tahtacıoğlu Hüseyin Usta	404
158	Halimoğlu Mustafa Usta	553	50	Kerim Beyoğlu Salih Usta	200
420	Köleoğlu Şakir Usta	1470	400	Kebedenoğlu Ahmed Usta	1600
550	Banakoğlu Süleyman Usta	1925	520	Tolu Mustafa Usta	2080
	Ara Toplam:	9531,5		Ara Toplam:	10516
400	Caferoğlu Mustafa Usta	1400	400	Dizdaroğlu Ahmed Usta	1600
320	Genkazeli Osman Usta	1120	510	Colakyazıcıoğlu Hasan Usta	2040
500	Satırhoğlu Ali Usta	1750	500	Uzun Osmanoğlu Halil Usta	2000
320	Kasahalı Cakır Hüseyin Usta	1120	320	Hasan Beşeoğlu Ali Usta	1280
355	Kambur Hüseyin Usta	1237,5	350	Tarihcioğlu Ali Usta	1400
	Ara Toplam:	16159		Ara Toplam:	18436/ 18836
450	Göğüşoğlu Mehmed Usta	1575	650	Hacı Müminoğlu Feyzullah Usta	2600
320	Cölmekci Halil Usta	1120	320	Kebaroğlu Abdullah Usta	1280
650	Balabanoğlu Hasan Usta	2275	650	Urşanlı Mehmed Usta	2600
300	Hasan Sancakdaroğlu Veli Usta	1050	320	Akbıykoğlu Şakir Usta	1280
490	Bakinin Mustafa Usta	1670	490	Gurguroğlu Süleyman Usta	1960
	Ara Toplam:	23849		Ara Toplam:	28156
520	İmamoğlunun Mehmed Usta	1820	520	Kulaksızoğlu Osman Usta	2080
530	Hatibin Hüseyin Usta	1845	530	Gühtani Salih Usta	2120
350	Ortacı Karyesinden Ali Usta	1225	350	Ahid Köyünden Mustafa Usta	1400
400	Koz Köylü Veli Usta	1400	400	Yalın Köylü Aber Usta	1600
420	Maden Köylü Halil Usta	1470	350	Bahçı Yahyaoğlu Süleyman Usta	1400
320	Halil Kalfaninoğlu Hüseyin Usta	1120	305	Molla Osmanoğlu Mehmed Usta	1220
600	Musa Bekeli Salih Usta	2100	480	Tanoğlu Ali Usta	1920
	Genel Toplam:	34829		Genel Toplam:	39896

Yekûn:	
39896	
34829	
25910	
24598	
125233	Nakl Olmuşdur
1000	Sehivimdir
124233	

100 Para	Derbeyân-ı Hızarcıyân		100 Para	Derbeyân-ı Hızarcıyân	
120	Salih Beşeoğlu Hasan	300	180	Kayrioğlu Osman	450
130	Sahuzoğlu Ali	320	120	Kolcu İbrahim	300
200	Cekmecioğlu Mehmed	500	130	Davulcuoğlu Süleyman	325
120	Kalınbacak Osman	300	200	Azakacioğlu Ömer	500
90	Şeyh Alioğlu Ali	225	160	Dere Köylü Ömer	400
	Ara Toplam:	1645		Ara Toplam:	1975
170	Baddaloğlu Mehmed	425	180	Şaşıoğlu Mahmud	450
115	Süleyman Beşeoğlu Hamza	287	110	Kara Hüseyin	275
80	Mandacioğlu Kara Mehmed	200	150	Veli Beşeoğlu Abdullah	375
85	Derelerli Mustafa	212,5	110	Molla Salihoğlu	275
150	Yahya Efendioğlu Yakub	275	140	Receboğlu Abbas	350
	Ara Toplam:	3044,5		Ara Toplam:	3700
180	Aşucuoğlu Halil	450	110	Emininoğlu Hüseyin	275
110	Aşık Mehmed	275	85	Muharremoğlu Ali	212,5
200	Lahanacının Hüseyin	500	61	Oruc Ahmedoğlu Süleyman	152,5
140	Katiboğlu Ali	300	58	Alimoğlu Osman	145
110	Zurnacioğlu Kara Ahmed	275	52	Küpeli Mehmedoğlu Hasan	130
	Ara Toplam:	4844,5		Ara Toplam:	3615/ 4615
80	Binti Ahmedoğlu Veli	200	91	Kuzu Osman	227,5
130	Marangozoğlu Halil	325	111	Bolucaklı Mustafa	277,5
105	Tobal Mehmedin Hüseyin	262,5	73	Bolucaklı Hasan	182,5
300	Molla Yakuboğlu	750	84	Ayvazoğlu Hüseyin	210
220	Dilsiz Hüseyin	550	95	Köylüsü Süleyman	237,5
	Ara Toplam:	6932		Ara Toplam:	6985

190	Muradoğlu Süleyman	475	210	Dirioğlu Halil	525
130	Veli Kahyaoğlu Veli	325	182	Dağ Köylü Ali	455
90	Ömerinoğlu Ahmed	220	100	Dağ Köylü Salih	250
81	Hoyhoyoğlu Selim	202,5	172	Kırmızı Mustafa	430
85	Gammazcı Süleymaninoğlu Ahmed	212,5	230	Kınasakaloğlu Ali	575
	Ara Toplam:	8367		Ara Toplam:	6985
60	Kara Hamzaoğlu Ali	150,5	125	Yönlü Ahmedoğlu Hasan	312,5
50	Salcıoğlu Süleyman	125	78	Yönlü Dilsizoğlu Ali	195
40	Sarı Mehmedin Yahya	100	71	Geremedin Köylü Süleyman	177,5
68	Hacı Yakuboğlu Memiş	170	60	Arkadaşı Abbas	150
75	Hammal Ahmedoğlu	187,5	44	Dilaveroğlu Emrullah	210
	Ara Toplam:	9099		Ara Toplam:	8030
80	Uzun Alinin Hüseyin	200	40	Eyrimahya Köylü Süleyman	100
300	Bakioğlu Yusuf	750	120	Kuru Mahmudoğlu	300
280	Şahincioğlu Ahmed	700	210	Süleyman Bekir Köylü Süleyman	525
120	Bicanoğlu Süleyman	300	190	Süleyman Bekir Köylü Deli Ali	475
50	Kaşıkçıoğlu Halil	125	60	Karye-yi mezburdan Şabanoğlu	150
	Ara Toplam:	11174		Ara Toplam:	9580
220	Hüseyin Kalfaoğlu Sadık	550	70	Ve Mustafa Beşenin Ahmed	175
130	Civelek Mehmed	325	120	Sular Karyesinden Receboğlu	300
120	Deli Dervişoğlu Hüseyin	300	90	Ve Kabakçıoğlu Salih	225
	Genel Toplam:	12349	160	Latif Beşeoğlu Ahmed	400
	Nakl olmuşdur		85	Arpacıoğlu Süleyman	212,5
		Yekûn		Ara Toplam:	10892,5
		30430	70	Sağiroğlu Ahmed	175
		12349	73	Silahcıoğlu Yusuf	182,5
	Nakl olmuşdur	42779	250	Akça Ahmedinoğlu Osman	625
	Sehivimdir	104	131	Bekdaş Süleymaninoğlu Ali	327,5
		42675		Ara Toplam:	12202,5

		95	Cukadaroglu Mustafa	237,5
		48	Kurbaoglu Hasan	120
		200	Yahyaoğlu Mustafa	500
		110	Kara Veli	275
		140	Kahyaoğlu Abdullah	350
			Ara Toplam:	13685
		130	Mikitarıcıoğlu Ali	330
		190	Küçük Ahmed	475
		120	Zerniloğlu Kadir	300
		180	Tarakcioğlu Mehmed	450
		140	Hardalcioğlu Mustafa	350
			Ara Toplam:	15590
		170	Kazıcıoğlu Hüseyin	425
		125	Olyevezoglu Yusuf	312,5
		95	Hızaroğlu Ahmed	237,5
		80	Şamlar Karyesinden Hasan	200
		190	Şamlar Karyesinden Ahmedoğlu	475
			Ara Toplam:	17240
		55	Veli Köyünde Tekmezcioğlu Halil	137,5
		85	Bursalıoğlu Ali	212,5
		70	Cabbaroğlu Ahmed	175
		135	Hacı İbrahimoğlu Halil	335
		158	Köle Mehmedoğlu Hüseyin	395
			Ara Toplam:	18495
		128	Tobcunun Bakioğlu	320
		200	Camur Mehmedoğlu Süleyman	500
		320	Hadımoğlu Emrullah	800
		80	Piri Alioğlu Mehmed	200
		191	Acalıoğlu Abdullah	477,5
			Ara Toplam:	20792,5
		280	Aha Köylü Hüseyin	700
		205	Karşıhan Köylü Mehmed	512,5
		400	Berber Hamzaoğlu Hasan	1000
		220	Hürmetoğlu Musa	550

			160	Geredelioglu Ömer	400
				Ara Toplam:	23955
			200	Akseferliden Cekistüz	500
			50	Akseferliden Kara Hasan	125
			200	Molla Abidinoğlu Mehmed	500
			210	Zenginoğlu Ali	525
			320	Tüfenkoğlu Ahmed	800
				Ara Toplam:	26405
			80	Kasımlardan Hüseyin Kahya	200
			130	Selamcıoğlu Ahmed	325
			140	Kasab Mehmedoğlu Süleyman	350
			90	Şaban Beyoğlu Ali	225
			250	Kalaycı Alioğlu Hasan	625
				Ara Toplam:	28130
			140	Karagözün Hüseyin	350
			200	Cılbıroğlu Mehmed	500
			300	Merkebcioğlu Abdullah	750
			280	Uzun Abdullah	700
				Genel Toplam:	30430
				Sehivi:	104
					30326
	Derbeyân-ı Kalafatçıyân			Derbeyân-ı Kalafatçıyân	
Para 90	Kalafatçıyân Kalfası		Para 120	Kalafatçıyân Kalfası	
50	Tabakoğlu Mehmed Usta	112,5	110	Kara Kadioğlu Hasan Usta	330
40	Kemankeşoğlu Hüseyin Usta	90	400	Zabidanoğlu Süleyman Usta	1200
45	Kocakoğlu Süleyman Usta	112	55	Kara İsmailoğlu Yusuf Usta	165
60	Barkanlı Mehmed Usta	135	180	Karabıyık Halil Usta	440
50	Bülbül Mustafa Usta	112	85	Hamit Eğmezoğlu Osman Usta	255
	Ara Toplam:	561,5		Ara Toplam:	2390
70	Beşe Muhsinoğlu Süleyman Usta	175	50	Kamiroğlu Molla Halil Usta	150
80	Uzuluoğlu Hamza Usta	180	40	Şeyh Karyesinden	120

				Süleymanoğlu Yahya Usta	
40	Selim İmaminoğlu Feyzi Usta	90	120	Kalemcioğlu Hüseyin Usta	360
30	Kıdemioğlu Abdullah Usta	67,5	130	Hanbarlıoğlu Osman Kalfa	420
50	Kışlalı Seferullahoğlu İbrahim Usta	112	110	Terzi Abdullahoğlu Ali Usta	330
	Ara Toplam:	1186		Ara Toplam:	3770
80	Tepevirandan Kahyaoğlu Osman Usta	180	60	Üdebiroğlu Hasan Usta	360
60	Azizoğlu Ahmed Usta	135	30	Kemerli Halil Usta	90
40	Mürsel Beşeoğlu Eyüb Usta	90	40	Deli Durmuşoğlu Süleyman Usta	120
50	Bartınlı Yahya Usta	112	70	Bartınlı Cezayirli Mustafa Usta	210
80	Bartınlı Musa Usta	180	25	Bartınlı Hasan Usta	75
	Ara Toplam:	1883		Ara Toplam:	4445
85	Cakaloğlu Hasan Usta	192	50	Alacayır Karyeli Himmetoğlu Usta	150
100	Temurcuoğlu Mustafa Usta	225	30	Deli Musaoğlu Memiş Usta	90
120	Hamza Bey Köylü Ali Usta	250	80	Sürmelioglu Mehmed Usta	240
111	Yusufoğlu Ahmed Usta	149/ 240,75	55	Başviranlı Uzun Hasan Usta	165
120	Bıyıklıoğlu Osman Usta	147,5/ 250	50	Fenarcıoğlu Veli Usta	150
	Ara Toplam:	2846,5/ 3040,75		Ara Toplam:	5240
100	İslamoğlu İbrahim Usta	225	30	Meneteroğlu Sancakdar Ali Usta	90
120	Hasekioğlu Abbas Usta	147,5/ 250	28	Dumanoğlu Salih Usta	84
40	Bayramoğlu Halil Usta	90	50	Dertlioğlu Abdullah Usta	150
50	Tefbazıoğlu Mehmed Usta	112	70	Candanoğlu Halil Usta	210
30	Tiranlıoğlu Mustafa Usta	67,5	40	Yancasda İmamoglu Usta	120
	Ara Toplam:	3488,5/ 3591		Ara Toplam:	5994/ 5894
40	Alablıdan Tataroğlu Salih Usta	90	85	Alablılı Sarıcaoğlu Usta	255
60	Talaşoğlu Süleyman Usta	135	130	Gedenoğlu Ahmed Usta	390
50	Nasifoğlu Ali Usta	112	41	Dürdenoğlu Mehmed Usta	123
70	Cirecioğlu Selim Usta	157	90	Akbaşoğlu Nurullah Usta	270

65	Civelek Osman Usta	146	32	Dalarimoğlu Ahmed Usta	96
	Ara Toplam:	4128,5		Ara Toplam:	7128
52	Emir Ahmedoğlu Mehmed Usta	117	50	Bakaralı Hasan Usta	150
40	Kuru Ahmedoğlu Mustafa Usta	90	35	Mardinoğlu Eyüb Usta	105
61	Kerimoğlu Abdullah Usta	137	60	Araboğlu Ali Usta	180
60	Sarı Musaoğlu Ali Usta	135	55	Colak Memiş Usta	165
40	Hasan Kadının Mustafa Usta	90	80	Cabbaroğlu Osman Usta	240
	Genel Toplam:	4697,5		Genel Toplam:	7968
	Sehivimdir:	31		Sehivimdir:	102
		4666,5			7866
	7968				
	4697				
	12665	Nakl olmuştur			
	132,5	Sehivimdir			
	12532,5				

	Derbeyân-ı Silahcî Neccârân			Derbeyân-ı Silahcî Neccârân	
160 Para	Der Halife-yi Neccâr-ı Silahcî		140 Para	Der Halife-yi Silahcî Neccâr	
50	Cömezoğlu Ali Usta	200	80	Camoğlu Mustafa Usta	280
120	Serbesoğlu Osman Usta	480	100	Sarının İbrahim Usta	350
500	Özbekoğlu İsmail Usta	2000	110	Kuzuoğlu İsmail Usta	385
60	Kocaoğlu Hasan Usta	240	90	Emin Usta	292,5
80	Bolaycaklı İsmail Usta	320	90	Topcuoğlu Mehmedinoğlu Cafer Usta	292
	Ara Toplam:	3240		Ara Toplam:	1599,5
120	Ruşan Ahmed Usta	480	200	Köse Memişoğlu Osman Usta	700
250	Kerimoğlu Hüseyin Usta	1000	80	Abdullah Beşeoğlu Usta	280
90	Bostancioğlu Ahmed Usta	360	40	Cemaloğlu Salih Usta	140
55	Yetimoğlu Eyüb Usta	220	50	Ömercikoğlu Bekir Usta	175
180	Veramlioğlu Mehmed Usta	720	95	Desterecioğlu Hasan Usta	370
120	Rüstemoğlu ?	480		Ara Toplam:	3264,5
140	Balcıoğlu Ahmed Usta	560	100	Yüreci Abdullah Usta	225

80	Cafer Alioğlu Süleyman Usta	320	220	Yörükoğlu Hasan Usta	770
200	Deliceoğlu Mehmed Usta	800	120	Kadıninoğlu Mustafa Usta	420
130	Pindecioğlu Hamza Usta	520	300	Kara Hacıoğlu İsmail Usta	1050
	Ara Toplam:	8700	220	Ömer Efendioğlu Ömer Usta	770
40	Danbazıoğlu Ali Usta	160		Ara Toplam:	6499,5
60	Hire Mehmedoğlu Usta	240	40	Kitaatoğlu Süleyman Usta	130
70	Kahyanın Hasan Usta	280	100	Venedikoğlu İsmail Usta	350
50	Soğanlıdan Yahya Usta	200	70	Halil Beyoğlu Halil Usta	245
130	Eskinin Mehmed Usta	520	90	Bulgur Karyesinden Osman Usta	315
	Genel Toplam:	10100	40	Hacı Müezzinoğlu İsmail Usta	140
				Nakl olmuşdur	7679,5
				Sehivi:	38
				Genel Toplam:	7641,5

	Derbeyân-ı Silahcı Neccârân		
90 Para	Der Neferât-ı Silahcı Neccâr		140 Para
250	Kandiloğlu Ahmed	562,5	80
120	Mavigöz Hasan	270	100
80	Galaslı Mustafa Ustanınoğlu Süleyman	180	110
180	Givanoğlu Yusuf	405	90
40	Ela Kensiyele Hüseyin	90	90
	Ara Toplam:	1507,5	
200	Sünbüllü Mehmed	450	200
250	Karaca Mehmedoğlu	562,5	80
110	Himmetoğlu Ali	247	40
150	Tahdamcıoğlu Veli	337,5	50
130	Sancakdaroğlu Ali	292,5	95
	Ara Toplam:	3397	
200	Deli Hasanoğlu	450	100
160	Şeyhoğlu Yakub	360	220
110	Durmuşoğlu	247,5	120

50	Cudaloğlu Selim	112,5	300
200	Cavuşoğlu Osman	450	220
	Ara Toplam:	5017	
40	Musa Beşeoğlu Ömer	90	40
120	Bayramoğlu Ali	270	100
80	Cüreoğlu Mehmed	180	70
60	Receboğlu Hüseyin	145	90
50	Tahtabaşoğlu Veli	112	40
	Genel Toplam:	5804	
		7679,5	
		10100	
	Nakl olmuşdur	23583,5	
	Sehivimdir	38	
		23545,5	

EK – 5:

**II.MAHMUD’UN ALİ MOLLA’NIN AFEDİLMESİ RİCASINA KARŞI TEPKİSİ
(HAT.: 25592)**

“Kâymakâm Paşa”

“Bolu sancâğında serzede-yi zuhûr ve Hacı Ahmedoğlu yolunu tutub hod be-hod onsekiz kazâ yeri zabt ve sâ’y-i bi’l-fesâd olan Ali Monla’nın vâcib-ül izâle olan vücûd-ı hebâset alûdunun i’dâmına irâde-yi âliyyem ta’alluk idüb fermân-ı âlişânım sūdûr idüb şakî-yi merkûm Ocağ-ı Âmire’me ilticâ birle Ocağ-ı Âmire’mden iltimâs olunduğuna mebnî şakî-yi merkûm beşyüz nefer piyâde ve sūvârî ile sefere gelmek üzere afv ve ıtlâk emir-i isâl ve sekbânbaşı ağadan mektûb yazılmış ancak bu mel’ûnun sefere gideceği yokdur merkûm silâhşor olmağla Ocağ-ı Âmire’mîn sahîh ise istihsâbı neden lâzım geldi devlet-i âliyyemden yedinde emr yok iken başına haşerât cem’ idüb onsekiz kazâyı zabt ve rabt eylemek ne ma’nâda idi işte şakî-yi merkûmun şekâvetini isbât ider bir tâkım kâğıdı tarafına gönderilmiştir şimdi sekbânbaşı ağayı ve Ocağ-ı Âmire’mîn nân ve ni’metinin şûkrünü bilüb hayırhâh olan serturnâyân ve zâbitân ve ihtiyârânını ihzâr ve muvâcehelerinde iş bu hatt-ı hümâyûnumun ve şakî-yi merkûmun kâğıdlarını tefhîm ve olduğu mahâllin ulemâdan ve sulehâdan olan müftî ve evlâdlarını bîgayr-i hak katl iddiğini ifâde eyledikten sonra bu makûle vâcib-ül izâle-yi hâ’in-i dîn ü devletin Ocağ-ı Âmire’nde kabûlû kanun-ı kadîme mutâbık ise kabûl eylesünler eğer ocaklar benim ise olmakûle eşkiya makûlesini ben ocağımda kabûl itmem işte fesâdı hâvî kâğıdları ma’lûm sefere gelmez bana fesâddan takviyyet virecekdir şimdi ocağım ağaları ve zâbitânından cevâb isterim şakî-yi merkûm ocaklu ise der’âlîyemde istemem ordu-yı hümâyûnumda dahi işi yokdur Bolu sancâğında dahi istemem alsınlar nereye gönderirler ise göndersünler silâhşor ise müdâhaleleri iktizâ itmez keff-iyyet eylesünler şakî-yi merkûmun i’dâmına şimdi te’kîdi hâvî emr-i âlî gönderülsün ve kaptan paşaya dahi fermân gönderesün bahren sefîneler gönderüb hakkından gelsünler şakî-yi merkûmun i’dâmına fetvâ-yı şerîfe dahi cevâz verir şimdi sâltûf-üz’zîkr Ocağ-ı Âmire’m ağavâtını cem’ ve keyfiyyeti tefhîm idüb eğer mülkümde hâkim isem anlar dahi emrime mutî’ ise bi’l-ittifâk şakî-yi merkûmun i’dâmına ikdâm iderler bi’ey-i hâl şakî-yi merkûmun i’dâmı matlûbumdur”

فاغقام یاش

بولی سنی غنچه سرزم ظهور و حاجی احمد اوغلی بولنی طوئوب خود بخود اوز سکر قضایری ضبط و سعی بالف اولان غنی بولما
واجب الیاذله اولان وجود خجاست الودنک اعدامه اراح عیدم تعلیق ایدوب فرمان عیدتم صدور ایدوب شفی مرقوم
عمره و التجارله اوچاغ عمره مدنه الحاس اولدنیقنه مینی شفی مرقوم بشبور تقریرچ اوسواری ایله سفره کلک
عضو واطاق و امیری ایصال و سکنان باشی اعداد مکتوب بازملش آتقی بولمک سفره کیده جکی بوقدر مرقوم
اولمقده اوچاغ عمره مک صحیح ایه استصی بی ندن نام کدی دولت عید مدنه بدنده امر بونی ایکن باشنه
جمع ایدوب اوز سکر قضایی ضبط و ربط ایلمک نه معنای ایدی اشته شفی مرقومک شقانی اثبات ایدوب ربط
طریقه کوندریشدر شمدی سکنان باشی اغایی و اوچاغ عمره مک نام و نقضات شکر نی بدوب خبر خواه او
سر طوریان و ضابطه و اختیاراتی احضار و مواجهه رنده اشبو خطایه توغر و شفی مرقومک کاغذی
داود بفر محکمک عید و صیانه اولان مرقومک داودانی بقیر حق قتل ایدیکنی افاد ایدیکه صکره بوقدر واجب
خان دین و درونک اوچاغ عمره مدنه قبولی قانون قدیم مطابق ایه قبول ایدونکر اگر اوچاقدر بنم ایه او
اشفی مقول سنی بن اوچاقدر قبول ایتیم اشته فاری حاوی کاغذی معلوم سفره کیزنه فانه نقوبت
شمدی اوچاقدر اغاری و ضابطه و جواب استم شفی مرقوم اوچاقدر ایه کوندرسونر سجنور ایه مداخله لری
دخی ایشی بوقدر بولی سنی غنچه دخی استم السونر زده کوندر ایه کوندرسونر سجنور ایه و قیودان یاش
ایمز کف بدایسونر شفی مرقومک اعدامه شمدی تاکید حاوی امر عالی کوندرسونر و قیودان یاش
فرمان کوندرسونر بجرا سقیدر کوندر و ب حفظ کوندر شفی مرقومک اعدامه قنای شریف دخی
ویر شمدی بالف الذکر اوچاغ عمره م اغوانی جمع و کیفیتی تفهیم ایدوب اگر ملکه و حاکم ایه
اند دخی امر بم طبع ایه بالانفاق شفی مرقومک اعدامه اقدام ایدوب بانی حال شفی مرقومک
اعدامی مکتوبعدر

EK – 6:

**ALİ MOLLA’NIN, HUSREV PAŞANIN ADAMLARININ YAPTIĞI
ZULÜMLERİ BİLDİRMESİ (HAT.: 41857/F)**

“Devletlû inâyetlû re’fetlû atûfetlû velî-ül ni’met bî-minnetim efendim sultanım hazretleri”

“Devlet-i ikbâl ebedî ve sa’âdet-i iclâl sermedî ile sağ olsun cenâb-ı hüdâvend içün amir ü devlet ve ikbâllerine müzdâd ve efzûn eyleye amin arz u hâl-i abid der-muharrirleridir ki bu kulları efendimizin ezkadîm sadâğ-ı hâss ve çâker-i bâhâd-ül ahsâslarî bendelerinden olduğuma mebnî bâemr-i âlî emr-i muhâfazasına me’mûr olduğumuz Bendereğli’nin Baba limânı ve Yalı iskelelerine muhâfaza ve muhârasa hizmetleri ve devlet-i aliye ve ordu-yı hümâyûn içün her bir levâzımât ve metâlibâtın ve bâhusus Varna muhâfazasına bâemr-i âlî matlûb buyurulan asâkirin ve Bolu ve Viranşehir sancakları ilhâklarıyla Halafoçaili sancağı mutasarrıfı vezîr-i adîm-ül nezîr devletlû Husrev Mehmed Paşa efendimiz hazretlerine âid olan emvâl-ül taksiyâtât ve rûsûmât ve avâ’idât-ı sâ’iresin Bendereğli ve diğer idâremizde olan kazâhâ-yı hâssalarına isâbet ideni kendi tarafına ve selef ve halef kaymakamı taraflarına bitamamhâ-yı edâ ve teslîm olunmak husûslarında asla kusûr ve rehâvetimiz yoğiken hâlâ medîne-yi Bolu’da kaymakamları olan mîr-i mîrândan devletlû İbrahim Paşa hazretleri hâlâ Viranşehir sancağına vekîl-i nasb buyurdıkları Haydudoğlu ile ittifâk ve ittihâd idüb başlarına yerlû ve yabancı asâkir-i kileye tecemmû’ ve mahzâ-yı icrâ-yı garîz ve nefsâniyyet ve iddihâr emvâl-i fukarâ-yı ra’iyyet ve edâsına ta’ahhüdümüz olan taksît-i evvel emvâlinden senelik-i sâbika hâssalarına kanâ’at itmeyüb kendi nefsiyçün üç dört kat ziyâde tertîb ile yeni tevzîğin defterine hitam eylediği emvâl emvâl-i efrâtayyesin mîrî malıdır deyu bahâne iderek cebren alur deyu dâ’iyesiyle sefer-ül hayrın onikinci günü asâkirlerin bir bölüğünü Akçaşehir üzerine her bir bölük asâkiriyle binnefs kendüsü Bolu’dan hareket ve Zağfiranbolu’dan dahi Haydudoğlu ana imdâd olarak hareket ve sevâhil-i kazâlara hücuma ve bu sene-yi mübâreke de dahi bihikmetallâh-i te’âlâ zehâ’ir ve es’âd-ı sâ’irenin kaht ve kallatından ma’âzallâh-i te’âlâ bunca ibâdullâhın çektiği açlık harudutundan nân yerine çemen-i hazırâtı yabânî rızık ve tenâvülünü canlarına ni’met-i azimâ bilerek kifâf-ı nefis ve ba’zıları hevâ-yı buna açlıktan helak menzilesine geldiği hengâmları iki taraftan kazâhâ ve kurâyayı zabt ve ve nice mehmânihâne ve

fukarâ hânelerine yağma ve gârât ve ihrâk-ı binnâr ve giçenleri bîgâyır-i hak çeres ve işkençe iderek tecrîm ve tegarrîm ve ba'zılarına tarafgirlik ittihâmıyla katl ve emvâllerini zabt ve bunca sübyân ve nisvânı ayakları altına bıragub ve bertakrîb firâr idenler cebeller başlarına evlâd ve iyâllerleriyle çıkub ihtifâ ve tahâssun ve'l-halet-ül hâzihi evvel iki tarafın cem'îyyeti Bendereğli kazâsı kurâlarına çeküb cümle kurâyı yağma ve gâdât idüb perişân ve hesâdat kilesi hadden bîrûn iddüğü ve Akçaşehir'e göndermiş olduğu asâkirine bir taraftan kuvvet ve istihkâm ve bir kopos ve bir tob irsâl birle cevânib-i erba'âsını sedd ve bend eylediği Yalıkız iskelesini pür ateş endâhata ve lavlasıyla tazyîk ve muhâsara ve hâlâ muhârebede olduğu ve bu derece bu havâlîlerin keyfiyyet-i hâlerinden sıhhati üzere led'el-istişkâ' ve'l-istirhâm hâkpây-ı devlet me'âblarına mahsûsen arzuhâl-i çâkerânem takdîmine cürret kılındı inşâallâh-ı te'âlâ muhât-ı ilm-i âdâ-yı rahîmâneleri buyuruldukda Allâh ve resûlû ümmetiyçün fukarâ ve zu'efânın hâllerine merhameten bu husûsun endefâ'ına ne güne emr ve ihsân buyurulur ise olvechle def' ve ref'inin birân akdemce tecvîz ve tesvîğ ve hürmet ve şefkat buyurmaları temennisi ve bu kulları anlar ile mukâbele olunsâ kalben fukarâ muzemhil olacağını fehmen mügâyir rızâ-yı harekete cürret olunamayub dâ'imâ tahsîl-i rızâ-yı devlet-i aliyede olduğumuz dîn ü devlete mâl ve canım fedâ olunmuşdur her ne kadar kusûrum sūdûr itmiş ise de kân-ı kirâmlarından afv ve müceddeden bendegâne-yi cerîdelerine kayd ve elhâk ve hırâğ ve ihyâ buyurulmak bâbında emr ü fermân ve lütuf ve ihsân devletlû inâyetlû merhametlû velîni'am efendim sultanım hazretlerininindir"

"15 R. 226"

"Bey Ali Molla Silahşorân-ı Hâssa Muhâfiz-ı Bendereğli"

[illegible]

EK – 7

**HACI İSMAİL AĞA’NIN YAPTIĞI GEMİLERİN DEFTERLERİNİN
İNCELENMESİ (C.Bahriye: 5428-1)**

“Bendereğli sâhâsında a’yânı Dergâh-ı Âlî kapucubaşlarından el-Hac İsmail Ağa kulları ma’rifetiyle inşâ ve resîde-yi hitâm olarak rûy-i deryâyâ tenzîl birle mukaddem ve mu’ahher Dersa’âdet’e vürûd ve Tersâne-yi Âmire’ye rabt olunmuş olan iki kıt’a kotr sefinelerinin kereste bâhâ ve marangoz yevmiyeleri ve mâsârıf-ı sâ’iresinin mukaddâriyetini mübeyyin bir kıt’a defteri mûmâ-ileyh tarafından bi’l-vürûd merbûta-yı takdîm huzûr-ı sâmilîleri kılınmış olmağla bermûceb defter-i mâsârıf-ı mezkûrenin kâ’ide-yi mîrîye üzere Başmuhâsebe’den hesâbı icmâl olunmak lâzım geldiği ma’lûm-ı devletleri buyurulukda emr ü fermân devletlû sa’âdetlû sultânım hazretlerininindir”

Mühürde: Ali

مذکور حد سند عیانی و دکاه عالی قیومی باشند از خارج سلطان غا قوری معرشته انشا و رسیده مقام اوله رق دوی ویدیه تری
 مقدم و مقرر و سعادت و دود و زر و اعطایه ریطا و نیش اولان ای قطعه قدر سقیمه لرند کراسته بها و ملا نقوذ لیه لری و مصالح
 ساز سند مقداری بیده بر قطعه و قدری مولا طرقت بالود و وریوطا مقدم و قدر سقیمه لیه لری و مصالح
 مذکوره نال قاعده و عیدیه اوده باش محسبه و نه حساب احوال و نفع لازم حد کی معلوم و قدری بویرون ارون و نفع
 و قدر حد سند مقام و قدری بیده

مذکور حد سند عیانی و دکاه عالی قیومی باشند از خارج سلطان غا قوری معرشته انشا و رسیده مقام اوله رق دوی ویدیه تری

مذکور حد سند عیانی و دکاه عالی قیومی باشند از خارج سلطان غا قوری معرشته انشا و رسیده مقام اوله رق دوی ویدیه تری

EK – 8

GEMİLERİN MASRAFLARININ İNCELENMESİ VE DEVLETİN A'YÂNLARA YAPTIĞI ÖDEMELER (C.Bahriye: 5428-2)

“Bendereğli sâhâsından a'yânı Dergâh-ı Âlî kapucubaşlarından el-Hac İsmail Ağa kulları ma'rifetiyle bâfermân-ı âlî inşâ ve rûy-i deryâyâ tenzîl ve Tersâne-yi Âmire'ye rabt olunmuş olan iki kıt'a kotr seffinesinin hesâbı lede'l-rû'ye Başmuhâsebe'den terkîm ve takdîm bezm-i sâmilere kılınan bir kıt'a icmâl üzerine kuyûd-ı lâzimesi ve emsâli keyfiyyeti ba'de'l-ihrâc iktizâsı Tersâne-yi Âmire Emîni bey efendi bendelerinden lede'l-isti'lâm a'yân-ı mûmâ-ileyhin takdîm eylediği defteri mûcebince zikr olunan seffinelerin mâsârıf-ı inşâ'iyesi yetmiş dokuzbin dörtyüz yetmişaltı guruşa bâliğ olduğu ve akdemce Amasra sâhâsında inşâ olunmuş olan bir kıt'a kotr seffinesine mâsârıf olarak gayrîez tenzîl Tersâne-yi Âmire Hazinesi'nden ondokuzbin guruş virilmek üzere sûreti tanzîm buyurulmuş olduğu emsâline olarak derkenârda gösterilmiş olmağla bu sûretde ağa-yı mûmâ-ileyhin defteri mûcebince mezkûr seffinelerin mâsârıfı olan yetmiş dokuzbin dörtyüz altı guruşdan emsâline nâzarân kırkibirbin dörtyüz yetmişaltı guruş sa'iiyenli'l-mîrî tenzîl buyurularak mâ'adâ otuzsekizbin guruşun hazine-yi merkûmeden i'tâsiçün sûret-i muhâsebesi ve Tersâne-yi Âmire zimmeti ve rûznâmçe-yi bahriye defterlerine bâlâsı defterlû ilm ü haberlerinin i'tâsıyla tanzîmi menût re'y-i alîleri iddügünü i'lâm ider i'lâmı mûcebince tanzîmi husûsunda emr ü fermân devletlû sa'âdetlû sultânım hazretlerininidir Mühür: Ali”

EK – 9

DAĞLARDAN TERSANEYE KERESTE KESİLİP İNDİRİLMESİ (C.Bahriye: 2157-2)

“Bendereğli sâhâsında bu def’a müceddeden inşâsı fermân buyurulan elli üç zîra’ bir kıt’a fırkateyn-i hümâyûnun lâzıme-yi inşâ’iyesinden olarak müretteb olan kerestesi Tersâne-yi Âmire tarafından me’mur mi’mâr marifetiyle bir taraftan kat’ ve tenzîli ve bodoslama takımı i’mâl ve ihzâr olunarak isbât-ı usûl-i esâsına ibtidâr olunmakda olub ancak omurga ve sa’ir bodoslama takımı ağaçlarından Akçeşehir kazâsı hissesi olan ağaçlar kat’ olunmuş ise de ahâli-yi kazâ sahile nakl ve tenzîlinde te’hîr ve rehâvet eylediklerinden kesilen ağaçlar dağda kalmak hasebiyle maslâhât-ı ahemmenin ta’tilini mucib oldukları bi’l-ihbâr tahkîk olunmağla zikr olunan ağaçların bir kıt’ası dağda kalmayarak seri’ân sahile tenzîli lâzımeden olduğuna binâ’en işbu ağaçları seri’ân nakl ve tenzîl ettirmek üzere te’kidâd lazıme hasebiyle Kastamonu Mütessellîmi’ne hitâben emr-i şerîf ısdârına himmet eylemeleri zımnında atûfetlû Defterdâr Efendi bendelerine havâlesi lâzım geldiği ma’lûm-ı devletleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i menlehülemrindir”

خداوند متعال
سید الشهدا
علیه السلام

بزرگوار می‌باشند بعد از آنکه در زمانه بود بزرگوار و با او در دواغ بر قطعه فرقی هم‌ایندی در زمانه ایشان است
اوله در مرتبه اوله که است زمانه عامه طرفه عامه و معقده بر طرفه قطع و تزیین و بدو یک طایفه اعمال و احضار
اوله در انبیا اصول است ابتدا و انقده اوله و انجود و رفته و ساز بود که طایفه اغا حار نه انچه شرف
چهار اوله اغا حار قطع اوله و اها طایفه قضا ساجده نقد و تزیینه ناخبر و خواصه ابد که از نه کس بود اغا حار
طایفه قضا ساجده مصلحت اهل و طایفه اوله و با اخبار و تحقیق و نقد و کذا و فایده اغا حار و بر قطعه
طایفه قضا ساجده بر ساق ساجده تزیین بود و اوله و نه با اخبار و تحقیق و نقد و کذا و فایده اغا حار و بر قطعه
روزه و حیدر قطعه سینه خطایا امیر شریف اصدار نه اصدار
کتابی معلوم و تزیین بود و نه با اخبار و تحقیق و نقد و کذا و فایده اغا حار و بر قطعه

بزرگوار می‌باشند بعد از آنکه در زمانه بود بزرگوار و با او در دواغ بر قطعه فرقی هم‌ایندی در زمانه ایشان است
اوله در مرتبه اوله که است زمانه عامه طرفه عامه و معقده بر طرفه قطع و تزیین و بدو یک طایفه اعمال و احضار
اوله در انبیا اصول است ابتدا و انقده اوله و انجود و رفته و ساز بود که طایفه اغا حار نه انچه شرف
چهار اوله اغا حار قطع اوله و اها طایفه قضا ساجده نقد و تزیینه ناخبر و خواصه ابد که از نه کس بود اغا حار
طایفه قضا ساجده مصلحت اهل و طایفه اوله و با اخبار و تحقیق و نقد و کذا و فایده اغا حار و بر قطعه
طایفه قضا ساجده بر ساق ساجده تزیین بود و اوله و نه با اخبار و تحقیق و نقد و کذا و فایده اغا حار و بر قطعه
روزه و حیدر قطعه سینه خطایا امیر شریف اصدار نه اصدار
کتابی معلوم و تزیین بود و نه با اخبار و تحقیق و نقد و کذا و فایده اغا حار و بر قطعه

سید الشهدا
علیه السلام

بزرگوار می‌باشند بعد از آنکه در زمانه بود بزرگوار و با او در دواغ بر قطعه فرقی هم‌ایندی در زمانه ایشان است
اوله در مرتبه اوله که است زمانه عامه طرفه عامه و معقده بر طرفه قطع و تزیین و بدو یک طایفه اعمال و احضار
اوله در انبیا اصول است ابتدا و انقده اوله و انجود و رفته و ساز بود که طایفه اغا حار نه انچه شرف
چهار اوله اغا حار قطع اوله و اها طایفه قضا ساجده نقد و تزیینه ناخبر و خواصه ابد که از نه کس بود اغا حار
طایفه قضا ساجده مصلحت اهل و طایفه اوله و با اخبار و تحقیق و نقد و کذا و فایده اغا حار و بر قطعه
طایفه قضا ساجده بر ساق ساجده تزیین بود و اوله و نه با اخبار و تحقیق و نقد و کذا و فایده اغا حار و بر قطعه
روزه و حیدر قطعه سینه خطایا امیر شریف اصدار نه اصدار
کتابی معلوم و تزیین بود و نه با اخبار و تحقیق و نقد و کذا و فایده اغا حار و بر قطعه

بزرگوار می‌باشند بعد از آنکه در زمانه بود بزرگوار و با او در دواغ بر قطعه فرقی هم‌ایندی در زمانه ایشان است
اوله در مرتبه اوله که است زمانه عامه طرفه عامه و معقده بر طرفه قطع و تزیین و بدو یک طایفه اعمال و احضار
اوله در انبیا اصول است ابتدا و انقده اوله و انجود و رفته و ساز بود که طایفه اغا حار نه انچه شرف
چهار اوله اغا حار قطع اوله و اها طایفه قضا ساجده نقد و تزیینه ناخبر و خواصه ابد که از نه کس بود اغا حار
طایفه قضا ساجده مصلحت اهل و طایفه اوله و با اخبار و تحقیق و نقد و کذا و فایده اغا حار و بر قطعه
طایفه قضا ساجده بر ساق ساجده تزیین بود و اوله و نه با اخبار و تحقیق و نقد و کذا و فایده اغا حار و بر قطعه
روزه و حیدر قطعه سینه خطایا امیر شریف اصدار نه اصدار
کتابی معلوم و تزیین بود و نه با اخبار و تحقیق و نقد و کذا و فایده اغا حار و بر قطعه

EK – 10

KERESTE KESİMİ VE NAKLİ KONUSUNDA MUSTAFA AĞA’NIN ÖNERİLERİ (HAT.: 48334/F)

“Kereste maddesine dâ’ir Bendereğli a’yânı Dergâh-ı Âlî kapucubaşlarından Mustafa Ağa kullarının gönderdiği lâyiha’nın hülâsâsıdır”

“Viranşehir sancağının hâvî olduğu ma’lûm-ül esâmîye dakik aded-i kazâdan dâ’imâ Tersâne-yi Âmire’ye tertîb olunan ve bu def’a Bendereğli’de inşâ olunmakda olan kalyon-ı hümayûn için müretteb olan keresteden kazâhâ-yı merkûmeden takzîr adedi hisse-yi müz’âlerini bedelen ve mâ’adâ on adedi kezâlik hisselerini aynen nakl ve te’diye itmekde iselerde selef-ül zikr bedel-i virâne kazâlarının aded-i kazâların fakat iki adedinin iskelesi Bartın ve kereste kat’ itdikleri cibâl-i Uluyalak ve kûsûr yedi adedinin iskelesi Filyoz ve kereste kat’ itdikleri mahâl Yenice cibâlleri aynen kereste çeken mezkûr kazâların cibâl ve iskelelerinin ba’ad ve mesâfelerine nazarân iş bu bedel-i virâne takımına aded-i kazâların cibâl ve iskelelerinin yakın ve uzaklığı müsâvatda ve belki daha karîb olduğundan ve kereste nakline vakî cîrânâtları dahi bulunduğundan bunların hisselerini bedelen te’diye itmeleri nâdevâ olduğu cihetiyle bunlar dahi icâb iden kereste hisselerini aynen te’diye eyledikleri halde kerestenin nakline ziyâde suhûlet ve kerestekeş kazâlara dahi müstelzim hiffet olarak usûl-i hakâniyyete ri’âyet buyurulmuş olacağını”

“Bolu sancağında kâ’in onbeş aded kerestekeş kazâların cümlesi kereste-yi mertebeden hisse-yi müz’âlerini aynen te’diyye itmekde ve kazâhâ-yı merkûmeden Bolu ve Akçaşehir kazâları hisseleri Akçaşehir iskelesine ve Alaplı kazâsı hissesi Alaplı iskelesine ve mâ’adâ on iki aded kazâların hisseleri Filyoz iskelesine nakl olunmakda olduğundan bunlar misûllû Viranşehir sancağı kazâlarında dahi bedel lâkırdsı olmayub cümleten hisselerini aynen te’diyye eyledikleri sûretde cümlesinin cevânâtları kereste nakline kâfi ve râfi olduğu ve’ldâ’imen mezkûriyyetin kazâlarının selef-ül zikr iki adedinin hisseleri Bartın ve üç adedinin hisseleri Akçaşehir ve Alaplı iskelelerine ve mâ’ad-el zihân hisseleri Filyoz ve Durak nahiyelerine ve andan sallarıyla Filyoz iskelesine nakl olunacağı cihetleri İzmîd misûllû iş bu kazâların cümlesine cümle

ma'rîfetiyle bir re'âyacıbaşı ve nehirlerle dahi salcılar ve salcıbaşılar ve zikr olunan Filyoz ve Akçaşehir ve Bartın iskelelerine nakl olunacak keresteleri kabz itmek için iskelehâ-yı merkûmeye müstâkil birer me'mûr nasb ve ta'yîni lâzımeden iddüğünü”

“Bir de iskelelere nakl olunacak keresteler kangı kazâdan olduğu ma'lûm olmak için herbir kazâ arabacıbaşları kerestelere damga vurub öylece nakl itmek ve iskelelerine tenzîlinde me'mûrlar ma'rîfetiyle mu'âyene olunarak çürük zuhûr eylediği ve sâ'ir kereste telefât vukû'bulduğu hâlde kangı kazânın hissesi ise yine olkazâdan matlûb olunmak üzere tesviye buyurulduğu sûretde bu keyfiyet kazâlar ahâlisi huzurunda sehvlini müceb ve hem de Tersâne-yi Âmire kereste-yi mürettebesinin(?) dikkat ve refâyetiyle istihsâlini müceb olacağını”

“Viranşehir sancağı kazâlarının Yenice cibâlinden kat' ve nehren Filyoz'a sal ile indirülür iken mevsim-i sifde sığ olan mahâllerde istihdâm olunmak için arabacılar taraflarından yirmi çift manda salcıya da bilâ itâ ma'iyetlerinde bulunmak lâzım geleceğini ağa-yı mûmâ-ileyh kulları tahrîr ve inhâ ider”

“Ağa-yı mûmâ-ileyh bendelerinin inhâsı yolunda gibi olduğundan icrâ-yı iktizâları muvâffık emr ü irâde-yi seniyyeleri buyurulduğu halde nasb ve ta'yîn olunacak me'mûrların icratları hakkında Kastamonu sancağından ta'yîn olunacak me'mûrların icratlariyçün lâyhâsında matuk bulunan usûlün aynıyle livâteyn-i merkûmeteyn kazâlarında dahi icrâsı lâzım geleceği”

کراسه ماده سه دائر بر کفی عیانی و درگاه عالی قیومی باشد بر منصفی انما قیومین کور و در کبی بوی من

در انشور سجا نمک هاوی اول بر منی معلوم لاسا می اوزر طقعه عدد و قضاوتی و انما رسنه عیرویه بر تبا و قضاوت
انک اول منقح اولاد قاییده همایون ایچون مرتب اولاد کراسه دن قضاها و قوه دن طقعه عددی حصه موزع
اوزه عددی کسک هر بر منی عینا نقل و تادیه ایگه و ایر برده سالفالذکر برل و برن قضاوت قضاوت ای عدا
بار طیه و کراسه قطع اینه کدی جبال اولو بیوله و قوه بری عددینک اسکله فیروز و کراسه قطع اینه کدی و
اولو عینا کراسه حکم مذکور قضاوت جبال و اسکله لرینک بعد و سالفالذکر نظر استو برل و برن طقعه
جبال و اسکله لرینک بقیه و اوزاقی مساوت و بیکه ها قریب اولو فیروز و کراسه نفقه وافی جیداناندر
برنک هر بر منی برل و تادیه ایگه نادر اولو بر منی عینا برنک کراسه هر بر منی عینا تادیه
کراسه دن نفقه و زیاده سهوت و کراسه کس قضاوت و منصف هفت اوله و اصل صفایه رعایه

بر منی سوختن کانه اوزر بش عدد و کراسه کس قضاوت جبال کراسه امریه دن حصه موزع بر منی عینا تادیه ایگه
برل و قیوم شرد قضاوت هر بر منی ایچو شرد اسکله دن و اولو قضاوتی هر بر منی اسکله دن و ماعدا اونه ایچو
هر بر منی فیروز اسکله دن نقل و منقح اولو فیروز برنک شرد و بر انشور سجا قضاوتی قضاوتی برل و قیوم
هر بر منی عینا تادیه ایگه هر بر منی جبال سنک جیداناندر کراسه نفقه کاتی و وافی اولو بر منی و تادیه
قضاوتی سالفالذکر ایچو عددینک هر بر منی بار طیه و اوزر عددینک هر بر منی ایچو شرد و اولو اسکله لر
هر بر منی فیروز و دورن ندر برن و اوزه صالدرابه فیروز اسکله دن نقل و اوزه فیروز ایچو شرد و اوزه
جبال و اسکله لرینک و کراسه کس قضاوت و کراسه کس قضاوت و کراسه کس قضاوت و کراسه کس قضاوت
نقل و اوزه کراسه لر قضاوت ایچو اسکله و قیومیه مستقل بر و نور نصب و تعیین لازم

برده اسکله دره نقل و تحویل کراسه رفتی قضایه و درین مقام معلوم اولیاً بکونه لایق قضا عربی پیشدی کراسه
اولیاً بکونه نقل و تحویل اسکله لایق ترنیزده و درین مقام معلوم معاینه اولیاً دره جدرک ظاهر ایندی و سایر کراسه
و در عین حال رفتی قضایه حقه لایق اولیاً بکونه مطالب اولیاً و نده تعیم بر درین صورت بکونه
ایلی حقه در سر درین موجب و در کراسه اولیاً بکونه رفت و نده استیصالنی موجب اولیاً

دور اندر سماخی قضایه بکونه جابانه قطع و نده اولیاً بکونه صا لایق ایندی بر در اینک مدرم صیف صیف اولیاً
استخدام اولیاً بکونه عربی جدر طرف دره بکونه جفت مان صا جدرک بالاعط معین در لایق لازم کله حکم
امای در لایق جدر در لایق

امای در لایق در لایق ایندی درین کی اولیاً بکونه اجرای قضای مدافه اموار و سبیل بکونه
نصب و نیت اولیاً بکونه در لایق اجرای حقه خطره سماخی بقیه اولیاً بکونه در لایق اجرای در لایق
مطوبه بکونه اصول بکونه لایق و نیت قضای در لایق اجرای لازم کله حکم

EK – 11

**HACI İSMAİL AĞA’NIN DEVLETTEN MÜTEAHHİTLİK MAAŞI İSTEMESİ
(C.Bahriye: 468-1/2)**

“Ereğli sâhâsında firkateyn-i hümâyûn inşâsına me’mûr kapucubaşı el-Hac İsmail Ağa kullarının vürûd iden kâ’imesinin hülâsâsıdır”

“Atûfetlû defterdâr efendiye gönderesin”

“Buyuruldu 10 M. 216”

“Başmuhâsebesebeye”

“Kapucubaşı mûmâ-ileyhin sâhâ-yı mezkûrede me’mûr-ı inşâsı olduğu bir kıt’a firkateyn-i hümâyûn inşâ olunmakda olub lâkin mukaddemâ sadr-ı esbak müteveffa Yusuf Paşa’nın hazinedârı kapucubaşı Mehmed Emin Ağa kullarına me’mûr-ı inşâsı olduğu firkateyn-i hümâyûnun inşâsına mübâşereti gününden hitâmına kadar idâre-yi dâ’iresi zımnında beher yevm cânib-i mîrîden sekiz gurus ma’âş ta’yîn buyurulmuş olmağla selefi mistüllû mûmâ-ileyh İsmail Ağa’ya dahi idâre-yi dâ’iresine medâr olmak için yevmiye sekiz gurus ma’âş ta’yîn buyurulması niyâzında olduğu mezkûr kâ’imesinde tahrîr ve istir’â-yı inâyet ider”

“Tahsîsi mücebince sûreti verile”

“Buyuruldu 5 mim 216”

“Arz-ı bendeleridir ki”

“İş bu takrîr-i çâkerî ve bâlâsına sâdır olan fermân-ı alîleri mücebince mûmâ-ileyh İsmail Ağa’nın me’mûr-ı inşâsı olduğu firkateyn-i mezkûrun inşâsına mübâşereti gününden i’tibariyle ba’ade hesâbına mahsûb olunmak sûretiyle yevmi sekiz gurus ma’âş ta’yîn olunub sûret-i i’tâsı iktizâ eylediği ma’lûm-ı devletleri buyuruldukda mücebince Başmuhâsebeye kayd ve sûreti i’tâ olunmak bâbında emr ü fermân devletlû sa’âdetlû sultanım hazretlerininindir”

“Sûreti verile” “25 M. 216”

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
 ریاست معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
 تاریخ ۱۳۰۶/۱۰/۱۷
 شماره ۱۷۰۶

اولی ساعه سوره فرقین هایدن افشاسته مامور حاکم عالی قیومی بلیانیدن الحاج اسماعیل آغا قولدرن داد و اولی
 و ساعه نیک خالص مقررده موی ایلان ساعه مذکوره و مامور افشای اولی بر طبق فرقین هایدن افشای اولی
 مامور مامور مامور مامور مامور مامور مامور مامور مامور مامور مامور مامور مامور مامور مامور مامور
 افشاسته میلاقی کوتون ختامه فردا اداره و انزوم ختمده بهر دم جانب میرن سوز غ و سکن تقین اوغوش و سکن
 سکن موی ایلان سکن موی ایلان سکن موی ایلان سکن موی ایلان سکن موی ایلان سکن موی ایلان سکن موی ایلان
 مامور موی ایلان مامور موی ایلان مامور موی ایلان مامور موی ایلان مامور موی ایلان مامور موی ایلان
 کوتون ختامه فردا سکن موی ایلان سکن موی ایلان سکن موی ایلان سکن موی ایلان سکن موی ایلان
 افشاسته مامور موی ایلان مامور موی ایلان مامور موی ایلان مامور موی ایلان مامور موی ایلان
 مامور موی ایلان مامور موی ایلان مامور موی ایلان مامور موی ایلان مامور موی ایلان مامور موی ایلان

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
 تاریخ ۱۳۰۶/۱۰/۱۷
 شماره ۱۷۰۶

مشورتی چاکری و بالاسم صادر اولی فرمان عالی میلاقی موی ایلان اسماعیل آغا نیک اولی فرقین مذکوره افشاسته میلاقی
 کوتون اعتبار بهر ساعه محسوب اولی مشورتی موی سکن موی ایلان مامور موی ایلان مامور موی ایلان مامور موی ایلان
 مامور موی ایلان مامور موی ایلان مامور موی ایلان مامور موی ایلان مامور موی ایلان مامور موی ایلان

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
 تاریخ ۱۳۰۶/۱۰/۱۷
 شماره ۱۷۰۶

EK – 12

TERSANEDE İNŞA EDİLEN GEMİLER İÇİN ZİFT VE KATRAN MÜBÂYA'ASI (C.Bahriye: 1332-2)

“Dergâh-ı Âlî kapucubaşlarından el-Hac İsmail Ağa kullarının Ereğli sâhâsında me'mûr-ı inşâsı olduğu fırkateyn-i hümâyûn lüzûmesiyçün ma'lûm-ül mikdâr zift ve katramı Bendereğli ve havâlisi kazalarından fiyyât-ı mîrîye ile mübâya'asiyçün ısdâr ve i'tâ buyurulan emr-i şerîfi mahâline led-el vürûd Ereğli ve havâlisinde bulunmayub ötedenberü Bolu ve Viranşehir voyvoda ve mütesellimine hitâben emr-i celîl-ül şân ısdârını iş bu takrîr-i çâkerî merbût Ereğli nâ'ibi efendinin i'lâmından ve ağa-yı merkûm kullarının savb-ı acizâneme olan tahrîratından istir'â eylediği ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda zift ve katran ve üstübi-yi ma'lûmenin bervech-i suhûlet mahâl-i merkûmeden mübâya'a ve ağa-yı merkûm kulları tarafına i'tâsiyçün verilen emr-i şerîfi Bolu voyvodasına ve Viranşehir mütesellimine hitâben tebdiliyete sûratde alîleri buyurulmak bâbında emr ü fermân devletlû sa'âdetlû sultanım hazretlerininindir”

“Mucebince buyurulsun”

دولاه علی خوجی بجلد نوزده در ستمین اقا خاندان که در ستمین سال ظهور انشاهی او درین قضیه هر یک روز یکبار معلوم الفزار وقت وضوئی و ازین
فیضات میرد این مباحث و سبب امداد و عطف میرد بر من استثنائی محنت در می گردد از یک و دو اینها برینها اومده اند و اینست و در این شهر بخانه میر علی و میر علی
میثاق میر علی و بران شهر در روز دوشنبه در این اقامت ایشان امداد و عطف میرد بر من استثنائی محنت در می گردد از یک و دو اینها برینها اومده اند و اینست و در این شهر بخانه
تجارت اندیشه استماع از یک و دو اینها برینها اومده اند و اینست و در این شهر بخانه تجارت اندیشه استماع از یک و دو اینها برینها اومده اند و اینست و در این شهر بخانه
میر علی و بران شهر در روز دوشنبه در این اقامت ایشان امداد و عطف میرد بر من استثنائی محنت در می گردد از یک و دو اینها برینها اومده اند و اینست و در این شهر بخانه

EK – 13

EREĞLİ’DE İNŞA EDİLEN GEMİLERİN MİMAR, MÜHENDİS VE BURGUCUBAŞILARININ YEVMİYELERİ (C.Bahriye: 1611)

“Atûfetlû defterdâr efendi”

“Tahrîr mücebince tanzîm eylesin”

“Buyuruldu 5 S. 215”

“Tersâne-yi Âmire Emîni izzetlû efendi bendelerinin bir kıt’â tahrîri mefhûmunda bimennehû te’âlâ bu def’â Ereğli’de inşâsı irâde buyurulan firkateyne Tanaş nâm zımmî mühendis ve İstiryo nâm zımmî ikinci mi’mâr ve Yanni zımmî dağ mi’mârı ve Dimitri zımmî burgucubaşı ve kezâlik limanda inşâ olunacak firkateyne Manol zımmî mühendis ve Hristo zımmî mi’mâr ve Vasil Kalfa ve Anton dağ mi’mârı ve Anasti nâm zımmî burgucubaşı ta’yîn ve endâze ile irsâl olnumakda oldukları beyânıyla sâbıkları misûllû harcırâh ve mâhiyye ve ta’yînâtları tertîb ve tanzîm buyurulmasını tahrîr ve inhâ itmekle sâbıkları kayıdları ba’d-el’ihrac bermüceb-i tahrîr Başmuhâsebe’den tertîb ve hesâb itdirildikde zikr olunan iki kıt’â firkateyn sefinelerinin inşâsında istihdâm içün irsâl olunacak mühendis ve mi’mâr ve sâ’irenin harcırâhları binikiyüz guruşa ve mâhiyyeleri üçyüzelli guruşa ve ta’yînât-ı yevmiyyeleri yirmidört çift nân-ı azîz ve yedi vukiyye muşet ve iki vukiyye rû’un zeyte bâliğ olmağla bu sûretde tertîb ve hesâb itdirildiği üzere tanzîmi muvâfık irâde-yi alîyeleri hisse-yi harcırâhları olan mebâliğ-i mezbûr binikiyüz guruşun tezkeresi ve mezkûr-ül mikdâr mâhiyye icralarıyla ta’yînât-ı yevmiyyeleri vusûlleri günden i’tibâriyle hidmetinde olduklarıncâ binâ emînleri taraflarından virilmek üzere sûret ve emirleri tahrîri iktizâ ideceği ma’lûm-ı devletleri buyuruldukda vech-i muharrer üzere tanzîmi muvâfık rû’ey-i sâmilîleri ise emr ü fermân devletlû sa’âdetlû sultanım hazretlerininindir”

مجلس شورای عالی
وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
تاریخ ۱۳۰۲

رسانه عامه امینی غزل افندی بنده لرزان بر قطعه نفیسی نفوسه بخته نقالی بورده ارسیده انشاسی اراده بپوشد فرقه
طراش نام نمی مهندس دستبر نام نمی اینجی معمار دبانی نمی طایغ معمار دی ویمیزی نمی بورچی بلای وکندک نشسته انشا
فرقته مانول نمی مهندس و غرسوز نمی معمار واصل فالقه و انطون طایغ معمار و انستی نام نمی بورچی بلای تعبیه
و اندازه لایحه ارسال و نقد او هر قدری بایله سابقای قتلو خرجه و ماهیه و نقبانی لری ترتیب و تنظیم بپوشد
تخیر و اینها اینجی سابقای قدری بعد از خرجه بر مذهب نفیر باشی محلیه کو ترتیب و اصلاح ایند لدره ذکر اوقاف
اینک قطعه فرقین سفینه لرزان انشاسنده استخدام بچون ارسال و نه حق مهندس و معمار ساره ناک خرجه های
بیک ایروز غرضه و ماهیه لری ایروز الی غرضه و نقبانی بومیه لری بکری و حجت نان غرضه و بی و
نوشته و اینک و فیه و غن زینه بالغ و لغه بصورت ترتیب و اصلاح ایند لدره تنظیمی موقوف اراده علیه لری
خرجه های اولی بلای مقرر بیک ایروز غرضه نکرده و مذکور مقدار ماهیه اجر لریه نقبانی بومیه لری و
کندن اعتباریه خدمته اولی فلرجه بنا امین لری طر لری و بیک اورزه صورت و امر لری تحریر اقتضا ابره
معلم و نظری بپوشد و هر مورد و نه تنظیمی موافق رای سامی ایسه امر لری و روزانو سعادلو سلطان خدمت

مجلس

مجلس شورای عالی
وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
تاریخ ۱۳۰۲

عرض بنده لرزان
مجلس شورای عالی
وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
تاریخ ۱۳۰۲

مجلس

EK – 14

TERSANEDE İNŞA EDİLEN GEMİLERİN KORUNMASI İÇİN BEKÇİ TEMİN EDİLMESİ (C.Bahriye 1836-2)

“Ereğli sâhâsında sefâyîn-i hümâyûn inşâ oldukca Bolu ve Bartın kazaları taraflarından bâfermân-ı alî bekçiler tedârik ve inşâ olunan kalyon-ı hümâyûnu ve leyl ve nehâr muhâfaza idegeldiklerine binâ’en yine sâbıkı üzere bekçi neferleri tedârik ve Ereğli tersânesine irsâl eylemeleriçün Bolu ve Viranşehir voyvodalarına hitâben bir kıt’a emr-i alî sūdûru niyâzıyla kalyon-ı hümâyûn inşâsına me’mûr serbevâbîn Dergâh-ı Âlî’den İsmail Ağa kullarının irsâl eylediği takrîrinden müstebân olmağla manzûr ve ma’lûm-ı âlîleri buyuruldukda olbâbda emr ü fermân hazret-i menlehülemrindir”

EK – 15:

EREĞLİ'NİN FOTOĞRAFLARI

İ.Ü.K.N.E.B.F.A., Nr.90794/7; Resimde, “Ereğli'nin Güllüç ciheti”

از بنگار جابر دولت فرنگی جری

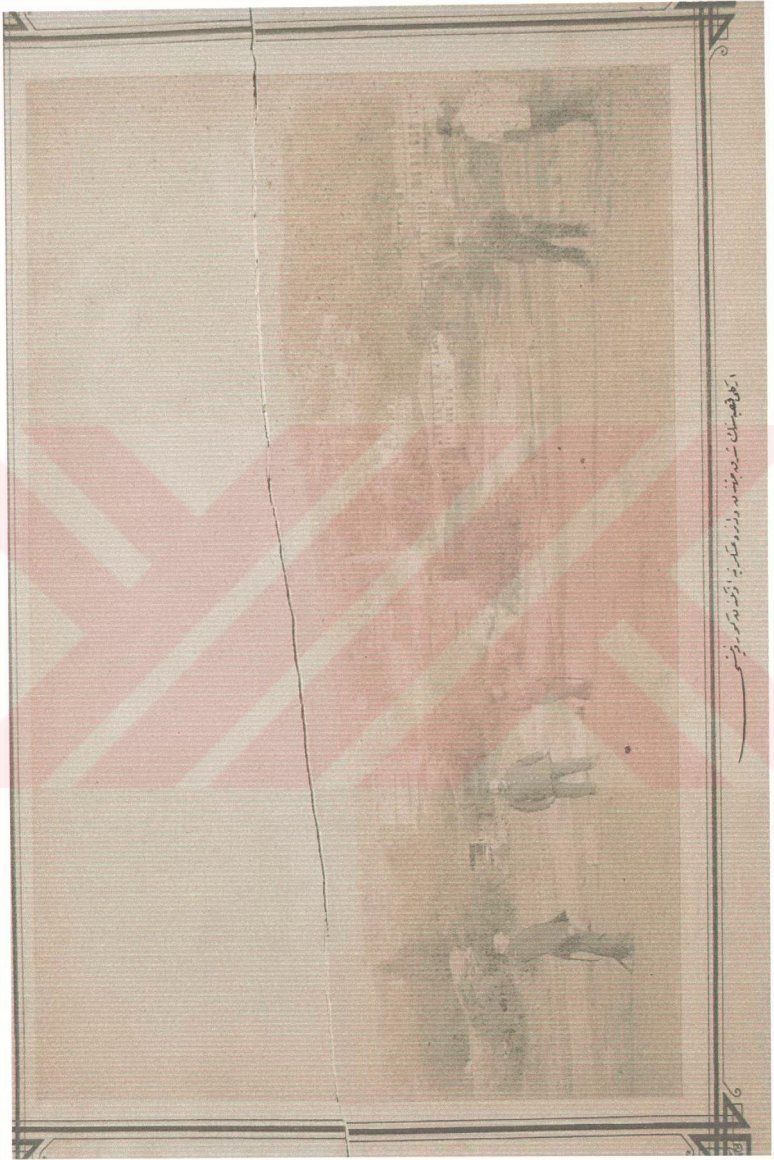
İ.Ü.K.N.E.B.F.A., Nr.90794/8; Resimde, "Ereğli'nin çarşı ve hükümet konağı ciheti"

İ.Ü.K.N.E.B.F.A., Nr.90794/9; Resimde, "Ereğli'nin Yeni Mahalle ciheti"

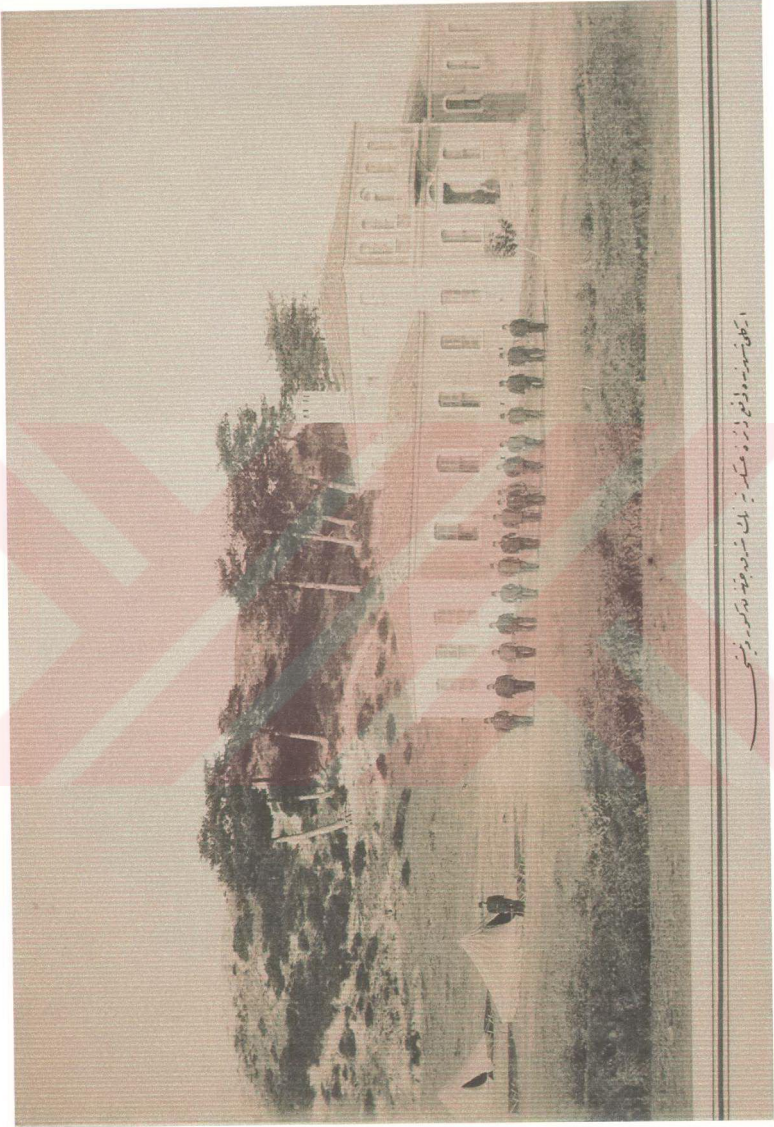
İ.Ü.K.N.E.B.F.A., Nr.90794/10; Resimde, "Ereğli'nin Baba Burnu ciheti"

İ.Ü.K.N.E.B.F.A., Nr.91538/1; Resimde "Eregli kasabasının Dâ'ire-yi Askeriyesi önünden görüntüsü"

İ.Ü.K.N.E.B.F.A., Nr.91538/2; Resimde, “Ereğli kasabasının Baba Burnu cihetinden denizden görüntüsü”

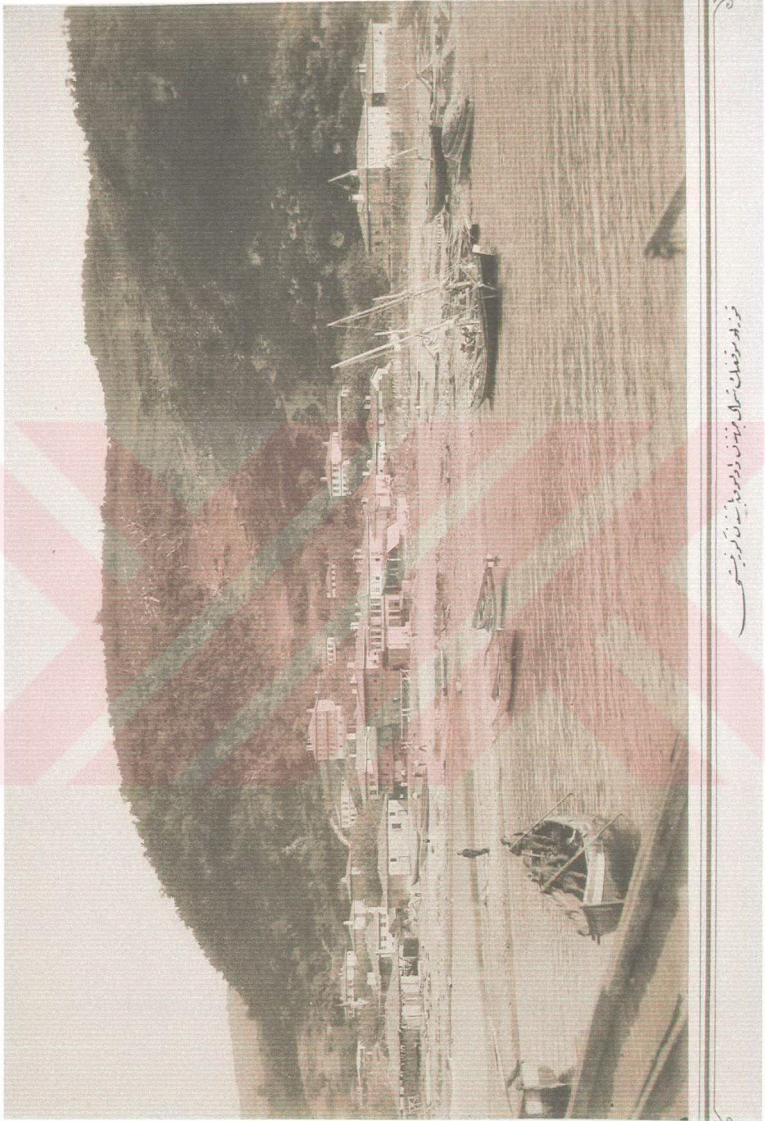

اٲكٲى قسٲىرلر و اٲكٲى لار و عسكٲر لٲى بٲك شٲر قٲىر قٲىر و اٲكٲى

İ.Ü.K.N.E.B.F.A., Nr.91538/3; Resimde, “Ereğli şehrinde vâki” Dâ’ire-yi Askeriyesinin şark cihetinden görüntüsü”

İ.Ü.K.N.E.B.F.A., Nr.91538/5; Resimde, "Armudcuk mevki'inde vâki" Tüccar Ahmed Efendi'nin kömür ocağı idârehânesiyle makine dâ'iresinin görüntüsü"

İ.Ü.K.N.E.B.F.A., Nr.91538/16; Resimde, “Kozlu mevki”inin şimal cihetinden ve Olukbaşından görüntüsü”

قوله في وصفه فيقول انما كان في زمانه من العرب من كان في كنفه كنفه في كنفه

İ.Ü.K.N.E.B.F.A., Nr.91538/18; Resimde, “Kozlu mevki’inde Güllüç ta’bir olunan kömür ocakları idârehânesinin garb-i cenûb cihetinden görüntüsü”

ÖZGEÇMİŞ

Sinan Yakay; 7 Temmuz 1977 tarihinde Zonguldak'a bağlı Karadeniz Ereğlisi'nde doğdu. 1983'de ilköğretimine Kocaeli'nde Zafer İlköğretim okulunda başladı. Daha sonra ilköğretimine sırasıyla Kocaeli'nde Ulugazi ve İstanbul'da Küçükyalı Merkez İlköğretim okullarında devam etti. 1988'de ortaokula İstanbul'da İdealtepe Hasan Şadoğlu Lisesi'nde başladı. 1991'de İstanbul'da Maltepe Lisesi'nde başladığı lise öğrenimini 1994'te burada bitirdi. Lisans eğitimini 1994'te girdiği Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih bölümünde 1998'de tamamladı. Lisansüstü eğitimine 2000 yılında Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih anabilim dalında, Yakınçağ Tarihi bilim dalında başladı. Sinan Yakay, lisans eğitimden sonra çeşitli özel eğitim kurumlarında çalışma hayatına atılmış ve halen bu kurumlarda çalışmaya devam etmektedir.